

*Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції*

**«ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ»**

*Присвячена 85-й річниці заснування
Криворізького педагогічного інституту*

22 – 23 жовтня 2015 року

Кривий Ріг – 2015

85

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України
Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТА
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ»

*Присвячена 85-й річниці заснування
Криворізького педагогічного інституту*

22-23 жовтня 2015 року

УДК 373.5+377.36
ББК 74.2+74.5

Фундаменталізація змісту загальноосвітньої та професійної підготовки : проблеми і перспективи : [матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 22-23 жовтня 2015 р.)] / [ред. О. О. Лаврентьєвої, Т. М. Мішеніної]. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2015. – 194 с.

Головні редактори:

Лаврентьєва О. О. – завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін та професійного навчання КПІ ДВНЗ «КНУ», доктор педагогічних наук, доцент
Мішеніна Т. М. – професор кафедри української мови КПІ ДВНЗ «КНУ», доктор педагогічних наук, доцент

Редакційна колегія:

Коновал О. А. – завідувач кафедри фізики та методики її навчання КПІ ДВНЗ «КНУ», доктор педагогічних наук, професор.

Савченко Л. О. – завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної освіти КПІ ДВНЗ «КНУ», доктор педагогічних наук, доцент.

Щербина С. М. – доцент кафедри педагогіки КПІ ДВНЗ «КНУ», кандидат педагогічних наук, доцент.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, яка відбула з нагоди 85-ї річниці заснування Криворізького педагогічного інституту. Основна тематика представлених доповідей відповідає напрямам роботи конференції: модернізація змісту середньої та вищої освіти відповідно до сучасних загальноєвропейських тенденцій і вимог соціально орієнтованої економіки; інтеграція змісту загальноосвітньої та професійної підготовки учнівської молоді; фундаменталізація змісту загальноосвітньої та професійної підготовки засобами дидактичної інноватики; оновлення змісту середньої та вищої освіти на ґрунті застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій; роль та значення дидактичної взаємодії суб'єктів навчального процесу в забезпеченні якості сучасної освіти; формування професійної мобільності суб'єктів освітнього процесу.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

*Рекомендовано до друку вченою радою Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»
(протокол № 3 від 8 жовтня 2015 р.)*

СЕКЦІЯ 1
МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ ВІДПОВІДНО ДО СУЧАСНИХ
ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ І ВИМОГ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 371.124: 54

*І. А. Акуленко,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ
ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ВИМІР

Сучасна методична підготовка майбутнього вчителя математики профільної школи ґрунтована на засадах компетентнісного підходу. Формування методичної компетентності студентів математичних спеціальностей ВНЗ як майбутніх учителів математики профільної школи є багатоступеневим процесом із засвоєння змісту методичних об'єктів. Серед методичних об'єктів, що є об'єктами дослідження й засвоєння в методичній підготовці майбутнього вчителя математики профільної школи, виокремлюємо такі: зміст культурно-історичного й парадигмального аналізу етапів упровадження профільної диференціації в систему математичної освіти в Україні та у світі загалом; зміст основних положень концепції профільного навчання щодо сутності, мети і принципів організації профільного навчання, структури та форм організації допрофільної підготовки й профільного навчання; логічні основи будови курсу математики, що вивчають на різних рівнях, та особливості його змістових ліній; змістовий аналіз загальноосвітньої, професійно-пропедевтичної і спеціалізаційної функцій курсу математики, що засвоюють у класах різних профілів; типи й види математичних моделей, пріоритетних у навчанні профільних дисциплін; система методів математики, що застосовують для моделювання об'єктів, процесів і явищ у профільних дисциплінах; методи навчання профільних дисциплін та варіанти їх урахування в навчанні математики у класах різних профілів; прийоми структурування програмового матеріалу відповідно до лекційно-практичної системи навчання та особливості побудови відповідної системи уроків; цілі, зміст, методи і прийоми, організаційні форми проведення курсів за вибором, науково-дослідницької й проектної роботи учнів із математики у класах різних профілів.

Методичні об'єкти, що розкривають закономірності і специфіку цілей, змісту процесу й результату навчання математики в старшій школі, мають певні варіації залежно від профілю навчання. У зв'язку з цим зміст курсу «Методика навчання математики в профільній школі», що є системотвірним у компетентнісно орієнтованій методичній підготовці майбутнього вчителя математики профільної школи (КОМПМВМПШ), пропонуємо структурувати у змістові модулі відповідно до профілю й рівня вивчення математики.

Важливими компонентами змісту КОМПМВМПШ, як показало експериментальне навчання, виступають огляд історико-педагогічних аспектів

теорії і практики профільної та рівневої диференціації навчання математики та аналіз досвіду провідних країн світу з профілізації шкільної математичної освіти, оскільки саме на цій основі формується розуміння студентами закономірностей модернізації математичної освіти в історико-цивілізаційному контексті. Здійснений нами аналіз психолого-педагогічних основ профільної диференціації навчання математики надав змогу обґрунтувати необхідність ознайомлення студентів з індивідуальними стильовими особливостями навчально-пізнавальної діяльності учнів, які обирають різні профілі навчання. Окрім того у ході теоретичної і практичної підготовки майбутні фахівці вивчають закономірності упровадження соціальних норм і соціального знання в навчально-виховний процес із математики у класах різних профілів. Особливої уваги в навчанні математики старшокласників, а відтак і в процесі методичної підготовки майбутнього вчителя, вимагає забезпечення професійної пропедевтики, гармонізації поля професійних ідентифікацій учнів та урізноманітнення видів їхньої рольової поведінки під час навчання математики. Тому вагоме місце у змісті КОМПМВМПШ відводиться прикладним аспектам математичних знань, міжпредметним зв'язкам, професійно спрямованим математичним задачам, математичному моделюванню.

Сучасний освітній процес у старшій школі вимагає залучення інноваційних організаційних форм і засобів навчання, як на уроках математики, так і в позаурочній роботі. Студенти мають бути обізнані щодо вихідних позицій різних технологій навчання математики й особливостей їх застосування в навчанні математики учнів у класах різних профілів, зокрема дидактичних можливостей і способів модифікації технології інтерактивного, проектного й проблемного навчання, варіацій залучення елементів історизму, дидактичних і рольових ігор, форм і засобів моніторингу й оцінювання навчальних досягнень учнів, рефлексії змісту, процесу й результату навчання залежно від профілю та рівня навчання. Оскільки особливу роль у профільному навчанні відіграють інтегровані уроки, тому вважаємо за доцільне ознайомлення студентів із технологією підготовки і проведення таких уроків. Особливе значення у методичній системі навчання мають засоби навчання, відтак необхідно інформувати майбутніх фахівців щодо сучасних засобів навчання, серед яких особливе місце посідають, ті, що ґрунтуються на використанні комп'ютерів. Серед засобів ІКТ, з дидактичними можливостями яких доцільно ознайомити студентів, виокремлюємо такі: електронні навчально-методичні комплекти, навчальні посібники, евристико-дидактичні конструкції, тестові тренажери, програми-інструменти для творчого моделювання, дослідження й обчислення, програми для спілкування й обміну повідомленнями, поштові сервіси в мережі Інтернет. Важливим компонентом змісту КОМПМВМПШ є комплекс методичних задач, які постають і як специфічні носії змісту, і як засоби формування компонентів методичної компетентності студентів.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ АРТИКУЛЯЦІЙНОГО АПАРАТУ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

У час глобальної інформатизації та технологічного прогресу суспільства проблема соціально-емоційного розвитку людини з особливими потребами постає надзвичайно гостро, оскільки від її вирішення залежить усвідомлення дитиною себе як особистості, своєї самоцінності, уміння адекватно орієнтуватися у доступному суспільному довіллі, розуміти почуття іншої людини, виражати свої почуття та ставлення до соціального світу відповідно до культурних традицій суспільства [2, с. 40-43].

Процес соціального та емоційного розвитку є предметом дослідження спеціалістів різноманітних наукових галузей. Психологи, філософи, соціологи, дефектологи, соціальні психологи розкривають різні аспекти цих процесів, вивчають механізми, етапи, стадії, фактори соціалізації та емоційного розвитку дітей з психофізичними порушеннями.

Соціальний розвиток – це послідовний, багатоаспектний процес і результат соціалізації-індивідуалізації, у ході якого здійснюється прилучення людини до «загального соціального» і постійне відкриття, утвердження себе як суб'єкта соціальної культури; дошкільний вік є сензитивним періодом у соціальному розвитку людини; соціальний розвиток дітей дошкільного віку здійснюється в актуальній різноспрямованій діяльності з пізнання предметного світу та світу відносин між людьми.

Соціальний розвиток особистості є засобом, результатом та одним із аспектів її успішної соціалізації, що розглядається як процес інтеріоризації індивідом цінностей соціальної культури, засвоєння й активного відтворення соціального досвіду, культуротворчості (Д. Фельдштейн, В. Кудрявцев).

Отже, соціальне середовище є тим оточенням людини, яке відіграє провідну роль у процесі її виховання та соціалізації. Взаємодія дитини з середовищем і передусім, із соціальним оточенням, мікросередовищем, засвоєння нею «створеної людством культури» (О. Леонтьєв) виконують першорядну роль у її психічному, соціальному розвитку та перебігу процесу соціалізації.

Одним з основних чинників процесу соціалізації дитини є емоції. У ході усього життя людина вчиться управляти природженою емоційністю, трансформувати її відповідно до вимог соціуму та культури. Розвиток соціальності здійснюється в тісному взаємозв'язку з розвитком емоцій, оскільки емоційна експресія виконує важливі комунікативні функції. Специфічною особливістю процесу соціалізації дитини дошкільного віку є саме соціалізація його емоцій: в діяльності дитина не лише пізнає об'єкти, ситуації, стосунки як такі, але і залучається до певних стосунків, до цілей, предмета й умов діяльності [1, с. 93-95].

Одним із суттєвих механізмів особистісного розвитку та соціально-

психологічних механізмів соціалізації є рефлексія, через яку дитина відкриває у собі соціальну суть, усвідомлює власні емоції, почуття, думки, дії та вчинки, інші особливості своєї особистості.

У результаті недостатнього емоційного досвіду на ранніх етапах розвитку у дитини згодом виникають проблеми в адаптації, нездатність висловити й описати власні емоційні переживання, невміння розпізнавати та враховувати почуття інших людей («емоційна неприйнятність»). Невипадково багато вітчизняних та зарубіжних педагогів і психологів (Л. Божович, В. Вилюнас, А. Запорожець, К. Ізгард та ін.) стверджують, що формування емоцій людини – найважливіша умова розвитку її як особистості. Отже, упродовж дитинства емоції долають шлях прогресивного розвитку, набуваючи багатшого змісту і складніших форм під впливом соціальних умов життя і виховання [3, с. 33].

Отже, емоційний і соціальний аспекти розвитку дитини перебувають в постійній взаємодії і взаємозумовленості, оскільки соціальний розвиток відбувається на ґрунті емоцій, пов'язаних з людським оточенням. Емоції, які відчуває дошкільник до інших людей, орієнтують його соціальну поведінку, сприяють її точності, швидкості, адекватності.

Література

1. Вербовская Е. В. Социально-эмоциональный статус старшего дошкольного возраста / Е. В. Вербовская, И. Н. Кольцова // Мир психологии. – 2010 – № 1 – С. 93-95.

2. Виговська О. Є. Соціалізація дитини з мовленнєвими порушеннями / О. Є. Виговська // Логопед. – 2013. – № 5. – С. 40-43.

3. Каратаева Е. В. Проблема создания эмоционально развивающей среды для детей раннего возраста / Е. В. Каратаева, Л. А. Максимова // Начальная школа плюс до и после. – 2007. – № 5. – С. 33.

УДК 373.5.016:62/64

Н. В. Волкова,

*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

МОДЕЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЗАЄМЗВ'ЯЗКУ ЗМІСТОВОГО ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОМПОНЕНТІВ НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІН ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Будувати навчальний процес ефективно – означає цілісно й у взаємозв'язку застосовувати педагогічні закономірності, що виправдали себе на практиці, принципи й дидактичні правила, творчо використовуючи їх при вирішенні нових завдань у сучасних умовах. На перший план тут виходить пошук необхідних чинників, обставин, умов навчання, що зумовлюють ефективність взаємозв'язку змістового та процесуального компонентів навчання дисциплін технологічного циклу.

Змістовий компонент містить усе те, що становить поняття «зміст освіти», – систему наукових знань, навичок і вмінь, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток здібностей учнів, формування їх світогляду, набуття соціального досвіду, підготовку до суспільного життя і до професійної

діяльності. Нинішній зміст освіти як у загальноосвітній, так і професійній школі передбачає, взагалі кажучи, освоєння учнями і студентами майже всіх основних видів діяльності.

Зміст загальної освіти має відповідати таким вимогам: 1) забезпечення особистісного розвитку учнів у навчально-пізнавальній діяльності; 2) забезпечення загальної та професійної підготовки учнів; 3) урахування реальних можливостей навчального процесу конкретних освітньо-виховних систем; 4) забезпечення єдності навчання, виховання, розвитку і самовдосконалення учнів; 5) підготовка громадян України до майбутньої професійної діяльності та формування активної життєвої позиції.

Удосконалення змісту освіти є пріоритетною державною справою. У зв'язку з цим слід її, по-перше, гуманітаризувати, що передбачає «...інтеграцію різнорідних знань про людину, її мислення, про природу і суспільство, одержаних при вивченні різних навчальних предметів, в єдину наукову картину світу» (С. Гончаренко); по-друге, вдосконалити навчальні програми та навчальні плани; по-третє, забезпечити сучасними методичними розробками та порадами; по-четверте, обґрунтувати сучасні критерії оцінки ефективності навчального процесу.

Операційно-діяльнісний компонент – це організація практичної навчально-пізнавальної діяльності учнів з опанування змісту освіти. Цей компонент є одним із головних складових дидактичного процесу і його можна визначити як процесуальний, методичний. Основні його складові – принципи, методи, форми, засоби навчання. Ефективність цього компонента залежить від активної взаємодії учителів й учнів, встановлення між ними суб'єкт-суб'єктних взаємин. Застосування сучасних діалогічних методів, прийомів, форм педагогічної взаємодії сприяє формуванню таких відносин.

Контрольно-регульовальний компонент спрямований на з'ясування ефективності функціонування всієї моделі навчального процесу, вивчення результативності дій кожного її компонента, своєчасне внесення оптимальних корективів. Контроль здійснюється за допомогою усних, письмових, лабораторних та інших практичних робіт, шляхом проведення іспитів, заліків і опитувань. Суттєву роль має відігравати самоконтроль учнів у формі самоперевірки глибини засвоєння навчального матеріалу, правильності та швидкості виконання вправ, оцінки отриманих відповідей у задачах. Контроль і самоконтроль забезпечують зворотній зв'язок у навчальному процесі – одержання педагогом і учнем інформації про ступінь труднощів, типові недоліки, які зумовлюють необхідність унесення до цього процесу відповідних змін і постійного його вдосконалення.

Основна діяльність учня у навчанні – учіння, є процесом, який визначається цілим набором чинників. Звичайно, його перебіг залежить від тих функцій, які виконує учень у навчальній ситуації, однак при цьому учіння не є довільною конструкцією. Учіння може відбуватися на основі пасивного сприймання і засвоєння тієї інформації, яку презентує учитель, тобто на репродуктивному рівні. Натомість забезпечення особистісної позиції учня у процесі засвоєння знань перетворює його з об'єкта на суб'єкт навчання і

забезпечує перехід до продуктивної діяльності.

Для розгортання повноцінної навчальної діяльності учневі потрібно мати навчально-пізнавальний мотив, повне узагальнене орієнтування в завданні, певну операціональну базу. Всі необхідні компоненти в тій або іншій формі надає вчитель, допомагаючи школяреві їх «привласнити». Однак без активності самого учня, наявності особистісної позиції в навчальному процесі, формування навчальної діяльності не відбувається.

Особистісна позиція учня передбачає не тільки спроможність сприйняття від учителя готових навчальних завдань або мети майбутньої діяльності (знайти спосіб розв'язання проблеми, доказ, спосіб перевірки отриманого результату тощо), але й здатність самостійно визначати й формулювати свої навчальні завдання, що включає у себе: здатність до розуміння й вицлювання навчального завдання, розрізнення способів і результатів у навчальній діяльності, зіставлення декількох способів вирішення, виконання різних видів самоконтролю, навчально-пізнавальне умотивування. При цьому, правильна організація навчальної діяльності має розпочинатися з мотивації учнів, в яку потрібно закласти як змістові аспекти майбутньої діяльності, так і процесуальні. Ефективність взаємозв'язку даних компонентів у структурі навчальної мотивації визначає характер особистісних потреб самих школярів в оволодінні духовним багатством людства на ґрунті даного матеріалу.

Варто врахувати відмінність діяльності, що проходить із домінуванням внутрішньої та зовнішньої мотивації. Залежно від того, яка мотивація домінує у навчанні – внутрішня чи зовнішня, схема структури навчальної діяльності (учіння) має різний вигляд. При домінуванні зовнішніх мотивів створюється неадекватна інвертована предметна структура, об'єкт пізнання з центру уваги учня переміщується на периферію, оскільки навчальна мета та діючий мотив не збігаються. Разом з ціллю, зовнішнім стає вчитель як суб'єкт сумісної діяльності та транслятор соціального особистісного сенсу навчання, і стає носієм форм контролю та зовнішнього управління. Саме за наявності сформованої внутрішньої мотивації до діяльності можлива як особистісна позиція учня, так і його повноцінний розвиток у навчанні.

Формування в учнів суб'єктної позиції у навчанні більшість науковців (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, І. Зязюн, Л. Кондрашова, Т. Машарова, Є. Степанов, І. Якиманська та інші) пов'язують із особистісно-орієнтованим навчанням і такою його важливим складником як надання учневі реального поля вибору у різних навчальних ситуаціях. Свобода вибору не означає відхилення від нормованої мети та засобів засвоєння знань, а зумовлює перехід до більш раціональної їх системи, яка має краще відповідати цілям розвитку особистості.

Проте, для успішного досягнення цілей цілісного процесу навчання дисциплін технічного характеру, необхідно у його зміст включати не окремі поодинокі елементи, а ситуації в цілому, у яких спрацьовують механізми переходу учня на особистісну позицію у засвоєнні знань і способів їх використання у вирішенні навчальних проблем. Такі механізми за своєю суттю передбачають надання учневі як суб'єкту учіння, широкого поля вибору.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Соціально-економічні зміни і перетворення, що відбуваються сьогодні в нашій країні вимагають від вищих навчальних закладів якісної підготовки фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей. Сучасний фахівець повинен володіти не тільки знаннями з професії, а також орієнтуватися в ситуаціях, брати на себе відповідальність за прийняті рішення, визначати цілі, прораховувати, прогнозувати та отримувати результат. Отже, фахівець-професіонал повинен відповідати сучасним потребам ринку праці, бути компетентним і конкурентоздатним.

Орієнтація на підготовку кваліфікованого фахівця не зводиться лише до досягнення високого рівня професійної компетентності – майстерності, високої кваліфікації чи професійної мобільності. Професійна підготовка спеціаліста в умовах ринкової економіки передбачає обов'язкову соціальну підготовку, яка гарантує людині компетентність у питаннях трудового права, соціальний захист, творчу свободу й активність.

Проблема професійної підготовки інженерно-педагогічних фахівців у ВНЗ України на даному етапі є актуальною. На це звертають увагу вітчизняні науковці, зокрема: Р. Гуревич, О. Коваленко, Н. Ничкало, М. Лазарев, Ю. Тулашвілі та ін. Узагальнюючи вітчизняний досвід і враховуючи актуальність означеної проблеми, її недостатню теоретичну і практичну розробленість, об'єктивною на сьогоднішній день є необхідність підвищення ефективності професійної підготовки інженерів-педагогів у педагогічних ВНЗ.

Зупинимось на ключових проблемах підготовки фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей і шляхів їх розв'язання.

1. На сучасному етапі суспільного розвитку склалася така ситуація, коли високі темпи науково-технічного прогресу зумовлюють швидке старіння спеціальних, загальнотехнічних, гуманітарних та інших конкретнонаукових знань. На це впливає розвиток ІТ-технологій і відповідного програмного забезпечення, поява нових спеціальностей тощо.

2. На соціальне замовлення впливають вимоги до формування соціально-професійних якостей фахівця не з їх невідповідністю його екстенсивно-інформаційній моделі, які ґрунтуються на критеріях обсягу і повноти конкретного знання, а перш за все, з такими характеристиками особистості, як прагнення до постійного розвитку своїх здібностей, самостійного вирішення задач професійного характеру, визначення альтернатив, напрацювання критеріїв якості власної діяльності.

3. Загострення протиріч між необхідністю в соціально активній і творчій особистості та реальними можливостями різних ВНЗ у підготовці фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей. Не завжди ВНЗ, що здійснюють підготовку інженерів-педагогів, спроможні забезпечити належні умови для

формування професійних компетентностей. Потрібна матеріально-технічна база і висококваліфікований кадровий потенціал.

4. Відсутність на сучасному етапі будь-яких (навіть наближених) прогнозів щодо потреби в підготовці кваліфікованих фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей – як на довготривалій, так і короткотривалій терміни.

5. Нормативно-правова база, що діє в системі інженерно-педагогічної освіти, застаріла: вона недостатньо забезпечує ефективне функціонування закладів вищої освіти та соціальний захист студентів і викладачів у нових соціально-економічних умовах. Немає освітніх стандартів (ОКХ, ОПП) для підготовки таких фахівців.

6. Традиційні цілі, способи і форми системи освіти не відповідають сучасним вимогам, унаслідок чого відбувається пригальмовування розвитку українського суспільства (відсутність мобільності студентів, невизнання дипломів у Європі та ін.). Змінено зовнішню форму, а зміст залишився без змін. Це призвело до значного відтоку молоді на навчання закордон (Польща, Німеччина Чехія та ін.).

7. Узаконення інженерної складової підготовки фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей (можливість працевлаштовуватися не тільки у ПТНЗ і ВНЗ I-II рівнів акредитації, а також і на виробництві, а не тільки на педагогічній роботі).

Вихід із ситуації можливий на основі прийняття комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на оздоровлення інженерно-педагогічної освіти, підготовку фахівців високого рівня в умовах рухомої кон'юнктури ринкової економіки.

З огляду на це, назріла необхідність удосконалення змісту інженерно-педагогічної освіти з метою забезпечення достатнього для конкурентоздатності й адаптації до ринкових умов рівня професійного навчання, який, безсумнівно, поєднується із загальноосвітньою підготовкою, з метою переходу до іншого, нового принципу навчання – освіта на все життя (освіта через усе життя).

Актуальність інженерно-педагогічної освіти визначається низкою історичних тенденцій:

- зростанням значимості особистості у всіх галузях суспільного життя, у тому числі, виробництві, економіці, управлінні;

- перетворенням системи масової освіти в базис суспільного (духовного, наукового, економічного, політичного та ін.) розвитку;

- прагненням до охоплення системою масової освіти більш тривалого проміжку життя людини;

- входженням особистості в технологічну епоху, де основною умовою розвитку творчого потенціалу людини є її здібності до саморозвитку.

Перераховані тенденції визначають посилення ролі інженерно-педагогічної освіти в сучасному житті суспільства, хоча реальних змін практично не відбувається.

Інженерно-педагогічна освіта, побудована на розвитку професійної компетентності, свідомості, відповідальності в суб'єктів навчання, потребує

вирішення проблеми змісту освіти по-новому: чого навчати, що виокремити за головне в різноманітті інженерно-педагогічних знань, щоб вони органічно залучалися до діяльності майбутніх фахівців.

Аналіз стану системи інженерно-педагогічної освіти показує, що традиційні форми навчання недостатньо сприяють ефективному розвитку професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів. Без спеціально організованої системи навчання рівень освіти студентів украй низький, що, у свою чергу, суттєво знижує рівень їх загальної професійної підготовки.

Традиційна форма навчального процесу орієнтує студента на обмежене коло «академічних показників», зокрема, успішність, відвідування занять, дотримання встановленого режиму тощо. Чинні навчальні плани не забезпечують індивідуалізації здібностей та інтересів студентів і орієнтуються на колективні методи роботи з так званим «середнім студентом». Навчання упівсили основної маси студентства сприяє формуванню безвідповідального відношення до навчання, а в перспективі – й до майбутньої професійної діяльності.

Оскільки інженер-педагог виконує свої обов'язки в системі професійно-технічної освіти, у ВНЗ I-II рівнів акредитації або на виробництві, то характер роботи такого фахівця розкриває різнобічність його діяльності як педагога, так і інженера. З метою вичленення найбільш характерних функцій інженера-педагога виокремлюємо такі сфери його діяльності:

- навчально-виховна – передбачає проектування, реалізацію дидактичних проектів на практиці і подальший аналіз їх ефективності;

- виробничо-технічна – спрямована на забезпечення ефективного функціонування і розвитку технологічних систем у сфері професійно-технічної освіти. Такий вид діяльності характеризує самостійність і зрілість фахівця як педагога, його вміння в доступній формі доносити до суб'єктів навчання навчальний матеріал;

- інженерна (для інженерів-педагогів комп'ютерного профілю) – передбачає розроблення та ефективне функціонування освітніх комп'ютерних технологій, програмування, роботу з різними професійними прикладними програмними продуктами тощо. Розглядаючи значення інженерної підготовки, необхідно відзначити, що, в першу чергу, вона потрібна для розв'язання педагогічних завдань, а саме: для відбору і систематизації навчального матеріалу дисциплін закладів системи професійно-технічної освіти;

- організаційно-керівна – пов'язана з керуванням колективом людей. Цей вид діяльності є відповідальним і вимагає від керівника спеціальних знань, уміння працювати з людьми, великої нервової напруги, цілеспрямованості тощо. До такого виду діяльності фахівець повинен готуватися заздалегідь (ще у ВНЗ);

- науково-інформаційна – забезпечує розроблення і вдосконалення технологічних систем, формування і реалізацію науково-технічної політики, поширення прогресивних нововведень, навчання і підвищення кваліфікації фахівців і виробничого персоналу.

На нашу думку, професійна підготовка фахівців інженерно-педагогічного

профілю повинна здійснюватися з урахуванням принципу наступності, оскільки це дає підстави включити в систему професійної підготовки компоненти, які відображають зміст дисциплін.

Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей є основною проблемою професорсько-викладацького складу ВНЗ. Суть цієї проблеми зводиться до того, що викладач повинен більше давати студентам інформації про сучасні інформаційно-освітні технології, про закони і закономірності, тенденції і концепції розвитку, тобто узагальнювати матеріали, а не оперувати статистичними даними, які можуть бути допоміжними у процесі характеристики явища чи процесу. Це надасть можливість, до певної міри, скоротити кількість предметів, інтегрувати їх і змінити підходи до формування професійної культури майбутнього інженера-педагога. Ми повинні інтенсивно працювати над формою, поставивши її поперед змісту навчання.

УДК 371.14

І. П. Дроздова,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

СУЧАСНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Модернізація освіти передбачає зміни цілей і планованого результату освіти, скорочення обсягу обов'язкового змісту, змінення методів і технологій засвоєння змісту на всіх рівнях навчання, індивідуалізацію процесу навчання, можливість варіативних систем освіти. Відповідно до цього предметом змін будуть стандарти, програми, навчальні плани. Проте як зовнішня сторона організації навчального процесу форма навчання органічно пов'язана з внутрішньою, змістовно-процесуальною стороною. З цього погляду одна і та ж форма навчання може мати різну зовнішню модифікацію і структуру залежно від завдань і методів навчальної роботи.

У методиці викладання мов, наразі й української мови, найбільш всеохоплюючим підходом, що відображає специфіку української мови як навчального предмета, вважається комунікативний підхід (О. Леонт'єв, Ю. Пассов, І. Зимня, О. Біляєв, Л. Паламар, М. Пентилюк), що розглядає навчання спілкування як навчання діяльності, характеризується дослідженням пізнавальної діяльності суб'єктів навчання, а також проблем формування системи знань тих, хто навчається. Сьогодні комунікативний напрямок у навчанні мовам відрізняється зростаючою увагою до особистості студента, основні положення особистісно орієнтованого підходу сформульовано І. Бехом. Процес оволодіння українською мовою, збагачений даними когнітивної психології, перетворює навчання на навчальний процес, на будь-якому етапі роботи якого мають бути задіяні розумові здібності студентів.

Сучасна модернізація орієнтується на збереження фундаментальності освіти й одночасне підсилення її практичної, діяльнісної спрямованості, тому

передбачається, що система обов'язкового формування знань, умінь і навичок, буде замінена набором компетентностей (комплексом компетенцій, що мають стати у подальшому засобом розвитку студентів. Таким чином, можна сказати, що модернізація освіти буде здійснюватися з позицій компетентнісно-діяльнісного підходу).

Сутність такого підходу полягає в тому, що оновлений зміст освіти буде основою формування компетентностей (або комплексу компетентностей) студентів, а процес засвоєння відібраного змісту буде носити діяльнісний характер. Компетентності, що формуються, мають низку характерних ознак: по-перше, вони багатофункціональні, оскільки можуть реалізовуватися у повсякденному житті студентів для вирішення різноманітних проблем, для вирішення професійних завдань, для використання соціальних ролей тощо; по-друге, вони надпредметні й міждисциплінарні; по-третє, вони забезпечують подальший інтелектуальний розвиток студентів, його мислення, самооцінку, саморефлексію; по-четверте, вони багатомірні, тобто можуть бути схарактеризовані з позицій розвитку розумових здібностей студентів і з позиції розвитку різних умінь, включаючи інтелектуальні уміння.

Одним із завдань модернізації освіти є визначення ключових компетенцій (компетентностей) на міждисциплінарній і міжпредметній основі. Якщо для загальноосвітньої школи це будуть основи компетенцій та мінімально-достатній рівень сформованості компетенцій для життя людини в суспільстві, то для вищої – комунікативно-достатній рівень сформованості всіх компетенцій у базовому варіанті вищого ступеня навчання і профільно-просунутий рівень, безпосередньо пов'язаний із професійним мовленням.

Нині у вищій школі все послідовніше здійснюється комунікативно-когнітивна спрямованість навчання української мови з урахуванням орієнтації на майбутню професію студента. Це насамперед позначає вироблення у студентів потреби й здатності використовувати українську мову як засіб спілкування та як засіб отримання інформації, зокрема науково-навчальної та професійної. Для побудування комунікативно-когнітивного навчання української мови необхідно, щоб педагогічне керівництво викладача було спрямоване на вироблення у студентів уміння самостійно й активно вирішувати комунікативні завдання. Цьому сприяє насамперед установлення тісного зв'язку між розвитком мовленнєвих умінь студентів, з однієї сторони, і розумових та технічних прийомів роботи, з іншої сторони. Володіння мовою професійного спілкування – це не тільки сформованість мовної компетенції (норми сучасної української літературної мови, фахова термінологія, специфіка побудови синтактичних конструкцій, текст та дискурс), але й уміння використовувати ці знання на практиці, доречно поєднувати вербальні й невербальні засоби спілкування відповідно до мети, ситуації спілкування, тобто досконала сформованість комунікативних навичок.

Отже, у навчанні української мови з метою формування і розвитку професійного мовлення можна запропонувати професійно орієнтований підхід, як найбільш доцільний, оптимальний і затребуваний у сучасних умовах модернізації вищої школи України.

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Геоінформаційні технології (ГІС-технології) – технологічна основа створення географічних інформаційних систем, що дозволяють реалізовувати їх функціональні можливості.

Сучасні тенденції інформатизації в багатьох сферах суспільної діяльності не обминули і сферу управління охороною природного середовища й екологічної політики. Складовою інформаційного середовища, яке забезпечуватиме обґрунтоване прийняття рішень в цих галузях, є географічна інформація.

Особі, яка планує відвідати нову країну, регіон чи окрему місцевість, у нагоді стануть геоінформаційні он-лайн технології, такі як:

GPSies.com – он-лайн ресурсів з відкритих маршрутів GPS. З більш ніж 2,500,000 GPS треків, які можуть бути відображені і завантажених у всіх браузерях на он-лайн картах. *GPSies* один з найбільших порталів у своєму роді в Європі. Користувач може сам побудувати GPS трек, роздрукувати їх або імпортувати їх в GPS. Всі функції *GPSies* вільні і іноді пропонують без попереднього повідомлення або реєстрації.

Google Maps – набір додатків, побудованих на основі безкоштовного картографічного сервісу і технологій, які надає компанія Google.

Сервіс, по суті включає в себе географічні карти та супутникові знімки всього світу. З сервісом інтегрований бізнес-довідник і карта автомобільних доріг, з можливістю пошуку маршрутів.

З сервісом також пов'язаній за стосунок *Google Earth* – окрема програма для Microsoft Windows, а також GNU/Linux, Mac OS. Як і *Google Maps*, програма *Google Earth* дозволяє переглядати знімки земної поверхні, змінювати масштаб і будувати маршрути пересування. Її перевагою є тривимірне зображення земної поверхні (з урахуванням рельєфу), можливість спостереження під довільним кутом (а не тільки прямовисно згори), поступове уточнення зображення по мірі завантаження детальніших фотознімків, можливість плавної зміни масштабу.

VeloMapInfo – централізація та упорядкування зберігання та оновлення інформації за всією велодіяльністю в Україні, підвищення їх достовірності та ефективності використання. А саме:

- оперативне надання велосипедистам інформації по критеріям;
- популяризації велоруку в межах не одного міста/клубу – а по Україні загалом. Цей сервіс буде цікавий мандрівникам, які планують свою подорож на велосипеді. На карті можна знайти інформацію про велосипедні магазини, майстерні, інформацію про велосипедні клуби України.

Нині висвітлювана тема є актуальною, оскільки люди почасти використовують різні геоінформаційні ресурси задля планування мандрівки.

Відповідно, попит на ці та інші ресурси невпинно зростає. Це пов'язане з розвитком як комп'ютерних технологій, так і геоінформаційних технологій загалом.

УДК 005.336.2

*А. П. Крупский,
Днепропетровский национальный университет*

КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК НЕОБХОДИМЫЙ ЭЛЕМЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ МЕНЕДЖЕРА

Обучение в высшей школе традиционно предполагает достижение студентом совместно с профессорско-преподавательским составом ВУЗа определенных целей и задач. Одной из важнейших задач является формирование профессиональной культуры будущего специалиста. Профессиональная культура – это социально-профессиональное качество субъекта труда, представляющее собой степень овладения трудящимися достижениями научно-технического и социального прогресса и является личностным аспектом трудовой культуры, включает в себя разнообразные модели поведения её носителей, включая коммуникативные.

К менеджеру в последнее время выдвигают следующие требования: 1) ориентация на социально-психологические, личностные компоненты деятельности; 2) способность осуществления непрерывного общения, ориентированного на передачу управленческой информации; 3) способность к получению и обработки обратной связи и обратной информации; 4) знание основ, технологий менеджмента.

Два из четырех требований предполагает коммуникативную компетентность. Однако последнее время обучение в ВУЗе претерпело ряд изменений, а именно изменились механизмы контроля знаний и достигнутых результатов; уменьшился объем и качество учебных и производственных практик; практически полностью исчезли устные экзамены. Это привело к тому, что даже при наличии харизматических преподавателей и одаренных студентов, последние, приобретая багаж знаний (во многих случаях эксклюзивный), часто не могут успешно соперничать на рынке труда с более опытными конкурентами, т.к. не могут донести имеющиеся знания до слушателя.

Оставаясь невостребованными и работая не по специальности, выпускник вуза за 1,5÷2 года забывает профессионально значимые знания, умения и навыки. Время и деньги, потраченные на обучения специалиста, «выбрасываются на ветер». Ориентируясь именно на подобную ситуацию, преподаватели должны передать не только информацию, прямо касающуюся предмета, но и научить, а в некоторых случаях и заставить научиться, студента доносить свои мысли в вербальной форме до слушателя любого уровня подготовки и степени заинтересованности. Времена, когда специалист жил на зарплату, не зависящую от эффективности труда, прошли. Теперь необходимо

не только что-либо создать, но и донести созданное до потребителя и получить за это вознаграждение, которое не унижает и не убивает желание, работать, а стимулирует дальнейший творческий поиск. Эта процедура невозможна без навыков эффективного коммуникативного взаимодействия. Огромным подспорьем для формирования коммуникативных навыков служили устные экзамены. Однако сложившаяся ситуация стремления к всемерному использованию тестовых заданий или письменных экзаменов, с одной стороны, существенно облегчает труд преподавателя, но с другой – полностью лишает студента возможности научиться разговаривать на заданную тему с имеющимся, зачастую минимальным, объемом знаний в экстремальной ситуации экзамена с человеком, стоящим выше в социальной иерархии.

Для того чтобы повысить коммуникативную компетентность студентов менеджеров четвертого курса ФМЕ ДНУ, нами в рамках курса «Технология проведения переговоров» разработан и внедрен блок занятий, направленных на развитие знаний, умений и навыков в области вербальной коммуникации. Формируя вышеуказанный блок занятий, мы исходили из следующих предпосылок:

- Коммуникативная компетентность обеспечивается совокупностью коммуникативных способностей, коммуникативных умений и коммуникативных знаний, которая адекватна коммуникативным задачам и достаточна для их решения.

- Под коммуникативными способностями понимают не только природную одаренность человека в общении, но и его коммуникативную производительность. К числу коммуникативных способностей относят произвольную, произвольную экспрессивность (способность спонтанного и преднамеренного кодирования сигналов) и способность воспринимать и понимать чужие сигналы.

- Коммуникативное знание предполагает оперирование информацией о том, что такое общение, каковы его виды, фазы, закономерности развития. Знание существующих коммуникативных приемов и методов, знание индивидуальных особенностей развития и эффективного использования различных коммуникативных техник.

- Коммуникативные умения предполагают умение воспринимать коммуникативные сигналы (вербальные, невербальные, паралингвистические) и умение производить коммуникативные сигналы (вербальные, невербальные, паралингвистические), таким образом, успешность реализации коммуникативных умений зависит от 6 вышеперечисленных факторов.

С учетом степени открытости коммуникации, то есть степени раскрытия цели и мотивов сообщения, коммуникативная компетентность формирует 12-ти факторную модель. В учебном процессе нет возможностей анализа и закрепления навыков по осознанному использованию каждого из факторов. Поэтому мы остановились на факторах, формирующих группы «Умение воспринимать коммуникативные сигналы» – вербальные, невербальные, паралингвистические; «Умение производить коммуникативные сигналы» –

вербальні, невербальні, паралінгвістическіє. Для цих груп отводилось три лабораторних заняття. Для групи «Умение воспринимать экспрессивные сигналы, которые партнер предпочел бы скрыть» – вербальні, невербальні, паралінгвістическіє, – отводилось одно заняття. Одна лабораторна робота виконувала роль итогової. В учебний план по етическим соображенням, не вошла група «Умение производить обманные коммуникативные сигналы» – вербальні, невербальні, паралінгвістическіє.

Таким образом, в результате курса студент получал знания, умения и формировал элементарные навыки, благодаря которым он мог ответить себе на вопросы зачета. Что, в свою очередь, позволило каждому студенту, научиться презентовать как свои знания, так и себя самого. Повысив тем самым профессиональную культуру студента менеджера, а именно ее коммуникативную составляющую.

УДК 378.091.013: 785.1

*Н. А. Овчаренко,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ПРОГНОСТИЧНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В умовах імплементації закону України «Про вищу освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, у вітчизняній мистецько-педагогічній вищій освіті означилися стратегічні цілі, які визначають її розвиток у сучасний період: гармонійна взаємодія національних систем мистецької освіти, науки, бізнесу, держави; розвиток, збереження національних надбань та підвищення якості і конкурентоспроможності мистецько-педагогічної освіти; створення і розвиток наукових та творчих шкіл для дослідження проблем музичної педагогіки; забезпечення потреб сучасної школи у кваліфікованих учителях музичного мистецтва; задоволення індивідуальних потреб особистості в отриманні якісної мистецько-педагогічної освіти на основі навчання упродовж життя.

Означені цілі потребують виконання завдань у галузі вищої мистецько-педагогічної освіти, як:

- розробка стандартів вищої мистецько-педагогічної освіти у галузі 02 – Культура і мистецтво; спеціальність 025 – Музичне мистецтво, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій;
- створення і впровадження освітньо-професійних програм підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва за рівнями вищої освіти;
- адаптація нової ступеневої структури вищої мистецько-педагогічної освіти: молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук;

– управління якістю мистецької освіти: визначення принципів та процедур забезпечення якості мистецько-педагогічної освіти; здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм з музичного мистецтва; оцінювання рівня та забезпечення підвищення мистецько-виконавської, мистецько-педагогічної, науково-педагогічної кваліфікації працівників;

– модернізація змісту мистецько-педагогічної освіти;

– розроблення вищими навчальними закладами переліку мистецьких спеціалізацій у межах ліцензованої спеціальності.

Одним із найважливіших завдань окреслених державними нормативними документами є модернізація змісту вищої освіти, зокрема – мистецько-педагогічної. Визначення прогностичних напрямів модернізації змісту вищої мистецько-педагогічної освіти здійснюється на основі актуальних вимог і проблем українського суспільства: підвищення рівня духовної культури дітей і молоді; врахування світових парадигм, прогресивних ідей, вимог Європейської вищої освіти, вітчизняного мистецько-педагогічного досвіду, інноваційних технологій.

Отже, до напрямів модернізації змісту мистецько-педагогічної освіти ми відносимо:

– на основі нового галузевого стандарту розроблення і впровадження освітньо-професійних програм підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва за рівнями вищої освіти;

– створення і впровадження нових навчальних планів та навчальних програм з музичного мистецтва з урахуванням нової ступеневої структури та компетентнісного підходу;

– розробка інноваційних мистецько-педагогічних технологій, спрямованих на підвищення рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва;

– створення сучасного науково-методичного забезпечення організації вищої мистецько-педагогічної освіти з урахуванням рівнів і ступенів освіти,

– забезпечення наявності інформаційних систем для організації мистецько-освітнього процесу.

Отже, означені напрями не вичерпують усіх спрямувань модернізації змісту мистецько-педагогічної освіти і потребують подальших досліджень.

УДК 371 (36)

*К. Ю. Савченко,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

СТАНОВЛЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАСОБОМ НОВІТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасна система професійної підготовки загалом і робота з формування професійної компетентності в майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів зокрема, потребують упровадження в навчальний процес вищої педагогічної школи нових, спеціально розроблених педагогічних ситуацій, які

моделюють професійну діяльність вихователя та сприяють формуванню компонентів його професійної компетентності.

Серед найдоцільніших засобів становлення компетентного вихователя, студентами було названо: робота над проектами, моделювання педагогічних ситуацій, тренінг, інформаційно-комунікативні технології. На думку 34 % студентів, навчально-виховний процес педагогічного ВНЗ спрямований на становлення професійної культури вчителя; 56 % респондентів вважає, що на формування професійної компетентності вихователя; 10 % убачає можливість становлення фахівця в галузі виховання дітей дошкільного віку. Високий потенціал для формування професійної компетентності майбутніх вихователів мають: педагогічні дисципліни й фахові методики викладання (у 62 % відповідей); фахові дисципліни (38 %). Отже, майбутні вихователі не мають чіткого уявлення щодо змісту професійної компетентності та її важливих складових. Відтак і перевірку сформованості рівня професійної компетентності переважна більшість вбачає у вирішенні тестових завдань (40 %) і контрольних робіт (27 %). Лише 17 % вважає доцільним виявлення реального досвіду майбутнього вихователя шляхом розв'язання педагогічних ситуацій і завдань, проте тільки 11 % вважають всі форми контролю доцільними і такими, що повинні застосовуватися в комплексі.

Цінною у відповідях є вказівка на необхідність розроблення різноманітних моніторингових процедур для відстеження результатів навчання та вимірювання набутих молоддю компетентностей за різними освітніми галузями. Саме ці процедури надають змогу оцінити результативність освіти, її відповідність сучасним потребам ринку праці та суспільства, але, на жаль, таку відповідь дали тільки 5 % респондентів. Серед рис характеру, які є професійно важливими для майбутнього вихователя, студенти назвали: комунікабельність – 8 %; тактовність – 4 %; толерантність – 9 %; доброта – 11 %; любов до мови та прагнення до вдосконалення власної мовної особистості – 14 %; відповідальність – 7 %; справедливість – 14 %; самокритичність – 13 %; емпатія – 6 %; принциповість – 6 %; цілеспрямованість – 8 %.

Нині проектування розглядається як особливий вид пізнавальної діяльності та застосовується в системі освіти. Як зазначив О. Коберник, «проект є складовою проектування, що розглядається як створення проекту (прототипу, прообразу) передбачуваного або можливого об'єкту стану. Проектування – це вид діяльності, що синтезує в собі елементи ігрової, пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, перетворюючої, професійно-трудової, комунікативної, навчальної, теоретичної практичної діяльності» [1, с. 13].

Отже, володіння проектною методикою створювання педагогічних ситуацій сприяє професійному становленню майбутніх учителів. Педагогічна ситуація може бути предметом проектування. У роботі зі студентами під час проектування того чи того типу ситуації вона спочатку моделюється викладачем, а потім переноситься в реальну практику. Групова робота припускає також використання різноманітних ігрових методів (ігровий метод – спосіб взаємодії викладача й студентів/студента, зумовлений грою, що

зумовлює реалізацію дидактичних задач і цілей навчання).

Література

1. Коберник О. Прогнозування виховної ситуації / О. Коберник // Педагогіка і психологія. – К., 1998. – № 2. – С. 12-13.

УДК 51(07)

С. П. Семенець,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСОБИСТІСНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Обґрунтовані в наших дослідженнях психолого-педагогічні засади особистісно-розвивальної математичної освіти відповідають європейським духовно-культурним запитам сучасної України. Особливості змісту математичної освіти розкриваються в таких концептуальних положеннях:

1. Системотвірним (генетично вихідним) теоретичним поняттям слугує поняття «*математична модель*».

2. Зміст навчального матеріалу відповідає зонам *найближчого математичного розвитку* суб'єктів учіння, що створюються у процесі спілкування та співпраці, орієнтують на здійснення колективно розподіленої та індивідуальної навчально-математичної діяльності.

3. До змісту освіти належать методологічні принципи одержання нових знань, універсальні навчальні дії (особистісні, регулятивні, пізнавальні, комунікативні), а також теоретичні методи дослідження.

4. Системність знань досягається завдяки їх впорядкуванню згідно з математичною структурою. Для цього виконується структурно-математичний аналіз, будуються навчально-теоретичні моделі, що забезпечують формування змістових абстракцій і узагальнень навчального матеріалу.

5. Зміст освіти уможливорює розв'язання проблеми походження знань. Без розуміння того навіщо навчатися математики неможливе досягнення розвивальної цілі – формування особистості як суб'єкта навчально-математичної та науково-математичної діяльності.

6. Особистісно-розвивальна математична освіта репрезентується різного виду моделями (інтерпретаціями, реалізаціями), схемами. Моделювання розглядається як метод пізнання, який реалізовується у формах математичного, навчального та навчально-теоретичного моделювання.

7. Основу змісту математичної освіти складають різного виду задачі. Проектування задачної системи здійснюється за *принципом розвивальної наступності*, згідно з яким кожен наступний тип задач вирізняється від попереднього вищим рівнем змістово-теоретичного узагальнення.

8. Зміст освіти задовольняє вимогу її *фундаментальності*. Обсяг теоретичних знань і способів дій достатній для самостійного продовження навчання, проектування індивідуальної траєкторії учіння математики.

9. Зміст навчання математики вможливорює його індивідуалізацію та

диференціацію, забезпечує формування персональних пізнавальних стилів (кодування і переробки інформації, мислення, епістемологічного).

10. У змісті математичної освіти втілюється принцип фузіонізму (злиття), згідно з яким вивчається цілісний, інтегрований курс математики, реалізуються внутрішньопредметні та міжпредметні зв'язки.

УДК 378.046.4

*Л. М. Сергеева,
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД ТА ПРІОРИТЕТИ

Важливим ресурсом поповнення та збагачення знань, використання їх при формуванні сучасної інституційної інноваційної інфраструктури є система післядипломної педагогічної освіти (далі – ППО), задля удосконалення та розвитку якої розробляються і впроваджуються відповідні механізми. Головною метою їх впровадження, спрямованою на вдосконалення системи освіти, є створення умов для приведення рівня і якості освітнього потенціалу та кадрового забезпечення країни відповідно до вимог ринкової економіки.

Постійне вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників (далі – Н/НПП) зумовлене зміною ролі людини в сучасному світі, баченням ідеалу освіченості людини та висуванням нових вимог до якості людського капіталу відповідно до культурно-духовних, суспільно-економічних і технологічних трансформацій, а також чисельних викликів глобального, європейського, національного, регіонального та місцевого рівнів [3, с. 2]. Слід визнати, що навіть найкращі вищі навчальні заклади не можуть стовідсотково забезпечити високоякісну підготовку фахівців «на всі часи», тому все більш помітне місце в рамках вищої школи займає післядипломна освіта – організоване й систематично здійснюване навчання дипломованих працівників з метою «осучаснення» їхніх професійних знань. Формами організації ППО доцільно уважати науково-практичні семінари-практикуми, всеукраїнські та міжнародні науково-практичні конференції, участь у міжнародних інноваційних педагогічних проектах, авторські наукові школи, наукові та педагогічні читання, розробка навчального курсу, наукове редагування рукопису, творча відпустка, закордонне стажування тощо. Однією з результативних форм ППО є колаборативна форма (навчання у співпраці) – педагогічна технологія, яка вважається однією з найбільш трудомістких і не завжди дає очікуваний результат, коли дорослі учні міцніше засвоюють значно більше навчального матеріалу [2, с. 68].

Формою підготовки вчених є наукові школи, які можуть бути розглянуті як елемент системи ППО що забезпечують можливість багатовимірного руху особистості в освітньому просторі та соціалізацію початківців дослідників у науковій спільноті [1, с. 64]. Особливості наукових шкіл як педагогічних систем забезпечують індивідуалізацію навчання, де для кожного вибудовується

«власна» траєкторія руху в освітньому просторі школи відповідно до його інтересами і можливостями.

Література

1. Грезнева О. Ю. Научные школы как одна из форм непрерывного образования и социализации начинающих исследователей / О. Ю. Грезнева // Образование через всю жизнь: проблемы становления и развития непрерывного образования : [материалы докладов и сообщений участников второй международной конференции (г. Санкт-Петербург, 4-5 июня 2002 г.)]. – СПб. : Изд-во Файндер, 2003. – С. 63-66.

2. Кожушко С. Стратегія колаборативного навчання у вищому навчальному закладі / Світлана Кожушко // Молодь і ринок. – 2014. – № 5 (112). – С. 65-70.

3. Кремень В. Г. Усвідомлюючи відповідальність за розвиток людини, консолідацію нації та європейської інтеграції України. Доповідь президента НАПН України на Загальних зборах академії «Про діяльність НАПН України у 2014 р. та завдання на 2015 р.» / В. Г. Кремень // Педагогічна газета. – 2015. – № 2 (246). – С. 2.

УДК 373.55.016:51(043.3)

Н. А. Тарасенкова,

*Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,*

І. В. Лов'янова,

*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

СИСТЕМА ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

У профільній підготовці старшокласників професійна спрямованість навчання передбачає формування стійких мотивів вивчення шкільних дисциплін, які для цього напряду підготовки не є профільними; організацію засвоєння знань і досвіду діяльності з позиції ціннісних орієнтацій старшокласників, формування професійно важливих якостей особистості та якісну математичну підготовку учнів у межах обраного навчального профілю.

Зміст математичної освіти – це система в методичній системі професійно спрямованого навчання математики, яка вступає у тісний двобічний зв'язок з системою цілей і здійснює вплив на інші компоненти методичної системи. Аналіз робіт відомих дидактів і методистів В. Бондаря, В. Краєвського, М. Скаткіна, А. Хуторського засвідчує, що основними елементами змісту освіти є знання і досвід способів діяльності, який, зі свого боку, поділяється на: когнітивний досвід особистості, досвід практичної діяльності, досвід творчості і досвід стосунків особистості.

Так, В. Краєвським [3] визначено три основні концепції формування змісту освіти: 1) сцієнтична концепція, в її основі абсолютизація ролі науки у формуванні культури людини; 2) холістична концепція виходить з припущення,

що сукупність знань, умінь і навичок необхідна для формування і розвитку різносторонньої особистості; 3) культурологічна концепція презентує зміст освіти як педагогічно адаптований соціальний досвід людства, тотожний культурі людства в усій структурній повноті.

Зміст освіти є ширшим поняттям порівняно зі змістом навчання. Що стосується побудови змісту освіти на рівні навчального предмета, то за С. Гончаренком [2, с. 17], методика орієнтується на його провідний компонент. У змісті навчального предмета має бути реалізоване методологічне положення про єдність змістового й процесуального аспектів у навчанні через опис понять складу і структури навчального предмета в термінах змісту й процесу.

У більшості трактувань основними структурними складниками змісту навчання виступають знання, уміння та навички. Ці складові в структурі змісту представлені у певних ієрархіях, зокрема вивченню математики відповідає ієрархія: від знань – до навичок, а від них – до вмінь (С. Рубінштейн, І. Лернер, О. Онищук).

Вичерпна характеристика змісту навчання передбачає визначення: системи принципів побудови змісту навчання; чинників формування змісту; системи компонентів змісту; способів подання змісту.

Принципами відбору й побудови змісту навчання за М. Бурдою [1] є: соціальна ефективність, пріоритет розвивальної функції, диференційована реалізованість, науковість, і прикладна реалізованість, модульний принцип, принцип фузіонізму, принцип концентризму.

До системи компонентів змісту професійно спрямованого навчання математики ми відносимо такі:

– Предметний – це базовий зміст навчальної дисципліни, що забезпечує рівень знань, визначений державним стандартом, складається з певної наукової інформації, що активізує пізнавальні потреби і впливає на розвиток пізнавальних інтересів особистості, відповідає віковим особливостям учнів, а також кількості часу, який надається на його вивчення.

– Діяльнісний – це передбачувані у змісті навчання математики види діяльності (загальнонавчальна, пізнавальна, перетворювальна, самоорганізуюча) характерні для відповідної науки і сфери діяльності людини, які дозволяють перехід від засвоєння дійсності до внутрішнього особистісного зростання, а потім до опанування культурно-історичних досягнень.

– Когнітивно-семіотичний – спрямованість змісту на розвиток рефлексивної мислительної діяльності учнів у процесі пізнання та перетворення системи знаково-символічних засобів.

– Компетентнісний – реалізація у змісті груп компетентностей, які передбачають зміни соціальної діяльності особистості, пов'язані із внутрішньою мотивацією, інтересами та сферою знань.

– Аксиологічний – орієнтація змісту на розкриття ціннісно-цільових пріоритетів навчально-пізнавальної діяльності.

Виокремлені компоненти змісту розгортаються концентрично (уточнюються, поглиблюються і узагальнюються) протягом всього вивчення

математики у старшій школі. Така побудова змісту навчання математики передусім передбачає формування стійких систематизованих знань основ науки, вияв переваг предметної структури навчання, створення оптимальних умов освіти, виховання і розвитку особистості учня в напрямі професійної спрямованості.

Література

1. Бурда М. І. Зміст шкільної математичної освіти як предмет методичного дослідження / М. І. Бурда // Педагогічні засади формування гуманістичних цінностей природничої освіти, її спрямованість на розвиток особистості : [зб. матеріалів міжн. наук.-практ. конференції] : – Полтава : АСМІ, 2003. – С. 15-16.
2. Гончаренко С. У. Методика як наука / С. У. Гончаренко. – Хмельницький : Вид-во ХГПК, 2000. – 30 с.
3. Краевский В. В. Проблемы научного обоснования обучения / В. В. Краевский. – М. : Педагогіка, 1977. – 264 с.

УДК 373.5.016:514

*О. Я. Терех,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

СИСТЕМА ПРАКТИЧНИХ РОБІТ У НАВЧАННІ ГЕОМЕТРІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення набуває компетентнісний підхід в навчанні, який висуває на перший план розвиток особистості учня та формування умінь та навичок, які в подальшому житті дозволять йому самостійно розв'язувати нові пізнавальні задачі, освоювати різні види діяльності, та, як наслідок, будувати свій індивідуальний освітній маршрут. Повноцінна пізнавальна діяльність учнів дозволяє їм розвивати ініціативу, активну життєву позицію, винахідливість та вміння самостійно поповнювати знання, орієнтуватися в стрімкому потоці інформації в різноманітних джерелах. Перераховані вище якості формуються в учнів тільки за умови систематичного виконання самостійної пізнавальної діяльності, яка в процесі їх виконання набуває характеру проблемно-пошукової діяльності. Одним із видів самостійної роботи, який сприяє застосуванню проблемно-пошукової діяльності на уроках геометрії, на нашу думку, є використання практичних робіт.

Під *практичною роботою* ми розуміємо форму організації навчальної діяльності учнів (самостійну роботу учнів), під час якої учні під керівництвом учителя виконують систему завдань з геометрії й у процесі їх виконання закріплюють новий теоретичний матеріал та вчать розв'язувати задачі.

Основну мету практичних робіт В. Реп'єв убачає, як «використання законів математики на практиці, вироблення математичних знань для розв'язування практичних проблем» [1, с. 45].

На думку В. Сичук [2, с. 9], мета практичних робіт, що проводяться, може бути різноманітною: закріплення вивченого матеріалу, відпрацювання практичних навичок; систематизація знань учнів з вивченої теми й організація

їх комплексного застосування на практиці; повторення та узагальнення за декількома темами; роботи, що мають випереджальний характер по вивченню нового матеріалу.

Розрізняють практичні роботи наступних видів [4, с. 200]: установчі; ілюстративні; тренувальні; дослідницькі; творчі; узагальнюючі.

В. Тараник наводить таку класифікацію функцій практичних робіт [3, с. 6]: дидактичні – навчальна, розвивальна і виховна; спеціальні – інформаційна, діагностична, контролююча, прикладна, конструктивна, дослідницька, узагальнювальна, рефлексивна. Кожна з цих функцій визначають педагогічну доцільність використання практичних робіт для розвитку самостійної пізнавальної діяльності учнів на всіх етапах навчального процесу.

У процесі виконання практичних робіт з геометрії можна поєднати удосконалення навичок вимірювання, побудови, зображення, моделювання, конструювання, наближених обчислень. Тому система практичних робіт спрямована на комплексний розвиток умінь і навичок учнів.

Під системою практичних робіт з геометрії ми розуміємо впорядковану за дидактичною метою сукупність навчальних занять чи фрагментів уроків, спрямовану на формування і розвиток в учнів математичних компетентностей.

На основі аналізу літератури ми пропонуємо на уроках геометрії використовувати наступну систему практичних задач, яка містить: проблемну задачу (або задачі) практичного змісту, для мотивування вивчення нового матеріалу; практичні задачі на застосування нових знань.

За формою проведення практичні роботи ми поділяємо на два види: для проведення під час уроку (на здобуття нових знань); для виконання в якості домашнього завдання (на застосування здобутих знань).

На сьогодні в школах м. Черкас проходить апробацію система практичних робіт з геометрії для 7 класу. Продовжується робота по створенню відповідної системи задач для 8 класу.

Література

1. Репьев В. В. К вопросу о самостоятельной работе учащихся на уроках математики / В. В. Репьев // Математика в школе. – 1962. – № 4. – С. 43-47.

2. Сичук В. Є. Використання практичних робіт на уроках геометрії у 7 класі [Електронний ресурс] / Є В Сичук // Виставка ППД «Освіта Черкащини» – 2010. – 46 с. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/zologym/7-39737319>.

3. Тараник В. И. Практические работы по геометрии как средство развития самостоятельной познавательной деятельности учащихся основной школы : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / В. И. Тараник. – Волгоград, 2010. – 18 с.

4. Яковлев Ф. И. Лабораторно-практические работы учащихся : [методический материал] / Ф. И. Яковлев, Д. М. Кирюшкин, Г. В. Воробьев. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1963. – 232 с.

ІННОВАЦІЙНА ПАРАДИГМА ВИЩОЇ ШКОЛИ: УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ

Соціально-економічні зміни в Україні зумовили термінову необхідність перегляду парадигми вищої освіти, що традиційно здійснюється вищою школою. Така необхідність породжена потребою реалізації на практиці нового характеру виробничих відносин у всіх галузях економіки, зокрема в агрогалузях. Здійснення перевороту в суспільних економічних відносинах шляхом переходу від загальнодержавної власності до приватної (хоч і до кінця не реалізованої) зумовлює те, що цей ракурс політики повинен бути не лише проголошеним, але й повинен бути усвідомленим, прийнятим суспільством, тобто кожним громадянином як елементом людського потенціалу країни. Оскільки таким стало покоління громадян, якому притаманний спосіб мислення на кшталт «усе кругом моє, а тому можу з ним робити все», то стало важливо розпізнати, відчутти різницю в розумінні понять «моє» і «як господар». Особливо це стало очевидним на прикладі громад сільської місцевості: «був голова господарства – голова колгоспу», «був колектив, керований цим головою», і раптом не стало голови господарства, розвалився колектив, порушилися традиційні виробничі відносини. З позиції соціальної психології створилися умови стресового стану для громади: «радість: отримано право на землю (формальне), горе: що з ним робити?».

Попри всіх незгод і перешкод відбулося економічне національне чудо – сформувалися фермерські (селянські) господарства, які очолили й розбудували окремі особистості. Як правило, це були люди з високим рівнем інтелектуальної активності – перша хвиля фермерів.

Наступна хвиля керівників селянських господарств, як свідчить практика, вже усвідомила факт бажаної приватизації землі, повинна бути психологічно і освітньо підготовленою до адаптації вже частково сформованого нового типу розвитку економіки господарств – інноваційного типу розвитку.

Інноваційний тип розвитку економіки – це процес спрямованої закономірної зміни фермерства як господарства, що є функцією інноваційного потенціалу фермерства, джерелом якого є інновації, які створюють якісно нові ринкові можливості шляхом реалізації умінь віднаходити нові рішення та ідеї в результаті винаходів [2].

Моніторинг управлінських знань, вмінь та навичок значної кількості керівників фермерств Дніпропетровської та Кіровоградської областей, вивчення досвіду фермерів Польщі, Німеччини та інших країн дали можливість визначитися щодо основних напрямків бажаної модернізації вищої освіти сільськогосподарського спрямування, а саме: залишаючи традиційно сформовані навчальні професійні курси галузевого спрямування за рахунок

раціонального поєднання творчої самостійної роботи студентів з першоджерелами та відповідних лекційних курсі, визначили основні напрямки поповнення управлінських знань шляхом введення обов'язкових спецкурсів і спецсеминарів, що органічно входять до змісту традиційних курсів. Це елементи теорії синергетики; інтелектуальна організація; знаннева економіка; управління знаннями; теорія інновацій; моніторинг потенціалу господарства; контроль і контролінг; психологія новітніх виробничих відносин; кадрова політика; стимулювання й мотивація активності; інтелектуальна й інноваційна активності; інформаційні потоки з проблем управління; основи юриспруденції; специфіка категоріальної методики управління селянськими господарствами.

Одним із можливих шляхів такої перебудови навчального процесу варто вважати креативне спрямування змісту матеріалу традиційних курсів для самостійного опрацювання наукових джерел. Довіра, допомога, прозорість, доступність, контроль повинні стати основою оцінки самостійної роботи студентів та наукового забезпечення її з боку викладачів. Особливо важливо те, що такий вектор модернізації вищої освіти забезпечить траєкторію руху від фахових базових знань, які є складною відкритою нестійкою системою, до набуття випускниками вмінь і навичок еволюційного адаптування управлінських знань у процесі постійного розвитку підприємства. Новий Закон України «Про вищу освіту» визначає сенс академічної свободи як самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час упровадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності. Вищий навчальний заклад на підставі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми за кожною спеціальністю розробляє навчальний план [1, р. 3, ст. 10]. Система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм [1, р. 5, ст. 16]. Цей Закон чітко окреслює місце та роль у навчальному процесі упорядкованої трійки <навчальний план-викладач-студент>. У зв'язку з цим є доречним підвищення вимог до кадрового професійного складу галузевих кафедр. Вважаємо звернути увагу на те, що цей Закон у переліку основних завдань навчального закладу першочерговою визначає саме освітню діяльність викладачів, насичену новітньою науковою інформацією. Для у такий спосіб організованого навчального процесу студент повинен бути підготовленим загальноосвітньою школою шляхом розвивального навчання, тобто повинен мати цілком певний запас знань із тих дисциплін, що можуть забезпечити такий розвиток.

Таким чином, поява Закону України «Про вищу освіту» є практично крайнє важливою подією, якщо при цьому його реалізація не стане простою грою ідей, а для кожної галузі (системи галузей) буде реалізуватися як результат моніторингу наукових потреб для її постійного розвитку та буде максимально усвідомленою суспільством шляхом створення умов для її реалізації на макро-, мезо-, мінірівнях.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII // Голос України, 2014. –

№ 148. – С. 3-25.

2. Найдюк В. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств / В. С. Найдюк // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2013. – № 3. – С. 251-263.

УДК 374.001.76(4)

*Т. Г. Шаповалова,
Бердянський державний педагогічний університет,*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ВІДПОВІДНО ДО СУЧАСНИХ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ І ВИМОГ

У наш час системи позашкільної освіти країн СНД та східної Європи набули підвищеного соціального значення. Це зумовлюється не лише застосуванням у позашкільних навчальних закладах принципів випереджального виховання та практичної спрямованості навчання, а й створенням умов, сприятливих для творчої самореалізації особистості в позашкільному навчально-виховному просторі [2, с. 54-58].

За визначенням ЮНЕСКО, сьогодні позашкільна освіта «...є відкритою неформальною паралельною освітою, спроможною швидко й мобільно реагувати на зміни в соціальному середовищі, на різноманітність потреб і мотивів соціуму, здібностей дітей».

Різні аспекти організації роботи щодо навчання, виховання, соціалізації дітей та учнівської молоді у позакласній, позааудиторній, позашкільній роботі розкрито в наукових працях українських дослідників (Л. Балясна, О. Биковська, І. Вінниченко, О. Киричук, Б. Кобзар, М. Коваль, Н. Ничкало, О. Сухомлинська, Т. Сущенко, В. Якубовський та ін.).

Організаційні, методико-технологічні, управлінські процеси розвитку позашкільної освіти, упровадження інноваційних технологій і підходів у позашкільну освіту висвітлено в багатьох фундаментальних дослідженнях (І. Бех, О. Биковська, В. Вербицький, Л. Ковбасенко, О. Литовченко, В. Мачуський, Р. Науменко, Г. Пустовіт, Т. Сущенко, Л. Тихенко та ін.).

Загальний контур модернізації позашкільної освіти дітей задає ідеологія неперервної освіти. Сьогодні реалізація Концепції неперервної освіти набуває нового змісту в контексті економічної історії людської цивілізації з одночасним переходом від механічного світу до цифрового з глобальним зануренням у соціальну мережу. Новий зміст фокусується на стратегії розвитку людського капіталу і на покращення якості життя, як окремого індивіда, так і суспільства в цілому [3, с. 137-140].

У світі використовують різні терміни для позначення позашкільної освіти. Наприклад, поняття «позашкільна освіта», «післяшкільна освіта», «позакласна освіта», «програми вільного часу», «неформальна освіта» (non-formal education), «supplementary education» (власне додаткова освіта). Радою Європи та Європейським Союзом прийнято термін «неформальна освіта», яка для європейців є частиною концепції безперервної освіти (long life education), що надає можливість молодим людям і дорослим набувати і підтримувати на

належному рівні вміння та компетенції, необхідні для адаптації в постійно змінному середовищі (Д. Молоков) [4].

Зазвичай між країнами Європи стосовно неформальної освіти мають місце певні відмінності. Член Президії Європейської асоціації установ неформальної освіти дітей та молоді (EAICY) Рене Кларис (Нідерланди) розглядає два типи концепцій неформальної освіти: концепція піклування та концепція розвитку.

Утім, незважаючи на наявні відмінності, Рене Кларис підкреслює, що установи неформальної освіти переважно мають однакову мету діяльності: формування компетенцій і навичок [1].

Подальший розвиток національних систем позашкільної освіти пов'язаний з упровадженням у зміст навчання компетентнісного й культурологічного підходів, що забезпечує можливість органічного поєднання її змістовного та емоційно-ціннісного складників. Важливим напрямом роботи є модернізація педагогічних методик і технологій.

Література

1. Досуг end неформальное образование / [ред.-сост. Рене Кларис]. – Прага, 2008. – 407 с.

2. Литовченко О. В. Соціальне становлення дітей та молоді як пріоритет позашкільної / неформальної освіти / О. В. Литовченко // Всеукр. конф. директорів позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного профілю «Стратегії інноваційного розвитку позашкільної освіти України : [зб. матеріалів]. – К., НЕНЦ, 2013. – С. 54-58.

3. Логинова Л. Г. К проблеме модернизации дополнительного образования детей / Л. Г. Логинова. Евразийский образовательный диалог : [материалы международного форума]. – Ч. 2. – Ярославль : ГОУ ЯО ИРО, 2013. – С. 137-141.

4. Молоков Д. С. Зарубежный опыт предоставления услуг в сфере дополнительного образования детей / Д. С. Молоков // Ярославский педагогический вестник. – 2013. – № 1. – Том 2. – С. 225-231.

УДК 378:37.01

Н. В. Шульга,

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ПОБУДОВА МОДЕЛІ ТРИ-СУБ'ЄКТНИХ ВІДНОСИН В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

На сучасному етапі еволюції людства, на думку В. Кременя, особлива відповідальність покладена на систему освіти, яка має бути побудована так, щоб зберегти духовно-культурні цінності людини та ствердити нові, сформувати творчу особистість, імперативи якої структурують реальність, перетворюючи світ із «хаосу» на «космос». Указані особливості освітнього процесу зумовлюють еволюцію зв'язків дидактичних систем до три-суб'єктних відносин, що передбачають внесення до навчального процесу ВНЗ, окрім викладача і студента, ще й інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища

(ІКПС) [3; 4].

Зазначимо можливості побудови моделі три-суб'єктних відносин в освітньому процесі вищих начальних закладів.

Першим суб'єктом три-суб'єктної моделі освітньої системи є **суб'єкт, що навчає** – викладач, основне завдання якого полягає не тільки і не стільки в постачанні, ретрансляванні знань, а в розробленні та використанні ефективних технологій навчання, які забезпечать здобуття необхідних студентам професійних умінь та навичок, виконання функції посередника, що допомагає студентам розвинути здібності до навчання. Суб'єктність викладача в освітньому процесі визначає його здатність до засвоєння, оволодіння та здійснення активної самостійної педагогічної діяльності, зміни педагогічної дійсності, інноваційних, креативних і прогресивних перетворень як у самому собі, так і в особистісному утворенні студентів та, взагалі, в педагогічному процесі [3].

Другим суб'єктом є **суб'єкт, що навчається** – студент, який є членом особливої соціально-демографічної групи, до основних функцій якої належать: а) сприйняття матеріальних та духовних цінностей, напрацьованих суспільством на попередніх етапах розвитку; б) аналіз та оцінювання сучасного соціального буття; в) продукування нових форм розвитку суспільства [1]. Саме тому в сучасному освітньому процесі змінилося ставлення до студента, що з пасивного спостерігача перетворюється на активного учасника, навіть співучасника, співавтора освітньої діяльності [3].

Третім суб'єктом навчального процесу є **суб'єкт, що визначає інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище**, що повинно бути зорієнтовано на розвиток особливостей, здібностей, індивідуальності, особистості того, хто навчається; на розкриття педагогічного, особистісного, творчого потенціалу того, хто навчає; на розширення предметних, методичних, інформаційних, програмних, технічних можливостей середовища, у якому відбувається процес навчання [2-4].

Сумісна діяльність між суб'єктами середовища відбувається на трьох рівнях: рівні міжособистісного взаємовпливу, що передбачає духовний саморозвиток, засвоєння цінностей, поєднання внутрішніх світів; рівні міжособистісної взаємодії, спрямованої на засвоєння групових норм, ролей, схем діяльності; рівні співробітництва, що забезпечує такий рівень взаємодії, на якому суб'єкти освітнього процесу поєднуються у єдину функціональну систему із взаємозалежними та взаємозумовленими зв'язками.

Засобом взаємодії суб'єктів навчального середовища виступає спілкування, що є проекцією відносин між ними та визначає поле культурних і навчальних смислів, текстів, діалогів, на основі яких відбувається становлення особистісної позиції суб'єктів навчання.

Загальний результат діяльності досягається через взаємодію з об'єктом навчання, що визначається як об'єктивний світ, який пізнається та перетворюється відповідно до потреб суб'єктів навчальної діяльності та відповідно до законів і закономірностей існування цього світу.

Отже, модель три-суб'єктних відносин в освітньому процесі ВНЗ може бути побудована як взаємодія трьох суб'єктів, яка відбувається на основі спілкування та спрямована на пізнання об'єктивного світу. Результатом вказаної взаємодії є формування індивіда, здатного до перетворення об'єктивної реальності в суб'єктивну та спрямованого на самопізнання, самореалізацію, самовдосконалення. Графічне представлення побудованої моделі наведено на рис. 1.

Рис. 1. Модель три-суб'єктних відносин в освітньому процесі

Література

1. Иванова С. П. Учитель XXI века : ноопсихологический подход к анализу профессионально-личностной готовности к педагогической деятельности / С. П. Иванова. – Псков : ПГПИ им. С. М. Кирова, 2002. – 228 с.
2. Коткова В. Підготовка майбутнього фахівця початкової школи в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища / В. Коткова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : [зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини]. – Умань, 2010. – Вип. 35. – С. 101-107.
3. Онищенко І. Особливості професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів у моделі трисуб'єктних відносин / Ірина Онищенко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – Вип. 47. – С. 31-37.
4. Співаковський О. В. До оцінювання взаємодії у моделі «Викладач-студент-середовище» / О. В. Співаковський, Л. Є. Петухова, Н. А. Воропай // Наука і освіта. – 2011. – № 4. – С. 401-405.

СЕКЦІЯ 2 ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

УДК 378.147:37.035

*Т. Г. Василюк,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО КОМПЕТЕНТНОГО ВИПУСКНИКА ВНЗ

Постійне зростання обсягів інформації, глобалізація культурних та міжособистісних стосунків, суттєва зміна цілей, змісту і характеру суспільного виробництва, його все більш відчутна орієнтація на людину та її потреби стали передумовами нової парадигми освіти, зокрема гуманітарної.

Науковцями (Л. Гребенюк, В. Кремень, Е. Лузік, В. Ягупов) теоретично обґрунтовано, що гуманітарні знання, надаючи інформацію про людину, є засобом її одухотворення та формування інтелекту, вони прямо пов'язані з перебігом чуттєво-емоційного життя особистості та впливають на його духовне насичення. Вважається, що саме гуманітарні дисципліни, які передають знання про власне людський світ, тренують здатність свідомості до осмислення будь-якого предмета вивчення з точки зору єдності людини і світу, дозволяють представити знання з окремих предметних галузей як єдине смислове ціле.

Соціально-гуманітарне осмислення формування професійних компетентностей фахівців не залишає осторонь науковців, серед яких: В. Андрющенко, Є. Горохова, А. Зоріна, Т. Колганова, О. Коломієць, В. Кремень, В. Кузь, С. Никитина, В. Скотній, В. Ципко, Н. Шип та інші.

Р. Беланова, Ф. Канак, М. Степко, Г. Фініков та інші у своїх наукових дослідженнях підкреслюють, що розвиток особистості студента під впливом соціально-гуманітарних навчальних дисциплін завжди пов'язаний з визнанням та формуванням загальнолюдських позицій, які прийняті в усіх цивілізованих країнах світу [3].

Зміст освіти, як зазначається у спеціальних дослідженнях, повинен стати важливим засобом духовного, соціального і політичного розвитку суб'єкта, мати гуманістичну спрямованість [2]. Адже саме така освіта покликана оберігати людину від технократичного снобізму й примітивного прагматизму, підвищувати творчий потенціал та життєстійкість особистості. Нині стає зрозумілим, що необхідно дбати не про збільшення цього набору, а про принципово нову якість гуманітарної бази як системно організованого й особистісно орієнтованого знання, що засвоюється у формі цінностей [4].

За ствердженням А. Хуторського [5], формування компетентностей відбувається засобами змісту освіти. Як відомо, зміст освіти впливає з її основної функції – долучити молодь до загальнолюдських і національних цінностей.

Суттєвий аналіз основної аргументації позиції принципової різниці між природничими та соціально-гуманітарними науками здійснює В. Лекторський. Він узагальнює основні тези проти інтеграції наук, коментує і аргументує власне бачення реальної ситуації щодо можливості існування об'єднаних тенденцій у сучасній науці. Обґрунтовує думку, що природничі науки досліджують загальні залежності, а гуманітарні – унікальні явища.

К. Поппер вважає процес вивчення гуманітарних дисциплін як такий, що сприяє формуванню людини-спеціаліста, яка навчена за період університетського навчання сприймати події, явища та багатозначні, багатопланові, плюралістичні ідеї та продукцію гуманітарних наук засвоювати з позицій критичного підходу, розуміючи їх «умовність».

Цілком логічним кроком у нашому дослідженні буде визначення поняття «соціальна компетентність» як сукупності когнітивної, інтерактивної, операційної, імплементаційної, рефлексивної компетенції, що формуються засобами сучасних освітніх технологій при навчанні гуманітарних дисциплін і цілеспрямовані на розвиток умінь і навичок студентів ВНЗ вирішувати комплікативні соціально значущі ситуації з метою забезпечення їх соціально-особистісної самореалізації.

Отже, система гуманітарних дисциплін може і має бути спрямована на розвиток структурних складових соціальної компетентності студентів, що повною мірою знаходяться у взаємодії та взаємообумовлюються, оскільки мають властивості варіативності, взаємозалежності, інтегративності, соціальної й особистісної значущості. Завданням гуманітарних дисциплін у ВНЗ вважаємо створення соціально-ціннісної та морально-психологічної основи для стосунків між суб'єктами педагогічного процесу, здатної забезпечити становлення особистості того, хто навчається, де критерієм повинна бути міра індивідуального самовизначення.

Література

1. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 447 с.
2. Кузь В. Г. Нова освітня парадигма – нові освітні технології / В. Г. Кузь // Педагогіка і психологія. – К. : Педагогічна преса. – 2011. – № 2 (71). – С. 12-18.
3. Миронов В. Социально-гуманитарное образование сегодня : проблемы и перспективы / В. Миронов // Социально-гуманитарные знания, 2001. – № 3. – С. 16-24.
4. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. В. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. – К. : «К.І.С.», 2003. – С. 13-30.
5. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.

ВИКОРИСТАННЯ ГРУПОВИХ ФОРМ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЯК ШЛЯХ ДО ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ

Сучасна шкільна математична освіта базується на принципах гуманізації, гуманітаризації, диференціації, орієнтації на особистість учня. Отримані на уроках знання повинні допомогти в самореалізації людини в житті, її соціальній адаптації, суспільній діяльності та забезпечити гармонійне життя в соціумі, а у подальшому – сприяти належній професійній підготовці. Саме такі завдання може реалізувати педагогіка співробітництва учителя та учня. На перший план у процесі навчання висувається психологічний аспект співпраці учителя та учнів. За такого підходу учень є співавтором уроку, а завданням учителя є виявлення індивідуальних здібностей і нахилів дітей, створення сприятливих умов для подальшого їх розвитку [2].

Щоб реалізувати ці складні завдання, в сучасних загальноосвітніх школах вдало використовують такі види діяльності, де б максимально на уроці працювали всі учні, що уможлиблюється, зокрема, за допомогою упровадження групових форм навчальної роботи школярів.

Під груповою роботою розуміється спільна діяльність учнів у групах по 3-9 осіб з виконання завдань, запропонованих учителем. При такій роботі члени групи самі встановлюють регламент спілкування, самостійно спрямовують і організовують свою діяльність, розподіляють повноваження, презентують її результати. У процесі роботи створюється загальний фонд інформації, яким користується кожен учасник групи, що зумовлює розроблення нових ідей, рішень, підвищення активності членів групи і стимулювання їх до знаходження нових варіантів [1].

За кількістю учасників розрізняють: індивідуально-групову (індивідуальна робота здійснюється паралельно чи по черзі з групою), парно-групову, фронтально-групову, групову види роботи; за характером зв'язку між підгрупами у виконанні навчальних завдань – кооперативно-паралельну (групи одночасно виконують завдання, які в сукупності призводять до досягання спільного результату), кооперативно-послідовну (групи послідовно виконують завдання, які у сукупності зумовлюють досягнення спільного результату), змагально-паралельну (групи одночасно виконують однакові чи незначно відмінні завдання, і змагаються у досяганні певного результату за визначеними критеріями) і змагально-послідовну (групи послідовно виконують однакові чи незначно відмінні завдання, і змагаються у досяганні певного результату за визначеними критеріями) [1].

Групова навчальна діяльність відкриває для учнів можливість співпраці зі своїми ровесниками, сприяє досягненню набагато вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь. Така модель легко й ефективно поєднується із традиційними формами та методами навчання і може застосовуватись на різних етапах навчання. Ознаками плідної групової роботи

є: наявність спільної мети для усіх членів групи; розподіл праці, функцій і обов'язків; співпраця і товариська взаємодопомога; діяльність усіх і кожного зокрема [2].

Ознаками групової роботи є:

– Поділ класу на групи задля досягнення конкретного навчального результату.

– Постійна зміна складу груп, залежно від характеру навчальних завдань.

– Наявність для кожної групи визначеного навчального завдання.

– Реальна можливість для оцінки індивідуального внеску кожного учня [2].

На уроках математики групові форми навчальної роботи можуть бути спрямовані на розв'язання таких проблем:

– підвищення пізнавальної активності учнів у засвоєнні навчального матеріалу, виробленні умінь і практичних навичок, застосування знань із математики в повсякденному житті;

– оптимізації навчальної діяльності, її інтенсифікації;

– створення оптимального психологічного мікроклімату для розкриття особистісного досвіду учнів у колективній навчальній діяльності;

– створення інтелектуально-емоційного комфорту, ситуацій успіху для всіх учнів, незалежно від їх рівня знань, умінь і навичок [3, с. 46].

Неоціненне значення для особистісного розвитку кожного учня мають правильно організовані міжособистісні стосунки всіх членів групової роботи. Учитель для цього може використовувати такі прийоми, як: виконання одного завдання із розподілом повноважень в роботі; виконання кожним окремих частин одного спільного завдання; виконання системи навчальних завдань із взаємодопомогою та підтримкою.

Цілісна система, що широко застосовує групові форми роботи учнів при вивченні математики повинна містити такі елементи:

– створення психологічних карток учнів різних класів для діагностувального підбору форм і методів роботи на різних уроках;

– моніторингове дослідження знань, умінь і навичок учнів;

– позакласна робота (групові та індивідуальні консультації, факультативні й гурткові заняття, випуск газети «Юний математик», предметні тижні, підготовка й захист рефератів);

– організації навчально-творчої діяльності, досліджень з математики через групові форми навчальної роботи;

– творчий підхід до проектування структури кожного уроку з урахуванням психологічних досліджень: тести, соціометрія, спостереження, навчально-діагностичний матеріал [2].

Досвід передових учителів переконує в тому, що групові форми роботи слугують гарним засобом підготовки учнів до майбутнього професійного навчання.

Література

1. Артюшина М. В. Взаємозв'язок соціально-психологічних та дидактичних умов групової навчальної діяльності студентів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. В. Артюшина. – К., 2000. – 20 с.

2. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: [навч. посібник] / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : Просвіта, 2000. – 368 с.

3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: [наук.-метод. посіб.] / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; [ред. О. І. Пометун]. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.

УДК 373.55.016:62/64

*В. А. Кеуш,
Криворізька ЗОШ № 103*

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ПРОФІЛЬНОГО ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Сучасний розвиток освіти визначається двома світовими тенденціями – глобалізацією та переходом від індустріального виробництва до науково-інформаційних технологій, які ґрунтуються на знаннях і визначаються рівнем розвитку суспільства. При цьому інформація (знання) стала елементом соціальної структури, яка швидко і постійно змінюється. В цих умовах основою успішного функціонування як суспільства, так і окремого індивіда є їхня готовність до змін у суспільстві та вміння адаптуватися до них.

Зазначимо, що важливими стають не знання людини як такі і навіть не вміння їх застосовувати в тій чи тій ситуації, а вміння самостійно знаходити необхідну інформацію, оволодівати новими навичками відповідно до змін суспільства. Оскільки школа готує особистість до активної життєдіяльності в різних галузях економіки, культури, політичного життя, то саме на систему освіти покладаються завдання розв'язання проблем соціально-економічного та культурного розвитку.

Вище викладене визначає головною тенденцією розвитку освітніх систем кінця ХХ ст. стала переорієнтація навчально-виховного процесу на формування розвиненої особистості, створення максимально сприятливих умов для розкриття потенційних здібностей індивіда і формування самостійної життєвої активності у всіх соціальних сферах, спрямування людини на постійний духовний, моральний і фаховий прогрес.

При цьому головним стратегічним напрямком розвитку системи шкільної освіти в різних країнах, в тому числі Україні, стало розв'язання проблеми особистісно зорієнтованого навчання – навчання, де особистість учня перебуває в центрі уваги педагога, де діяльність навчання, пізнавальна діяльність на противагу викладанню є провідною в системі «учитель-учень».

Отже, особистісно зорієнтована система навчання передбачає розв'язання завдань зміни традиційної педагогіки педагогікою толерантності, суб'єктно-об'єктних відносин між вчителем і учнем – суб'єктно-суб'єктивними, побудови процесу навчання й виховання кожного конкретного учня на основі його природних здібностей з урахуванням задоволення потреб дитини в пізнанні, самопізнанні й розвитку. Тому освітня система повинна мати диференційований характер з урахуванням різних властивостей особистості. З особливою актуальністю ці завдання постають перед старшою школою, що

має підготувати людину самодостатню для свідомої життєдіяльності в різних галузях суспільства.

Одним із засобів реалізації зазначених завдань є профільне навчання у старшій школі, яке створює сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, здібностей, інтересів і потреб учнів, формування в учнів орієнтації на той чи той вид майбутньої професійної діяльності, що найповніше реалізує особистісно зорієнтований підхід у навчанні.

Зазначимо, що протягом досить тривалого часу в системі освіти визначалося, що саме трудове навчання згідно зі своєю спрямованістю забезпечує індивідуальний підхід до дитини, розвиток її здібностей. Але на практиці виявилось, що ця теза лише декларувалася і розв'язати визначені завдання було неможливо через відсутність реальних умов для їх виконання за традиційного підходу до освіти.

Наслідком змін сучасної системи освіти стали зміни і в трудовому навчанні, що, призвело до необхідності подолання певних суперечностей, а саме: суспільно-педагогічних, породжених невідповідністю рівня політехнічної підготовки молоді сучасним складним процесам, що мають місце в суспільному житті України; теоретико-методичних, що виникають між окремими підходами та аспектами трактування сутності та структури трудового навчання і трудового виховання, між наочно-образною формою уявлень про профільну підготовку в системі педагогічної діяльності та її загальним змістом, що стрімко розвивається; між змістом профільного трудового навчання та методичним забезпеченням процесу реалізації цього змісту; між розумінням необхідності забезпечення особистісного розвитку дитини та реальним утіленням цієї необхідності у практичну дійсність.

Отже, актуальним є визначення можливості реалізації особистісно зорієнтованого підходу до трудового навчання старшокласників через визначення змісту, форм, методів і прийомів навчання, які здатні реалізовувати особистісно зорієнтований підхід.

Сучасна педагогіка накопичила чимало досліджень з різних питань і напрямів удосконалення змісту навчання – Р. Гуревич, В. Гусєв, Й. Гушулей, І. Зязюн, В. Краєвський, В. Кремень, Г. Левченко, І. Лернер, В. Лєдньов, В. Мадзігон, Н. Ничкало, О. Савченко, Г. Терещук та ін.; з питань окремих методик, в тому числі методики трудового навчання та креслення – А. Верхола, В. Гетто, В. Дідух, Н. Знамеровська, Т. Кравченко, В. Кузьменко, Г. Мамус, Є. Мегем, В. Моштук, В. Мусієнко, Л. Оршанський, С. Павх, В. Сидоренко, Т. Сиротенко, Б. Сіменач, Н. Слюсаренко, В. Стешенко, А. Терещук, В. Титаренко, Д. Тхоржевський, О. Ховрич, Л. Хоменко, В. Чепок, Л. Шпак, Н. Щетина та ін.

Аналіз стану сучасної освіти та аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави зробити висновок, що, незважаючи на чисельні дослідження з проблем змісту навчання, не надавалося належної уваги дослідженням змісту та методики профільного навчання, теоретичні та методичні аспекти розроблені недостатньо повно.

Література

1. Сидоренко В. Проектна методика як основа реалізації особистісно-орієнтованого навчання / В. Сидоренко // Молодь і ринок. – 2004. – № 1. – С. 19-24.

2. Сидоренко В. К. Проектно-технологічний підхід як основа оновлення змісту трудового навчання школярів / В. К. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 1. – С. 2-4.

УДК 378.016:811.111

*О. М. Копилова,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ

Нові вимоги до особистості спеціаліста – випускника вищого навчального закладу вимагають пошуку нових підходів до формування його професіоналізму. Знання іноземної мови в межах отриманої професії – пріоритет, що відіграє важливу роль у характеристиці спеціаліста на ринку праці. Саме тому зміст занять з англійської мови повинен бути професійно спрямованим, а завдання на них повинні визначатись пізнавальними та комунікативними потребами майбутнього спеціаліста відповідного профілю.

Проблемам професійної підготовки майбутніх спеціалістів у ВНЗ присвячені наукові праці психологів Б. Ананьєва, Л. Божович, М. Лісіної, В. М'ясищева, К. Платонова, С. Рубінштейна; педагогів В. Кузьміної, В. Сластьоніна, Є. Шиянова; питання вивчення іноземної мови у вищій школі розроблено І. Берманом, І. Зимньою, Ю. Пассовим, Є. Рошиною та ін. Дослідження учених надають відповідь на цілу низку питань, але має місце низка суперечностей у практичній діяльності ВНЗ. Це суперечності між вимогами, що висуваються до випускника та обсягом навчальних годин, що виділяються на вивчення іноземної мови професійної спрямованості; між об'єктивною необхідністю вивчення іноземної мови професійної спрямованості та недостатнім теоретичним та практичним її забезпеченням.

Зазначені суперечності вимагають їх розв'язання. Але робити це дуже важко, оскільки вивченню іноземної мови не надається належної уваги ні в школі, ні у вищих навчальних закладах: однієї години на тиждень у школі і вивчення протягом одного навчального року у процесі отримання вищої професійної освіти недостатньо для отримання того рівня знань, якого вимагає сьогодення. Вивчення англійської мови в педагогічному інституті здійснюється на основі диференціації за рівнем знань: сильні студенти виконують випереджальні завдання, роблять презентації, пишуть твори за професійною тематикою, студенти з низьким рівнем знань виконують завдання за алгоритмом та з картками-підказками.

З метою вирішення другої суперечності нами розроблено всі заняття практичного курсу англійської мови у такий спосіб, що їх змістове наповнення

відображає специфіку факультету, а використання спеціальної термінології сприяє підвищенню інтересу студентів до вивчення англійської мови та прагненню до підвищення свого професіоналізму. Опитування студентів технолого-педагогічного факультету зі спеціалізацією «Автомобільна справа» показало, що найцікавішими для них є такі теми: «Introduction to the car»; «The exterior»; «The interior»; «Under the bonnet»; «Performance and technical specifications»; «Safety».

Отже, можна зробити висновок про те, що вивчення англійської мови професійної спрямованості в педагогічному інституті є важливим аспектом загальної професійної підготовки студентів і невід'ємною частиною висококваліфікованого конкурентоспроможного спеціаліста.

УДК 378.4

*І. С. Коровкіна,
Іванівська СЗШ, Харківська обл.*

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УРОКУ МАТЕМАТИКИ В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Загальною функцією сучасного уроку є формування і розвиток особистості школяра на основі розвивального і виховуючого навчання. Урок має безліч можливостей, що впливають на становлення різноманітних якостей особистості. Цьому сприяє виховний потенціал уроку в системі сучасної освіти, так як він передбачає використання змісту навчального матеріалу, методів навчання, форм організації пізнавальної діяльності в їх взаємодії для формування і розвитку моральних, трудових, естетичних, екологічних, економічних та інших якостей особистості учня.

Проблемі виховного потенціалу уроку приділено увагу у працях Ш. Амонашвілі, Г. Бевза, І. Беха, В. Лозової, Л. Маленкової, А. Морозової, Л. Охитіної, І. Прокоп, Г. Троцко, О. Хінчина та ін.

Слово потенціал у різноманітних словниках має різні значення. Так, за словником Єфремової потенціал – це сукупність усіх наявних можливостей, засобів у будь-якій сфері, області. За енциклопедичним словником, потенціал від лат. *potentia* – сила – засоби, можливості, запаси, що можуть бути використані для вирішення будь-якого завдання, досягнення визначеної мети.

Г. Тарасенко виховний потенціал учителя визначає як культурно-енергетичну характеристику виховного поля педагога, що репрезентує культуротворчі можливості вчителя в межах реалізації педагогічних функцій. Потенціальна виховна взаємодія з учнями значною мірою обумовлена як суб'єктивним багатством особистості вихователя, так і цілком об'єктивними характеристиками його професійної культури.

Отже, аналізуючи терміни «виховання» і «потенціал», ми можемо сформулювати сутність виховного потенціалу уроку.

Виховний потенціал уроку – це сукупність цілеспрямованої, систематичної, організованої і планомірної взаємодії вчителя й учня на уроці, під час якої відбувається управління процесом формування всебічно

розвиненої, соціально активної і творчої особистості.

Особливо ефективним засобом для мотивації учнів на уроці є *створення проблемної ситуації*. Створювати проблемні ситуації допомагають задачі та запитання. При вивченні теми «*Додавання дробів з різними знаменниками*» (6 клас) пропонується учням розв'язати таку задачу. *Задача*. Мама дала Оленці грошей на сніданок у шкільній їдальні. Повернувшись зі школи, Оленка розповіла, що $\frac{1}{2}$ всіх грошей вона витратила на канапку, $\frac{2}{5}$ – на чай, $\frac{1}{10}$ – печиво. Мама зрозуміла, що гроші витрачено всі. Як вона дізналась? Щоб розв'язати цю задачу, потрібно додати дроби $\frac{1}{2} + \frac{2}{5} + \frac{1}{10}$. Учні стикаються із завданням, яке не можна розв'язати, використовуючи наявні в них знання. Виникає думка, що потрібно звести дроби до однакового знаменника.

З різних причин математика проникла в літературу, мабуть тому що осягнення драматичного змісту життя потребувала його логічного впорядкування. Мотивація пізнавальної діяльності шляхом використання художньої, науково-популярної літератури, живопису – один з етапів розв'язування навчальних проблем.

У 5 класі вивчаються теми «*Знаходження дроби від числа*», «*Знаходження числа за його дробом*». Учні із задоволенням розв'язують наступні задачі. *Задача*. Іван Франко прожив у Львові 40 років, що становить $\frac{2}{3}$ його життя. Скільки років прожив письменник? (60 років). *Задача*. Великий Каменяр $\frac{1}{40}$ частину свого життя провів у рідному селі Нагуєвичи. Скільки років прожив Іван Якович у батьківському домі? (6 років)

Отже, найважливіше завдання школи – сприяти засвоєнню учнями глибоких і міцних знань з математики, формуванню вмінь і навичок застосовувати їх у житті та на практиці. Щоб навчити дітей думати, відкривати, винаходити, вчитель повинен багато вигадувати, знаходити і відкривати.

УДК 373.5.015.31

*А. М. Король, І. А. Волошук,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ПОТРЕБИ ТА МОТИВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ УЧНІВ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Становлення творчої особистості є однією з основних задач сучасного навчання. Потреба суспільства в особистості, яка б відрізнялася високим рівнем сформованості готовності до творчої діяльності, зумовлена необхідністю розвитку навичок, постійного пошуку нової інформації, творчої самоорганізації в навчальній діяльності, установки на нестандартні розв'язання творчих завдань.

Зазначимо, що останнє підпорядковується певній меті, що забезпечує схему перетворень і вдосконалення особистості. Схема може містити такі компоненти: потреба-мотив-мета, коли можливо визначити мету.

Зазначимо, що під поняттям «потреби» слід розуміти стан особистості, соціальної групи чи суспільства, що виражає необхідність у чомусь і є

рушійною силою активності особистості [3, с. 266].

Цілеспрямоване навчання розпочинається з потреби, яка зумовлена тим чи тим видом діяльності. У нашому дослідженні йдеться про актуалізацію потреб щодо уявлень, пошуку стимулів, подразників і мотивів, які є поштовхом задля подальших дій, що доводить об'єктивність позиції С. Гончаренка про те, що актуалізація потреб може виступати як дидактичний принцип зв'язку між знаннями, творчістю та життям учня з усіма особливостями його внутрішнього світу.

Викладене вище дозволило нам погодитися з точкою зору О. Бондарчука щодо можливості усвідомлення потреб в образах-уявленнях та ситуаціях, які утворилися раніше [1]. Отже, формування готовності учнів до творчої діяльності здійснюється більш успішно, якщо вчитель, як фактор впливу на вказаний вище процес, спирається на образи пам'яті, які склалися в минулому. Ці образи виконують функцію подразника, що стимулює передбачення учнів щодо певних переживань та їх задоволення.

У цьому контексті зазначимо, що художня потреба (як потреба в мистецтві), на думку В. Волинкіна, розглядається за схемою суб'єктних взаємовідносин. Вона сприяє духовному формуванню особистості, гармонізації її внутрішнього світу та осмисленню зовнішнього світу і власного особистісного «Я» [2, с. 181].

Особистісну основу художньої потреби складають інтереси, знання та здібності до спілкування з мистецтвом, вміння мобілізувати та інтегрувати їх задля творчого рішення задач у процесі активної художньо-творчої діяльності.

У той же час забезпечення засобів щодо формування потреб учнів до творчої діяльності необхідно враховувати варіанти їх класифікації.

Так Л. Кадцин класифікує потреби так:

– прості (позаособистісні) – прикладні, зумовлені необхідністю відпочинку під розважальну музику;

– складні (особистісні) – пізнавальні;

– вищі (позаособистісні) – зумовлені різноманітними формами спілкування: а) зі слухачами; б) з композитором; в) з виконавцем [4].

На нашу думку, процес формування готовності учнів до творчої діяльності потребує такої класифікації потреб:

– *пізнавальні потреби* – передбачають наявність в учня стійкого потягу до оволодіння цілісною системою наукових понять щодо законів утворення форми художнього твору, засобів його виразності, методів та прийомів накопичення досвіду виконавської діяльності і імпровізації;

– *вищі потреби особистості* – передбачають наявність вмінь до самопізнання, самореалізації, створення концептуальних ідей і образів на основі асоціювання, коли думки та почуття складають єдиний, цілісний механізм творчої діяльності. Це забезпечує свідому реалізацію різноманітних аспектів музично-творчої діяльності, поєднує розумові дії учнів з емоційним реагуванням, сприяє оволодінню засобами слухового самоконтролю в ході виконавської діяльності та імпровізації, що складає підґрунтя для варіювання, комбінування та оперування узагальненими блоками в ході виконання

творчих завдань. Останнє забезпечується завдяки методами психодрами, евристики, асоціювання;

– *універсальні потреби*, що дозволяють співвідносити інтелектуальні та емоційні компоненти і паралельно порушувати стандарти мислення, відстоювати особистісний авторитет як у виконавській діяльності, так і в процесі творіння та імпровізації не тільки на основі набутих знань, вмінь, навичок, але й за допомогою інтуїції; формування універсальних потреб як педагогічної умови виховання третього та четвертого рівнів готовності учнів до творчої діяльності передбачає засвоєння учнем не тільки зовнішньої цілі, але й реалізації внутрішньої за допомогою структури дворівневої моделі.

У зв'язку з викладеним можемо констатувати те, що формування універсальних потреб особистості учня забезпечує дії учня як творчої особистості, суть яких полягає в утворенні конкретно-предметній формі нових ідей, формулюванні гіпотез, пошуку нетрадиційних авербальних та вербальних висловлювань. Цьому сприяють у навчально-творчій діяльності методи імпровізації та творіння.

Література

1. Бондарчук О. І. Основи психології та педагогіки : [курс лекцій] / О. І. Бондарчук, Л. І. Бондарчук. – К. : МАУП, 1999. – 168 с.

2. Вольшкін В. І. Художественная потребность и пути ее формирования в старшем школьном возрасте / В. И. Вольшкін // Формирование эстетического отношения к искусству : [в 6 т.]. – М., 1991. – Т. 5. – С. 181-185.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.

4. Кадцын Л. М. Музыкальное искусство и творчество слушателя : [учеб. пособие для вузов] / Л. М. Кадцын. – М. : Высш. шк., 1990. – 303 с.

УДК 373.55.016:53

І. Г. Лясов,

Криворізький природничо-науковий ліцей

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ ФІЗИКИ У СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Необхідність і доцільність профільного навчання у старшій школі закладена у Національній доктрині розвитку освіти, Законі України «Про загальну середню освіту», Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) та Концепції профільного навчання в старшій школі. Унаслідок цих ініціатив створено концепцію та практично реалізовано навчання в старшій школі на основі базового, академічного й профільного рівнів.

Водночас, на сьогодні ідея профільності навчання старшокласників є однією з самих дискусійних з-поміж науковців та педагогів-практиків. Науковці одноставні в тому, що для ефективного функціонування профільної старшої школи необхідно здійснити: перегляд основних підходів до організації навчання у старшій школі, обґрунтування поняття профільного навчання, з'ясування його провідної мети та завдань; розроблення моделі та структури

профільних курсів, окреслення рамок основних та профільних предметів, визначення співвідношення варіативного та інваріативного компонентів в їх динаміці, узгодити ці позиції з державними стандартами [3].

Мета профільного навчання – забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти впродовж усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства [1].

І. Єлісеєва вважає, що профільне навчання є способом організації навчально-виховного процесу у старшій школі на основі урахування інтересів, схильностей і здатностей учнів відповідно до їхніх індивідуальних намірів відносно продовження освіти. У зв'язку із цим навчання у старшій школі повинне стати більше функціональним і ефективним, спрямованим на формування соціально грамотної й соціально мобільної особистості, що усвідомлює свої громадянські права й обов'язки, ясно уявляє свої потенційні можливості, ресурси й способи реалізації обраного життєвого шляху [3].

Для забезпечення профільного навчання розроблено Типові навчальні плани, які надають змогу залежно від потреб учнів комплектувати старші класи за напрямками: природно-математичним, філологічним, суспільно-гуманітарним, художньо-естетичним, технологічним, спортивним. Вказані напрями структуруються в окремі профілі навчання: фізичний, математичний, біолого-хімічний, економічний, географічний, екологічний, правовий, історико-філологічний, інформаційно-технологічний [2].

Водночас зауважимо, що профільне навчання – це не професійне навчання. Воно не зводиться до вивчення предметів вузької спеціалізації, оскільки готує старшокласника не до однієї майбутньої професії, а до вибору низки близьких професій, а, отже, вимагає уведення комплексу дисциплін. Будь-який профіль навчання охоплює базові загальноосвітні, профільні предмети та дисципліни за вибором, оскільки має забезпечити не лише спеціалізовану поглиблену підготовку до майбутньої професійної діяльності, але й загальноосвітню підготовку учня [2].

Для викладання фізики у профільній старшій школі, особливо для непрофільних класів, необхідно запроваджувати спеціальні технології навчання. Однією з найбільш результативних і доцільних є контекстна технологія.

А. Вербицький подає трактування контекстного навчання як концептуальної основи для інтеграції різних видів діяльності учнів (навчальної, наукової, практичної), що передбачає послідовне моделювання в різноманітних формах навчальної діяльності їх майбутньої професійної діяльності з боку її предметно-технологічного (предметний контекст) і соціального (соціальний контекст) складників. У такий спосіб учням задаються контури його майбутньої професійної праці, специфіка профілю навчання, а їх зміст накладається на «канву» навчального процесу [1, с. 129].

Одиницею роботи вчителя і учнів у межах контекстної технології постає ситуація у всій її предметній і соціальній неоднозначності й суперечливості.

Саме під час аналізу професійних ситуацій, ділових і навчальних ігор (гри на розвиток інтуїції, гри-комунікації, гри-захисту від маніпуляції, гри-дискусії, гри-рефлексії та ін.) той, хто навчається, формується як фахівець і член майбутнього колективу, який здатен творчо вирішувати поставлені перед ним професійні завдання. Технологія контекстного навчання орієнтується на модель фахівця і тому передбачає розвиток в учнів спеціальних, специфічних для даної професійної сфери творчих здібностей [1].

Використання досвіду застосування технологій контекстного навчання у процесі вивчення фізики у старшій школі уможливорює послідовне застосування різних форм навчання, упровадження курсів на прикладі:

- навчальних задач на контекстній основі відповідно до профілю (фізичні величини, моделі, прилади, застосовані в даній галузі суспільної практики);
- навчальних ситуацій для мотивації діяльності учнів, що підкреслюють актуальність вивчуваного матеріалу для майбутньої професії;
- навчальних ситуацій, що окреслюють необхідність фізичних знань для ефективної професійної діяльності;
- творчих робіт міжпредметного характеру («Фізика і айкідо», «Рентгенівські промені в медицині», «Фізика за склянкою чаю» тощо);
- елективних міжпредметних курсів – «Фізика для хіміка», «Медичні прилади», «Фізика і техніка», «Фізика живої клітини», «Фізика і лірика», «Фізика і спорт» тощо.

Застосування елементів контекстного навчання у процесі вивчення фізики вможливорює підвищення мотивації навчальної діяльності учнів, розширює коло вибору майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. школа, 1991. – 204 с.
2. Галузева програма впровадження профільного навчання // Інформаційний збірник МОН України. – 2008. – № 16-17. – С. 4-16.
3. Елисеева И. Н. Элективный курс «Уровневая организация живой природы» / И. Н. Елисеева // Гуманитарные технологии в биологическом и экологическом образовании : [сб. матер. VII Междунар. методол. сем.]. – Вып. 6. – СПб. : Изд-во «ТЕССА», 2007. – С. 300-302.

УДК [378:37.011.3-51:741]:004

А. А. Марченко,
*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Художньо-професійні вміння визначаємо окремим феноменом, особистісним новоутворенням і підструктурою художньо-педагогічної діяльності й компетентності суб'єкта; творчими уміннями другого рівня, які не зводяться до здібностей, знань і навичок учителя образотворчого мистецтва. У структурі особистості такі вміння є підвидом професійно-педагогічних умінь, які

належать до групи спеціально-професійних умінь, виходять із природи викладання образотворчого мистецтва та необхідні для повноцінного здійснення усебічного навчання і виховання учнів його засобами.

До дидактичних умов формування художньо-професійних умінь, їх мотиваційно-ціннісного підґрунтя в майбутніх учителів образотворчого мистецтва належить *засвоєння студентами художньо-графічних еталонів і дидактичних моделей професійної діяльності засобами мультимедіа*. Ця умова створює першочергову теоретичну основу майбутньої художньо-професійної діяльності у формі фактів, правил, висновків, закономірностей, ідей, теорій, еталонів унаслідок інтеграції кількох модальностей: візуальної, аудіальної й анімаційної – у формі ілюстрацій, логічних зображень та образотворчих аналогій. Провідним дидактичним засобом слугує мультимедійна презентація, на базі якої можуть бути використані такі моделі реалізації комп'ютерних технологій, як-от: мультимедійна лекція, мультимедійне портфоліо, опорний зоровий конспект, «Віртуальний музей».

Інтеграція педагогічного, методичного й художнього аспектів художньо-професійної діяльності при комплексному застосуванні традиційних і інформаційних дидактичних засобів як важлива дидактична умова виходить із необхідності поетапного й послідовного формування кожної дії, операції й прийому художньо-професійних умінь. Етапи роботи мають передбачати використання студентами, поряд із комп'ютерними засобами, ті, що створені в галузі «традиційної» художньої педагогіки (методи художньої інтеграції, моделювання художньо-творчого процесу, творчих вправ-клаузур, художнього проектування тощо); урахувати різні стратегії навчання вмінням (репродуктивну, алгоритмічну чи евристичну), залежно від складності завдання і рівня графічної та комп'ютерної підготовки студента.

Забезпечуючи системний ускладнювальний характер навчальної діяльності студентів, діагностику й своєчасну корекцію її продуктів на базі програмно-апаратних засобів для образотворчого мистецтва, можна досягти формування як творчо-рефлексивного компонента художньо-професійних умінь, так і системи досліджуваних умінь у її цілісності. Провідною ідеєю такої роботи є поступовий перехід у свідомості студентів від знань-знайомств, знань-репродукцій до знань-умінь і знань-трансформацій (В. Беспалько) шляхом вправлення, тренування, навчального проектування з використанням комп'ютерних технологій. Дидактичною підтримкою в цій роботі є тривимірна система художньо-творчих задач: 1) за характером свого розв'язання: адаптаційно-корекційних, репродуктивних, частково-продуктивних, продуктивних, творчих, дослідницьких, рефлексивних; 2) за змістом: зображальних, декоративних, конструктивних; 3) за сутністю: художніх, педагогічних і методичних. Їх зміст і структура побудовані на наочно-образному принципі (С. Коновець, Л. Рилова, Г. Сотська, М. Чернявська, Б. Юсов), містять логічний, психологічний та спеціально-предметний компоненти, передбачають поетапне опрацювання операційного складу художньо-професійної діяльності із застосуванням комп'ютерних дидактичних технологій.

Зазначені дидактичні умови сприяють ефективності формування художньо-професійних умінь студентів, якщо використовуються в комплексі.

РОБОТА З АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИМИ ТЕХНІКАМИ (МЕТОД МАНДАЛА) ЯК СПОСІБ САМОПІЗНАННЯ ТА ІНСТРУМЕНТ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Арт-терапевтичні техніки використовують як інструмент особистісного зростання. У перекладі з англійської мови «арт-терапія» – лікування образотворчим мистецтвом. Мистецтво в широкому сенсі традиційно розглядається як один із засобів самовираження особистості.

Як самостійна галузь теоретичних знань і практичної роботи, арт-терапія стала формуватися на стику науки та мистецтва на початку ХХ ст. Її виникнення пов'язують з іменем британця А. Хілла, який у 1938 р. уперше застосував термін «арт-терапія» при описі своєї роботи з хворими туберкульозом [1].

Ц. Рибаківа [5] відзначає характерні особливості арт-терапії, а саме:

- метафоричність – мистецтво як метафора, використання метафори як оздоровчого, навчального і соціалізуючого механізму;

- ресурсність – розвиток креативних рис особистості, як постійно присутнього торішнього психічного ресурсу особистості;

- тріадичність – наявність нетрадиційної для психотерапії тріади: терапевт (фахівець, педагог, психолог) – клієнт (учасник, дитина, дорослий) – твір мистецтва (творчий продукт), що дозволяє усвідомлювати і переживати глибинні, приховані особистісні аспекти [5].

Арт-терапія виконує безліч різноманітних функцій, а саме:

- сприяє самовираженню людини в невербальній формі, що дозволяє їй працювати зі своїми думками і почуттями, які здаються непереборними і незрозумілими;

- надає можливість для вираження агресивних почуттів у соціально-прийнятній формі, будучи безпечним методом розрядки напруги;

- сприяє упорядкуванню внутрішнього хаосу виникненню почуття внутрішнього контролю і порядку;

- виконує функцію відволікання і зайнятості;

- дозволяє виробити психологічний ресурс і вирішити актуальні психологічні проблеми;

- розвиває і посилює увагу до власних почуттів;

- сприяє формуванню таких якостей, як: упевненість у собі, самостійність, вміння розрізняти проблемні ситуації, розуміти почуття інших людей, виявляти гнучкість у пошуку рішень і висунення ідей, здатність до узагальнення й синтезу тощо;

- підсилює відчуття власної особистісної цінності, підвищує художню компетентність.

- надає підстави для інтерпретацій і діагностичної роботи в процесі заняття арт-терапією [5].

Розглянувши перераховані функції арт-терапії, можна зробити висновок, що арт-терапія виконує функцію самовираження (людина виражає себе, свій внутрішній світ), розвивальну функцію (спостерігається розвиток багатьох психічних процесів, особистості загалом, розвиваються міжособистісні відносини), психотерапевтичну функцію (відбувається зняття стресового напруження і досягається вирішення психологічних проблем), діагностичну функцію (проводиться діагностика психічних процесів, усвідомлюваних і неусвідомлюваних психологічних проблем).

Особливе значення використання арт-терапевтичних технік як засобу самопізнання має робота з мандалою – циркулярними зображеннями, які можуть бути продуктом спонтанної творчої діяльності або створюватися за заданими шаблонами та інструкціями [4]. Зображення по колу, що володіє глибоким символічним значенням, це один з найдавніших способів взаємодії людини з її внутрішнім світом, усвідомлення законів всесвіту, відображених у структурі людського організму [3].

Роботу з мандалою як активний метод взаємодії з власною особистістю відкрив європейцям К. Юнг. Потім цей метод почав активно розвиватися на Заході як психотерапевтична практика. Наприкінці 60-их років минулого століття американська художниця і арт-терапевт Дж. Келлог на основі величезного клінічного досвіду виділила і описала певні цикли розвитку і змін особистості у процесі роботи з техніки мандали. Малюнки є архетипічними етапами шляху, який проходить особистість. Кожна мандала відображає психічний стан автора в той чи той момент його розвитку і включає безліч аспектів досвіду [5].

Отже, арт-терапевтичні техніки сприяють упорядкуванню внутрішнього хаосу, виникненню почуття внутрішнього контролю і порядку, дозволяють виробити психологічний ресурс і вирішити актуальні психологічні проблеми, розвивають і посилюють увагу до власних почуттів, підсилюють відчуття власної особистісної цінності.

Література

1. Арт-терапия. Психотерапевтическая энциклопедия / [ред. Б. Д. Карвасарского]. – СПб. : Питер, 2002. – С. 52-58.
2. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии : подходы, диагностика, система занятий / Л. Д. Лебедева. – СПб. : Питер, 2003. – 154 с.
3. Рыбакова Ц. Р. Арт-терапия для детей с задержкой психического развития : [учебное пособие] / Ц. Р. Рыбакова. – С-Пб. : Академия, 2007. – 250 с.

УДК 378: [37.011.3-051:78]

В. М. Міщанчук,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ПРОБЛЕМА ЄДНОСТІ РАЦІОНАЛЬНОГО Й ЕМОЦІЙНОГО У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У підготовці майбутніх учителів музики важливу роль відіграє взаємодія

раціональних та емоційних чинників особистості. Так, використання логічних засобів усвідомлення змісту художнього твору в поєднанні з почуттєвими аспектами психічного життя майбутнього фахівця музичного мистецтва дозволить осягнути складну сутність художніх образів і відтворити їх у процесі музично-виконавської діяльності, сприятиме більш повному розкриттю потенційних здібностей і можливостей особистості.

Проблема єдності раціонального й емоційного знайшла своє відображення у працях О. Апраксіної, Б. Асаф'єва, Л. Горюнової, Г. Падалки, Т. Рейзенкінд, О. Рудницької, В. Шацької та ін. Дослідниця О. Рудницька вважає, що характерною вимогою у вивченні художніх дисциплін є досягнення єдності емоційного та раціонального. Надання переваги лише словесно-пояснювальним методам у процесі художнього пізнання, набуттю спеціальних мистецьких знань та вмінь і неналежна увага до емоційних реакцій особистості, її індивідуальних міркувань та суджень не сприятиме досягненню людиною високого духовного розвитку [4, с. 25-26].

На думку Г. Падалки, формування художніх понять і суджень, мистецьких поглядів, естетичного світогляду повинно відбуватись паралельно із розвитком художніх емоцій студентів. Як зазначає науковець, у процесі музично-виконавської підготовки не можна почуття розглядати окремо від раціонального усвідомлення змісту музичного твору й тому наголошує на активізації логічних підходів, стимулюванні естетичних переживань майбутніх учителів музики [3, с. 79-80].

Академік В. Шацька у своїх дослідженнях також наголошує на тому, що в музичному навчанні важливу роль відіграє єдність раціональних підходів та емоційних відгуків, переживань особистості. У художньому пізнанні звернення уваги лише на один із компонентів музичного мистецтва може призвести до спотвореного розуміння змісту художнього твору [3, с. 80].

Свою думку щодо єдності емоційного і раціонального у професійному становленні майбутніх вчителів музики висловлює А. Козир, яка справедливо вважає, що музичне мистецтво, здійснюючи цілісний вплив на особистість дозволяє розвивати в єдності емоційну сторону особистості та її волю, думки й таким чином відображається у виявленні певних суттєвих ознак, елементів та деталей музичного твору поряд із транляцією його змісту через внутрішні емоції [2, с. 27].

За Є. Федоровим, злагоджена робота інтелектуальної та емоційної сторони особистості в процесі музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики впливає на успішну реалізацію творчого задуму музичного твору. Так, значну роль у виконавській діяльності відіграє рівень емоційного збудження. Дослідник зазначає, що кожна особистість має свій оптимальний рівень емоційного збудження. Якщо майбутній учитель музики перетинає кордон цього оптимального рівня, то керувати виконавським процесом стає складно, відбувається дискоординація думок, послаблюється воля і виконання стає сумбурним та гарячкуватим. Неяскравим і нецікавим воно буде й тоді, коли рівень емоційного збудження не досягає оптимальних кордонів. На думку Є. Федорова, досягнення особистістю оптимального рівня емоційного

збудження сприятиме виникненню особливого стану творчого підйому – натхнення. Під час натхнення активізуються всі творчі здібності особистості, спрямовані на розв’язання поставлених художніх завдань. На досягнення результату в процесі виконання музичних творів емоційна й інтелектуальна сторони психіки об’єднуються і рухаються в одному напрямку [5, с. 113-114].

Щодо створення викладачем у себе оптимального внутрішнього стану з відповідними рівнем емоційного збудження наголошує і Н. Євстігнєєва. Оптимальний рівень емоційного збудження сприятиме підвищенню ефективності діяльності й досягненню майбутнім учителем найвищих результатів. Дослідниця виокремлює чинники, які впливають на створення означеного феномену: характер діяльності, умови її перебігу, індивідуальність учителя та рівень саморегуляції [1].

Отже, взаємодія раціональних та емоційних чинників у процесі музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики сприятиме проникненню у глибини музичних творів, розкриттю змісту, створенню оригінальних неповторних образів композицій та їх відтворенню у живому звучанні для передавання слухацькій аудиторії.

Література

1. Євстігнєєва Н. Психолого-педагогічна проблема формування довільної саморегуляції вчителя / Н. Євстігнєєва // Педагогіка і психологія професійної освіти : [науково-методичний журнал]. – Львів. – 2007. – № 2. – С. 114-122.

2. Козир А. В. Вступ до акмеології мистецької освіти : [навч.-методич. посіб.] / А. В. Козир, В. І. Федоришин. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 263 с.

3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта Україна, 2008. – 274 с.

4. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : [навч. посібник] / О. П. Рудницька. – К. : ТОВ «Інтерпроф», 2002. – 270 с.

5. Федоров Е. К. вопросу об эстрадном волнении : [труды ГМПИ им. Гнесиных] / Е. К. Федоров. – М., 1979. – Вып. 43. – С. 107-118.

УДК 373.5.015.31:[373.5.016:57]

*Т. В. Орел,
Криворізька ЗОШ I-III ступенів № 12*

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ’ЯЗКІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Зміна умов суспільного життя на сучасному етапі розвитку України потребує докорінного реформування процесу навчання і виховання молодого покоління, застосування методів навчання, які допоможуть активізувати пізнавальну і трудову діяльність учнів, розвинути їхню уяву, мислення, технічні, інтелектуальні і художньо-творчі здібності. Нині наявна значна кількість публікацій, присвячених розвитку інтелектуальних здібностей тих, хто навчається. З-поміж них праці відомих науковців: Ю. Бабанського,

Д. Богоявленської, Н. Тализіної, Б. Теплова, Г. Щукіної та інших. Ми розглядаємо поняття *інтелектуальні здібності* як здатність учня до володіння матеріалом та навичками на рівні цілісно-комплексного аналізу запропонованого навчального завдання, здатність самостійно знаходити способи розв'язання задачі і самостійно виправляти допущені помилки, працювати з різними джерелами інформації, планувати та проводити дослідну й експериментальну роботу, систематизувати і творчо використовувати дібраний матеріал для пояснення явищ живої природи.

Основними критеріями розвитку інтелектуальних здібностей є володіння й оперування учнем програмним теоретичним матеріалом, застосування знань, умінь і навичок під час пояснення способу розв'язання навчальних завдань, вирішення завдань із повним їхнім обґрунтуванням, а також ступінь оперування програмним навчальним матеріалом з використанням міжпредметних зв'язків, володіння прийомами моделювання явищ живої природи у знайомій і частково зміненій ситуаціях, уміннями використовувати відомі алгоритми задля вирішення задач.

Методом «Кривого поля» Д. Богоявленською було визначено три рівні розвиненості інтелектуальних здібностей, а саме: стимульно-продуктивний, або пасивний рівень, евристичний і креативний рівні [1, с. 25].

Розвиток реальних інтелектуальних здібностей учнів можливий, якщо навчати їх таким творчим пізнавальним структурам, як самостійне перенесення засвоєних знань у нову ситуацію у тому числі на міжпредметній основі. Міжпредметні зв'язки – це дидактичний засіб, який передбачає комплексний підхід до формування й засвоєння змісту освіти, що дає можливість здійснювати зв'язки між предметами задля поглибленого, усебічного розгляду, найважливіших понять, явищ, вони є результатом узагальнюючих дій, розвивають системне мислення (Г. Журбенко, І. Зверев, Б. Комісаров, Г. Михалі, В. Максимова, В. Федорова) [2].

Під час запровадження міжпредметних зв'язків ефективніше реалізуються загальнодидактичні принципи – свідомості, систематичності, послідовності, доступності – в оволодінні учнями необхідними знаннями, уміннями, навичками, досвідом творчої діяльності. На уроках біології міжпредметні зв'язки є важливим чинником підвищення пізнавальної активності учнів, сприяють глибшому і міцнішому опануванню ними знань і реалізується через: виявлення зв'язків програмного матеріалу з конкретними питаннями спеціальних дисциплін (економіки, фізики, хімії, історії науки та ін.); розв'язання задач міжпредметного змісту; використання додаткового текстового матеріалу; залучення учнів до виготовлення міжпредметних наочних посібників – макетів, стендів, муляжів; розгляд понять з інших предметів.

Ефективність розвитку інтелектуальних здібностей учнів у процесі реалізації міжпредметних зв'язків на уроках біології сприяє: стимулювання інтересів учнів до вивчення біології через міжпредметні зв'язки; урізноманітнення методів, прийомів, форм і засобів навчання біології; гармонізація інтелектуального й емоційного чинника в навчанні біології.

Література

1. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / Д. Б. Богоявленская. – Ростов н/Д. : Форвард, 1983. – 215 с.
2. Загальна методика навчання біології : [навч. посібник] / [Мороз І. В., Степанюк А. В., Гончар О. Д. та ін.]; [за ред. І. В. Мороза]. – К. : Либідь, 2006. – 592 с.

УДК 372.851

*З. О. Сердюк,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

ОБНОВЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗМІСТУ З МАТЕМАТИКИ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Інтеграція України в європейське освітнє товариство передбачає перехід від авторитарної моделі навчання до особистісно зорієнтованої. При цьому відбуваються зміни у всіх компонентах методичної системи навчання окремих навчальних предметів, зокрема – математики. У зв'язку з оновленням шкільних навчальних програм з математики суттєвих змін зазнало змістове наповнення курсу математики, алгебри та геометрії основної школи. Зокрема, посилення компетентнісного складника у вивченні математики спричинило перенесення акценту на формування в учнів практичних навичок і вмінь.

На нашу думку, для якісного оновлення навчального змісту з математики для основної школи важливим є вивчення досвіду навчання математики в деяких слов'янських європейських країнах, зокрема в Республіці Польща.

Освіта в країнах Євросоюзу характеризується Міжнародною стандартною класифікацією освіти (МСКО), розробленою у 1997 році ЮНЕСКО. У 2011 році на Генеральній конференції ЮНЕСКО у Парижі було затверджено новий варіант МСКО. Освіта за МСКО охоплює три рівні: МСКО 1, МСКО 2, МСКО 3. Згідно з аналізом навчальних програм з математики для початкової школи України та Польщі можна стверджувати, що гімназійні (I-III) класи в Польщі (МСКО 2 – третій рівень) відповідають 7-9 класам основної школи України.

Згідно з програмою з математики для гімназій Польщі, школа повинна приділяти особливу увагу якості освіти в галузі природничих і точних наук – відповідно до пріоритетів Лісабонської стратегії. Освіта в цих галузях має вирішальне значення для розвитку польської та європейської цивілізації. Вивчення математики певною мірою підтримує державну стратегію навчання впродовж усього життя, яка базується на вмінні приймати важливі життєві рішення – починаючи від вибору середньої школи, викладачів чи конкретної професійної спеціалізації, вибору місця роботи, покращення власних знань, навичок і вмінь [1; 2; 3].

До основних умінь, які повинні здобути учні в процесі вивчення математики на третьому рівні загальної освіти в Республіці Польща (РП), належать [1; 2; 3]:

- 1) здатність використовувати математичний інструментарій у

повсякденному житті;

2) здатність до ефективного використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій;

3) здатність до пошуку, добору та критичного аналізу інформації.

Математику в польських школах на всіх рівнях, на відміну від України, вивчають як один навчальний предмет. Для вивчення курсу математики у кожному класі гімназії в РП на рік відводиться 128 годин, в Україні – 140 годин (70 годин – на вивчення алгебри і 70 годин на вивчення геометрії). У 1 класі гімназії на вивчення тем із геометрії відводиться близько 30 % від загального часу на вивчення всього курсу математики; у 2 класі – близько 50 %; у 3 класі – 20-30 % (за різними програмами). Значна кількість часу в останньому класі гімназії відводиться на повторення перед державним випускним екзаменом.

Література

1. Plan realizacji materiału nauczania z matematyki w klasie pierwszej gimnazjum wraz z określeniem wymagań edukacyjnych. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gwo.pl. – Назва з екрану.

2. Plan realizacji materiału nauczania z matematyki w klasie drugiej gimnazjum wraz z określeniem wymagań edukacyjnych [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gwo.pl. – Назва з екрану.

3. Plan realizacji materiału nauczania z matematyki w klasie trzeciej gimnazjum wraz z określeniem wymagań edukacyjnych [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gwo.pl. – Назва з екрану.

УДК 37.0: 7.01

О. І. Шрамко,

*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

XXI століття значно активізує інтеграційні процеси у різних галузях культури, що підвищує вимоги суспільства до освітянської галузі, яка покликана завжди бути на крок попереду. Це є украй актуальним для вітчизняної освіти, оскільки Україна, приєднавшись до Болонського процесу, увійшла до загальноєвропейського освітнього простору, який потребує інтеграції знань як основи свого розвитку. Відповідно, повинні відбутися зміни і в мистецькій освіті – зміни у напрямку інтеграції художньо-естетичних та художньо-культурологічних знань з метою їх концентрації, упорядкування, узагальнення, і, врешті-решт, побудови цілісної системи художнього пізнання. Нагальність модернізації мистецької освіти суттєво детермінується також і складними умовами постпостмодерністської еволюції, опосередкованої не лише глобалізацією й інформатизацією культурного середовища, а насамперед його технообразотворчістю та всеохоплюючою віртуалізацією.

Специфіка постпостмодернізації культури виявляється через ствердження низки нових художньо-естетичних канонів – інтернетівська арт-діяльність, що успішно конкурує із її традиційними формами, інтерактивність, віртуалізація

художнього середовища тощо. Слід звернути особливу увагу на те, що нині віртуальна реальність є не просто ознакою часу, створенням нових можливостей пізнання, а чинником, що формує нові духовні цінності й нову свідомість. Віртуальна культура виховує сучасне покоління у значно більших масштабах, ніж традиційна культура родинної і шкільної освіти, причому комп'ютерні технології розвиваються настільки стрімкими темпами, що традиційна освіта не встигає вчасно й адекватно реагувати на виклики віртуальної реальності, яка сама по собі є інтегрованою системою.

Відтак, очевидно, що інтеграційні процеси в мистецькій освіті – це вимога часу, вимога сучасного суспільства, яке потребує вчителя не просто освіченого, озброєного новітніми знаннями й художньо-педагогічними технологіями, а, насамперед, особистості з цілісним світосприйманням і світоосягненням, здатної до інтегративного мислення, створення цілісної картини культури і світу, у якій мистецтво постане як поліхудожнє явище у всій єдності його видів.

Напрямки інтеграції процесу навчання мистецтву на сучасному етапі ще не вибудовані в єдину впорядковану систему. Науковцями активно розроблюються концепції інтеграції художньо-культурологічних знань, методики і художньо-педагогічні технології інтегративного навчання, вносяться зміни у навчальні плани, вводяться нові інтегративні курси, впроваджуються комплексні програми і творчі проекти тощо. Проте для того, щоб усі ці позитивні начебто рухи не перетворилися на «броунівський рух» містечкових рішень, необхідно, на думку автора, по-перше, створити інтегровані програми на рівні державних стандартів, а по-друге, ніколи не відступати від основоположних принципів будь-якої інтеграції в системі мистецької освіти – збереження багатолікості художньої культури або різноманіття єдності. Але єдність ця повинна забезпечуватися не методологічними, технологічними або інформаційними (підкреслимо, – дуже важливими й необхідними) інтеграціями, а інтеграцією на засадах зростаючої на наших очах новітньої ціннісно-гуманістичної культурної парадигми – парадигми людської духовності, яка не нівелюючи універсальності, наповнювала б сучасний світ особистісними смислами. Саме тоді програма інтеграції до мистецької освіти буде спрямована у майбутнє, коли на незмірно вищому рівні, зберігаючи індивідуальне самовираження, людина буде не тільки представником певної спільноти – роду, племені, нації, а й представником усього людства.

УДК 378:37.011.3-051

*І. Ю. Щербина,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

В умовах модернізації української освіти основні зусилля спрямовані на підготовку фахівця нової формації, що відповідає сучасним вимогам.

Важливою умовою до будь-якого фахівця в ринкових умовах є його професіоналізм як показник конкурентоспроможності. Одним з обов'язкових критеріїв конкурентоспроможного фахівця в галузі освіти є його знання, вміння та навички відновлювати, зберігати і зміцнювати здоров'я учнів, тобто рівень і якість оволодіння ним здоров'язберігаючою діяльністю, яка, у свою чергу, забезпечить здоров'язберігаюче навчання.

Саме тому нині пріоритетним напрямком стає педагогічна діяльність, яка дозволить забезпечити всебічний розвиток учнів на основі зміцнення їхнього здоров'я. Це в свою чергу створює умови для модернізації освіти відповідно до вимог сучасної освітньої системи, які вимагають запроваджувати нові підходи до підготовки майбутніх учителів загальноосвітньої школи в умовах вишівського навчання, що здатні здійснювати здоров'язберігаючу діяльність, використовувати здоров'язберігаючі технології під час організації навчального процесу в загальноосвітній школі.

В організації здоров'язберігаючого навчання у шкільній практиці провідна роль належить учителю. Успіх діяльності педагога залежить від того наскільки він усвідомлює можливість впливу навчального процесу на здоров'я кожного учня, які конкретно заходи допомагають йому підвищити здоров'язберігаючий ефект педагогічної діяльності.

Недооцінка здоров'язберігаючої діяльності з боку учителя, нездатність зняти стресогенний вплив навчального процесу на учнів негативно впливає на чіткість їх мислення, сферу емоцій, а також слугує причиною асоціальної поведінки. Сильний стрес сприяє вияву психічної слабкості, схильності до депресивних станів, а іноді навіть і до суїциду.

Стресогенний вплив навчального процесу на учнів призводить до порушень їх розумових функцій (ослаблення концентрації, порушення пам'яті, знижений рефлекс, зниження критицизму, проблеми з прийняттям рішення); виникнення емоційних проблем (зростання психічної напруженості, наявність боязливих станів – від почуття стурбованості до паніки, почуття безпорадності та апатії, почуття гніву та роздратованості, що призводять до спалаху агресії, зниження самооцінки, проблеми з контролем емоцій, емоційні порушення у вираженні почуттів та відсутності емоцій).

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дав змогу стверджувати, що здоров'язберігаюче навчання – це навчання, яке передбачає створення певних умов (гігієнічних, медичних, психічних, педагогічних, методичних) и використання технологій, які спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я учнів (на покращення функціонального стану організму, підвищення адаптаційних його можливостей, настрою та самопочуття, розвитку та саморозвитку, формування мотивації на здоровий спосіб життя).

Здоров'язберігаюче навчання – це навчання, яке має особистісно зорієнтовану та гуманістичну спрямованість навчальної діяльності вчителя.

Здоров'язберігаюче навчання зорієнтоване на здоров'язбереження учнів і передбачає формування в них здоров'язбережувальної компетентності завдяки зміцненню ціннісного ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших

людей, розширенню бази знань про здоров'язбережувальну поведінку й удосконалення умінь і навичок збереження індивідуального здоров'я на рівні духовно-морального, психічного і фізіологічного складників.

Здоров'язберігаюча педагогіка передбачає, що вчитель повинен працювати так, щоб навчання учнів у загальноосвітній школі не завдавало шкоди їх здоров'ю. Учитель має бачити учня, помічати зміни, що відбуваються в його поведінці, у його зовнішньому вигляді, виразі обличчя, вникати в його душу, в його життєву ситуацію, його переживання, розуміти їх. Педагог має впливати на учнів не тільки словами, але й теплим, доброзичливим впливом, посмішкою, підбадьорюючим поглядом, жестами, що виражають справжню доброзичливість і порозуміння. Без позитивного емоційного зв'язку між учителем та учнями складно говорити про правильний психічний розвиток, психічне здоров'я вихованців.

Здоров'язберігаючий компонент організації навчально-виховного процесу є якісною характеристикою діяльності педагога, що зумовлює необхідність підготовки майбутніх учителів до здоров'язберігаючого навчання в умовах вишівського навчання, формування у майбутніх педагогів готовності до здоров'язберігаючого навчання.

Готовність майбутніх педагогів до здоров'язберігаючого навчання ми розглядаємо як складне особистісне утворення індивідуально-психологічних якостей особистості, професійно-педагогічних знань, умінь, детермінованих специфікою здоров'язберігаючого навчання, які визначають здатність до здійснення успішної здоров'язберігаючої діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах. Готовність майбутніх педагогів до здоров'язберігаючого навчання – це цілісний і багатогранний процес, спрямований на перетворення інтелектуальної та емоційних сфер особистості вчителя, підвищення ціннісного ставлення як до власного здоров'я, так і здоров'я учнів на основі усвідомлення педагогом особистої відповідальності за нього.

Отже, в умовах сьогодення актуальною є проблема формування готовності майбутніх вчителів до здоров'язберігаючого навчання в період професійної освіти. Методичний супровід діяльності педагога з реалізації здоров'язберігаючого навчання полягає в озброєнні кожного майбутнього вчителя необхідним арсеналом методик роботи з учнями з питань здоров'ятворчості, використанні кожним з них тих програм та методів навчання і виховання, що пристосовані до учня і формують у нього свідому позитивну мотивацію до отримання знань і збереження власного здоров'я.

СЕКЦІЯ 3
ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ІННОВАТИКИ

УДК 371.134:37.091.33:001.4

*О. Є. Гриджук,
Національний лісотехнічний університет України*

ФОРМУВАННЯ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ
ЛІСОТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ: СИСТЕМА ВПРАВ І ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ

Формування мовнокомунікативної компетентності студентів лісотехнічного профілю засобами української мови є важливим компонентом професійної підготовки майбутніх фахівців у складних умовах сучасного ринку праці.

Оскільки ефективність розвитку фахово орієнтованої мовнокомунікативної компетентності студентів залежить не лише від сукупності спеціальних знань, то особливої значущості набуває створення методичної системи становлення українськомовної особистості майбутнього працівника лісопромислової галузі.

Система вправ для формування професійної мовнокомунікативної компетентності у студентів лісотехнічних спеціальностей спрямована на вироблення певної сукупності навичок і передбачає виконання таких видів завдань, зокрема це вправи для: формування мовнокомунікативних і мовно-термінологічних навичок; розвитку умінь складати тексти наукового й офіційно-ділового стилів.

Серед вправ для формування мовнокомунікативних навичок виділяємо умовно-мовленнєві (вступні, аспектні, тренувальні, коригувальні, конструювальні, ситуативні, письмовий переклад), власне мовленнєві (на розвиток техніки мовлення, за способом викладу інформації) та творчі (доповідь, дискусія, мозковий штурм, ділові та рольові ігри, дебати).

Умовно-мовленнєві вправи спрямовані на опанування засобами мови та комунікативними якостями, необхідними для розвитку професійного мовлення. Студента потрібно навчити стежити за власним мовленням, аналізувати й контролювати його щодо правильності слововживання, використання граматичних форм і побудови синтаксичних конструкцій.

Серед власне мовленнєвих вправ виокремлюємо вправи на розвиток техніки мовлення (артикуляційні, акцентуаційні, орфоепічні, інтонаційні) і завдання, класифіковані відповідно до способу викладу інформації (відповіді на питання, повідомлення, переказ, опис, роздум, усний переклад).

Основна дидактична мета використання творчих вправ для формування мовнокомунікативної компетентності студентів полягає у виробленні умінь творчо використовувати мовні засоби для вирішення проблемних мовленнєво-мисленнєвих завдань відповідно до мети й умов комунікації.

До творчих вправ належать підготовка доповіді, організація та проведення дискусії, мозкового штурму, рольові та ділові ігри. Такі завдання спрямовані на творче осмислення набутих теоретичних знань і застосування сформованих

навичок та умінь у змодельованих ситуаціях фахового спілкування, а в перспективі й реальних професійних відносин.

Ефективне засвоєння фахової термінології для розвитку професійного мовлення вважаємо обов'язковою умовою і необхідною складовою формування мовнокомунікативної компетентності фахівця лісопромислового комплексу загалом. Задля вироблення мовно-термінологічних умінь і навичок розроблено такі види вправ, як: підготовчі, вступні, тренувальні (вправи за зразком, вправи за інструкцією, вправи за завданням) і завершальні. Робота з термінами може бути багатоплановою, це: визначення будови й аналіз частиномовної приналежності термінів; аналіз їх граматичних ознак; з'ясування способів творення термінів фаху; засвоєння правил щодо творення граматичних форм термінів-іменників, прикметників та ін.

До вправ для формування умінь і навичок складати тексти наукового й офіційно-ділового стилів належать вправи на основі тексту (робота з текстом-описом, текстом-розповіддю та текстом-роздумом), вправи в роботі над текстом (лексичні, стилістичні, граматичні) та вправи на складання тексту (анотація, тези, есе, види документів, стаття, рецензування). Призначення таких завдань навчити студентів адекватно сприймати та відтворювати науково-навчальні тексти, складати план, тези, конспект тощо.

Отже, упровадження запропонованої системи вправ у навчальний процес сприятиме формуванню мовнокомунікативних умінь і навичок студентів.

УДК 372.851:004

*В. О. Іванченко,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТУ ДОСЯГНЕНЬ ПРИ ПРОХОДЖЕННІ ON-LINE КУРСІВ

Тести, що застосовуються для контролю в процесі навчання, є системою завдань стандартизованої процедури проведення і наперед спроектованої технології обробки і аналізу результатів, за якими роблять висновки щодо рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентів [1].

У теорії тестування визначаються такі головні вимоги до тестів: валідність; точність формулювання; надійність; практичність; простота у використанні; прогностична цінність. До цього ж доцільними є й такі вимоги, як: виважений стиль, можливість творчого пошуку; оперативність; репрезентативність змісту навчальної дисципліни у змісті тесту; системність змісту, його комплексність та збалансованість, варіативність.

У вітчизняній і зарубіжній літературі не існує єдиної думки щодо класифікації тестів. Використовується багато ознак, а саме: за метою використання, за процедурою створення, за спрямованістю, за характером дій, за формою, за об'єктом контролю тощо. Так, за об'єктом контролю виокремлюють і *тести досягнень*, що виявляють ступінь оволодіння конкретними знаннями, уміннями, навичками внаслідок цілеспрямованого

навчання і виховання [1].

Тест, як правило, складається з двох частин – інформаційної та операційної. Інформаційна частина включає чітко сформульовану інструкцію для того, хто навчається, бажано з прикладом виконання. Операційна частина тесту містить власне певну кількість тестових завдань.

Робота викладача з розроблення та впровадження тестів досягнень включає: 1) структурування навчального матеріалу, визначення переліку знань, умінь і навичок за кожним з відрізків навчального матеріалу; 2) складання логіко-структурної схеми тем, розділів і предмета загалом; 3) підготовка тестових завдань до кожної теми; 4) обирання оптимальної форми тестових завдань; 5) складання плану тесту, розробка стандартних бланків відповідей; 6) апробація тестів у різних типах аудиторій, різних груп учнів і студентів; 7) організація процедури тестового контролю on-line [1].

У дистанційному навчанні – при проходженні курсів on-line – тестовий контроль є найбільш результативним та ефективним, оскільки вможливує оперативний зворотній зв'язок між викладачем і студентом, знімає проблему об'єктивності контролю. Додамо до цього й те, що такого роду тести той, хто дистанційно навчається, може використовувати для самоконтролю і виявлення прогалин у щойно засвоєному.

Вимогами до функціональних характеристик програм для тестування on-line є такі: 1) реєстрування слухачів курсу; 2) сумування набраних балів за виконання тесту чи кількох змістовно пов'язаних тестів; 3) автоматичний відлік відведеного часу; 4) автоматичне закінчення тесту; 5) створення автоматично реєстру тих, хто пройшов тестування; 6) можливість перездачі тесту; 7) автоматичний аналіз результатів тестування із наведеними рекомендаціями щодо засвоєння змісту навчального матеріалу.

У застосуванні тесту досягнень при проходженні on-line курсів має багато переваг і значних труднощів. Зокрема, необхідним є продумана система заходів щодо розвитку позитивної мотивації викладачів курсу, підвищення матеріально-технічного рівня навчальних закладів.

Література

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: [підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури] / С. С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 350 с.

УДК 378.147

О. В. Малихін,
*Національний університет
біоресурсів і природокористування*

НАПРЯМИ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Вища педагогічна освіта нині перебуває у стані активного організаційно-структурного реформування: інтенсивно оновлюються стандарти вищої педагогічної освіти, узгоджується з європейськими вимогами класифікатори

спеціальностей, змінюються терміни навчання. У таких умовах підвищується роль і значення самостійної навчальної діяльності студентів, актуалізується потреба її фундаменталізації.

Основні напрями забезпечення якості самостійної навчальної діяльності студентів вищої школи досліджено в працях С. Архангельського, І. Кобиляцького, А. Кузьмінського, В. Лозової, І. Малафійка та інших дидактів. Базуючись на теоретичних узагальненнях провідних науковців, виокремлюємо такі напрями фундаменталізації навчальної діяльності сучасного студента вищої педагогічної школи:

- фундаментальна навчальна діяльність повинна бути орієнтованою на особистісний і професійний розвиток і саморозвиток студента, а засвоєння теорій, понять, фактів, способів дій – сприяти внутрішньому саморозвитку студента як суб'єкта учіння;

- у ході самостійної навчальної діяльності студент повинен засвоїти теоретичні засади науково-педагогічного знання;

- самостійна навчальна діяльність студента вищої педагогічної школи повинна здійснюватися на максимально високій щаблі теоретичних узагальнень, цьому сприяє поєднання новітніх наукових досягнень, сучасних методичних напрацювань, використання передового технічного забезпечення;

- у ході здійснення самостійної навчальної діяльності варто активувати сучасні комп'ютерно-інформаційні ресурси, забезпечити реальну дидактичну взаємодію суб'єктів навчального процесу.

Не викликає сумнівів той факт, що самостійна навчальна діяльність студента в умовах вищої педагогічної школи становить основу майбутньої діяльності професійної, а тому її зміст повинен органічно поєднувати загальнотеоретичні та практичні складники. Професіоналізація змісту самостійної навчальної діяльності сприяє усвідомленню професійної перспективи, конкретизації шляхів професійного й особистісного саморозвитку.

УДК 378.147

*О. О. Пальчик, Я. О. Бачинская, Н. О. Буйнова,
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВИХ ДИСКУСІЙ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Грамотно проведена дискусія має велике освітнє значення. Вона навчає формулювати власні висловлювання, відстоювати свою точку зору, поважати думку інших. Для того, щоб студенти отримали навички критичного мислення, вміли логічно і професійно грамотно висловлювати власну позицію, вільно оперувати науковими поняттями й категоріями, необхідно залучати їх до наукових дискусій.

Навчальна дискусія заснована на обміні думками з конкретної проблеми. Цей метод в останні роки все частіше застосовується у вищих навчальних

зкладах. Так, у статті Л. Аниськіної розглядається така форма навчального діалогу, як дискусія в процесі викладання математики у вищому навчальному закладі. Автор переконливо доводить, що дискусія сприяє не тільки активізації навчального процесу, а й більш глибокому засвоєнню матеріалу [1].

У статті Т. Клец наведено сутнісні характеристики дискусійного спілкування та визначено його роль в системі професійно орієнтованої мовної підготовки студентів. Автор аналізує психолого-педагогічний та лінгвістичний потенціал навчальної дискусії для становлення фахівця в немовленнєвому ВНЗ та коротко описує основні компоненти інтерактивної моделі навчання дискусійному спілкуванню [3]. І. Мухортова розглядає навчальні моделі дискусій в процесі вивчення англійської мови [7]. Методист доводить, що якщо навчання іншомовному спілкуванню здійснювати в формі дискусії, в основі якої лежить спеціально організована групова робота, то з одного боку будуть створені оптимальні умови для функціонування спілкування, а з іншого, студенти придбають такі особистісні якості, як творчу самостійність і активність, критичне мислення, уміння сформулювати свою точку зору і відстоювати її.

На відміну від двох попередніх авторів Л. Мурзенко описує навчальну дискусію як засіб формування міжкультурної компетенції у студентів мовних ВНЗ в умовах дистанційної освіти. Автор надає методичні рекомендації щодо організації групових дискусій з англійської мови у міжкультурних проектах у межах дистанційної освіти [6].

У статті А. Ліннік розглянуто активні форми навчальної роботи, які використовуються в процесі проведення практичних (семінарських) занять з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн». Доведено, що наукові дискусії необхідні для того, щоб студенти набули навичок критичного аналізу, правового коментування правових джерел, їх історично-правової оцінки, вміли логічно і професійно грамотно висловлювати та обґрунтовувати власну думку з державно-правової проблематики, вільно оперувати юридичними поняттями та категоріями [5].

У своїй науковій роботі Е. Коротаєва, розглядаючи можливості діалогу в освітньому середовищі вищих навчальних закладів, стверджує: «Без діалогу в навчанні не обійтися. Діалогізація стає характерною рисою сучасної освіти. Дуже б хотілося, щоб це явище збереглося в освітньому просторі, а не було витіснене комп'ютерним тестуванням, інтернет-іспитами, дистанційним навчанням. Живе слово, безпосереднє спілкування, відповідна реактивність, відкрита емоційність, вміла корекція перебігу бесіди, пізнавальна мобільність, націленість на результат, а не тільки на процес – все це і робить діалог мистецтвом, яким (нехай і різною мірою) повинен володіти кожен. І багато в чому саме від педагога залежить – чи вважатиме за краще учень відігравати скромну роль відповідача в імітаційному діалозі або забажає вступити у пізнавальний діалог зі світом і самим собою» [4].

У деяких статтях розглядаються активні методи навчання, серед яких навчально-наукові дискусії займають провідне місце, та обґрунтовується необхідність і важливість їх використання у формуванні комунікативної компетентності студентів. Авторами досліджено активні методи навчання,

дидактичні принципи їх побудови і використання в навчальному процесі вищого навчального закладу. Доведено, що вибір активних методів навчання допомагає залучати студентів до активної комунікативної діяльності під час занять. Обґрунтовується необхідність та важливість їх використання у формуванні комунікативної компетентності студентів у циклі психолого-педагогічних дисциплін, дисциплін професійного циклу тощо [2; 5].

Отже, методологічні основи активного впровадження навчальної дискусії в освітнє середовище вищих навчальних закладів достатньо вивчені, але подальші дослідження доцільно спланувати у напрямку встановлення спеціальних методичних особливостей їх використання.

Література

1. Аниськіна Л. В. Дискусия как организационная форма учебного диалога / Л. В. Аниськіна // Изв. Пензенского гос. пед. ун-та им. В. Г. Белінського. – 2008. – № 10. – С. 128-131.

2. Бутенко Т. А. Активные методы обучения в формировании коммуникативной компетентности студентов / Т. А. Бутенко // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2009. – № 11. – С. 6-8.

3. Клец Т. Е. Потенциал учебной дискуссии на иностранном языке для профессионально-личностного становления будущего специалиста / Т. Е. Клец // Научные проблемы гуманитарных исследований. – 2011. – № 2. – С. 146-154.

4. Коротаева Е. И. Диалог в образовании: виды и возможности деятельности на занятиях со студентами вуза / Е. В. Коротаева // Современная социальная психология: теоретические подходы и прикладные исследования. – 2009. – № 2. – С. 58-71.

5. Линник А. А. Дискусия и иные активные формы учебной деятельности и их использование в преподавании дисциплины «История государства и права зарубежных стран» / А. А. Линник // Концепт. – 2013. – № 1. – С. 158-164.

6. Мурзенко Л. В. Учебная дискуссия как средство формирования межкультурной компетенции у студентов языковых вузов в условиях дистанционного образования / Л. В. Мурзенко // Изв. РГПУ им. А. И. Герцена. – 2012. – № 121. – С. 197-201.

7. Мухортова И. И. Учебные модели дискуссии в процессе обучения английскому языку / И. И. Мухортова // Вестн. МГОГИ. Серия: педагогика и психология. – 2013. – № 1. – С. 10.

УДК 37.011

*О. Б. Потапенко,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЯК СПОСІБ РОЗВ'ЯЗАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ ПРОБЛЕМ

В умовах переходу від індустріально-техногенного до науково-інформаційного постіндустріального суспільства ми спостерігаємо загальну глобалізацію світового співтовариства, інтеграцію не тільки політичних і

соціально-економічних форм життя суспільства, але й національних і раніше суворо ізольованих освітньо-виховних систем. Невпинне й швидке зростання знань про навколишній світ, розширення інформаційного кола людини першої чверті XXI століття разом із «блискавичною» і почасти трагічною зміною суспільно-політичної ситуації у світі зумовили виникнення низки суперечностей сучасної системи освіти, серед яких основними залишаються суперечності між швидким темпом накопичення знань та обмеженими можливостями їх засвоєння індивідом, сучасним станом моральної культури суспільства і викликами реалій суспільного життя.

Розв'язання даних проблем неможливо уявити без об'єктивного врахування всіх складових педагогічного процесу, а також чинників, що суттєво впливають на отримані результати виховання й освіти. Такий підхід у науці отримав назву системного. Він охоплює всі напрями педагогічного процесу: постановку мети, розроблення парадигми й ідеалу, конструювання змісту, форм, методів, засобів навчально-виховної роботи, перевірку ефективності розроблених освітньо-виховних систем. Основні положення системного підходу в освіті було розглянуто в роботах Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, С. Гончаренка, В. Беспалька, Т. Ільїної, Н. Кузьміної, О. Пехоти, О. Сухомлинської.

Системний підхід у педагогіці пов'язаний з урахуванням структурних і функціональних компонентів, підпорядкованих цілям виховання, освіти і навчання (Н. Кузьміна). Він є певною сукупністю взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого і запроектованого педагогічного впливу на формування особистості (В. Беспалько).

Так, розроблення парадигми освітньо-виховної системи здійснюється на основі дедуктивної логіки і на акцентологічному рівні обов'язково виходить за межі власно педагогічних критеріїв у доволі широке коло різних галузей життя людини і суспільства. Система морально-етичних ідей нині рухається від теологічно-онтологічних канонів до натуралістичної, неоліберальної системи координат, у рамках якої поступово розвиваються такі духовні цінності, як автономія, свобода особистості, погляд на мораль як частину прав людини (О. Сухомлинська). Головним завданням особистості за такого підходу є оволодіння досвідом, накопиченим у суспільстві, щоб забезпечити їй ефективну й оптимальну соціалізацію.

Викладена соціокультурна концепція передбачає виховання моральної особистості з позиції смисложиттєвих цінностей людини, релятивістського погляду на них. На теоретико-практичному рівні вона має багато спільного з концепцією самореалізації особистості, розуміючи сенс життя з позиції її самореалізації, коли людина намагається принести максимальну користь собі, близьким людям, суспільству шляхом використання власних здібностей, знань, умінь, навичок.

Подібний підхід дозволяє використовувати при розробці елементів педагогічної системи різні теорії і концепції, узгоджувати їх складники та визначати оптимальні напрями наукового пошуку.

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО МИСТЕЦТВА – ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ШКІЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасний стан теорії та практики шкільної музичної освіти характеризується тенденціями оновлення її змісту, пов'язаними з новою парадигмою загальної й мистецької освіти, введенням державних освітніх стандартів, появою новітніх дидактико-технологічних підходів у викладанні музики. У ньому актуалізується питання організації уроку музики як уроку мистецтва, розробляються методи адекватні природі музичного мистецтва; запроваджується багатоваріантність шкільних навчальних програм, активно використовуються сучасні інформаційні технології тощо. Безумовно, інформатизація є двигуном розвитку сучасного освітнього простору. Проте, в сфері музичної освіти ця думка є неоднозначною. З одного боку, інформаційні технології забезпечують інформаційну грамотність учнів, що, безперечно, є актуальним в сучасному інформаційному суспільстві, а з іншого, – роблять доступною інформацію, у тому числі й музичну, достатньо сумнівної якості та такої, що суперечить морально-естетичним уявленням про прекрасне в житті та мистецтві. Справедливим є твердження Л. Масол про те, що естетичне ставлення учнів до світу, до різних видів мистецтва формується переважно під впливом стихійних чинників соціального оточення, зокрема – засобів масової інформації [1].

Педагоги-музиканти занепокоєні нині масованим наступом розважальної музики, яка, насамперед своєю доступністю, а часто й антиестетичним змістом і формою, перетворилася на звичайний звуковий, розважальний фон. Не маючи сформованого естетичного смаку, «імітету» до низькопробної музики, учні звикають сприймати її як фон, як «гарнір» до життя (Д. Кабалевський). На жаль недооцінка предметів художньо-естетичного циклу в системі загальної середньої освіти, 5-відсотковий обсяг годин шкільного навчального плану на їх вивчення, зумовлює виникнення складних проблем в аспекті морально-естетичне виховання учнів засобами музичного мистецтва. У зв'язку з цим, центральне місце в оновленні шкільної музичної освіти займає питання пріоритетності її завдань на основі переосмислення концептуальних засад художньо-естетичної освіти учнівської молоді.

У багатокомпонентній структурі змісту шкільної музичної освіти формування досвіду емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, в тому числі і до мистецтва, визначається нині пріоритетним. Зміщення акцентів в змісті шкільної музичної освіти вимагає від учителя глибокого їх усвідомлення і переосмислення. Проте шкільна практика засвідчує непоодинокі факти знаннево-орієнтованої діяльності вчителя, який вбачає мету музичного виховання у формуванні в учнів системи знань та вмінь в сфері музичного мистецтва, надаючи навчально-виховному процесу суто

інформаційного характеру. Не можна погодитись з вчителями, які недостатньо усвідомлюють чи ігнорують специфіку музики як «мистецтва інтонованого смислу» (Б. Асаф'єв), що акумулює емоційний досвід поколінь, втілює і передає специфічними засобами музичної виразності загальнолюдські цінності у формі співпричетності композитора і виконавця до життя, подій у суспільстві, що викликають співучасть, співпереживання, співстраждання й співчуття.

Кожен учитель сьогодні, уважає О. Ростовський, повинен усвідомлювати, що змістом сучасної музичної освіти повинен бути не обсяг знань, вмінь і навичок, якими мають оволодіти учні, а насамперед ті особливі думки, почуття і переживання, що вони мають відкрити у собі й авторах музичних творів. Серед пріоритетних музично-освітніх завдань найважливішим є передача учням досвіду ціннісного ставлення до мистецтва і до дійсності. Адже саме мистецтво виховує силу того ставлення до дійсності, яким володіє автор і яке відображене у творі в цілому [2, с. 190].

Отже, від того як організована музично-освітня робота в школі в урочний та позаурочний час, яку спрямованість, інформаційну чи емоційно-духовну будуть мати уроки музичного мистецтва й позакласні заходи, наскільки ефективно буде використаний 5-відсотковий обсяг навчального часу на уроках, залежатиме, чи будуть ці уроки уроками засвоєння знань про музику, чи вони будуть уроками духовності, де знання про музику і сама музика будуть сприйматися як культурна, духовна цінність і неповторність, створена людським генієм; де справжня музика буде мати суб'єктивно-позитивне значення і смисл, емоційно переживатись як особистісна цінність, особистісне духовне надбання.

Пріоритетність виховних завдань уроків музичного мистецтва, порівняно з дидактичними, обумовлена не тільки загальною гуманістичною спрямованістю навчально-виховного процесу у школі, методологічною переорієнтацією освітнього процесу на розвиток особистості учня, а й особливим призначенням предметів мистецького циклу впливати на внутрішній духовний світ учнів у єдності думки і почуття.

Література

1. Концепція художнього естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Л. М. Масол // Шкільний Світ. – 2002. – № 9. – С. 3-25.
2. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: [навч.-метод. посібник] / О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.

УДК 373.013.016

*Л. М. Рибалко,
Інститут педагогіки НАПН України*

ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ЕКОЛОГО-ЕВОЛЮЦІЙНОГО ПІДХОДУ

Фундаменталізація змісту освіти – вимога часу. Ураховуючи важливість і

гостру актуальність цієї проблеми, ЮНЕСКО ще 1994 року виробило спеціальний меморандум, у якому наголошується, що лише фундаментальна освіта надає знання, які створюють можливість особистості орієнтуватися в будь-якому середовищі та є універсальними за своєю сутністю. «Фундаментальна освіта оцінюється як один із обов'язкових базових чинників національної безпеки, сталого соціально-економічного розвитку, забезпечення країні та її народу гідного статусу у світовому людському співтоваристві, яке переходить від протистояння, конфронтації до зближення і єдності з багатьох глобальних, регіональних і міжнаціональних проблем» [3].

Результатом фундаменталізації є досягнення цілісності змісту освіти, що позбавляє її зайвої деталізації, розрізненості та затеоретизованості, натомість посилює її цілісність, спрямованість на універсальні фундаментальні знання, а також зміцнює її практичне спрямування і сприяє розвитку тих знань, умінь і навичок, що матимуть особистісну значущість для людини. В умовах фундаментальної освіти особлива увага має бути спрямованою на підготовку людини до життя, формування в неї здатності на основі системних знань самостійно знаходити і приймати відповідальні рішення в умовах невизначеності, у критичних стресових ситуаціях, стикаючись із новими складними природними й соціальними проблемами.

Застосування еколого-еволюційного підходу до навчання природничих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах дає змогу забезпечити екологізацію та фундаменталізацію змісту шкільної природничо-наукової освіти, формування в учнів основ цілісного уявлення про природу, екологічної свідомості, ключової природничо-наукової компетентності, дотримання правил екологічно безпечної поведінки в навколишньому природному середовищі, що передбачено Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти України в завданнях освітньої галузі «Природознавство».

Еколого-еволюційний підхід визначаємо як сучасний загальнонауковий напрям у методології пізнання природи та її об'єктів як цілісних систем із поясненням їх екологічних зв'язків, еволюції та прогнозуванням перспектив їх збалансованого розвитку. Такий підхід інтегрує (як це видно з назви) екологічні й еволюційні методи дослідження і спрямований на розкриття взаємозв'язків між системами живої та неживої природи у просторі і часі. Тим самим цей підхід реалізує одну з найважливіших вимог сучасної методології про необхідність об'єднання під час пізнання природи принципів єдності (цілісності) та історизму. Саме тому еколого-еволюційний підхід розглядаємо як стратегію модернізації шкільної природничо-наукової освіти, зокрема її складових компонентів (біологічної, хімічної, астрономічної, географічної та фізичної), вихідну позицію в навчанні природничих предметів на засадах освіти для сталого розвитку, що включає пізнання цілісності природи у її еволюційному розвитку з наявною множинністю екологічних зв'язків [1, с. 24].

Зміст еколого-еволюційного підходу визначають концептуальні ідеї *еволюції*, або розвитку, та *екоцентризму*. Застосування ідеї еволюції у змісті шкільної природничо-наукової освіти надає змогу розкрити еволюцію природи на різних рівнях організації матерії, встановити причиново-наслідкові зв'язки та

забезпечити внутрішню залежність між об'єктами, що вивчаються. Ідея екоцентризму забезпечує усвідомлення суб'єктом пізнання зв'язків між суспільством і його природним довкіллям, між об'єктами живої та неживої природи, а також шляхів розвитку біосфери і виживання людства. Реалізація ідеї еволюції в тісному взаємозв'язку з ідеєю екоцентризму в навчанні природничих предметів дає змогу показати учням, що органічний світ розвивався і розвивається в напрямі ускладнення структури природних систем, що відповідає пристосувальним можливостям і специфіці навколишнього середовища, ілюструє споріднені зв'язки між різними об'єктами природи, пояснює закономірності розвитку природи, взаємозв'язки між її системами, що сприяє розумінню цілісності природи, формуванню екологічної культури мислення у молодого покоління, ціннісного ставлення до природи та відповідної поведінки в довкіллі [2, с. 14].

У контексті фундаменталізації природничо-наукової освіти вбачаємо необхідність формування такого змісту шкільних природничих предметів, який відповідав би принципам освіти для сталого розвитку суспільства в напрямі екологізації та фундаменталізації їх змісту. Еколого-еволюційний підхід у цьому контексті передбачає екологізацію змісту природничих предметів завдяки включенню в навчальні програми з природничих предметів наскрізних змістових ліній, що містять елементи екологічних знань; та фундаменталізацію – на основі концептуальних ідей еволюції й екологічного реалізму.

Література

1. Рибалко Л. Навчання природничих предметів на засадах еколого-еволюційного підходу в загальноосвітніх навчальних закладах: теорія і практика: [монографія] / Ліна Рибалко. – Полтава: ФО-П Мирон І. А., 2014 – 400 с.

2. Рибалко Л. М. Дидактичні основи навчання природничих предметів на засадах еколого-еволюційного підходу в загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня доктора пед. наук, 13.00.09 – теорія навчання / Ліна Миколаївна Рибалко. – К., 2015. – 40 с.

3. University of Michigan Genetic study of house dust mites demonstrates reversible evolution. ScienceDaily [Електронний ресурс] // Retrieved March 8, 2013. – Режим доступу: <http://www.sciencedaily.com/releases/2013/03/130308093424.htm>.

УДК 378.147

Л. Л. Рикова,

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

ФОРМУВАННЯ ЄДИНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ-АНАЛОГІВ У ВИКЛАДАННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

В останньому десятиріччі спостерігається криза в освіті практично в усіх розвинених країнах. Це пов'язане, по-перше, з відставанням навчальних дисциплін від однойменних наук, що швидко розвиваються, і, по-друге, з вузькопрофільністю сучасної освіти. Значною мірою це стосується й України,

про що свідчать результати ЗНО, а також висновки експертів. Огляд літератури показує, що чимало спеціалістів (М. Буланова-Топоркова, М. Жалдак, К. Колін, С. Семеріков, О. Суханов [2]) вбачають вихід із цієї ситуації у фундаменталізації вищої освіти, зокрема педагогічної. Основним складником фундаментального знання є розуміння і сприйняття єдиної картини світу, зосереджена в найбільш загальних властивостях і законах природи. Для виявлення цих властивостей і законів методично виправданим є використання моделей-аналогів. Із певним ступенем упевненості можна констатувати, що всі розділи природознавства є аналогами. Практично кожна величина в будь-якому розділі має аналоги в інших розділах. Наведемо для прикладу вирази для найбільш важливої величини у фізиці – енергії – у різних розділах фізики:

$$(1) \quad W = \frac{mV^2}{2} - \text{енергія поступального руху твердого тіла};$$

$$(2) \quad W = \frac{Im^2}{2} - \text{енергія обертального руху твердого тіла};$$

$$(3) \quad W = \frac{kx^2}{2} - \text{енергія пружного деформування тіла};$$

$$(4) \quad W = \frac{CU^2}{2} - \text{енергія електричного поля конденсатора};$$

$$(5) \quad W = \frac{LI^2}{2} - \text{енергія магнітного поля провідника з током}.$$

З (1-5) видно, що маса m , момент інерції I , коефіцієнт жорсткості k , електрична ємність C і магнітна індуктивність L є аналогами. Це не тільки математичні аналогії, але й смислові: кожна з цих величин є кількісною мірою інертності відповідного виду руху матерії. Звідси також висновуємо, що інертність є одним із найбільш загальних властивостей у природі. Інертні не тільки тіла та силові поля, інертне мислення людини, інертний розвиток суспільства і так далі.

Використання моделей-аналогів іноді дозволяє вивчати процеси, які неможливо безпосередньо спостерігати, з одних розділів фізики, за допомогою вивчення процесів, які можна спостерігати безпосередньо, з інших розділів. У такому випадку моделі-аналогії виконують евристичну функцію. Важливість цього аспекту моделей-аналогії підкреслює Д. Максвелл [1, с. 18]. Прикладом можуть слугувати електричні, магнітні, електромагнітні та механічні коливання. Останні доступні для спостереження, тому теорія механічних коливань була «спроектована» на електричну, магнітну та електромагнітну «площини». Найчастіше моделі-аналогії є математичними абстракціями, якщо вони вводяться як «проміжні сходинки», необхідні для вивчення реальних об'єктів чи процесів (цільові аналогії). Для прикладу достатньо назвати: матеріальна точка, точковий заряд, ідеальний газ, ідеальна рідина, лінійний осцилятор тощо. Іноді буває корисним подивитися на якісь об'єкти або явища в науці очима іншої науки. Наприклад, погляд астрономії на фізику атома породив планетарну модель атома; погляд квантової фізики на хімію привів до пояснення Періодичної системи елементів Менделєєва; погляд мікросвіту на макросвіт породив теорію великого вибуху тощо.

Єдиний погляд на світ можна отримати тільки з позиції усіх наук. Тільки у такий спосіб можна скласти єдину цілісну картину світу, дійти до вичерпного розуміння законів збереження, законів, що мають вияви в різних науках, до розуміння місця людини в цьому світі, що дозволяє говорити про фундаментальну освіту.

Література

1. Максвелл Д. К. Избранные сочинения по теории электромагнитного поля / Д. К. Максвелл. – М. : Физматиздат, 1954. – 280 с.

2. Суханов А. Д. Концептуальные основы цикла общих естественнонаучных дисциплины / А. Д. Суханов // Высшее педагогическое образование России: традиции, проблемы, перспективы: [материалы международной научно-практической конференции, посвященной 125-летию МПГУ] : в 2 ч. – М., 1997. – Ч. 1. – С. 210-213.

УДК 371.132:33

В. В. Садова,

*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ФУНКЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасного студента вищого педагогічного навчального закладу педагогічна підготовка повинна бути фундаментальною. Синтезуючи різні погляди науковців (О. Іонова, О. Комар, О. Кучерявий, Н. Максименко, Хомич, Л. Хоружа), визначаємо *професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя початкової школи* як частину загальнопрофесійної підготовки, у процесі якої студент оволодіває комплексом наукових педагогічних знань, набуває професійні уміння та навички, що дозволяє йому в майбутньому успішно виконувати професійні функції, розв'язувати повсякденні навчально-виховні проблеми у взаємодії з учнями початкової школи в урочний і позаурочний час, добирати у майбутньому оптимальні шляхи та засоби досягнення високої якості навчання дітей молодшого шкільного віку.

Функції змісту педагогічних дисциплін у ВНЗ можна конкретизувати та представити у такому переліку: світоглядно-конструктивна; науково-пізнавальна; функція стимулювання; розвивально-особистісна; прогностична. Деталізуємо окремі функції. *Світоглядно-конструктивна функція* втілюється в допомогу майбутньому вчителю початкової школи осмислювати педагогічні реалії, на ґрунті цього осмислення конструювати власну професійно-педагогічну поведінку. Відомо, що педагогічні дисципліни не можна характеризувати лише як прикладні або як теоретичні: в них міститься переважно «знання про потрібне», – «про те, як необхідно планувати, здійснювати, вдосконалювати педагогічну діяльність відповідно до мети навчально-виховного процесу та умов, у яких він протікає» [2, с. 11]. На основі цих знань студенти моделюють власні дії. У сучасних умовах *науково-пізнавальна функція* педагогічних дисциплін потребує значного підсилення.

«Наукова нейтральність» іде в небуття, педагогіка як наука стає більш практикоорієнтованою, змінюються зміст і методика викладання педагогічних дисциплін, яка вимагає не тільки і не скільки викладання як такого, скільки «сповідальності» (визначення С. Гессена [1, с. 318]) викладачем-науковцем своїх поглядів, активації власного педагогічного досвіду, привнесення у навчальний процес елементів особистісного забарвлення навчальної інформації. Саме у такий спосіб здійснюється безпосередній вплив на процес становлення індивідуальної системи професійно-педагогічних цінностей майбутніх фахівців.

Література

1. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / Сергей Иосифович Гессен. – М. : Школа-Пресс, 1995. – 448 с.
2. Харламов И. Ф. Педагогика / Иван Федорович Харламов; ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Педагогическое общество России, 1998. – 638 с.

УДК 796.4: 379.9-055.6

*А. В. Сидорук,
Запорізький національний університет*

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ВИКОРИСТАННЯ АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ СФЕРІ

Сучасна система освіти – це наука і мистецтво збагачення людей різних вікових категорій певними знаннями, вміннями та навичками. Головною метою якої є розвиток і збереження творчого потенціалу особистості, а завданням – дати можливість всім проявити свої таланти.

Проблема ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури зумовлена необхідністю подолання суперечностей, які виникають між вимогами суспільства до професійної підготовки майбутніх фахівців сфери фізичної культури і їх кваліфікацією відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня; змістом професійно-орієнтованих дисциплін і педагогічними технологіями реалізації цього змісту; орієнтацією на нові моделі навчально-виховного процесу.

Перш за все, розглянемо таке поняття як «професійна освіта».

А. Макарова визначає «професійну освіту», як систему педагогічних дій на людину з боку суспільства, що спрямована на формування необхідних для певної професії знань, умінь і якостей. Це сприяння людині у процесі його професіоналізації. Професійне вчення здійснюється за допомогою освітніх програм, розроблених і реалізованих державними і недержавними освітніми установами. Професійні освітні програми спрямовані на розв'язання завдань послідовного підвищення професійного й освітнього рівня, підготовку фахівця відповідної кваліфікації [0].

За визначенням С. Дружилова, поняття «професіоналізм» визначається як сукупність особливих характеристик людини, необхідних для успішного виконання праці.

У своїй роботі С. Дружилов відокремлює основні компоненти педагогічного професіоналізму: рівень загальної культури; педагогічна компетентність; володіння змістом предмету і педагогічними технологіями; здібності до визначення та здійснення мети; здібність до педагогічної рефлексії; здібності до здійснення інноваційної діяльності в галузі освіти [1].

Дослідження феноменології професіоналізму вчителя показують, що, з одного боку, педагогічний професіоналізм – це соціально-педагогічне явище, що є складною, багатогранною й багатоаспектною характеристикою діяльності педагога, яка відповідає замовленню суспільства і спрямована на підготовку вчителя-професіонала. З іншого боку, професіоналізм учителя – це якісна характеристика, що охоплює сукупність фундаментальних інтегрованих знань, узагальнених умінь і педагогічних здібностей, його особових і професійно важливих якостей, культури і майстерності вчителя, готовності до постійного самовдосконалення [1].

Як показує аналіз літературних джерел, особливістю сучасного етапу розвитку освіти є те, що провідна роль відводиться розумовій діяльності, новим відкриттям та їх використанню в різних галузях людської діяльності. Таким чином, збільшення функцій освіти в сучасному суспільстві викликає необхідність пошуку нових форм її організації.

Актуальність досліджуваної проблематики знайшла відображення в публікаціях, присвячених соціокультурній анімаційній діяльності та професійній підготовці фахівців фізичної культури.

Соціокультурна анімаційна діяльність є однією з відносно молодих галузей соціальної педагогіки та соціальної психології, яку все частіше позначають як педагогіку соціально-культурної діяльності. У дослідженнях М. Нікітського соціокультурна анімаційна діяльність розглядається як частина культурної та виховної системи суспільства як своєрідна соціально-педагогічна система, у якій провідну роль відіграють фахівці, що володіють спеціальною підготовкою і використовують, як правило, методи активної педагогіки. Оскільки анімація є чинником соціальної активності людини, вона вимагає професійно підготовлених спеціалістів розглядуваного напрямку суспільної діяльності [3].

Виходячи із зазначеного вище, можна зробити висновок про те, що на сучасному етапі нашого життя традиційна система підготовки фахівців фізичної культури не здатна повноцінно задовольнити вимоги суспільства, що стає причиною недостатнього формування наукових умінь, що призводить до професійної некомпетентності та неготовності майбутніх кадрів у галузі фізичної культури до діяльності у професійній сфері.

Література

1. Дружилов С. А. Психологические проблемы формирования профессионализма и профессиональной культуры специалиста / С. А. Дружилов. – Новокузнецк : ИПК, 2000. – 127 с.
2. Макарова А. К. Психология профессионализма / А. К. Макарова. – М. : Знание, 1996. – 396 с.
3. Никитский М. В. Теоретические и исторические аспекты современной социокультурной анимационной деятельности / М. В. Никитский // Вестник ПСТГУ. Педагогика. Психология. – 2008. – Т. 4. – № 3. – С. 28.

МАТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Глобалізаційні процеси у світі й Україні, а також сучасні напрями розвитку вищої школи обумовили особливу значущість фундаменталізації в освіті.

Фундаменталізація професійної підготовки є тією основою, на якій в подальшому може здійснюватись будь-яка навчальна або професійна діяльність.

Г. Лансберг стверджував, що будувати навчання треба таким чином, щоб студент міг би довчитись, але ніколи не мусив би перевчатись [3, с. 5]. А Я. А. Коменський писав, що природа нічого не творить без міцного фундаменту, без кореня [2].

Основою фундаменту для майбутніх економістів є математика. Математика для майбутніх економістів має стати тим ядром, навколо якого буде утворюватись шар за шаром система фундаментальних знань, умінь та навичок (компетенцій), які в подальшому створять із випускника ВНЗ висококваліфікованого фахівця в економічній галузі.

Ядро знань не повинно залишатись постійним (статичним), оскільки математики як наука, активно розвивається, винаходяться нові методи, пропонуються нові можливі аспекти застосування нових, або вже існуючих методів математики в економіці.

Якість математичної підготовки майбутніх економістів стала індикатором готовності випускника до професійної діяльності в умовах швидкого соціально-економічного розвитку, мобільності особистості в освоєнні та впровадженні нових ідей та технологій.

Ю. Колягін, В. Кондратьєв, Г. Луканкін у своїх дослідженнях довели, що математична підготовка фахівців перш за все пов'язана з удосконаленням методів, способів і змісту цієї дисципліни у ВНЗ [1].

Якщо у процесі математичної підготовки відсутнє врахування особливостей подальшого навчання студентів та їх майбутньої професійної діяльності, то це призводить до зниження якості підготовки студентів, а математика із потужного засобу наукового дослідження економічної галузі перетворюється на дисципліну для загального розвитку.

Математика важлива для майбутніх економістів, оскільки з її допомогою вони можуть пізнавати навколишній світ, з'ясувати сутність економічних явищ та процесів, моделювати їх діяльність та прогнозувати подальший розвиток підприємства (фірми) або країни в цілому. Крім того, математика є базою для подальшого вивчення фахових дисциплін, сприяє розумовому розвитку студентів та формуванню у них наукової цілісної картини світу.

Отже, математизація знань є одним із основних засобів фундаменталізації професійної освіти майбутніх економістів. При цьому математизація знань у ВНЗ має здійснюватись через інтеграцію математики та фахових дисциплін.

Тоді математика стає мовою міждисциплінарного спілкування й засобом ефективного оперування інформацією у всіх галузях знань, економічній – зокрема.

Література

1. Колягин Ю. М. Как мы понимаем профильное обучение / Ю. М. Колягин // Математика в школе. – 1993. – № 6. – С. 9-10.
2. Коменский Я. А. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский; [сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский]. – М. : Педагогіка, 1989. – С. 95-120.
3. Лансберг Г. С. Предисловие к первому изданию: Элементарный учебник физики / [под ред. Г. С. Лансберга]. – М. : Наука, 1948. – Т. 1. – С. 3-6.

СЕКЦІЯ 4

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ҐРУНТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 377.3.014.6-027.22.004

*М. В. Бахмацька,
Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей*

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА УРОКАХ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Відповідно до Закону України «Про професійно-технічну освіту», система професійно-технічної освіти спрямована на формування у громадян професійних знань, умінь і навичок, розвиток духовності, культури, відповідного технічного, технологічного й екологічного мислення з метою створення умов для професійної діяльності.

Наразі освітній процес знаходиться у стані інформатизації. Використання ІКТ на уроках дозволяє інтенсифікувати освітній процес, прискорити передачу знань і досвіду, а також підвищити якість навчання й освіти. Останнім часом помітно зросла кількість досліджень, предметом яких стало використання ІКТ у навчальному процесі. Однак варто зауважити, що проблеми професійно-технічної освіти здебільшого залишаються поза увагою дослідників.

Сьогодні якісне викладання будь-яких предметів не може здійснюватися без використання засобів і можливостей, які забезпечують ІКТ. Вони дають змогу краще подати матеріал, швидко перевірити знання учнів, підвищити їхній інтерес до навчання та вплинути на розвиток пізнавальної діяльності учнів. На думку академіка В. Бикова «на основі поєднання традиційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання вдається значно ефективніше розвинути і примножити природні задатки і здібності людини. Використання цих технологій у процесі навчання створює додаткові умови і спричинює появу нових цілей та оновлення змісту освіти, дає змогу досягти значно більших результатів навчальної діяльності, забезпечити для кожного учня формування і розвиток їхньої власної освітньої траєкторії».

Використання ІКТ в навчальному процесі ПТНЗ має особливе значення. До засобів ІКТ можна віднести: комп'ютерні мережі (для передачі даних); телефонні мережі (передачі голосової інформації); радіомережі (широкомовні послуги); телевізійні мережі (передача голосу і зображення – широкомовні послуги) [3].

Усі наведені можливості передачі інформації за їх використання в навчальному процесі: вивчення, закріплення, повторення матеріал, сприяють формуванню професійних знань та умінь учнів ПТНЗ. Особливо корисними з вище перелічених засобів є всебічне застосування безмежних можливостей і ресурсів мережі Інтернет, а також використання локальних комп'ютерних мереж. Безмежні ресурси Інтернет сприяють розвитку творчо-пошукової та дослідницької роботи учнів. Нерідко, для того щоб знайти саме ту інформацію,

яка потрібна, необхідно прочитати та переглянути велику кількість іншого матеріалу, публікацій, малюнків, схем, що стимулює учнів знайти, проаналізувати, профільтрувати та відібрати необхідні документи [2]. Наприклад учні ПТНЗ можуть самостійно, або під керівництвом викладача знайти в мережі необхідні схеми та вивчити їх будову, або відпрацювати віртуально на тренажерах певні операції. Це може бути зображення вагонетки рудничної, чи іншого складного механізму.

Учні мають змогу не тільки отримати необхідну інформацію, а й проводити дослідження та працювати у віртуальних лабораторіях. Також за допомогою таких мережевих сервісів, як: Google DOC, E-mail, ICQ, Skype вони можуть спілкуватись в режимі реального часу, або працювати колективно над одним спільним проектом.

Окрім того, застосування Інтернет-технологій забезпечує розвиток та формування індивідуальних якостей учнів, таких, як:

- уміння одержувати нову інформацію в предметній галузі (вивчення електронних освітніх ресурсів, слухання відео-лекції, вивчення нових понять на основі інструкцій викладача або тьютора);

- алгоритмічно й конструктивно мислити на основі досвіду практичного використання програмних продуктів, які ґрунтуються на репродуктивно-алгоритмічній технології навчання (конспектування, вирішення практичних типових завдань, участь у дискусіях і ігрових ситуаціях);

- творчий потенціал у ході виконання евристичних і дослідницьких завдань, використання моделюючих програмних середовищ (Інтернет-семінари, Інтернет-конференції, skype, електронна пошта, IC, форум, VPN, віртуальне середовище навчання, соціальні сервіси Веб 2.0);

- комунікативні уміння в процесі проектної діяльності й навички прийняття оптимальних рішень у ході ведення експериментів, використання тренажерів і моделювання процесів (форум, ЧАТ, Інтернет-семінари, Інтернет-конференції, skype, електронна пошта, IC, VPN, віртуальне середовище навчання, соціальні сервіси Веб 2.0 та ін.;

- інформаційна культура (використання Веб-сайтів, форумів, чатів, Інтернет-семінарів, Інтернет-конференцій, skype, електронної пошти, IC, віртуальне середовище навчання, соціальні сервіси Веб 2.0 [3].

Мають місце певні проблеми щодо застосування ІКТ, які є загальними для багатьох освітніх закладів України. Це, насамперед, недостатня матеріально-технічна база, яка не дозволяє широко використовувати ПК для вивчення загальноосвітніх та професійно-теоретичних дисциплін, недостатнє програмне забезпечення, відсутність відповідних науково-методичних засобів, необхідних для організації самостійної роботи учнів [1], обмеженість доступу до Інтернету. Однак комп'ютеризація навчання почалася і успішно розвивається.

Отже, використання ІКТ ефективно сприяють професійній підготовці учнів ПТНЗ. Їх широкі можливості дозволяють позитивно впливати на процес пошуку, подання, засвоєння, повторення й закріплення навчального матеріалу. Комп'ютерні глобальні та локальні мережі розширюють інформаційні ресурси для учнів, що надає змогу зручно та якісно отримати необхідні відомості чи

відповіді на питання, що виникають в процесі професійної підготовки.

Водночас нові засоби навчання і нові інформаційні технології вимагають високого ступеня підготовленості, навченості і готовності учителів застосовувати різні досягнення інформаційних технологій у процесі навчання. Учителям слід усвідомити, що без удосконалення і розширення своїх знань і навичок у сфері використання інформаційних технологій вони можуть відстати від своїх учнів і тим самим втратити авторитет учителя.

Оскільки впровадження ІКТ в освітній процес відбувається досить інтенсивно, доцільним вбачаємо визначення пріоритетних положень у цій галузі та чітке виокремлення психолого-педагогічних і дидактичних принципів створення і використання нових педагогічних технологій. Також актуальною до подальшого розгляду і вивчення є оптимізація взаємодії педагога з комп'ютером.

Література

1. Алборова С. З. Телекомунікації як средство розвитку познавального інтереса учащихся : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / С. З. Алборова. – Владикавказ, 1999. – 14 с.

2. Носенко Е. Л. Методичні прийоми забезпечення ефективності запам'ятовування інформації у дистанційному навчальному курсі / Е. Л. Носенко, С. В. Чернишенко. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2003. – 127 с.

3. Ткаченко В. А. Комп'ютерні мережі та телекомунікації : [навч. посібник] / В. А. Ткаченко, О. В. Касілов, В. А. Рябик. – Х. : НТУ «ХПІ», 2011. – 224 с.

УДК 37.091.33:004

*І. В. Грушина,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ

Швидкий розвиток економічних, соціальних, культурних процесів, які спостерігаються у сучасному суспільстві, сприяють активному використанню технічних засобів інформації та їх впровадження у процес навчання.

Сучасний рівень розвитку комп'ютерної техніки та програмного забезпечення надає широкі можливості для удосконалення системи освіти та підвищення ефективності навчання. Це дає змогу для розвитку нового напрямку в освіті – дистанційного навчання, яке відкриває широкий доступ до різних освітніх, наукових ресурсів, надає можливість спілкуватися з людьми, які знаходяться на великій відстані.

У сучасній науково-методичній літературі є велика кількість різних визначень дистанційного навчання. Узагальнюючи їх, можна сказати, що дистанційне навчання – сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає (викладачів,

визначних постатей у певних галузях науки, політиків), до тих, хто навчається (студентів чи слухачів) [3].

На сучасному етапі вивчення дистанційного навчання є малодослідженим питання про використання дистанційних технологій саме для формування компетентностей учня. Воно повинно спиратися на відмову від енциклопедичних знань та робити акцент на формуванні знань, які необхідні школяреві (студенту) в житті саме з огляду практичних, соціальних, особистісних завдань. Компетентність складається з 3 основних компонентів: знання, діяльність та особистісні якості (рис. 1):

Рис. 1 Структура компетентності

Дистанційне навчання повинно спиратися на компоненти структури компетентності, щоб забезпечити компетентно-орієнтоване навчання.

Дистанційне навчання є новою формою навчання, яке здійснюється за допомогою технологій та ресурсів мережі Інтернет і може бути використане в системі освіти для організації процесу навчання учнів на відстані, так і під час класного навчання. Дистанційне навчання вимагає швидких та масштабованих телекомунікацій. Розвиток інформаційних технологій сприяв використанню мережі Інтернет як середовища спілкування. Одним із таких середовищ є програмний комплекс для організації дистанційного навчання Moodle (Modular Object–Oriented Dynamic Learning Environment) [1].

Система Moodle може працювати на будь-якому комп'ютері і підтримує практично будь-яку базу даних. Moodle пропонує широкий спектр можливостей для підтримки процесу навчання в дистанційному середовищі – різноманітні способи представлення навчального матеріалу, перевірки знань та контроль успішності [4].

Основні характеристики:

- система спроектована з урахуванням досягнень сучасної педагогіки;
- можливе використання як дистанційного, так і для «очного» навчання;
- простий, легкий, ефективний web-інтерфейс;
- список курсів може бути розбитий на категорії;
- повноцінний пошук по матеріалам курсів [2].

Дистанційні технології сприяють прикладній спрямованості навчання, а

саме втілення зв'язку між теоретичними знаннями та практикою. Одним із таких прикладів може бути виконання віртуальних лабораторних робіт. Перевірку знань учнів можна провести за рахунок виконання тестових завдань до лекційного матеріалу. Упровадження віртуальних тренажерів дасть змогу підвищити ефективність засвоєння знань та розуміння змісту матеріалу.

Дистанційне навчання надає учням (студентам) можливість самостійно отримувати необхідні знання, використовуючи при цьому інформаційні ресурси, які є доступними завдяки сучасним розвиненим технологіям.

У Криворізькому педагогічному інституті до розроблення електронних курсів на базі платформи Moodle залучаються як студенти, так і викладачі. Зокрема були розроблені такі курси, як: теорія ймовірності та математична статистика (для фізиків), геометрія 7 клас, методика навчання інформатики (базовий курс) і багато інших.

Література

1. Анисимов А. М. Работа в системе дистанционного обучения Moodle : [учебное пособие] / А. М. Анисимов. – Х. : ХНАГХ, 2009. – 292 с.

2. Навчально-методичний посібник для викладачів щодо організації дистанційної форми навчання з перепідготовки та підвищення кваліфікації / [ред. В. М. Ісаєнка, Г. С. Кашина, К. Д. Ніколаєв, Л. С. Павлюченко]. – К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – 100 с.

3. Рашевська Н. В. Хмарні технології дистанційного навчання у процесі навчання вищої математики / Н. В. Рашевська // Інформаційні технології в освіті. – 2013. – № 16. – С. 127.

4. Работа с системой Moodle (Для студентов) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eduforme.org/mod/page/view.php?id=81>. – Вступ.

УДК 372.8:62

Л. А. Даннік,

Бердянський державний педагогічний університет

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасна школа вимагає докорінного переосмислення в навчанні і вихованні, оновлення змісту, форм і методів духовного становлення особистості на засадах гуманізації життєдіяльності учнів, створення сприятливих умов для реалізації його у різних видах творчої діяльності [2].

Сучасний випускник школи повинен мати компетенцію використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій, тобто технологій, що проектуються сучасною індустрією як в освіті, так і в повсякденному житті. Нові інформаційні технології відкривають учням доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають нові можливості для творчості, вироблення й закріплення будь-яких професійних навичок, дозволяють реалізувати принципово нові форми і методи навчання.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у трудовому

навчанні знайшло відображення у дослідженнях О. Ващук, В. Горського, О. Калігаєвої, О. Коптелова, М. Корнєєва, Н. Красовської, Т. Окуневої, Г. Рубіної та інших.

Пропонуємо розглянути педагогічний програмний засіб (далі – ППЗ) «Презентація», який призначено для використання на уроках у 11 класах загальноосвітніх навчальних закладах з предмету «Технології» під час вивчення теми «Використання в проектній діяльності інформаційно-комунікаційних технологій».

ППЗ «Презентація» є електронним посібником, який містить як теоретичні відомості (основний та додатковий матеріал), так і практичні тренувальні вправи (тренажер), що сприяють швидкому та якісному формуванню вмінь та навиків роботи з програмою Microsoft Office Power Point 2013 [2].

Шляхи застосування ППЗ «Презентація» у навчальному процесі старшокласників дуже різноманітні, перелічимо основні з них:

1) на етапі пояснення нового матеріалу, а саме під час розгляду особливостей створення презентацій засобами PowerPoint, доцільно продемонструвати слайди «Елементи інтерфейсу PowerPoint» та «Створення презентацій», на яких дуже детально розглянуто особливості роботи з базовими опціями зазначеної програми;

2) під час практичної роботи учень може використовувати ППЗ для детальних покрокових методичних рекомендацій зі створення презентацій у PowerPoint, навіть як тренажер, що дозволяє не лише сформувати необхідні навички, але й довести їх до автоматизму.

Враховуючи універсальність формату ППЗ «Презентація» (exe) та простоту керування нею, зазначений навчальний посібник може успішно використовуватися учнями у самостійній навчальній діяльності, а саме:

1) старшокласники, які пропустили заняття, можуть самостійно здобути необхідні знання та навички, попрацювавши з ППЗ;

2) учні, яким не вистачило відведеного на урок часу для якісного засвоєння навчального матеріалу, завдяки самостійній роботі вдома з ППЗ «Презентація», можуть у зручному для них темпі повторити чи продовжити знайомство з особливостями створення презентацій у PowerPoint;

3) завдяки додаванню у ППЗ не лише основного, а й додаткового теоретичного матеріалу, посібник дозволяє поглибити знання старшокласників щодо особливостей підготовки виступів, які супроводжуються комп'ютерними презентаціями.

4) тренажер (слайди «Елементи інтерфейсу PowerPoint» та «Створення презентацій») є ідентичним і дублює MicrosoftOfficePowerPoint 2013, що дозволяє учневі опрацьовувати навички роботи із зазначеною програмою, навіть коли її немає у нього на домашньому комп'ютері.

Отже, застосування у процесі навчання інформаційно-комунікаційних технологій значно покращує якість середньої освіти. Запропонована методика, яка базується на запровадженні інформаційно-комунікаційних технологій, дозволяє активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів; урізноманітнити навчальну діяльність старшокласників; підвищити рівень застосування

наочності на уроках; поліпшити якість формування вмінь створення презентацій у Microsoft Office Power Point 2013; поглибити знання старшокласників про особливості публічних виступів, які супроводжуються комп'ютерними презентаціями; підвищити якість презентацій учнівських проектів.

Література

1. Жалдак М. І. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання / М. І. Жалдак, В. В. Лапінський, М. І. Шут // Вкладка газети «Інформатика». – 2004. – С. 41-48.
2. Національна доктрина розвитку освіти: затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Освіта України. – 2002. – 23 квітня (№ 33). – С. 4-6.

УДК 378.147:004

О. С. Дущенко,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ҐРУНТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасне суспільство характеризується інтенсивним розвитком інформаційних технологій, особливо інтернет-технологій. Отже, і освіта не може залишитися поза застосування інтернет-технологій. Тому важливим питанням залишається оновлення змісту вищої школи на ґрунті застосування інтернет-технологій, особливо для вчителів інформатики.

Проблемам застосування інформаційних технологій у навчальному процесі присвячено наукові роботи таких науковців, як: М. Жалдак, Н. Морзе, Л. Брескіна, О. Давискіба, О. Шувалова, О. Кривонос, С. Овчаров та ін.

На думку О. Кривонос, нові інформаційні технології відкривають учням та студентам доступ до нетрадиційних джерел знань, підвищують ефективність самостійної роботи, дають цілком нові можливості для креативності, знаходження та закріплення фахових знань, надають змогу викладачеві реалізувати принципово нові форми та методи навчання [2, с. 118].

Окремо необхідно розглядати застосування інтернет-технологій в освіті. Пропонуємо класифікацію інтернет-технологій в освіті (таблиця 1) [1, с. 50-51].

Таблиця 1

Інтернет-технології в освіті

<i>Базові технології</i>	<i>Хмарні технології</i>
WWW	Інфраструктура як сервіс (IaaS)
Служби віддаленого доступу (Telnet)	Платформа як сервіс (PaaS)
Служби передачі файлів (FTP)	Програмне забезпечення як сервіс (SaaS)
Служби пошуку інформації	Блоги
<i>Комунікаційні служби:</i>	Соціальні мережі
1. Служби передачі електронних листів (e-mail, телеконференції, списки розсилання)	WikiWiki
2. Служби обміну новинами та тематичних обговорень (форуми, чати)	Відеосервіси (YouTube)
	Геосервіси (Panoramio)

<i>Базові технології</i>	<i>Хмарні технології</i>
3. Служби інтерактивного спілкування (IP-телефонія, відеоконференції, Інтернет-пейджери)	
	Сервіси для зберігання мультимедійних ресурсів (Google Drive)
Веб-технології (HTML, CSS, JavaScript, DHTML, XML, PHP, ASP)	

Використовуючи інтернет-технології, вчитель, так само, як і учень (студент), може підготуватися до уроку (лекції, практичного заняття, конференції), знайти цікавий матеріал та його застосувати на практиці.

Проаналізувавши наукові роботи, пропонуємо позитивні та негативні сторони застосування інтернет-технологій в освіті (таблиця 2).

Таблиця 2

Позитивні та негативні сторони застосування інтернет-технологій в освіті

<i>Позитивні сторони</i>	<i>Негативні сторони</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✚ знайоме середовище для навчання; ✚ відсутність страху від роботи унаслідок частотої роботи в мережі Інтернет позашколою; ✚ виконання колективних завдань, проектних робіт, використовуючи інтернет-технології; ✚ швидкий обмін повідомлення та інформацією між користувачами; ✚ пошук інформації; ✚ дистанційне навчання; ✚ спілкування та спільне виконання завдань з учнями різних країн; ✚ участь у міжнародних олімпіадах, конкурсах дистанційно; ✚ створення веб-сайтів та програмних продуктів, використовуючи інтернет-технології; ✚ зберігання інформації, використовуючи сервіси для зберігання мультимедійних ресурсів; ✚ використання онлайн-офісів для виконання завдань (не потрібно встановлювати програмне прикладне забезпечення на свій комп'ютер, потрібен лише комп'ютер та доступ до мережі Інтернет); ✚ публікування власних розробок (розв'язок завдань з олімпіади, кружкової роботи, Малої академії наук, наприклад, у блозі, у власній групі соціальної мережі, групах Google, статті Вікіпедії, на відеосервісі); ✚ участь та організація інтегрованих уроків (інформатика + географія), застосовуючи геосервіси 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ небезпека спілкування: можливість виникнення конфліктних ситуацій; ✚ наявність реклами, спаму, комп'ютерних вірусів; ✚ збір особистих даних під час реєстрації електронної поштової скриньки, сторінки у соціальній мережі, створення блогу тощо; ✚ обман користувачів недійсними веб-сторінками; ✚ злом веб-сторінки користувача; ✚ порушення авторського права; ✚ поява у користувачів інтернет-залежності; ✚ вільний доступ інших користувачів до інформації, розміщеної в соціальній мережі, хоча користувачі мають можливість обмежити доступ до особистої інформації, але не всі це налаштування використовують; ✚ повільна робота деяких сервісів через використання сервісу великою кількістю користувачів; ✚ бажання ще більше часу проводити в мережі Інтернет

Незважаючи на недоліки використання інтернет-технологій, позитивні сторони переважають. Метою вчителя, викладача є навчити раціонально застосовуючи інтернет-технології в навчальному процесі, при цьому обов'язково ознайомити з негативними сторонами застосування інтернет-технологій. Отже, необхідно оновлювати зміст вищої освіти на ґрунті застосування сучасних інтернет-технологій.

Література

1. Дущенко О. С. Інтернет-технології в професійному становленні майбутніх вчителів інформатики у вищому навчальному закладі / О. С. Дущенко // Матеріали XII Всеукр. конференції студентів і молодих науковців «Інформатика, інформаційні системи та технології», Одеса, 3 квітня 2015 р. – С. 50-52.

2. Кривонос О. М. Склад основних компонентів інформаційно-комунікаційних компетентностей вчителя інформатики / О. М. Кривонос // Вісник Житомирського державного університету. – Випуск 1 (73). Педагогічні науки, 2014. – С. 118-123.

3. Овчаров С. Актуальні проблеми професійної підготовки учителів інформатики [Електронний ресурс] / С. Овчаров // Педагогічні науки : зб. наук. праць, 2011. – С. 73-77. Режим доступу : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/904/1/Ovcharov.pdf> (30.05.15). – Назва з екрану.

УДК 378.147:53+004.94

Ю. В. Єчкало,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

МЕТОДИ НАВЧАННЯ КОМП'ЮТЕРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ФІЗИЧНИХ ПРОЦЕСІВ І ЯВИЩ

Методи навчання – упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності викладача та студента (їх взаємосприяння), спрямовані на досягнення цілей навчання. За методом навчання визначається, що і як саме студенти повинні робити з навчальним матеріалом, які властивості і зв'язки між об'єктами необхідно розкривати. Метод є центральною ланкою детермінації процесу навчання зовнішніми обставинами.

Оскільки загальні методи навчання численні й мають багато характеристик, їх можна класифікувати за кількома напрямками:

1. За характером спільної діяльності викладача та студентів: репродуктивний метод, пояснювально-ілюстративний метод, метод проблемного подання навчального матеріалу, частково-пошуковий або евристичний метод, дослідницький метод тощо.

2. За основними компонентами діяльності викладача: методи організації й здійснення навчальної діяльності, методи стимулювання й мотивації навчання, методи контролю й самоконтролю.

Частково-дидактичні методи навчання можна класифікувати:

– за особливостями подання та характером сприймання матеріалу: словесні методи (розповідь, бесіда, лекція та ін.); наочні (показ, демонстрація

та ін.); практичні (лабораторні роботи, твори та ін.);

- за ступенем взаємодії викладача та студентів: подання матеріалу, бесіда, самостійна робота;

- в залежності від конкретних дидактичних завдань: підготовка до сприймання, пояснення, закріплення матеріалу й т.д.;

- за принципом розчленовування або з'єднання знань: аналітичний, синтетичний, порівняльний, узагальнюючий, класифікаційний;

- за характером руху думки від незнання до знання: індуктивний, дедуктивний.

Окрім загально-дидактичних і частково-дидактичних, виділимо ще спеціальні методи навчання комп'ютерного моделювання, до яких належить, насамперед, обчислювальний експеримент (рис. 1).

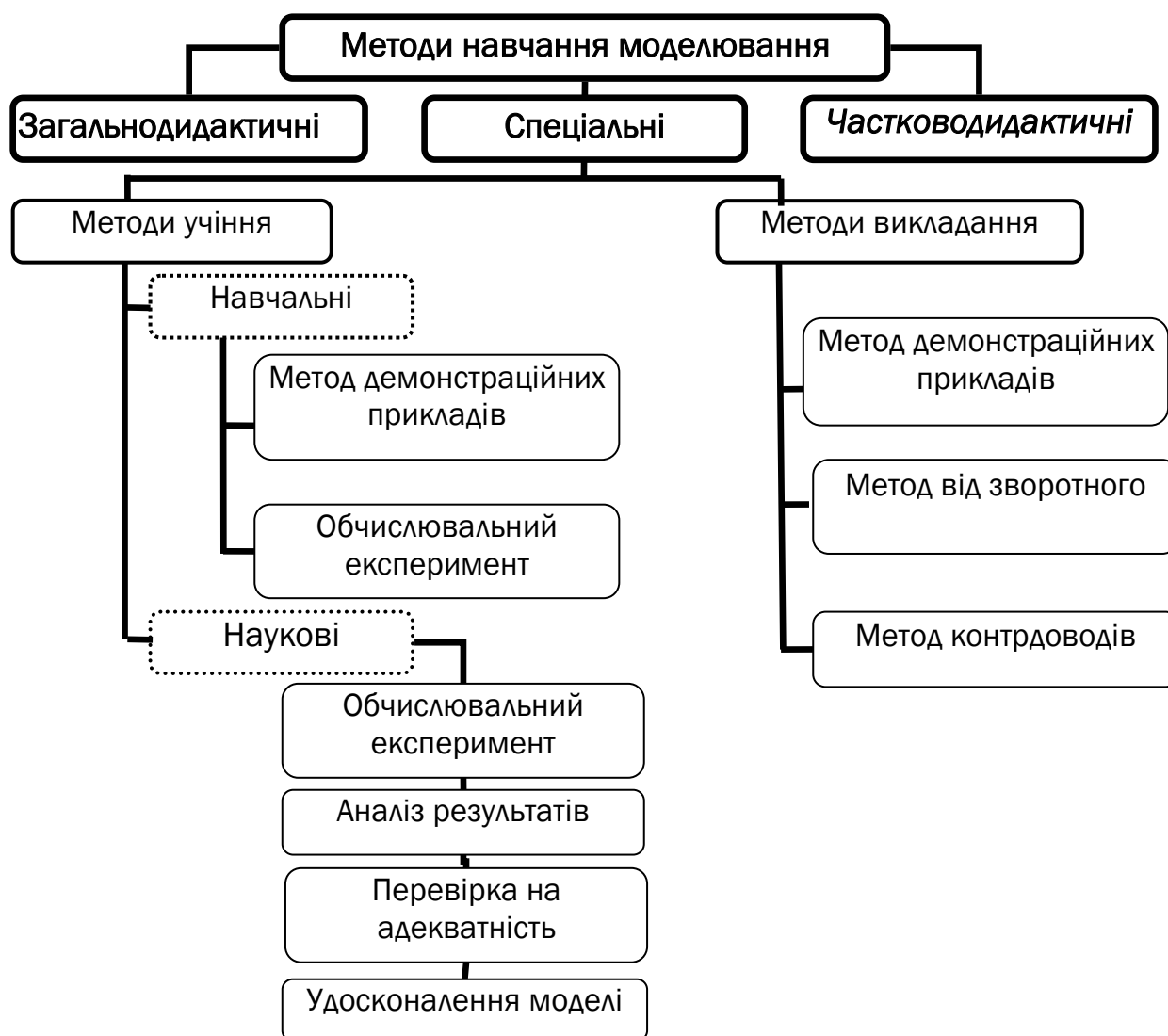

Рис. 1. Класифікація методів навчання комп'ютерного моделювання

Це пов'язано з такими обставинами:

1) обчислювальний експеримент є методологією моделювання як науки, тому його можна віднести до принципів (методології) наукових методів учіння;

2) цілі навчання фізики у вищій школі включають необхідність засвоєння

як певної сукупності наукових фактів, так і методів отримання цих фактів, які використовуються в самій науці, а обчислювальний експеримент відображає метод пізнання, що застосовується у фізиці.

Відповідно до вищенаведеного, схема класифікації методів навчання комп'ютерного моделювання може мати вигляд, показаний на рис. 1 [1].

При виборі та поєднанні методів навчання необхідно керуватися наступними критеріями:

- відповідність цілям і завданням навчання, виховання й розвитку;
- відповідність змісту досліджуваного матеріалу (складність, новизна, характер, можливість наочного подання матеріалу);
- відповідність реальним навчальним можливостям студентів: рівню підготовленості (навченості, розвиненості, вихованості, ступінь володіння інформаційними й комунікаційними технологіями), особливостям групи;
- відповідність наявним технічним умовам та відведеному для навчання часу;
- відповідність індивідуальним особливостям і можливостям самих викладачів (риси характеру, рівень володіння тим чи іншим методом, стосунки з групою, попередній досвід, рівень психолого-педагогічної, методичної та інформаційно-технологічної підготовки).

Література

1. Єчкало Ю. В. Розвиток інтелектуальних здібностей старшокласників у процесі навчання фізики засобами комп'ютерного моделювання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Єчкало Юлія Володимирівна. – К., 2012. – 279 с.

УДК 378.091.26:[37.011.3-051:62/64]

В. Г. Жердєв,
*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ФОРМУВАННЯ ЯКІСНИХ ЗНАТЬ І НАВИЧОК САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТІВ ТЕХНОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ ВНЗ ЗА ДОПОМОГОЮ НАВЧАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ ІЗ ЧПУ

Сучасний стан системи освіти у вищих педагогічних навчальних закладах потребує удосконалення типових навчальних програм та методик, а також засобів та комплексів для викладання ряду спеціалізованих дисциплін. На перший план виходить проблема використання сучасних інформаційних технологій у навчально-виховному процесі. Відбувається поступова комп'ютеризація усіх сфер вищої освіти сьогодення. У контексті освітніх євроінтеграційних процесів особливої актуальності набуває питання щодо застосування методів навчання, спрямованих на формування соціально-психологічних компетентностей студентів, серед яких чільне місце посідають інформаційно-інтелектуальні. Наразі йдеться про інформаційні технології, що все активніше входять до складу педагогічної діяльності вчителів різних предметних галузей.

Дидактична доцільність використання комп'ютерних систем в навчальному процесі визначається педагогічними цілями, досягнення яких

можливо тільки за допомогою комп'ютера, тобто завдяки його можливостям. Отже, виникають якісно нові дидактичні умови підготовки висококваліфікованих кадрів.

Задля підготовки кадрів технолого-педагогічної спеціалізації необхідною умовою є залучення у навчання новітніх технологій та устаткування. Зазвичай матеріально-технічна база не відповідає вимогам сучасного рівня технічних досягнень. Однією з альтернативних технологій, застосування якої могло б вирішити дану проблему, є використання навчальних комплексів з числовим програмним управлінням (ЧПУ) в освітньому процесі.

Числове програмне управління (ЧПУ) – комп'ютеризована система управління, що керує приводами технологічного обладнання. Для керуванням ЧПК використовує числові дані, що, як правило, вводяться під час виконання операції.

Обладнання з ЧПУ для підготовки педагогів-технологів може бути представлене станковим парком, наприклад, станками (станки, які обладнані числовим програмним управлінням, мають назву станки з ЧПУ) для обробки металів (наприклад, фрезерувальні та токарні), дерева, пластмас, для різання листових заготовок, для обробки тиском і т.д.

Використання устаткування з числовим програмним є досить економічнішим, дане устаткування є більш компактним. У процесі обладнання станкової майстерні з системами ЧПУ пропонується залишити тільки декілька станків застарілого зразка для демонстрації будови та принципу механічної роботи машин. Але практичні та лабораторні заняття пропонується виконувати все ж на обладнанні нового зразка.

Виконання практичних робіт за допомогою систем числового програмного керування студентами є більш ефективним по причині економії часу. Автоматизована система набагато швидше виконує команди та дії, які необхідно послідовно виконати. Це дозволить охопити більший об'єм навчального матеріалу та, тим самим, підвищити якість знань студентів та покращити їх практичні професійні вміння та навички.

Задля використання системи числового програмного керування при підготовці майбутніх педагогів-технологів, студентів попередньо необхідно ознайомити зі специфікою та системою роботи програмного забезпечення, яким оснащене дане устаткування. Для цього пропонується уведення коротких спеціалізованих курсів на молодших курсах (I-II рік навчання). Курси мають теоретичну специфіку.

Отже, можна зробити висновок, що навчальний комплекс з числовим програмним керуванням – це сучасний високотехнологічний засіб підготовки високкваліфікованих кадрів із технолого-педагогічної спеціальності, який не тільки допомагає підвищити уміння та навички студентів у користуванні сучасним устаткуванням, а і дієвий «пристрій» для розвитку інтелектуальної культури та технологічних компетентностей студентів. Таким чином, можна стверджувати, що дана технологічна система підніме на новий та більший рівень кваліфікаційні якості педагогів-технологів.

РОЗВИТОК У СТУДЕНТІВ УМІННЯ НАВЧАТИСЯ ЗАСОБАМИ ІКТ

Серед ключових компетентностей вміння навчатися розглядається як основа неперервного навчання, а у вітчизняній дидактиці зосереджувалося на формуванні загальнонавчальних умінь і навичок. Визначають різні шляхи розв'язання проблеми: через організацію самостійної роботи, добір та розв'язування навчальних задач, які формують самостійність пізнавальної діяльності (М. Скаткін, Б. Єсіпов); через введення узагальнених знань, які складають орієнтувальну основу діяльності (П. Гальперін, Н. Талізін); через формування прийомів пізнавальної діяльності (В. Давидов, Д. Єльконін). О. Савченко виокремлює такі складники ключової компетентності «уміння вчитися», як: мотиваційний, змістовий, процесуальний.

Компетентність «уміння учитися» розглядаємо як цілісне індивідуальне утворення, яке містить кілька складників відповідно до загальної схеми діяльності людини (потреба і мотивація, що зумовлюють мету діяльності; дії, операції для її досягнення; пізнавальні процеси, що забезпечують реалізацію діяльності). Основні складники інтелектуально-соціальний, аксіологічний, когнітивний, діяльнісний або процесуальний, організаційно-комунікативний.

Інновації у педагогічних технологіях пов'язані з інноваціями в галузі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Тому студент/учитель має бути обізнаним у питаннях раціонального використання ІКТ у професійній діяльності. Педагогічно виважене використання у процесі навчання електронних навчальних курсів (ЕНК), дистанційних курсів, розроблених на платформах управління навчанням, сприятиме розвитку у майбутніх фахівців компетентності «уміння учитися». Особливої ваги набуває проектування курсів та їх мобільність. Проблема використання ІКТ, і в тому числі технологій дистанційного навчання, присвячена низка досліджень В. Бикова, М. Жалдака, В. Кухаренко, Н. Морзе, О. Спіріна, Ю. Триуса та ін.

Метою статті є висвітлення можливостей формування складників компетентності «уміння вчитися» у мережній підтримці навчального процесу майбутніх вчителів математики на прикладі розроблених авторами ЕНК.

Використовуючи у навчанні ЕНК, можна розширити арсенал засобів, форм і методів взаємодії учасників навчального процесу, забезпечити студентів новітніми ресурсами, організувати їх самостійну роботу та керувати нею.

ЕНК нами розроблено на платформі Moodle і в найбільшій мірі використовуються у навчанні наступні: «Інформаційно-комунікаційні засоби навчання (ІКЗН) математики», «Математичний аналіз», «Теорія ймовірностей і математична статистика» (для спеціальностей «Математика», «Інформатика», «Фізика», «Практична психологія»). Курс «ІКЗН математики» створено на основі навчально-методичного посібника [1], де подаються відомості про програмні

засоби навчального призначення для впровадження у загальноосвітніх школах, про використання мережних і мобільних технологій навчання. Передбачено виконання лабораторних робіт з метою ознайомлення з програмним забезпеченням для мультимедійної дошки; з інструментами Moodle для проектування і створення електронних курсів для школярів тощо.

Слід забезпечувати впровадження тріади «студент-електронний навчальний курс-викладач». За допомогою системи управління навчальним контентом важливо забезпечити простоту у спілкуванні і співпраці всіх учасників навчального процесу за допомогою мережних технологій, сприяти створенню соціальних спільнот, засобів колективного спілкування й обміну відомостями. Викладач більшою мірою стає фасилітатором навчального процесу, здійснюючи підтримку як окремого студента, так і груп. Це дає більше варіативності для впровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання. Реалізувати підхід можна, якщо ЕНК забезпечуватиме інформаційну, формувальну, розвивальну, виховну функції та функцію управління.

Важливо дотримуватися педагогічних умов для забезпечення формування компонентів. Студент повинен мати уявлення про кінцевий результат роботи, сформулювати власну мету вивчення курсу чи окремо взятої теми. Тому в ЕНК слід подавати ресурси, які відбивають загальну мету вивчення курсу і окремих його тем, ілюструють внутрішні та міжпредметні зв'язки. Ознайомлення з такими матеріалами можна представити через дистанційні уроки.

Для стимулювання мотивації учіння в ЕНК викладачу слід забезпечити суб'єкт-суб'єкту позицію. Важливо, як студент зможе застосувати набуті знання, створити і представити власний новий продукт. Тому завдання, пов'язані з надсиланням створеного на форум і подальше обговорення, спільну розробку вікі-сторінок в умовах мережевої підтримки навчання можна вважати доцільнішим, ніж завдання типу «Відповідь у вигляді файлу», «Відповідь on-line». При цьому доцільно забезпечувати умови, щоб тему для обговорення на форумі міг створювати кожен учасник (відповідно до теми обраного завдання). Це забезпечує можливість студенту виявляти власне ставлення, власну оцінку, власну позицію. Важливо, щоб студент зміг використати розроблений продукт. Досвід показав, що доцільно перелік завдань складати так, щоб при умові їх виконання всіма учасниками навчального процесу отримати суспільно значущий продукт. Наприклад, в курсі «ІКЗН» доцільно обирати теми з переліку запропонованих, які охоплюють весь курс математики певного класу.

Для посилення мотивації учіння слід збагачувати зміст ЕНК особистісно орієнтованим, емоціогенним матеріалом. Використовують прикладні задачі, практичного змісту, з цікавою фабулою, які можна подавати в уроках-лекціях.

У доповіді детальніше буде висвітлено можливості для розвитку когнітивного й діяльнісного компонентів компетентності «уміння вчитися».

Література

1. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики : [навчальний посібник] / В. В. Корольський, Т. Г. Крамаренко, С. О. Семеріков, С. В. Шокалюк; [наук. ред. М. І. Жалдак]. – Кривий Ріг : Книжкове видавництво Киреєвського, 2009. – 316 с.

УДК 378.147

*Ю. С. Кулінка,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ СТУДЕНТАМИ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ З РЕКЛАМНОГО ДИЗАЙНУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН

Побудовою та методикою використання систем творчих завдань у навчальному процесі займалися О. Дем'яненко, О. Журба, Л. Масол, О. Полєвікова, П. Розвозчик, Г. Тєрехова. Різні аспекти творчої діяльності педагогів розглянуті у працях М. Гафітуліна, В. Загвязинського, Е. Зеєра, А. Усової. Класифікацію творчих вправ подано в роботах Л. Шелестової та В. Мельничайка.

У педагогічній практиці розрізняють навчальні, навчально-творчі, творчі завдання. Визначення навчально-творчого завдання (у зіставленні його з навчальним) дається у роботі І. Шахіної: це така форма організації змісту навчального матеріалу, за допомогою якої вчитель створює учням творчу ситуацію, прямо або опосередковано задає мету, умови та вимоги до навчальної діяльності. Навчально-творче завдання передбачає діяльність у два етапи: формулювання проблеми та її розвиток.

Що стосується творчих завдань, то в педагогічних джерелах наголошується, що загальну теорію й класифікацію їх ще не створено, проте висувається ряд підходів до їх визначення. Під творчими завданнями К. Копняк, О. Кузьміна та Л. Захарченко розуміють такі навчальні завдання, які вимагають від студентів не простого відтворення інформації, а творчості, оскільки такі завдання містять більший чи менший елемент невідомості та мають, як правило, кілька підходів. Творче завдання (особливо практичне і наближене до життя або майбутньої професії) надає змісту навчанню, мотивує. Вибір творчого завдання є в свою чергу творчим завданням для викладача, оскільки вимагає від нього знайти таке завдання, яке буде задовольняти такі критерії: не має однозначної і простої відповіді чи розв'язку; є практичним і корисним для студентів; пов'язано з професійним спрямуванням студентів; викликає інтерес у студентів; максимально сприяє меті навчання.

Отже, творче завдання – це взаємозв'язок пізнавального і розумового завдань, його рішення вимагає від студентів застосування раніше засвоєних знань та умінь у новій ситуації, їх комбінацію та перетворення, побудову на їх основі способу рішення, бачення нової проблеми у традиційній ситуації, бачення структури і нової функції об'єкта, важливе напруження думки, збудження розумової діяльності.

У даний час все більше значення починає набувати використання наукових підходів при формуванні творчих рішень, оскільки успіх рекламної кампанії багато в чому залежить від якості рекламних матеріалів.

Можливі, принаймні, два шляхи навчання студентів способів вирішення творчих завдань. По-перше, можна створити умови, за яких кожна дія людини заздалегідь регламентується. Отже, є жорстока система послідовних вказівок на необхідність здійснення строго певної дії (конкретно-алгоритмічний шлях вирішення завдань). По-друге, теоретично можлива й інша ситуація, коли даються лише деякі загальні вказівки, що орієнтують людину на вибір правильного напрямку роботи (узагальнено-алгоритмічний шлях вирішення завдань). Саме цим шляхом ідуть автори методики вирішення творчих завдань з рекламного дизайну.

Починаючи роботу над рекламою, дизайнерові доводиться вирішувати цілий ряд завдань. Насамперед, він усвідомлює, що повинна пропонувати реклама: продукт, послугу, або ідею. Саме на ці аспекти повинен звернути увагу студентів викладач. Адже творчий дослідницький характер навчальної діяльності на заняттях з комп'ютерної графіки під час розроблення рекламних продуктів стимулює творчий інтерес, а це, в свою чергу, мотивує студентів до здійснення активної самостійно-творчої діяльності, пошуку нових знань.

На заняттях з комп'ютерної графіки студентам пропонується колекціонувати цікаві дизайн-концепції, сучасні стилі, дизайн проекти, дизайн-рішення, адже це сприяє розвитку творчості та винахідництва. Всі свої «винаходи» студенти розміщують у «*Чарівну папку*», час від часу перечитують її та використовують у практичній роботі.

З метою формування у студентів правильної життєвої позиції, викладач пропонує скласти різноманітні *твори-мініатюри* на творчі теми. Наприклад, «У ритмі вулиць», «Жити творчо – жити яскраво!» тощо, в яких студенти розмірковують стосовно естетизації рекламних вивісок на вулицях, підкреслюють важливість поєднання екстер'єру будинків зі загальним стилем вулиці, із рекламними бордами та вітринами магазинів і компаній.

Твори пропонується писати також методом асоціацій. Для вирішення проблеми, коли справа доходить до написання твору, багато хто не знає, з чого почати і що писати. *Метод асоціацій* допоможе уникнути її. Інколи до основної теми додаються слова-помічники. Це допомагає студентам у створенні нестандартних творів, розвиває логічне мислення, творчість.

Також ефективним є *метод аналогій* – це подібності між предметами за істотними ознаками. У результаті дослідної роботи, студенти самостійно приходять до певних висновків, що сприяє кращому розумінню і запам'ятовуванню матеріалу, а також сприяє розвитку творчої активності та мислення. На заняттях з комп'ютерної графіки з цією метою ми застосовували *логогрифи* – загадки, в яких додаванням до зашифрованого слова чи вилученням з нього певної букви утворюємо нове слово.

Таким чином, творчі рішення у рекламі та рекламному дизайні, у першу чергу, є технологією візуального, просторового та іншого впливу на потенційного клієнта. Хороший креатив – емоційна програма для споживачів,

і, власне, мистецтво і авторство – як найбільш вражений елемент сучасного мистецтва – тут у тому, щоб створити пізнаваність, унікальність і стиль, притаманний тільки рекламі даної пропозиції.

УДК 004:[53:373]

*О. В. Мерзликін,
Інститут інформаційних технологій і
засобів навчання НАПН України*

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЗАКЛАСНІЙ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ФІЗИКИ

Одним із основних завдань профільного навчання фізики є сприяння розвитку творчої самостійності учнів шляхом формування в них системи уявлень, ціннісних орієнтацій, дослідницьких умінь і навичок – складових дослідницьких компетентностей, що забезпечать випускнику школи можливість успішно само реалізуватися [1, с. 4]. Тому провідною метою профільного навчання фізики є формування дослідницьких компетентностей учнів, а їх сформованість на високому рівні є джерелом соціально-економічного розвитку суспільства, оскільки профільне навчання фізики – основа інноваційної діяльності не лише в галузі природничих наук, а й у галузі інженерії.

Дослідницькі компетентності формуються при виконанні учнями навчальних досліджень, які можна розглядати як певною мірою спрощені моделі наукових досліджень. Це зумовлює однакові етапи проведення як навчальних, так і наукових досліджень, схожі засоби їх реалізації тощо. Основними формами організації навчальних досліджень з фізики є демонстраційний і фронтальний експерименти, лабораторна робота, роботи фізичного практикуму, позаурочні досліди і спостереження [1, с. 8], причому домінуючими формами є лабораторні роботи та роботи фізичного практикуму. Проте, більшість шкільних лабораторних робіт з фізики спроектовані таким чином, що не містять багатьох елементів дослідницької діяльності.

Досягнення високого рівня сформованості дослідницьких компетентностей учнів можливе при виконанні ними групових чи індивідуальних навчальних проектів у рамках гуртків чи факультативів з фізики. У цьому випадку учні мають можливість обрати тему та провести дослідження від підготовчого (планування, моделювання, добір та підготовка знарядь і засобів для спостереження та вимірювання, проектування, постановка задачі тощо) до узагальнювального етапу дослідження (перевірка досягнення мети та коригування плану, висновки про адекватність та напрями вдосконалення моделі, перевірка та відновлення залежностей, опрацювання та подання результатів проекту, формулювання відповіді до задачі тощо) з використанням засобів підтримки навчально-дослідницької діяльності, наближених до засобів підтримки наукових фізичних досліджень. Виконання учнями навчальних проектів передбачає велику кількість роботи, що виконується ними дистанційно за відсутності безпосереднього контролю з боку вчителя. Задля

планування, моніторингу, оперативного коригування діяльності учнів та організації їх співпраці доцільно використовувати хмарні технології.

Оскільки структурно кожна дослідницька компетентність містить соціально-поведінковий складник, їх формування неможливе без розвиненої комунікації учнів у процесі виконання навчальних досліджень. Поряд із традиційними хмарними засобами комунікації (електронна пошта, системи обміну текстовими чи голосовими повідомленнями, чати, соціальні мережі тощо) можна виділити й спеціальні засоби підтримки навчально-дослідницької діяльності. До таких засобів належать, зокрема, програмне забезпечення (ПЗ) управління проектами й електронні органайзери.

Задачі, що їх розв'язує ПЗ управління проектами, ділять на три групи: планування подій та управління задачами, управління даними та управління комунікаціями команди проекту (обговорення робочих питань, фіксація проблем та запитів на внесення змін, надання доступу до даних про хід проекту, оперативне консультування). Прикладом хмароорієнтованої системи управління проектами є Collabtive.

Електронні органайзери призначені для накопичення даних користувача, оперативного пошуку в них, планування заходів і контролю за їх виконанням. У процесі формування дослідницьких компетентностей учнів електронні органайзери надають вчителю можливість моніторингу, оперативного планування та коригування навчально-дослідницької діяльності учнів (рис. 1).

Конструювання приладу для вимірювання прискорення вільного падіння

- падіння на ваги (Мачугадзе)
  - як фіксувати покази вагів?
- скочування кульки (Чехуга)
  - виходить велика похибка при енергетичному розрахунку
  - чи можна нехтувати тертям?
- маятник (Богун)
  - чи можна якось врахувати затухання?
- автоматизація вимірювання часу (Єрмак, Конкін, Боднарюк, Боднарюк)
  -

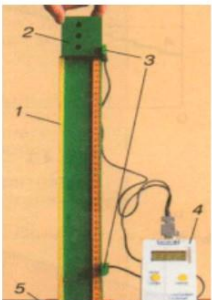
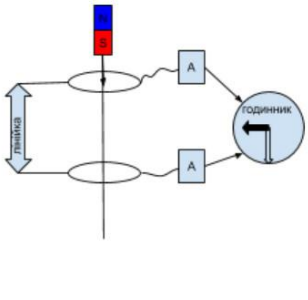
фотоелемент	електромагніт	електромагнітна індукція
		

Рис. 1. Спільне редагування у Google Docs плану роботи з конструювання приладу для вимірювання прискорення вільного падіння

Для учнів цей клас ПЗ виступає насамперед засобом самоорганізації та планування колективної роботи. Прикладом хмароорієнтованого електронного органайзеру є Google Calendar. Слід також зазначити, що можливості використання хмарних технологій для формування соціально-поведінкової складової дослідницьких компетентностей значно розширюються, оскільки зазвичай хмарні реалізації ПЗ, що традиційно не спрямовані на комунікацію, надають можливість спільної роботи. На рис. 1 наведено приклад спільного використання текстового процесору Google Docs на підготовчому етапі роботи з конструювання приладів для вимірювання прискорення вільного падіння.

Таким чином, використання хмарних технологій у позакласній навчально-дослідницькій діяльності з фізики є доцільним, оскільки за такої комбінації засобів і форм організації цієї діяльності стає можливим всебічне та цілеспрямоване формування дослідницьких компетентностей старшокласників у профільному навчанні фізики. Зокрема, хмарні технології надають широкі можливості підтримки навчальних комунікацій, а отже, й формування соціально-поведінкової складової дослідницьких компетентностей.

Література

1. Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі : Наказ № 1456 [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – К. – 21 жовтня 2013 р. – 14 с. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/files/normative/2013-11-08/1681/1456.doc>.

УДК 378.147+004.7

*М. В. Рассовицька,
Інститут інформаційних технологій
та засобів навчання НАПН України*

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Розвиток компетентностей у сфері передових ІКТ є однією з найважливіших умов забезпечення конкурентоздатності випускників вітчизняних ВНЗ на міжнародному рівні. Формування цих компетентностей відбувається під час вивчення інформатичних дисциплін, навчання яких, у зв'язку з інтенсивним розвитком та широким поширенням ІКТ, потребує фундаменталізації, посилення діяльнісного підходу, активного застосування методів проектів і контекстного навчання, елементів проблемного навчання та навчання у співпраці. Методично обґрунтоване поєднання зазначених методів створює підґрунтя для технологічної інтеграції традиційних та інноваційних засобів навчання і широкого використання в навчальному процесі хмарних та хмаро орієнтованих ІКТ [1].

Аналіз доступних на сьогодні хмаро орієнтованих засобів, які доцільно використовувати у навчанні інформатики, показав, що найбільш повний спектр хмарних послуг надає компанія Google. Основною перевагою Google Apps є можливість доступу під одним обліковим записом до будь-якого сервісу, що входить до складу Google. Сервіси Google орієнтовані на спільну роботу та спілкування в мережі. За їх допомогою можна організувати різноманітну

колективну діяльність. Також Google Apps надає можливість застосовувати додатки користувача та сторонніх розробників, що значно розширює коло навчальних задач, які вирішуються з використанням цієї хмарної платформи. Отже, доцільним є використання саме середовища Google Apps як провідного та системотвірного хмароорієнтованого засобу навчання інформатики.

Модель використання Google Apps у навчанні інформатичних дисциплін наведено на рисунку 1 [2].

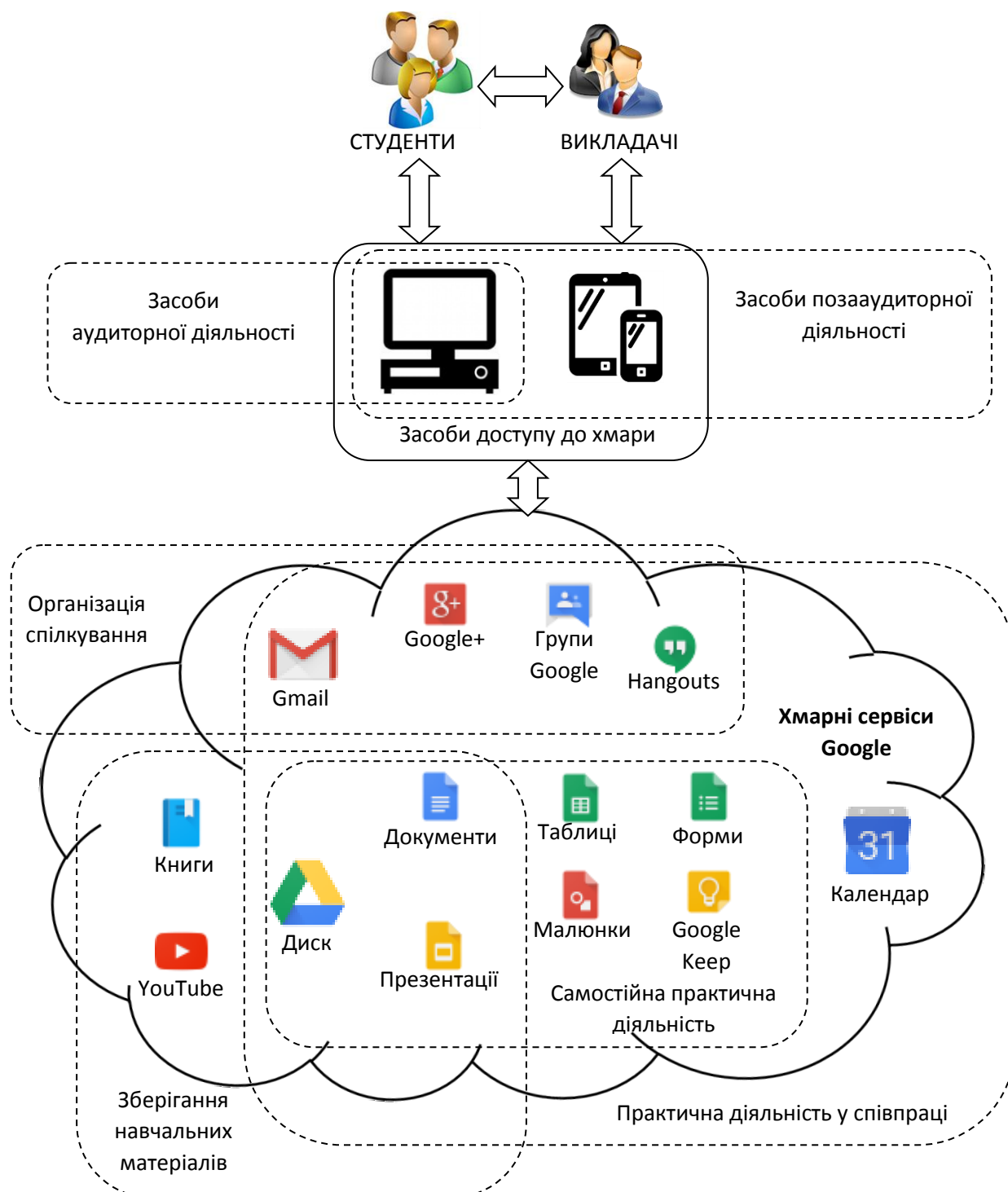

Рис. 1. Модель використання Google Apps у навчанні інформатичних дисциплін

Модель передбачає використання різноманітних засобів доступу до хмари та спільної діяльності суб'єктів навчального процесу як під час аудиторної так і під час позааудиторної діяльності, що створює умови для реалізації моделі комбінованого навчання [2].

Хмарні сервіси Google умовно розділено на такі, що використовуються для зберігання навчальних матеріалів (Google Книги, YouTube, Google Диск, Google Документи, Презентації), організації спілкування (Gmail, соціальна мережа Google+, групи Google, Hanaouts) та засоби організації навчальної діяльності (Google Keep, Google Календар). Для виконання практичних завдань використовуються засоби Google Диск, такі як Документи, Презентації, Таблиці, Форми, Малюнки, що в комбінації з іншими сервісами створюють групи засобів для самостійної практичної діяльності та діяльності у співпраці.

З метою формування у студентів інженерного напрямку навичок роботи з хмаро орієнтованими засобами було розроблено комплекс навчально-методичних матеріалів та практичних завдань.

На основі аналізу сучасних вимог до інформатичної підготовки студентів різних спеціальностей, наявних на сучасному етапі загальнодоступних хмароорієнтованих засобів та моделі їх використання у навчанні інформатики, робимо висновок, що системне використання сервісів Google Apps є найбільш доцільним для формування компетентностей у сфері передових ІКТ.

Література

1. Коваль М. В. Аналіз доцільності використання хмарних технологій у комбінованому навчанні магістрів з програмної інженерії / М. В. Коваль, А. М. Стрюк // Теорія та методика електронного навчання : [збірник наукових праць]. – Випуск IV. – Кривий Ріг : Видавничий відділ КМІ, 2013. – С. 134-139.
2. Рашевська Н. В. Модель комбінованого навчання у вищій школі України / Н. В. Рашевська, С. О. Семеріков, К. І. Словак, А. М. Стрюк // Сборник научных трудов. – Харків : Міськдрук, 2011. – С. 54-59.

УДК 629.113

*О. Ю. Рудик, К. В. Семенюк,
Хмельницький національний університет*

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ НА ҐРУНТІ ЗАСТОСУВАННЯ SOLIDWORKS SIMULATION

За допомогою Solidworks Simulation проводився статичний аналіз розподільного вала двигуна ЯМЗ-236, матеріалом для виробництва якого є сталь 45.

Під час роботи двигуна на розподільний вал з боку клапанного приводу діють сили пружності пружини, тиск газів та ін. сили, зведені до штовхача. Сумарна (зведена) сила, діюча на кулачок, складає 1407, 5 Н.

З бібліотеки SolidWorks вибрана сталь DIN 1.1191 (C45E - $\sigma_T = 565$ МПа), діючу на кулачок силу прийняли рівною 1500 Н. Параметри сітки (рис. 1): щільність висока, 16 точок Якобіана, розмір елемента 7,1024 мм, допуск 0,35512 мм, всього вузлів 91143, усього елементів 60273, максимальне

співвідношення сторін 10,367.

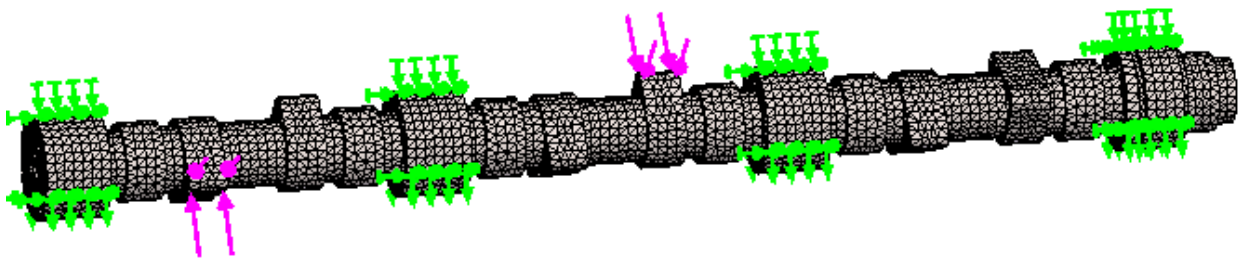

Рис. 1. Параметри сітки розподільного вала

Встановлено, що при шкалі деформації 54020 вузлові напруження von Mises для вала складають 3,810 МПа (рис. 2), тобто не перевищують допустимих значень (мінімальний коефіцієнт запасу міцності становить $k = 148,3$).

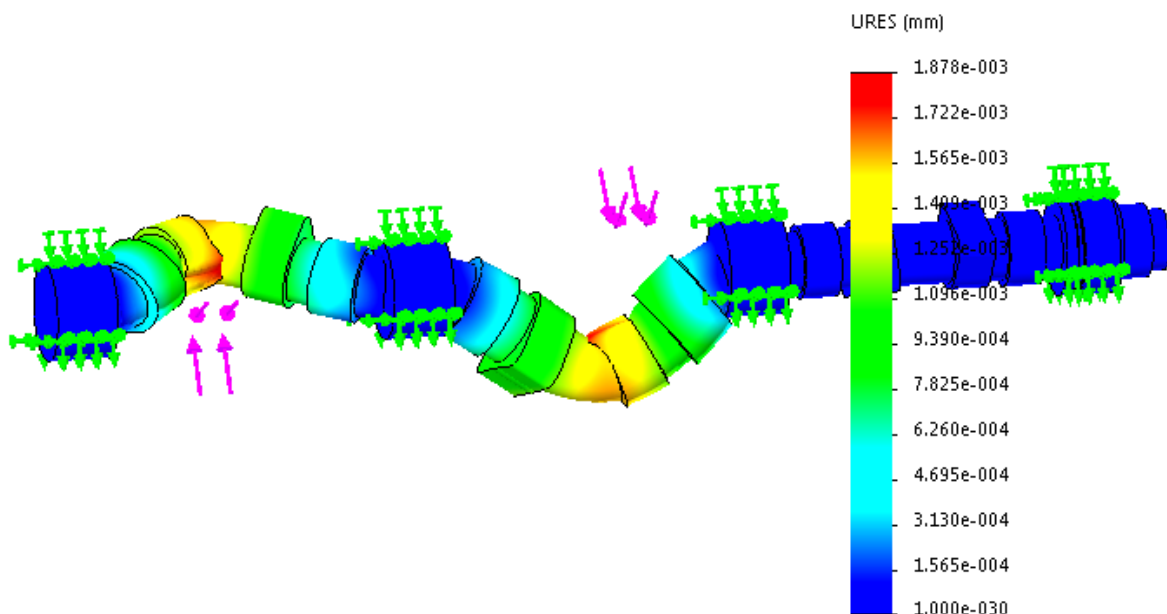

Рис. 2. Вузлові напруження

Використання методу чисельного моделювання у навчальному процесі збільшує можливості постановки навчальних задач і керування процесом їх виконання. Solidworks Simulation використовує геометричну модель деталі Solidworks для формування розрахункової моделі. Інтеграція з Solidworks дає можливість мінімізувати операції, зв'язані зі специфічними особливостями скінченно-елементної апроксимації (метод скінчених елементів у даний час є стандартом під час розв'язування задач механіки твердого тіла за допомогою чисельних алгоритмів).

У Solidworks Simulation виконується таке:

- докладаються до деталей крутні моменти, рівномірні або нерівномірні тиски в будь-якому напрямі, сили із змінним розподілом, гравітаційні та відцентрові навантаження, опорні та дистанційні сили;
- знаходиться оптимальний розв'язок, який відповідає обмеженням геометрії та поведінки; якщо допущення лінійного статичного аналізу

незастосовні, використовують нелінійний аналіз;

– будуються епюри напружень, переміщень, деформацій.

Змінюючи при чисельному моделюванні деякі вхідні параметри, можна прослідити за змінами, які відбуваються з моделлю. Основна перевага методу полягає у тому, що він дозволяє не тільки спостерігати, але і передбачити результат експерименту за якихось особливих умов.

Подальші дослідження з використанням додатків Solidworks Floxpress і Solidworks Motion, дозволять:

– застосувати дію температур на різні ділянки;

– оцінити ефект циклічних (з постійною та змінною амплітудою) втомних навантажень у моделі;

– здійснити аналіз випробувань на ударні навантаження.

Аналіз розрахунків за допомогою додатку SolidWorks Utilities дозволить виявити закономірності зміни характеристик проекту від варійованих проектних змінних.

УДК 378.14:371.214.46

*О. В. Семеніхіна, В. Г. Шамоля, О. М. Удовиченко,
Сумський державний педагогічний університет*

імені А. С. Макаренка

А. О. Юрченко,

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ПРО ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ІНТЕРПРЕТУВАТИ КОМП'ЮТЕРНИЙ РЕЗУЛЬТАТ ЯК ПЕДАГОГІЧНУ ПРОБЛЕМУ

Сучасна педагогічна освіта зорієнтована на підготовку фахового вчителя інформаційного суспільства. Це передбачає володіння і активне використання широкого спектру інформаційних засобів усіма суб'єктами навчального процесу.

На базі Лабораторії використання інформаційних технологій в освіті Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка досліджувалася ефективність використання таких програмних засобів (ПЗ) у підготовці вчителя математики, фізики, інформатики. Було запроваджено внутрішній моніторинг успішності навчальних досягнень, фіксувалися ПЗ, які використовувалися при цьому, форми роботи, які позитивно чи негативно впливають на рівень знань, умінь, навичок. Додатково проводилась експертна оцінка ПЗ та тих задач, які розв'язувались в них.

Такий моніторинг виявив, що студенти, майбутні вчителі природничо-математичного профілю, часто «бездумно» використовують одержаний результат, покладаючись на розробників ПЗ; не проводять попередній аналіз можливих запитів, команд (або їх синтаксису), інструментів для одержання потрібного результату і досить часто помилково розуміють одержаний результат або неправильно його застосовують.

У контексті підготовки майбутнього вчителя зазначені ситуації окреслюють

педагогічну проблему – проблему формування умінь адекватної інтерпретації результату, одержаного спеціалізованими ПЗ в окремій галузі знань.

Нам імпонує підхід до тлумачення терміну «інтерпретація» як однієї з фундаментальних операцій пізнавальної діяльності суб'єкта, як загальнонаукового методу з правилами перекладу формальних символів і понять мовами змістовного знання. Тому під інтерпретацією «комп'ютерного» результату або інтерпретацією результату, одержаного спеціалізованим ПЗ, будемо розуміти таку операцію пізнавальної діяльності суб'єкта навчання, яка дозволяє коректний переклад формальних символів на мову змістовного знання.

Наш практичний досвід, бесіди з колегами, педагогами та експертами у галузі застосування спеціалізованого ПЗ дозволили виділити можливі шляхи розв'язування проблеми формування умінь адекватної інтерпретації результату, одержаного на комп'ютері. Серед них:

- 1) формування умінь критично оцінити результат;
- 2) формування умінь раціонально підібрати комп'ютерний інструмент;
- 3) формування умінь аналізувати типові помилки студентів і зосередженість на них;
- 4) формування теоретичного підґрунтя (фундаменталізація змісту навчального матеріалу) для оцінки адекватності результату;
- 5) формування графічної культури у сенсі умінь «читати графіки» та візуалізувати частини цілого (уміння працювати з відсотками);
- 6) напрацювання умінь використовувати тестові задачі та контрприкладі, аналізувати граничні випадки одержаних розв'язків тощо;
- 7) формування умінь перевірити результати застосувавши інший спосіб або інший інструмент розв'язання.

Таким чином, досвід нашої роботи показує ефективність зазначених шляхів формування умінь адекватної інтерпретації результату, одержаного в ПЗ.

УДК 378.141.4: 004.9

*М. А. Сорокопуд,
Криворізький коледж Національного авіаційного університету*

КУРС ФІЗИКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ З КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Соціально-економічні зміни, які відбуваються у суспільстві, потребують якісно нового рівня підготовки фахівців різного профілю. Професійна підготовка фахівців з інформаційних технологій в Україні ведеться за декількома напрямками підготовки. Після закінчення ВНЗ за провідним напрямом підготовки 6.050102 «Комп'ютерна інженерія» випускники здобувають кваліфікацію 3121 «Фахівець з інформаційних технологій» [3].

Професійне призначення фахівців з комп'ютерної інженерії передбачає роботу у підприємствах та організаціях, що займаються розробленням і

виробництвом технічного і програмного забезпечення комп'ютерних засобів, систем, комплексів і мереж; установах державного управління та підприємництва; банківських установах, митницях; енергетичних, газотранспортних і нафтотранспортних підприємствах; правоохоронних та військових установах; організаціях транспорту та зв'язку; науково-дослідних установах.

Після завершення ВНЗ за напрямом підготовки 6.050102 «Комп'ютерна інженерія» бакалавр з комп'ютерної інженерії може займати посади, передбачені для заміщення фахівцями з базовою вищою освітою у галузі інформатики та обчислювальної техніки номенклатурами посад промислових підприємств, проектно-конструкторських та наукових організацій, підприємств, організацій житлово-комунального й сільського господарств; об'єктів автомобільного, комунального та внутрішньозаводського транспорту; різного роду структур, напрями діяльності яких відповідають отриманій спеціалізації [2].

Фахівець з інформаційних технологій за умов набуття відповідного досвіду може адаптуватися до таких напрямів суміжної професійної діяльності: адміністративно-господарська, обліково-контрольна, науково-дослідницька, освітня.

У 2011-2012 н. р. підготовка бакалаврів комп'ютерної інженерії здійснювалась у 60 ВНЗ України; у 2012-2013 н. р. – у 64 ВНЗ, у 2013-2014 н. р. – у 67 ВНЗ, у 2014-2015 н. р. – у 63 ВНЗ України [1]. Ліцензований обсяг прийому на бакалаврів комп'ютерної інженерії (близько 8 тис. студентів щорічно) є непрямым свідченням суспільного замовлення на підготовку бакалаврів з комп'ютерної інженерії. Тому проблема підготовки бакалаврів з комп'ютерної інженерії є актуальною.

Галузевий стандарт вищої освіти України (ГСВОУ) за напрямом підготовки 6.050102 «Комп'ютерна інженерія» визначає перелік компетентностей щодо вирішення певних проблем і задач соціальної діяльності, інструментальних, загальнонаукових і професійних компетентностей. До основних компетентностей, що визначаються освітньо-кваліфікаційною характеристикою (ОКХ) бакалаврів з комп'ютерної інженерії, належать: соціально-особистісні, загальнонаукові, інструментальні, загально-професійні, спеціалізовано-професійні [4].

Для підготовки висококваліфікованого сучасного інженера необхідна якісна фундаментальна підготовка, що є основою фахової підготовки інженера.

Згідно з освітньо-професійною програмою (ОПП) підготовки бакалавра за напрямом 6.050102 «Комп'ютерна інженерія» навчальний час теоретичної і практичної підготовки, відведений на засвоєння ОПП бакалавра, становить 8640 годин, або 240 кредитів ECTS, і передбачає нормативну і варіативну частини [5]. Частка дисциплін циклу математичної, природничо-наукової підготовки – 17 %, зокрема дисципліна «Фізика» складає 18 % від загальної кількості дисциплін цього циклу. Отже, фізика є фундаментальною дисципліною у підготовці бакалавра з комп'ютерної інженерії.

Аналіз структури та змісту навчальних дисциплін циклів природничо-наукової, математичної і професійної та практичної підготовки майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії показав, що фізика є основою їх професійної підготовки. У зв'язку з включенням фізики до групи професійних компетенцій цим навчання фізики бакалаврів з комп'ютерної інженерії повинно бути спрямованим на формування професійних виробничих функцій майбутнього фахівця, провідними з яких є проектувальна (насамперед із розробки програмних та комп'ютерних компонентів) та дослідницька (насамперед з комп'ютерного моделювання). Це створює умови для залучення до процесу навчання фізики засобів ІКТ, що надають можливість створення й дослідження комп'ютерних моделей фізичних процесів.

Література

1. Інформаційна система Конкурс / vstup.info, Міністерство освіти і науки України, ГО «Центр освітньої політики». – 2008-2015. – Режим доступу: <http://vstup.info>.

2. Національний класифікатор України «Класифікація видів економічної діяльності» (КВЕД). ДК 009 : 2005 : станом на 10 груд. 2010 р. – К. : Центр учбової л-ри : ВМГО «Укр. молодіж. правничий союз», 2011. – 223 с.

3. Національний класифікатор України «Класифікатор професій» ДК 003 : 2010. Станом на 11.04.2011 р. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 360 с.

4. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра. Галузь знань 0501 «Інформатика та обчислювальна техніка». Напрямок підготовки 6.050102 «Комп'ютерна інженерія». – Офіц. вид. – К. : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2011. – 50 с.

5. Освітньо-професійна програма бакалавра. Галузь знань 0501 «Інформатика та обчислювальна техніка». Напрямок підготовки 6.050102 «Комп'ютерна інженерія». – Офіц. вид. – К. : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2011. – 50 с.

УДК 621.38

*В. М. Співак, В. В. Макаренко,
НТУУ «Київський політехнічний інститут»*

СХЕМОТЕХНІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ЕЛЕКТРИЧНИХ КОЛАХ

У переважаючої більшості студентів при вивченні дисциплін, в яких потрібно розуміння процесів, що протікають у електричних колах, виникає проблема повного нерозуміння деяких речей на рівні фізичної інтерпретації результатів роботи як складних, так і достатньо простих пристроїв.

Експерименти на фізичних макетах вимагають багато часу і коштів, оскільки потрібно розробити та виготовити макет пристрою чи вузла та провести його експериментальні дослідження. Набагато дешевше та швидше перевірити роботу пристрою провівши моделювання його роботи за допомогою spice-симулятора [1, с. 141; с. 145], який у доповіді використовується на практиці під час моделювання електронних схем [2; 3].

Задля демонстрації можливостей програм моделювання використаємо

безкоштовну версію програми NI Multisim Analog Devices Edition. Розглянемо на прикладах роботи обмежувачів напруги вплив на їх роботу внутрішнього опору джерела сигналу та джерел опорної напруги.

Як відомо, обмежувачі напруги використовуються для захисту вхідних кіл аналогових та цифрових пристроїв від перевантаження, яке може призвести до виходу вхідних кіл із ладу, або неправильної їх роботи.

На рис. 1 наведено схему двостороннього обмежувача, у якому рівні обмеження задаються джерелами постійної напруги.

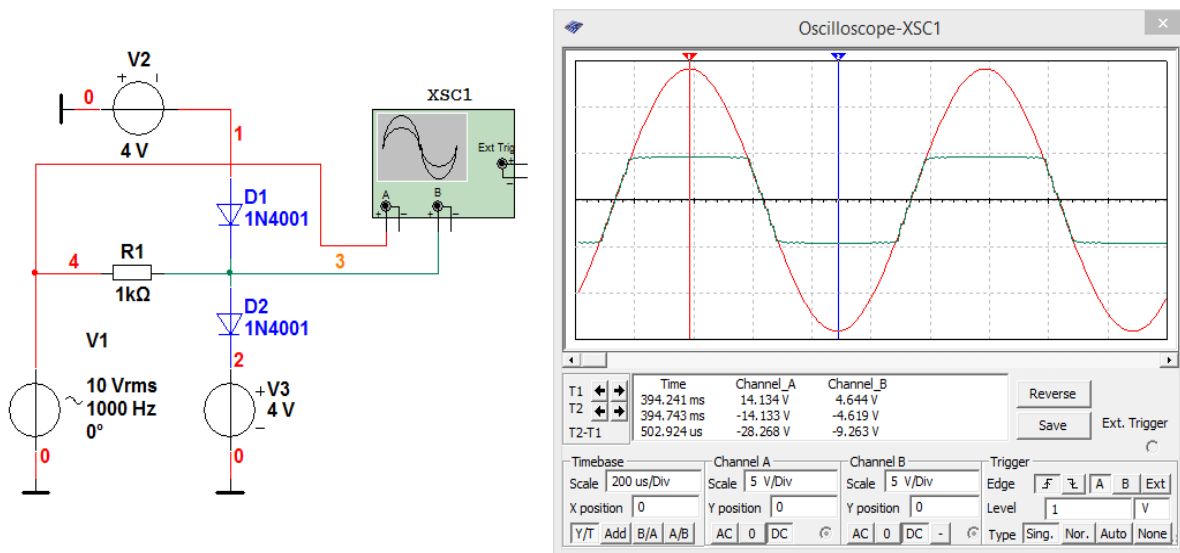

Рис. 1. Схема для дослідження двостороннього обмежувача

На екрані осцилографа XSC1 відображені осцилограми вхідного гармонічного сигналу амплітудою 14,3 В, та обмеженого сигналу, амплітудою 4,6 В. Рівень обмеження зумовлений напругами, що формуються джерелами опорної напруги V2 та V3, величиною падіння напруги на діодах D1 та D2 (приблизно дорівнює 0,6...0,7 В).

Коли напруга на вході перевищує значення, що дорівнює сумі опорної напруги та падіння напруги на діоді, діод відкривається і через нього починає протікати струм. Якщо позитивна напруга вища ніж поріг обмеження, то відкривається діод D2, а якщо негативна – то діод D1. В результаті цього на резисторі падає напруга, а на виході схеми у точці 3 формується сигнал, амплітуда якого мало залежить від амплітуди вхідного сигналу.

Це пояснюється тим, що напруга джерела V2 та V3 не залежить від струму, що протікає через них, а падіння напруги на діоді мало залежить від струму, що протікає через нього у прямому напрямку (рис. 2). На рис. 2 наведено схему вимірювання вольт-амперної характеристики діода (ВАХ) та її вид на екрані вимірювача характеристик напівпровідникових пристроїв XIV1.

Детально досліджуючи ВАХ діода, можемо з'ясувати, що при зміні струму, що протікає у прямому напрямку, у межах від 0,1 до 30 мА напруга на діоді змінюється від 0,512 до 0,712 В. Отже, використовуючи NI Multisim, можна не тільки продемонструвати роботу схеми, але й виміряти параметри приладів, з яких ця схема формується.

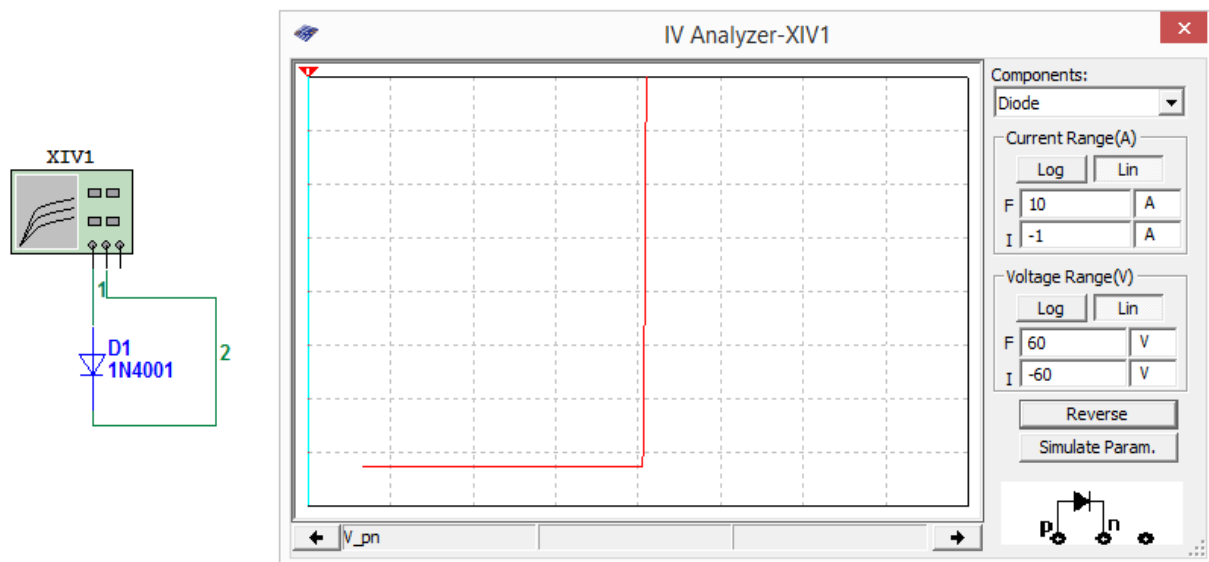

Рис. 2. Схема вимірювання та ВАХ діода

У який спосіб впливає внутрішній опір джерела сигналу та величина опору резистора R1 (рис. 1) можна дослідити, змінюючи значення опору R1. При зміні опору від 1 кОм до 10 Ом напруга на виході обмежувача змінюється від 4,6 до 4,9 В, що пояснюється зростанням струму, що протікає через відкриті діоди. Отже, напруга обмеження мало залежить від значення цього опору і його основна функція – обмеження вхідного струму схеми захисту.

Отже, використовуючи програми моделювання можна пояснити яким чином впливають окремі параметри елементів схем на результати роботи. В процесі пояснення можна замінювати елементи схеми, змінювати параметри сигналів і одразу демонструвати результати на екрані осцилографа або інших вимірювальних пристроїв. Використання таких програм в процесі навчання дає можливість давати індивідуальні завдання для самостійної роботи студентів. При виконанні таких завдань студенти можуть контролювати правильність їх виконання. Використання програм моделювання в процесі навчання розширює можливості пізнання тонкощів роботи електронних пристроїв при мінімальних затратах часу.

Література

1. Макаренко В. В. Моделирование радиоэлектронных устройств с помощью программы NI Multisim [Електронний ресурс] / В. В. Макаренко. – Електронний журнал «Радиоележегодник». – 2013. – Выпуск : апрель (23), С. 141–267. – Режим доступу до журн. : <http://www.rlocman.ru/book/book.html?di=148191>.

2. Макаренко В. В. Программа моделирования Multisim Blue и ее основные возможности / В. В. Макаренко // Электронные компоненты и системы. – 2014. – № 10. – С. 25-32.

3. Цифрова та імпульсна схемотехніка. Моделювання та аналіз : [навчальний посібник] / В. В. Макаренко, В. М. Співак. – К. : НТУУ «КПІ», 2015. – 280 с.

ВИКОРИСТАННЯ «ІНТЕРАКТИВНИХ» КОНСТРУКЦІЙ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ

Під час вивчення математики постає завдання розвитку математичної компетентності учня. Використання ІКТ дозволяє зробити акцент на розвитку дослідницької складової математичної компетентності. Зокрема, ефективним є створення і використання «інтерактивних» конструкцій при розв'язанні задач. Зміна вхідних параметрів у «інтерактивних» конструкціях призведе до отримання інших результатів, отже, здійснюючи такі динамічні зміни, маємо змогу проводити дослідження.

Створювати «інтерактивний» навчальний матеріал зручно у GeoGebra – системі динамічної математики [1]. Для створення таких конструкцій використовують такі інструменти, як повзунок, прапорець, поле вводу, кнопка, які розташовані на панелі інструментів, та зручно (на відміну від GRAN-2D) згруповані. Водночас використовують інструменти створення написів та вставки зображень.

Для створення динамічної конструкції перш за все необхідно визначити, які параметри у задачі будуть змінюватись. Спочатку створюються «повзунки» для змінних параметрів, визначаються інтервали їх зміни. Далі проводяться обчислення у таблицях та за допомогою команд. Після цього можна переходити до створення полів для внесення даних, текстових полів, прапорців.

Зокрема, доцільно використовувати «інтерактивні» конструкції при розв'язанні комбінаторних задач у 11 класі. Розглянемо приклад створення динамічної конструкції до задачі.

Задача [2, с. 287]. Для шкільної лотереї підготовлено 50 білетів, з яких 6 є виграшними. Перший учень навмання вибирає 5 білетів. Скільки існує різних варіантів вибору, при яких він вибере рівно 2 виграшні білети?

Для створення динамічної конструкції до задачі у GeoGebra (рис. 1), визначимо, які параметри у задачі будуть змінюватись, зокрема, у даній задачі пропонуємо зробити усі параметри динамічними. Для цього створимо чотири повзунки: N , k , m , n , що будуть відповідати загальній кількості лотерейних квитків, кількості виграшних квитків, навмання витягнутих квитків та виграшних серед витягнутих відповідно. Далі проводяться обчислення за допомогою команди Біноміальний Коефіцієнт [$\langle$ Число n $\rangle$, $\langle$ Число r $\rangle$], що обчислює кількість комбінацій із n по r . У даному випадку необхідно обчислити Біноміальний Коефіцієнт $[k, n]$ та Біноміальний Коефіцієнт $[N - k, m - n]$. Далі у таблиці здійснюємо обчислення, що передбачають арифметичні операції над параметрами. На наступному кроці переходимо до створення полів для введення даних, текстових полів умови задачі, етапів розв'язання, створення прапорців, «вмикання» яких дозволяє переходити від одного етапу розв'язання задачі до іншого.

Отже, зробивши параметри задачі динамічними, маємо змогу змінюючи

вхідні параметри отримувати різні відповіді, а тобто використовувати конструкцію як своєрідний тренажер, а також проводити дослідження з учнями. Змінивши, наприклад, загальну кількість квитків у бік збільшення, можна простежити, що кількість варіантів вибору, при яких учень вибере рівно 2 виграшні білети зростає, а якщо зменшити, то навпаки зменшиться. Також можна простежити, що збільшення кількості білетів, що виймаються першим учнем призводить до величезного збільшення варіантів вибору виграшних квитків та ін.

Задача (29.14).

Для шкільної лотереї підготовлено білетів, серед яких є виграшними.

Перший учень навмання вибирає білетів. Скільки існує варіантів вибору, при яких він вибере рівно виграшні білети.

Розв'язання:

- 1. Серед білетів 6 виграшних і 44 невиграшних.
- 2. Серед 5 білетів, що обрав учень, 2 виграшних і 3 невиграшних.
- 3. Кількість способів вибрати з 6 виграшних білетів 2 білетів дорівнює кількості комбінацій з 6 елементів по 2, тобто дорівнює 15.
- 4. Кількість способів вибрати з 44 невиграшних білетів 3 білетів дорівнює кількості комбінацій з 44 елементів по 3 елементів, тобто дорівнює 13244.
- 5. За правилом добутку, варіантів вибору 5 білетів, серед яких 2 виграшних (і 3 невиграшних) дорівнює $15 \cdot 13244 = 198660$.
- Відповідь: 198660.

Рис. 1. Динамічна конструкція до задачі

Оскільки GeoGebra – хмарний сервіс, то створені «інтерактивні» наочності маємо змогу завантажити на GeoGebraTube – своєрідний файлообмінник GeoGebra та мати доступ до навчальних матеріалів з будь-якої точки світу, де є доступ до всесвітньої мережі. Використання GeoGebra у вікні веб-браузера дозволяє повноцінно використовувати конструкції без завантаження на комп'ютер.

Використання сучасних ІКТ надають широкі можливості активізація творчо-пошукової, дослідницької діяльності учнів, активізації пізнавальної діяльності. У системі динамічної математики GeoGebra можна створювати динамічні «інтерактивні» конструкції, що дозволяють проводити дослідження з учнями, що у свою чергу сприяє розвитку творчого мислення, дослідницької математичної компетентності, для сприймання учнів стають доступнішими абстрактні математичні об'єкти.

Література

1. GeoGebra Динамічна математика для навчання та викладання : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.geogebra.org/> (дата

звертання 20.05.2014).

2. Алгебра. 11 клас : [підруч. для загальноосвіт. навч. закладів] : академ. рівень, проф. рівень / А. Г. Мерзляк, Д. А. Номіровський, В. Б. Полонський, М. С. Якір. – Х. : Гімназія, 2011. – 431 с.

УДК 681.515:378

*Л. О. Цвіркун,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЙ В УДОСКОНАЛЕННІ ЗМІСТУ ГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Динамічний розвиток педагогічної науки та широке використання інформаційно-комунікаційних технологій спонукає до оновлення змісту дисциплін графічного циклу, удосконалення методів, прийомів та засобів навчання майбутніх фахівців задля формування пізнавального інтересу та позитивної мотивації до навчання графічних дисциплін. Така організація навчального процесу сприятиме підготовці висококваліфікованого та компетентного інженера, який володітиме на високому рівні технологією і технікою проектно-конструкторської діяльності.

Велике значення у процесі формування проектно-конструкторської компетентності має предметний зміст, який повинен бути мотиваційно-методологічним та мати пізнавальну спрямованість. Окрім того, відповідати не лише встановленим традиційним вимогам до професійної діяльності, а й новим запитам ринку та рівню розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Це вимагає дотримання наукової системи знань і закономірностей засвоєння наукових понять студентами, а також основних дидактичних принципів навчання: єдності, цілісності та системності у процесі вивчення загальноінженерних та спеціальних дисциплін.

У контексті проблеми, що з'ясовується, необхідно зазначити, що зміст навчання графічних дисциплін є важливою проблемою сучасної педагогіки, розв'язання якої спрямовано на підвищення ефективності всього навчального процесу. Науковці, які досліджують різні аспекти змісту графічних дисциплін (І. Голіяд, О. Деджула, М. Козяр, О. Мусієнко, В. Нілова, Т. Олефіренко, Г. Райковська, М. Самардак, В. Сидоренко, І. Столбова, Г. Сініцина, Т. Чемоданова, Н. Щетина, М. Юсупова), наголошують, що зміст навчання визначається знаннями, уміннями та досвідом, який є необхідним майбутньому інженеру в професійній діяльності. Тому необхідно удосконалювати зміст дисциплін графічного циклу та доповнювати навчальним матеріалом, який відповідатиме сучасним тенденціям, які сприятимуть формуванню компетентного та висококваліфікованого фахівця.

Реалізація змісту навчання графічних дисциплін регламентується освітніми та навчальними програмами, які окреслюють форми, методи та засоби навчання необхідні для успішного формування графічних знань, умінь та навичок у майбутнього інженера. Одне з чільних місць у процесі графічної

підготовки відведено лекційним заняттям, які повинні забезпечувати інтелектуальний розвиток студента через залучення в активну інтелектуальну та пізнавальну діяльність. Для цього необхідно застосовувати не лише традиційні наочні плакати та макети, а й інформаційно-комунікаційні технології (мультимедійні засоби, інтерактивну дошку), які сприятимуть підвищенню пізнавальної та мотиваційної діяльності студентів.

У зв'язку з постійним розвитком інформаційних технологій спостерігається інноваційна спрямованість освітнього процесу ВНЗ. Тому останнім часом для закріплення теоретичних знань програмного матеріалу застосовуються не лише практичні, а й лабораторні заняття. Виконання графічних завдань, творчих проектів, побудова різноманітних просторових моделей засобами графічних програм сприяє активізації пізнавальної діяльності майбутніх інженерів та отриманню зворотнього зв'язку між викладачем та студентом. Головною метою таких форм навчання є формування графічних умінь та навичок у процесі розв'язування завдань традиційними та інноваційними технологіями:

- практичні заняття надають змогу навчитися використовувати традиційні методи та правила побудови графічних зображень задля розвитку просторового мислення, проектного бачення, формування конструкторських здібностей;

- лабораторні заняття забезпечують набуття графічних знань та практичного досвіду, що є необхідним для майбутньої професійної діяльності за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та графічних програм (Компас, AutoCad тощо).

Отже, організація навчального процесу із застосуванням інформаційних технологій забезпечить не лише інтелектуальну основу пізнавальної діяльності у процесі опанування графічних дисциплін згідно освітніх та професійних вимог, а й оволодіння компетенціями, які відповідатимуть рівню розвитку науки та техніки.

СЕКЦІЯ 5

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

УДК 371.315.6

*І. М. Богатирьова,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ

Основні тенденції розвитку сучасної шкільної освіти знаходять своє відображення в ідеях гуманізації, діяльнісного та особистісно зорієнтованого підходів до організації навчального процесу. Центром нової державної освітньої політики стала особистість людини, а головною метою загальної освіти – цілісний розвиток особистості учня. Тому важливим є питання про те, що особистість учня має розвиватися і формуватися під впливом спеціально організованої діяльності.

Головна проблема полягає в тому, щоб надати навчальній діяльності школярів роль основного джерела навчальної мотивації. А для цього необхідно включити їх в пошукову діяльність, яка є адекватною процесу пізнання в тій чи іншій науковій галузі. Одним із засобів організації такої діяльності є застосування у навчанні новітніх педагогічних технологій.

Під *педагогічною технологією* розуміють сукупність психолого-педагогічних установок, які визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів. У навчанні математики технологія є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу, що містить опис процесу досягнення запланованих результатів вивчення математики в загальноосвітніх навчальних закладах.

Використання педагогічної технології у навчанні математики передбачає виконання наступних етапів:

- 1) постановку цілей вивчення конкретної теми та їх максимальне уточнення з орієнтацією на досягнення очікуваних результатів;
- 2) проведення профілізації змісту та визначення мотивів його вивчення;
- 3) підготовку матеріалів для організації навчального процесу відповідно до навчальної мети;
- 4) складання шкали оцінювання поточних результатів;
- 5) передбачувану корекцію компонентів навчального процесу, спрямовану на досягнення цілей;
- 6) складання шкали заключної оцінки результатів і прогнозування нового цілепокладання.

Наведемо приклад однієї з технологій, які доцільно використовувати у навчанні математики. Це є *діалогова технологія*, яка базується на використанні навчального діалогу. Навчальний діалог є способом організації навчального процесу, при якому здобуття учнями нових знань здійснюється за допомогою системи проблемних запитань та пізнавальних завдань. Ми

виділяємо два види навчального діалогу: пізнавально-теоретичний діалог і пізнавально-практичний діалог [1]. Виходячи з того, що навчальний діалог є складною формою організації навчального процесу, для методичної підготовки студентів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького ми використовуємо спеціально розроблену систему методичних завдань. На початковому етапі завдання можуть бути наступними.

Завдання 1. Сформулюйте цілі вивчення теми «Рівняння» в 5 класі за підручником [2] та визначте очікувані результати вивчення даної теми.

Завдання 2. Сформулюйте мотиви вивчення певної теми.

Завдання 3. Підготуйте конспекти уроків за пропонованою темою з використанням діалогової технології.

Після перевірки виконання методичних завдань і подальшого обговорення на практичних заняттях студенти можуть проводити уроки з використанням діалогової технології під час проходження педагогічної практики.

Література

1. Богатырева И. Н. Обучение математике посредством учебного диалога / И. Н. Богатырева // Вісник Черкаського університету. – Черкаси : Вид. від ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – Вип. 201, частина II. – С. 11-15.

2. Тарасенкова Н. А. Математика : [підруч. для 5 кл. загальноосв. навч. закл.] / Н. А. Тарасенкова, І. М. Богатирьова, О. П. Бочко, О. М. Коломієць, З. О. Сердюк. – К. : ВД «Освіта», 2013. – 352 с.

УДК 373.5.026

К. А. Бондар,

Запорізький національний університет

ВПЛИВ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ НА ПІДГОТОВКУ УЧНІВ В ОСВІТЯНСЬКІЙ СИСТЕМІ

Нині розвиток педагогічної сфери є ключем до науково-виховного процесу, а виокремлення дидактики, як самостійного розділу педагогіки надає змогу об'єднати основні чинники процесу навчання з можливістю використання дидактичних принципів.

За визначенням І. Зайченко «дидактика – це наука про навчання і освіту, їх мету і завдання, зміст, методи, форми, засоби, організацію, досягнуті результати» [1, с. 14]. Розглянемо це поняття дещо ширше. За умови застосування дидактичних підходів у першу чергу встановлюється зв'язок між викладанням і навчанням, їх взаємодія, тобто дидактичний процес має широкий і розвивальний вплив на особистість.

Оскільки дидактика є частиною педагогіки, вона використовує загальнопедагогічні вимоги у змісті вивчення норм навчального процесу, а саме:

– принцип урахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх вікових відмінностей та закономірностей розвитку. Цей принцип передбачає особливий підхід до кожного учня, зважаючи на його вік, рівень розвитку, інтереси тощо;

– принцип цілеспрямованості й цілісності навчання. Суть аналізованого принципу полягає у поєднанні в єдине ціле навчання, виховання та розвитку;

– принципи науковості передбачає формування наукового світогляду. Оскільки навчальний процес розвивається досить динамічно, то слід враховувати не тільки стан науки та техніки, але й сучасний розвиток суспільства та освіти [2, с. 143];

– принцип зв'язку навчання з життям. Цей принцип полягає у всебічному взаємодоповнюванні. На заняттях учні застосовують життєвий досвід, а в діяльності розкривають практичну значущість знань;

– принцип доступності. Реалізація цього принципу полягає в розподіленні навчально-виховного процесу; він також забороняє створювати учням моральні перевантаження чи недовантаження;

– принцип системності орієнтується на послідовне вивчення навчального матеріалу;

– принцип оптимізації полягає в самостійному виборі педагога саме тієї форми методів та прийомів роботи, які він обрав

– принцип формування в учнів пізнавального інтересу полягає у заохоченні учня до навчання, у спрямованості на розвиток його інтересу;

– принцип контролю і корекції знань учнів дає змогу стимулювати навчання учня до досягнення кращих результатів.

– принцип систематичності і послідовності полягає у послідовному викладі навчального матеріалу;

– принцип поєднання освіти й самоосвіти, розвитку й саморозвитку, виховання і самовиховання [3, с. 87]. Принцип полягає у стимулюванні освітою до самоосвіти.

Отже, перераховані принципи мають послідовне застосування в педагогічній діяльності. Водночас, слід враховувати, що вони є взаємодоповнювальними та видозмінювальними і процесі діяльності викладач зобов'язаний керуватись всіма зазначеними принципами.

Література

1. Зайченко І. В. Педагогіка : [навчальний посібник] / І. В. Зайченко. – К. : Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.

2. Краевский В. В. Основы обучения. Дидактика и методика / В. В. Краевский, А. В. Хуторской. – М. : Академия, 2007. – 352 с.

3. Малафіїк І. В. Дидактика : [навчальний посібник] / І. В. Малафіїк. – К. : Кондор, 2005. – 397 с.

УДК 373.5.091.33-027.22:62/64

*О. А. Бондаренко,
Криворізький Жовтневий ліцей*

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ ДИСЦИПЛІН

Соціально-економічні перетворення, які здійснюються в Україні, зумовлюють значні зміни в розвитку системи освіти. Державна національна

програма «Освіта» (Україна XXI століття) розглядає досягнення високих рівнів освіти, формування високого культурного та інтелектуального рівня як першочергове завдання освіти. У «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» зазначається: «В Україні має стверджуватися стратегія прискореного, випереджувального інноваційного розвитку освіти і науки; повинні забезпечуватись умови для розвитку, самоствердження і самореалізації особистості упродовж життя».

Перед середньою школою постає завдання підготовки учнів, творчих особистостей, готових до постійного самовдосконалення. Ці завдання вимагають від педагогічної науки перегляду та дослідження ряду проблем, зокрема, підвищення ефективності викладання дисциплін технічного характеру. Однією з умов ефективності навчального процесу є підбір адекватних дидактичній меті методів навчання. Використання різноманітних методів та засобів у навчальному процесі впливає як на процес навчання, так і на його результат. Однією з загальних умов, які визначають вибір методу навчання, є зміст та методи певної науки взагалі та навчальної дисципліни, теми, що вивчається, зокрема, дидактична мета навчального заняття.

Особливого значення в сучасних умовах набуває вивчення дисциплін технічного характеру. Зовнішнє коло цього значення пов'язане з результатом оволодіння дисциплін темного профілю, що внутрішнє зумовлює усебічний розвиток особистості.

Серед пріоритетних напрямів реформування освіти Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) називає досягнення якісно нового рівня у вивченні навчальних предметів. Одним із шляхів реформування змісту загальноосвітньої підготовки програма вважає формування технічного мислення й опанування рідною, державною та іноземними мовами.

Аналізуючи шляхи підвищення ефективності навчання, М. Кларін виокремлює три основних напрями розвитку інноваційних технологій навчання: використання дискусії при навчанні, організація проблемного навчання, впровадження гри у навчальний процес.

Психолого-педагогічні особливості та навчальні можливості дидактичної гри, позитивне ставлення до них учнів, зумовлюють необхідність використання гри в поєднанні з іншими методами у навчальному процесі.

Зміст дидактичних ігор повинен відповідати змісту навчальної дисципліни «Технології», відповідати вимогам підготовки фахівців, урахувувати потреби та інтереси учнів.

Дослідження в галузі використання гри при навчанні технічних дисциплін дозволяють зробити висновок про їх позитивний вплив на результат навчання. Використання дидактичної гри на уроках технологій вважаємо перспективним, оскільки опанування ними багатьма спеціальними навчальними дисциплінами відбувається у грі, вони усвідомлюють важливість перемоги у грі, яка навчає. Окрім того, експериментальні дані свідчать про позитивне ставлення учнів до використання дидактичної гри на навчальних заняттях.

Головна мета дидактичних ігор – виробити в учнів уміння поєднувати

теоретичні знання щодо аспектів технічних дисциплін з практикою.

Незважаючи на розроблення окремих аспектів проблеми дидактичної гри, існуючі дослідження не вичерпують цілісного її розв'язання. Більшість праць з проблеми дидактичної гри виконано на матеріалі молодшої та середньої ланки загальноосвітньої школи (С. Карпова, М. Стронін, Т. Павлова, Ю. Калинецька, Т. Устенкова, О. Савченко, І. Осадчук та інші автори). Дослідження проблеми застосування дидактичної гри у вищому навчальному закладі стосуються у більшості ділових (А. Вербицький, М. Касьяненко, М. Крюков, Я. Гінзбург, Н. Коряк та інші) або рольових ігор (Л. Грицюк, С. Карпова, В. Нотман, Т. Олійник, Л. Петрушина та інші). Теоретичні аспекти проблеми дидактичної гри досліджували Н. Ахметов, А. Деркач, А. Капська, І. Носаченко, П. Підкасистий, В. Семенов, Є. Смірнов, А. Тюков, Ж. Хайдаров, С. Щербак, П. Щербань та інші.

Наукове обґрунтування сутності дидактичної гри, її місця серед категорій дидактики, класифікація дидактичних ігор дозволить створити таку їх систему, використання якої зумовить формування та розвиток пізнавального інтересу учнів з наступною активізацією їх навчальної діяльності. При цьому рівень позитивних змін у цих явищах визначатиметься створенням умов для позитивних змін у низці особистісних характеристик учнів, стабілізації рівня тривожності, стану нервової системи та розвитку міжособистісних стосунків в класах, у загальноосвітніх середніх школах.

УДК 373.016:[82:908]

*А. А. Воробйова,
Криворізька гімназія № 127*

ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ: КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ

Вивчення літературного краєзнавства, організоване не на репродуктивному, інформаційно-відтворювальному рівнях, а як навчально-дослідний процес надасть змогу збагатити дослідження новими фактами і матеріалами з життя і творчості літераторів регіону, до яких педагоги мають безпосередній доступ, оскільки проживають і працюють у місцевості, пов'язаній з їхніми іменами.

Розроблення теоретико-методичного забезпечення впровадження літератури рідного краю в навчально-виховний процес педагогічного вишу здійснено на прикладі Дніпропетровської області.

Стан проблеми в галузі вивчення літератури рідного краю відбивається і на методичному забезпеченні вивчення цього предмета у школі. Донедавна методичне забезпечення краєзнавчої роботи в школі здійснювалося за посібником Є.Пасічника «Літературне краєзнавство в школі».

Проблематика цих досліджень із літературного краєзнавства передбачає: особливості використання краєзнавства на уроках літератури (А. Абдуллаєва, Є. Пасічник, О. Фесенко); моральне виховання дітей на основі літературного

краєзнавства (Г. Веденєєва); формування духовних потреб школярів (В. Шульженко); естетичного виховання учнів (Ю. Верольський).

Краєзнавство в школі тлумачать як вивчення учнями на уроках і у позаурочний час природи, соціально-економічного і культурного розвитку місцевого краю – шкільного мікрорайону, села, міста, району, області [2, с. 518]. З огляду на це літературне краєзнавство «Педагогическая энциклопедия» визначає як «ознайомлення з творчістю письменників-земляків, що яскраво відобразили у своїх доработках рідний край, що допомагає учням по-новому оцінити його, глибше зрозуміти його красу» [2, с. 519-520].

На наш погляд, це означення є дещо звуженим, оскільки предметом літератури рідного краю не може бути лише вивчення творчості письменників-земляків, оскільки до літератури рідного краю належить вивчення традицій регіону, місцевих етнографічних і ментальних елементів та особливостей цілісного літературного процесу, вплив їх на творчість письменників, що не належали до визначеного регіону.

Не може вважатися повним і означення «Короткої літературної енциклопедії», згідно з якою літературне краєзнавство – «специфічна галузь науки про літературу, предметом якої є вивчення літературних творів і художніх образів, нав'язаних природою, історичними подіями, побутом і людьми краю» [1, с. 386], оскільки літературне краєзнавство обмежується лише вивченням творів та образів.

На основі аналізу визначень літературного краєзнавства та специфіки нашого дослідження, вважаємо за доцільне прийняти таке означення літературного краєзнавства: «літературне краєзнавство» – це специфічна галузь науки про літературу, предметом якої є комплексне вивчення літературних творів, персоналій письменників, літературних образів, традицій, фольклору та інших художніх елементів та специфічних особливостей, прямо чи опосередковано пов'язаних з рідним краєм (областю, районом, містом тощо) з пізнавальною, науковою, навчальною, виховною і практичною метою.

На нашу думку, у рамках упровадження літературного краєзнавства у навчальний процес педагогічного вишу, необхідне, насамперед, дослідження літературного процесу Дніпропетровщини як цілісного мистецького явища з власною специфікою, відмінністю від художніх традицій інших регіонів нашої держави, взаємозв'язками художнього слова митців із місцевим побутом, традиціями, легендами і переказами, в цілому з тим, що сучасна наука називає регіональною ментальністю.

Тому ми вважаємо, що критерії відбору і формування змісту літературного краєзнавства в навчальному процесі вишу, окрім загальнопедагогічних, мають спиратися на *принципи ментальної спорідненості й культуровідповідності*.

Виходячи із різноманітності змісту літератури рідного краю, того, що цим предметом дослідження охоплюється творчість місцевих письменників, які є дотичними до села чи району і потребують внесення до навчального процесу загальноосвітньої школи як місцевий краєзнавчо-літературний матеріал, а мовно-літературна освіта учителів-філологів часом не в змозі охопити увагою

творчість усіх місцевих літераторів, важливим вважаємо введення *принципу варіативності змісту*.

Одним із визначальних критеріїв при формуванні змісту літературного краєзнавства є *принцип єдності автора і тексту*, його духовної та життєвої біографії, яка, на жаль, здебільшого відіграє у сучасній школі допоміжну роль. Реалізація цього принципу є найбільш можливим і оптимальним насамперед стосовно творчості таких письменників-земляків, як В. Підмогильний (інтелектуально-психологічна проза); Л. Голота, В. Мисик, Л. Баранова, О. Ткач, Ж. Іщук (сучасна поезія), П. Глазовий (жанр гумореска).

Активне застосування літературно-краєзнавчого дидактичного матеріалу забезпечує проблемний, варіативний, інтегративний, дослідницько-пошуковий і творчо-евристичний характер методів, прийомів, форм і засобів його використання у процесі вивчення літератури рідного краю у шкільному курсі.

Література

1. Краткая литературная энциклопедия. – М.: Просвещение, 1967. – Т. 4. – 492 с.

2. Педагогическая энциклопедия. – Т. 2. – М.: Советская энциклопедия. – 1965. – С. 518.

УДК 378.147:796](477)

Т. А. Глоба,

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТА «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ» СТУДЕНТАМ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

На сучасному етапі існує низка проблем в організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах України. Міністр освіти і науки України С. М. Квіт, з метою реалізації наказу Міністерства освіти і науки від 26 січня 2015 року № 47 «Про особливості формування навчальних планів на 2015-2016 навчальний рік», та зокрема норм Закону України «Про вищу освіту», для використання в роботі, подають роз'яснення й рекомендації вищим навчальним закладам. Відзначається, що заняття з фізичної культури в спортивних секціях можуть бути організовані як факультативи (тобто за бажанням студентів; у загальне число кредитів ЄКТС і до навчальних планів не вносяться, форм підсумкового контролю не мають) [1].

Наказ викликав низку питань, як позитивних, так і негативних щодо проведення практичних занять із дисципліни «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах України. Позитивні погляди пов'язані з тим, що у багатьох країнах спостерігається демократичний підхід до програмування і нормування фізичного виховання у вищій школі. Зокрема, фізичне виховання студентської молоді багатьох країн тяжіє до європейської моделі, де студент самостійно обирає навчальний матеріал для вивчення. Фізичне виховання у більшості провідних університетів здійснюється на основі вільного вибору виду спорту, що у свою чергу пріоритетним є і для студентів нашої країни.

Негативний погляд спостерігається у відсутності належного фінансування,

та застарілих матеріально-технічних баз вищих навчальних закладів України. Скасування заліку з фізичного виховання може призвести до негативних проявів у студентської молоді, а саме відмови від відвідування занять, бо поняття «факультатив» у студентів сприймається як добровільна вимога на відвідування.

Нині розглядається можливість вищим навчальним закладам України залишити право викладати предмет «Фізичне виховання» за програмою, яка розробляється кафедрою й узгоджується науково-методичною радою конкретного навчального закладу. Чотири години на тиждень з обов'язковим відвідуванням занять, у тому числі з підсумковим контролем у формі «залік».

Варто усвідомити, як можна запропонувати сучасним студентам факультативні заняття за вільним вибором виду спорту, якщо в більшості вищих навчальних закладів України та кафедр фізичного виховання має місце один спортивний зал. Водночас, вибір студентів орієнтовано на обрання кількох видів спорту одночасно. Це не уможлиблює проведення різних видів спорту в одному спортивному залі, одночасно в кількох навчальних груп (хлопців та дівчат) ні з точки зору техніки безпеки, ні з інших причин.

Література

1. Додаток. до листа МОН. від 13.03.2015 № 1/9 – 120. Роз'яснення та рекомендації щодо реалізації наказу Міністерства освіти і науки від 26 січня 2015.

УДК 373.2:73/76

Л. І. Гула,
ЦДЮТ «Дружба»

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Образотворче мистецтво – універсальна форма вираження духовного світу людини, її матеріальної культури. Завдання педагога – увести дитину до світу образотворчого мистецтва, розвинути її зорове сприйняття, сформувані елементарні естетичні уявлення про оточуючу дійсність. Велике значення в цій роботі має залучення дітей старшого дошкільного віку до занять у різноманітних гуртках закладу позашкільної освіти художньо-естетичного спрямування.

Образотворче мистецтво відіграє значну роль у розвитку особистості дитини, її підготовки до школи. це потрібно усвідомлювати керівникові гуртка, який працює зі старшими дошкільниками. Опановуючи малюванням, аплікацією, ліпленням діти знайомляться із соціальною дійсністю, творами образотворчого мистецтва, художньою практикою, залучаються до джерел народної культури; засвоюють провідні доступні їм зображувальні засоби: малюнок, лінія, колір, ритм, композиція, форма, декор, силует, симетрія, гармонія. При цьому йде розвиток провідних психічних процесів, а також уяви, фантазії, мовлення, емоційної сфери дітей, оскільки образотворча діяльність наповнює життя дітей новим змістом, створює обстановку емоційного

благополуччя, викликає почуття радості. Важливою умовою успішного опанування дітьми образотворчим мистецтвом є взаємозв'язок між вихованням, навчанням і творчістю.

Надзвичайно важливо ознайомлювати дітей із соціальною дійсністю, творами образотворчого мистецтва, художньою практикою, залучати дитину до джерел народної культури. Необхідно створити умови для того, щоб діти привчалися емоційно відгукуватися на красу навколишнього оточення, помічати, бачити, відчувати і шанувати цю красу, бажати відтворити її в естетичних діях на образотворчих заняттях, називати відповідними словами, передавати особисті враження від неї за допомогою різних зображувальних матеріалів і технік, переживати почуття захоплення, радості, здивування, творчого піднесення, самоцінності [1, с. 17].

Як відомо, основу зображувальних засобів складають: малюнок, лінія, колір, завдяки яким діти відображають навколишній світ і виражають своє ставлення до зображуваного. Сьогодні керівники гуртків у позашкільних закладах освіти успішно працюють над утіленням нових технологій проведення занять з образотворчого мистецтва. Вони формують розуміння того, що техніка в різних видах діяльності (малювання, аплікації, ліплення) включає широке коло питань: набуття спеціальних навичок, способів і прийомів, за допомогою яких виконується художній твір, що є безпосереднім результатом роботи художника зі спеціальними матеріалами та інструментами; знайомлять зі способами їхнього використання.

Різноманітними є й засоби образотворчої діяльності. Діти можуть малювати на альбомних аркушах паперу, на аркушах різного розміру, форми (квадрат, прямокутник, круг; силуети миски, чашки, фартушки, рушничка, сорочки), на різних предметах (коробках, ящиках, камінчиках, шпалерах, повітряних кульках). Дитина оволодіває олівцем, фарбами і за їхньою допомогою створює реальні образи. Лінія, форма, колір, композиція – це засоби виразності, доступні дітям у малюванні. Дитина створює зображення частинами, використовуючи різноманітні форми. Педагог може обрати шляхи розвитку малювання як *предметного* (малювання предметів та об'єктів дійсності), *сюжетного* (передавання сюжетної лінії), *декоративного* (розпис для прикрашання предметів, малювання орнаментів). Основним виражальним засобом у предметному малюванні є форма, колір, у сюжетному – композиція й колір, у декоративному – простий і складний декор [2, с. 9].

Провідною формою організації образотворчої діяльності дітей є *заняття*, що за змістом і характером поділяються на теоретичні (мистецтвознавчі), практичні (зображальні), комбіновані (взаємозв'язок художньої теорії та естетичної практики), комплексні, інтегровані (ґрунтуються на синтезі та взаємодії мистецтв).

Образотворче мистецтво є художньо-творчою діяльністю, тому обстановка, в якій вона перебігає, має бути естетично організованою. До того ж заняття з образотворчого мистецтва пов'язані із підготовкою необхідних матеріалів і вимагають від кожної дитини проявів уваги, самостійності, цілеспрямованості дій; вміння довести почату справу до кінця, оцінити свою роботу й роботу

товариша.

Варто включати до змісту занять із старшими дошкільниками різноманітні ігри, ігрові прийоми й ігрові ситуації. Необхідно також забезпечувати варіативність в організації обстановки в якій проводиться робота з дітьми, її новизну, розмаїтість у виборі тем занять, форм, засобів, методів роботи. У спілкуванні з дітьми необхідно уникати формалізму, сухості, зайвого дидактизму, шаблону, що суперечать специфіці мистецтва й художньої творчості. Уважне, тактовне ставлення до кожної дитини, повага до процесу творчості й результатів її творчої діяльності все це створює доброзичливу атмосферу на кожному занятті, формує ставлення до дитячої творчості та її результатів із боку батьків.

Література

1. Белкіна Е. В. Естетичне виховання дітей шестирічного віку засобами образотворчого мистецтва (на матеріалі живопису) / Е. В. Белкіна. – К. : Вища школа, 1996. – 190 с.

2. Голян Л. П. Зображувальна діяльність (малювання, ліплення, аплікація) для дітей старшого дошкільного віку / Л. П. Голян, С. І. Якименко. – К. : Ранок. – 2003. – 36 с.

УДК 37.015.3:159.955

Є. В. Денисенко,

*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

НАВЧАЛЬНА ЗАДАЧА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Необхідність саме такої постановки проблеми зумовлена потребами педагогічної практики, в якій не знаходять реалізації як загальна теорія управління, так і загальна теорія пізнавальної діяльності та пізнавальних процесів, що негативно позначається на продуктивності діяльності як учнів, так і вчителів.

Теорія розвивального навчання школярів за системою Д. Ельконіна – В. Давидова базується на двох провідних концепціях: концепції навчальної діяльності школярів і концепції змістовного узагальнення. У структурі навчальної діяльності виокремлюється чотири компоненти: навчальна задача, навчальні дії, дія самоконтролю і дія самооцінки.

У цій концепції терміном «навчальна задача» позначена не будь-яка задача, запропонована учням в процесі навчання, а лише така, яка вимагає від школярів пошуку та відкриття загального способу розв'язання цілого класу задач, пов'язаних з матеріалом, що вивчається.

Навчальна діяльність, як і будь-яка інша, складається з вирішення дій і операцій. У 1986 р. В. Давидовим виділялося шість типів навчальних дій: 1) «перетворення ситуації для виявлення загального відношення певної системи; 2) моделювання виділеного відношення в наочній, графічній або знаковій формі; 3) перетворення моделі відношення для вивчення її

властивостей в «чистому вигляді»; 4) виокремлення і побудова серії приватних конкретно-практичних задач, які розв'язуються загальним способом; 5) контроль за виконанням попередніх дій; 6) оцінка засвоєння загального способу як результату вирішення певної навчальної задачі» [3, с. 154].

У 1995 р. до цього переліку навчальних дій В. Давидов додав ще одну – ухвалення навчальної задачі. «Навчальна задача розв'язується за допомогою системи дій. Перша з них – ухвалення навчальної задачі, друга – перетворення ситуації, що входить до змісту такої задачі. Вона націлена на пошук генетично початкового відношення наочних умов ситуації, орієнтація на які слугує загальною підставою для подальшого розв'язання всіх інших. За допомогою інших навчальних дій школярі моделюють і вивчають це початкове відношення, виокремлюють його в конкретних умовах, контролюють і оцінюють процес розв'язання» [2, с. 36].

Носієм навчальної діяльності, її суб'єктом школяр стає не відразу. Розвиток суб'єкта відбувається власне у процесі її становлення, коли школяр поступово перетворюється на учня, тобто на дитину, яка змінює і удосконалює себе. Для цього він повинен знати про свої обмежені можливості в чому-небудь, прагнути і уміти долати свою власну обмеженість. Це означає, що дитина повинна розглядати підстави своїх власних дій і знань, тобто рефлексувати.

Набуття дитиною потреби в навчальній діяльності та відповідних мотивів сприяє зміцненню бажання вчитися. Оволодіння навчальними діями формують уміння вчитися. Саме бажання і уміння вчитися повинне характеризувати вже молодшого школяра як суб'єкта навчальної діяльності.

Навчальна діяльність школярів може бути реалізована тільки в межах розв'язання навчальних задач. Як говорилося раніше, навчальною називається така задача, яка програмує спрямованість діяльності учня на відкриття, фіксацію і засвоєння загального способу діяльності на основі попереднього відкриття і особливої розмітки фактичного знання, що приводить до формування в свідомості учнів психічних новоутворень: навчальної діяльності, теоретичного мислення і свідомого управління поведінкою. Дане дослідження спрямоване на виявлення умов формування другого психічного новоутворення: теоретичного мислення.

У зв'язку з тим, що перші два новоутворення – навчальна діяльність і теоретичне мислення взаємопов'язані і взаємозумовлені, ми вважаємо, що рівень сформованості теоретичного мислення учнів можна визначити через рівень сформованості навчальної діяльності.

Отже, для успішного формування теоретичного мислення необхідно організувати навчальну діяльність школярів. Для цього необхідно розробити навчальну задачу всього курсу. У фізиці (механіці) така задача сформульована: знаючи стан фізичного об'єкту і спрямовану на нього дію, визначити стан досліджуваного об'єкту в будь-який інший момент часу.

Для реалізації решти навчальних дій слід розробити педагогічні технології, внаслідок чого будуть створені дидактичні умови, необхідні для успішного формування теоретичного мислення учнів.

Література

1. Давыдов В. В. О понятии развивающего обучения / В. В. Давыдов // Педагогика. – 1995. – № 1. – С. 29-39.
2. Давыдов В. В. Концепция учебной деятельности школьников / В. В. Давыдов, А. К. Маркова // Вопросы психологии. – 1981. – № 6. – С. 13-26.
3. Давыдов В. В. Проблема развивающего обучения / В. В. Давыдов. – М. : Педагогика, 1986 – 240 с.
4. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды / Д. Б. Эльконин. – М. : Педагогика, 1989. – 560 с.

УДК 378.147:[37.011.3-051]

*О. М. Драшко,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Наші професійні інтереси концентруються в аспекті дидактичних можливостей щодо технологізації навчального процесу при підготовці вчителів технології. Аналіз публікацій останніх років з проблем, які стосуються професійної підготовки вчителів, дають право стверджувати, що методологічною основою такої підготовки утверджується парадигма компетентнісного підходу у професійній освіті.

Необхідність упровадження сучасних педагогічних технологій підготовки вчителів у ВНЗ, виявлення та обґрунтування найважливіших аспектів, які впливають на цей процес, розробка механізмів реалізації педагогічних технологій відповідають вимогам Державної національної програми «Освіта (Україна XXI століття)», Законів України «Про освіту» та іншим нормативно-правовим документам. Багато дослідників сьогодні займаються впровадженням педагогічних технологій у навчальний процес.

Суть проектної технології – спонукати тих, хто навчається, до розв'язання певної проблеми через проектну діяльність. Важливим є те, що в процесі творчої й пошукової роботи прийоми розумової діяльності студентів будуть формуватися швидше, ніж під час сприймання та відтворення готових знань. Адаже аналізуючи об'єкт проектування, майбутній учитель визначає потрібні для його виконання технологічні операції, підбирає необхідні матеріали та інструменти; встановлює послідовність виконання трудових операцій; аналізує і порівнює способи проектування; обирає найефективніші технології обробки деталей, їх з'єднання й оздоблення; в кінцевому результаті узагальнює способи виконання творчого проекту. На основі таких інтелектуальних умінь (розумових здібностей) і розвивається інтелектуальний потенціал. Крім того, в процесі виготовлення проекту студентам доводиться робити певні розрахунки, обґрунтовувати власні ідеї, будувати нестандартні креслення (використовуючи різні методи моделювання); виявляти недоліки та переваги розроблених

конструкцій виробів; аналізувати та систематизувати знання про об'єкти і засоби праці (матеріали та інструменти; виявляти приховані властивості матеріалів, можливість їх застосування за іншим призначенням; учитися проводити міні-маркетингові дослідження; здійснювати контроль якості обробки деталей і вузлів виробу; систематично здійснювати самоконтроль і самоаналіз досягнутих результатів своєї роботи); використовувати знання з інших предметів; мова збагачується новими термінами, визначеннями, все це у свою чергу активно сприяє інтелектуальному розвитку.

Проектно-технологічна діяльність виступає одночасно і як засіб пізнання, об'єкт застосування знань, і як критерій їх необхідності, бо в учня під керівництвом учителя має місце можливість набувати нові знання, виробляються та формуються нові вміння й навички, розвиваються форми самоконтролю. Майбутнім учителям доводиться створювати нові об'єкти праці за допомогою таких процедур, як: створення нового виробу шляхом аналогії, ускладнення виробу або зведення до простого, роз'єднання об'єктів та їх функцій, об'єднання об'єктів або їх функцій, заміна одного вузла іншим тощо. Отже, проектно-технологічна діяльність є особливим засобом розвитку інтелекту.

Важливою особливістю проектно-технологічної діяльності є те, що вона орієнтується не на механічне заучування матеріалу, не на шаблонний характер його застосування, а на усвідомлене засвоєння, на потребу застосування знань у нових ситуаціях, що сприяє якісній перевірці знань і вмінь.

Проаналізувавши ці поняття, дійшли висновку, що метод проектів – це система навчання, гнучка модель організації навчального процесу, орієнтована на творчу самореалізацію особистості, розвиток його інтелектуальних і фізичних можливостей, вольових якостей і творчих здібностей.

УДК 378:[37.011.3-051:91]:[378.016:551.1]

*О. С. Завальнюк,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

РОЛЬ КУРСУ «ЗАГАЛЬНЕ ЗЕМЛЕЗНАВСТВО» У ФОРМУВАННІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

Базуючись на нормативно-правовій базі системи освіти і науки України, а саме, Закону України «Про освіту», «Про вищу школу», Концепцію педагогічної освіти можна говорити про те, що основними завданнями, які висувають ці документи, є спрямування вищої освіти на забезпечення фундаментальної наукової та практичної підготовки майбутніх учителів.

Учитель географії у своїй професійній діяльності повинен не лише вміти навчати за календарним плануванням, а й майстерно володіти технологією наукового дослідження та вміти якісно організовувати дослідницьку роботу

учнів. Уведення дослідницької діяльності до змісту процесу навчання географії має змогу зробити його особистісно значущим та затребуваним у повсякденному житті учнів.

Дослідницькі уміння майбутніх учителів географії починають формуватися з початку їх навчання у вищому навчальному закладі. Задля цього з першого року навчання майбутні учителі-географи вивчають курс «Основи наукових досліджень», «Методи фізико-географічних досліджень» та інші дисципліни, що надають змогу якісно підготувати студентів до науково-дослідницької діяльності.

Освітня програма підготовки майбутніх вчителів географії включає обов'язкове вивчення курсу «Загальне землезнавство», метою якого є надати студентам фундаментальні знання з основ загального землезнавства, розуміння загальних закономірностей будови, розвитку й функціонування ландшафтної оболонки як цілісної системи, сформувати комплексний світогляд щодо природних реалій географічної оболонки.

Завданнями курсу є: формування у студентів наукового світогляду; формування уявлення про географічну оболонку як цілісну систему; оволодіння фундаментальними вихідними поняттями сучасного землезнавства; формування знань про геокомпоненти та геосфери, ландшафтну сферу її особливості її організації та функціонування; формування знань про головні риси фізичних полів Землі та їх вплив на фізико-географічні процеси; пізнання закономірностей будови, динаміки і розвитку географічної оболонки для розробки системи оптимального управління процесами, що відбуваються у географічному середовищі, та раціональної організації природокористування.

Одним із провідних завдань курсу є розвиток дослідницьких умінь, формування умінь застосування методів наукових досліджень. Із цією метою передбачено виконання студентами лабораторних та практичних робіт, написання рефератів, курсових робіт, участь у дослідницьких гуртках, участь в олімпіадах, польова географічна практика тощо.

Засвоєння курсу «Загальне землезнавство» та набуття умінь і навиків практичної роботи з розв'язання географічних завдань значною мірою залежить від ефективності проведення практичних і лабораторних робіт. Навички, набуті на практичних і лабораторних заняттях, використовуються студентами при проходженні навчальних та виробничих практик, написанні курсових та дипломних робіт.

Написання курсової роботи на заключному етапі вивчення курсу «Загальне землезнавство» дозволяє майбутнім учителям географії розширити теоретичні знання з курсу, застосувати практичні вміння дослідницької роботи, оволодіти методикою ведення наукових досліджень та ін.

Під час польових практик майбутні вчителі географії мають змогу в природних, невимушених умовах дослідити процеси, що відбуваються в географічній оболонці, закріпити набуті теоретичні знання з курсу, набуті навичок обстеження та опису процесів, об'єктів географічної оболонки, оволодіти навичками оброблення й аналізу одержаних протягом практики результатів.

Використання різноманітних форм науково-дослідної роботи у процесі

вивчення курсу «Загальне землезнавство» сприяє якісному формуванню дослідницьких умінь майбутніх учителів географії і є одним із найважливіших елементів у процесі формування майбутнього вчителя-дослідника.

УДК 378.147

*В. В. Іванова, Л. В. Григоренко,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Радикальні зміни в системі народної освіти вимагають удосконалення всіх видів навчальної роботи у вищій педагогічній школі і насамперед самостійної роботи студентів, за умов раціональної організації та педагогічно виваженого керівництва самостійна робота є важливим чинником підготовки конкурентоспроможного спеціаліста.

Уважаємо, специфіка самостійної роботи у виші полягає в тому, що при її організації різнобічна пізнавальна діяльність повинна бути стимулом і засобом професійного зростання студентів.

Характерними особливостями організації самостійної роботи у ВНЗ є використання в її змісті такої системи навчальних завдань, які мають розкривати соціальну значущість вчительської професії, основні її кваліфікаційні характеристики; забезпечувати тісний зв'язок педагогічної теорії із шкільною практикою; показувати найбільш типові для роботи педагога ситуації, на які орієнтується студент при виборі професійних дій і розв'язання педагогічних завдань.

Вишівська практика дозволяє говорити про те, що далеко не кожне завдання для самостійного виконання студентами виступає результативним засобом у професійному становленні майбутніх педагогів. Його ефективність і виховний ефект багато в чому визначається професійною спрямованістю досліджуваної інформації.

Завдання професійної спрямованості, моделюючи педагогічний процес, допомагають майбутньому педагогу передбачати труднощі, які мають місце у професійній діяльності, шукати шляхи їх подолання. Створення навмисних педагогічних ситуацій у порядку зростання їх складності від курсу до курсу з урахуванням характеру вчительської діяльності і прояву самостійності студентів, забезпечує умови для прояву самостійності, пізнавальної активності, вольового напруження і емоційного настрою студентів при досягненні поставлених дидактичних цілей.

Слід зазначити, що технологія організації самостійної роботи, побудована на принципі рольової перспективи, забезпечує атмосферу напруженої, активної пізнавальної діяльності, удосконалення загальної педагогічної підготовки майбутніх педагогів, накопичення ними практичного досвіду, можливості для самостійних дій, пошуку власного педагогічного стилю.

Реалізація принципу ролівої перспективи неможлива без активних форм і методів самостійної роботи, серед яких важливу роль відіграють педагогічні завдання, роліві ігри, дискусії, діалоги. Саме активні методи і прийоми пізнавальної самостійної діяльності сприяють перетворенню досліджуваної студентами навчальної інформації в інструмент їх практичних дій в професійно-педагогічних ситуаціях. Навчальна цінність полягає у їх динамізмі, так як, за свідченням психологів, особистість найкраще засвоює динамічні педагогічні явища і процеси, а тим більше, якщо вона виступає їх безпосереднім учасником. Беручи на себе різноманітні навчальні ролі під час самостійного виконання завдань, студенти відпрацьовують педагогічні вміння та навички правильно оцінювати різноманітні ситуації постійно змінюючи відношення в системі «вчитель-учень» і передбачати кінцеві результати педагогічної роботи, оволодівають професійними знаннями, систематизують факти і явища.

Упровадження у вишівський процес технології самостійної роботи на принципах ролівої перспективи підвищує виховний, розвиваючий і навчальний ефект у професійному становленні майбутніх педагогів. Використання активних методів у змісті самостійного виконання пізнавальних завдань позитивно впливає на формування таких умінь студентів, як аналіз, оцінка педагогічної ситуації, формулювання дидактичних цілей, планування педагогічних дій, прийняття рішень, вибір оптимальних методів їх виконання, прогнозування кінцевих результатів, коректування діяльності, оцінка та самооцінка досягнутого. Виявляючи активність при пошуку виходу з модельованих професійних ситуацій, виборі оптимальних способів розв'язання пізнавальних проблем, студенти вдосконалюють професійно значущі властивості та якості власної особистості, розширюють і поглиблюють педагогічний світогляд, актуалізують отримані професійно-педагогічні знання, що виступають основою їх активної професійної позиції і творчого стилю діяльності.

При розробці технології організації самостійної роботи у вищій педагогічній школі важливо звертати увагу на забезпечення єдності навчальних зусиль викладачів і пізнавальних дій студентів, що, у свою чергу, неможливо забезпечити без урахування умов, що забезпечують свободу вибору і дій студентів, їх позитивний емоційний настрій, і стимулів, які активізують позицію студентів при самостійному виконанні завдань. Велике значення важливо надати оволодінню у ході виконання самостійних завдань професійно-педагогічним знанням, що становлять основу педагогічних поглядів і переконань майбутніх педагогів, професійного кругозору.

Таким чином, самостійна робота, відіграє дієву роль у становленні вчителя-професіонала, а зміна характеру, спрямованості і технології самостійної роботи визначає результативність отримання студентами особистісно зорієнтованої освіти в умовах вищої педагогічної школи.

ФОРМУВАННЯ РОЗУМОВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ ЯК ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ШКОЛИ НОВОГО ТИПУ

Нові суспільні економічні, політичні, правові, громадянські відносини, що складаються у нашій країні, передбачають формування відповідної різнобічно розвиненої особистості носія цих відносин, особистості, якій були б притаманні такі характерологічні риси, як-от: громадянськість, патріотизм, гуманізм, професіоналізм. Нині, в умовах переходу до ринкових відносин, подальшого науково-технічного прогресу зростає роль інтелектуального фактора, а відтак постає питання шляхів і засобів розумового виховання особистості школяра.

Різноманітні досліджують питання інтелектуального розвитку та розумової культури учнів різних вікових груп зарубіжні та вітчизняні науковці – Д. Брунер, Ж. Піаже, Б. Скіннер, Г. Холл, Л. Виготський, Ю. Гільбух, Л. Занков, В. Давидов, Б. Ельконін, Г. Костюк, З. Калмикова, Н. Менчинська, С. Рубінштейн, В. Паламарчук, В. Тализіна та інші. Значний внесок в розробку теорії розумового виховання внесли П. Блонський, М. Данилов, Л. Занков, Є. Кабанова-Меллер, І. Лернер, О. Леонтьєв, С. Максименко, М. Скоткін та інші. Науковці визнають провідну роль навчання у розумовому вихованні. Проте зауважують, що важливо не тільки те, чому вчити, але й як вчити.

Розумове виховання перебуває в тісному взаємозв'язку із процесом засвоєння знань, але, водночас, не зводиться до нього. Розумова вихованість передбачає вміння застосовувати знання до справи, іншими словами – здатність користуватися одержаними знаннями, застосувати їх на практиці. Останнє ж вимагає розвинутого вміння спостерігати, бачити факти, порівнювати та аналізувати їх, доходити висновків та узагальнень, тобто розвинутого мислення. Як слушно зауважував Т. Едісон, «найважливіше завдання цивілізації – навчити людину мислити». Відтак, повноцінне розумове виховання має бути спрямоване на формування в учня розумової культури.

Л. Кондрашова розглядає *розумову культуру* як соціально обумовлений рівень розвитку інтелектуальних здібностей особистості, що забезпечує її готовність до творчої розумової діяльності. У структурі розумової культури виокремлює: 1) мотиви розумової діяльності (пізнавальні інтереси, допитливість, інтерес до самоосвіти); 2) знання й уміння, що становлять основу кругозору і компетентності особистості; 3) творче мислення, що забезпечує нестандартне вирішення інтелектуальних завдань, способи інноваційної діяльності, творчий підхід до вирішення життєвих проблем; 4) пізнавальну активність; 5) самоконтроль і самооцінку власних інтелектуальних можливостей та здібностей, рівня готовності до розумової праці [1, с. 120].

Формування розумової культури не є стихійним процесом, він потребує від учителя високого дидактичного мистецтва, вміння навчати так, щоб знання учнів не були поверхневими, не зводились до ознайомлення тільки з окремими положеннями науки, а були дієвою системою, що визначає життєву

позицію, спрямованість особистості. Формування розумової культури учнів відбувається через керівництво вчителем розвитком їх творчого мислення, пізнавальних можливостей, перетворенням знань на переконання, знаряддя мислення і діяльності, що тісно пов'язане з формуванням цікавості до розумової діяльності, активного ставлення до життя, прагнення до розширення та творчого застосування знань. Треба виховувати в учнів спостережливість, можливість виділяти у явищах і фактах їх найбільш суттєві сторони і взаємозв'язки. Тому до важливих умов формування розумової культури належить стимулювання пізнавального інтересу учнів через зміст, способи діяльності та взаємовідносини на уроках.

У книзі «Проблеми пізнавальних інтересів у педагогіці» (1979) Г. Щукіна виокремлює три види стимулів пізнавального інтересу учнів на уроці:

1) Ті, що спрямовані від змісту навчального матеріалу. Це, насамперед, новизна знань. Тому важливо в кожному уроці виділяти безпосередньо нове, вже відоме і те, що учні можуть пізнати самостійно. Це дозволить правильно організувати роботу, виокремити проблемні питання для самостійного розв'язання. Так, на уроці математики можна відвести спеціальний час на розгляд математичних цікавинок, традиційними можуть стати такі елементи уроку, як-от: «Цікаво знати», «Увага – рекорд!», «Історія відкриття». У такій системі роботи учні поступово привчатимуться до опрацювання вдома позапрограмного матеріалу, що сприятиме розширенню їхнього світогляду, удосконаленню умінь працювати з різними джерелами знань.

2) Пізнавальні інтереси, що йдуть від діяльності учнів на уроці. Стимулювання таких інтересів включає два аспекти – забезпечення різноманітності форм навчальної діяльності на уроці й організацію активної самостійної пізнавальної діяльності, яка розвиває мислення учнів. Доцільними та цікавими можуть бути дидактичні ігри, математичні казки, диктанти, кросворди, шаради, загадки.

3) Пізнавальні інтереси, що виходять з відносин, які складаються між учителями та учнями, і між самими учнями на уроці.

Почасти можна почути від учителя, який звертається до учня: «Думай! Розмірковуй!», учень прищурює очі, робить зосереджений вигляд, проте від цього складне питання не розв'язується, оскільки учень не володіє прийомами розумової діяльності. Щоб цьому запобігти, вчителі використовують різні методи та прийоми: самостійну роботу, наочні посібники, вправи, цікаві ігри, порівняння, аналіз, узагальнення, абстрагування, класифікацію, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, систему творчих завдань за технології розвитку критичного мислення. Тож до важливих умов формування розумової культури школярів належить цілеспрямоване озброєння учнів прийомами розумової діяльності у процесі вивчення математики.

Література

1. Кондрашова Л. В. Гармонізація інтелектуального й емоційного аспектів навчання у забезпеченні якісної освіти учнів: [методичний посібник на допомогу вчителю-практику] / Л. В. Кондрашова. – Кривий Ріг, 2008. – 140 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА

За довгі роки позашкільна освіта стала центром становлення юних обдарувань і талантів, інтелектуального та духовного збагачення дитини, розвитку дитини, розвитку творчої особистості.

Позашкільний заклад є місцем відпочинку дітей, цілеспрямованої організації дозвілля дітей, адже навчання у гуртках відбувається за власним вибором. Щоб цей відпочинок був найбільш цікавим, плідним, необхідно на заняттях гуртка вдало застосовувати різноманітні форми та методи організації навчально-виховної роботи. Саме ігрові форми роботи створюють можливості для розкриття особистості кожного гуртківця, згуртування дитячого колективу, а також виховують та навчають. Водночас, найголовніше допомагають керівнику гуртка якнайбільше дізнатися про своїх вихованців.

Використовуючи ігрові прийоми роботи на гурткових заняттях, педагог має можливість не лише активізувати увагу дітей, зацікавити та викликати бажання працювати, а й вивчити особистість гуртківця та розкрити потенціал кожного вихованця.

Вітчизняні та зарубіжні педагоги рекомендують активно упроваджувати в навчально-виховний процес позашкільних закладів ігрові форми та методи роботи з метою зростання зацікавленості дітей до гурткових занять.

Гра в жодному разі не терпить примусу і є процесом суто добровільним. Гравці не ставлять перед собою ніякої дидактичної мети і завдань, їх цікавить тільки ігровий результат. За всієї привабливості ідеї використання ігрової діяльності у навчальному процесі, необхідно зазначити, що ігри доречні й ефективні не на всіх заняттях. Досить доречно використовувати ігри для актуалізації знань або для зняття втоми на занятті.

Під час планування, підготовки і проведення гри на заняттях керівнику гуртка необхідно дотримуватись наступних методичних принципів і правил.

По-перше, керівник гуртка має чітко усвідомлювати дидактичні завдання використання ігрових елементів у навчальному процесі й організувати всю діяльність на занятті з орієнтацією на виконання цих завдань. Усі учасники повинні знати і виконувати правила гри, про які їх докладно інформують до її початку.

По-друге, на занятті не повинно бути сторонніх спостерігачів, тому важливо залучити всіх гуртківців до активної діяльності. Одночасно участь у грі – справа добровільна, тому не варто змушувати грати дітей пасивних або тих, які соромляться. Спочатку їм можна запропонувати ролі експертів чи асистентів педагога. Через деякий час вони самі виявлять бажання брати участь у грі.

По-третє, на занятті, як і в будь-якій грі, обов'язково має бути присутнім елемент несподіванки і непередбачуваності, що дає змогу активізувати вияв творчих здібностей учнів.

По-четверте, періодично слід змінювати правила гри, щоб вона не набридла і залишалася цікавою дітям. При цьому система підрахунку балів і визначення переможців мають залишатися максимально простими й наочними. Дуже корисно бали матеріалізувати (у вигляді фішок чи зірочок) і записувати їх на зведеному табло.

Дуже тонка процедура – розподіл ігрових завдань. Тут педагог має виявити весь психологічний і педагогічний такт. Гуртківців, які не можуть похвалитися знаннями, необхідно підтримувати, створювати для них ситуацію успіху, щоб вселити впевненість. Незаперечних відмінників і нестримних лідерів можна й навантажити відповідно – їхня перемога буде важчою, але не менш бажаною.

По-п'яте, необхідно якомога повніше використовувати багаті можливості гри для розвитку вміння працювати в колективі, що передбачає розподіл ролей у команді, причому краще, якщо це зроблять самі учні.

Гра неможлива без духу змагання, тому переможці в ній мають бути обов'язково. Важливо тільки, щоб азарт не спричинив психологічних травм, тому не можна допускати образ і глузувань. Програвати, та й вигравати, треба вміти гідно.

Підбираючи ігри, слід поєднувати два елементи – пізнавальний та ігровий. Створюючи ігрову ситуацію відповідно до змісту програми, керівник гуртка повинен чітко спланувати діяльність гуртківців, спрямувати її на досягнення поставленої мети. Коли визначено завдання, педагог надає йому ігрового змісту, окреслюючи ігрові дії. Ігровий зміст спонукає дітей до гри. А коли виникає особиста зацікавленість, то з'являється і активність, і творчі думки, і дії, і хвилювання за себе, гурток, весь колектив.

Раціональне використання ігрових методів сприяє позитивній зміні рівнів активності вихованців: від репродуктивного через пошуковий до творчого. Тут допомагає логічне використання методів від більш простих (ігри-вправи) до складних (рольові). Гра впливає на розвиток логічного мислення, теоретичних знань і практичних умінь та навичок, самостійності та самоосвіти, колективного співробітництва.

Готуючись до заняття, педагог повинен чітко продумати послідовність ігрових дій, організацію учнів. Тривалість гри, її контроль, підбиття підсумків та оцінку.

Гра приходиться у життя дитини з раннього віку. Граючись, діти глибше пізнають життя, набувають різних навичок і вмінь. Недарма ж гру називають «восьмим чудом світу». І не дивно, що гра викликає такий інтерес і у непосидючих хлопчиків, і у сором'язливих дівчаток. Під час ігрової діяльності розвиваються фізичні сили дитини, твердішою стає рука, гнучкішим тіло, гострішим зір, розвиваються кмітливість, винахідливість, ініціатива. У грі формуються і моральні якості дитини: доброта, чуйність, вміння переборювати труднощі, долати перешкоди. Розвивається увага дітей, пам'ять, наполегливість, воля. Тому не дивно, що гра, як основа життєдіяльності дітей, завжди займає та займатиме провідне місце у роботі позашкільного навчального закладу.

**ОСОБЛИВОСТІ УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА
УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

Для сучасної освіти характерним є пошук нових педагогічних можливостей, що пов'язано насамперед з відмовою від традиційного навчання та виховання, з ідеєю цілісності педагогічного процесу як системи, що спирається на теорії загальнолюдських цінностей, гуманізації, особистісно-орієнтованого підходу, пріоритету суб'єкт-суб'єктних відносин.

Сформувати активну, творчу особистість можна шляхом впровадженням технології розвитку критичного мислення під час організації навчально-виховного процесу. Технологія розвитку критичного мислення, розроблена як модель інтерактивного навчання науковцями Бостонського центру розвитку етики та виховання, протягом кількох років апробується в школах України. У витоків її стояли такі видатні вчені, як Л. Брунер, Д. Вертч, Л. Виготський, Дж. Дьюї, М. Коул, М. Ліпман, Д. Стіл. Свої наукові дослідження присвятили цій проблемі й вітчизняні вчені – О. Белкіна, Г. Костюк, М. Красовицький, О. Матюшкін, Ю. Стежко, В. Тувинський та ін.

Реалізація технології розвитку критичного мислення на уроках української мови та літератури забезпечує розвиток і саморозвиток особистості, сприяє формуванню комунікативних компетентностей школярів, міцному засвоєнню ними програмового матеріалу.

Технологія розвитку критичного мислення, на думку М. Ліпмана, це вміле відповідальне мислення, що дозволяє людині формувати надійні вірогідні судження. Критичне мислення – це здатність людини чітко виділити проблему, яку необхідно розв'язати; самостійно знайти, обробити і проаналізувати інформацію; логічно побудувати свої думки, навести переконливу аргументацію; здатність мислити мобільно, обирати єдино правильне розв'язання проблеми; бути відкритим до сприйняття думок інших і одночасно принциповим у відстоюванні своєї позиції.

Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої праці вчителя й учня, з уроку в урок, з року в рік. Не можна виокремити чіткий алгоритм дій учителя з формування критичного мислення в учнів. Але слід ураховувати, що базова модель даної технології поділяється на три фази: виклик, осмислення нової інформації і рефлексія, що змінює суть навчального процесу, наповнюючи його спілкуванням, де вчитель і учень працюють для того, щоб навчитися, ділитися своїми знаннями, досягненнями життєвого досвіду.

Для практичного застосування різноманітних прийомів розвитку критичного мислення на різних фазах уроку доцільно використовувати такі прийоми: на етапі виклику (актуалізація наявних знань з теми) створення «інформаційної порожнечі», щоб пробудити, викликати зацікавленість, схвилювати, пригадати те, що знають учні. Доцільними є такі форми роботи:

парна або групова – «Мозковий штурм», «Кошик думок» (ідеї, імена, поняття), вікторина «Так чи ні», взаємоопитування, конструктивна таблиця «Знаю. Хочу знати. Вивчив», «Хвилинка мудрості» (робота з епіграфом), «Поділ на кластери» (смыслові блоки), «Ключові терміни», «Літературні диктанти». Наприклад, при ознайомленні з поетичною збіркою І. Франка «Зів'яле листя» учням пропонується прокоментувати епіграф до уроку на слова П. Сороки, який сказав: «Любов – це кара, це сумна в'язниця, Бог від якої заховав ключі». Учні пояснюють гаму почуттів, що викликає епіграф та переносять на настрій, душевні муки ліричного героя, роблять передбачення, які спричинили появу збірки.

Важливо на етапі виклику давати учням можливість висловлювати власну точку зору без хвилювання помилитися; фіксувати висловлювання (на даному етапі немає «правильних» або «неправильних» відповідей); поєднувати індивідуальну та групову роботу, оскільки індивідуальна робота дозволяє активізувати свої знання й досвід, а групова – почути думки інших, поділитися власною точкою зору. На етапі виклику слід дотримуватися правила: «Будь-яка думка цінна», крім нових знань учні вчаться приймати рішення разом, шукаючи компроміс, відстоюють та аргументують власну точку зору, вчаться приймати рішення інших, намагаються підтримувати діалог, спілкуються з урахуванням емоційного смаку загальної атмосфери. Даний етап дозволяє формувати інтелектуальні уміння учнів та актуалізувати рефлексивні механізми.

Наступний етап – осмислення змісту, який передбачає отримання нової інформації. Зберегти цікавість до теми та спрямувати роботу на контакт з новою інформацією допоможуть такі методичні прийоми активного читання, як: «Лекція стопами», парне або групове читання з позначками «Маркування», «Подвійні записи», «Дерево рішень», «Гронування», «Діаграми (кола) Вена» перегляд відеоматеріалів. Це забезпечує індивідуальне сприйняття інформації, тобто поступовий рух від відомого до нового. Учні роблять записи по мірі осмислення нової інформації. Доцільними методами є маркування з використанням позначок: «V» – відомо, «+» – розумію, «-» – незрозуміло, «?» – потребує пояснення. Дієвим також є прийом «Лекція зі стопами». Особливості її використання в тому, що інформація подається дозовано. Після кожної смислової частини робиться зупинка. Під час «стопу» йде обговорення проблемного питання, або колективний пошук відповіді на основні питання теми, а потім записуються міні-висновки.

Третій етап – рефлексія, на якому відбувається самостійна систематизація вивченого, ведеться робота над оцінкою та самооцінкою. Доповнюється «Вільна таблиця» – блокова інформація, повернення до записів зроблених спочатку, даються відповіді на поставлені питання. Варто використовувати прийоми «Круглий стіл», «Питання-відповідь», «Пошук істини», «Обери позицію», «П'ятихвилинне есе», «Метод незакінчених речень», дослідження проблемних питань, «Лист героєві». Робота проводиться індивідуально, в парах або в групах.

Таким чином, впровадження технології розвитку критичного мислення на

уроках української мови та літератури допомагає учням, крім засвоєння нових знань, досягти таких результатів: правильно працювати з інформаційним потоком; уміти ставити питання; вирішувати проблеми; формувати власну думку на основі осмислення досвіду, ідей, уявлень; формувати свої думки (усно, письмово); аргументувати свою точку зору, враховуючи інші думки; самостійно навчатися, приймати рішення будувати стосунки з іншими людьми.

УДК 37(092)

*Д. В. Масалов,
ПСМНЗ Криворізька районна музична школа*

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА В. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

На сучасному етапі становлення української держави, за умови складного політичного і соціально-економічного її стану особливо відчутний негативний вплив на сучасну школу таких суспільних явищ, як посилення аморальності, злочинності, зубожіння та інше, що призводить до знецінення освіти, падіння авторитету учителя, росту агресивності, жорстокості, нігілізму школярів. Аналіз цих деструктивних процесів у сучасному суспільстві дозволяє зробити висновок, що є небезпека виростити бездуховне покоління, не «обтяжене» інтелігентністю, порядністю, яке зневажливо ставиться до культурних цінностей та не прагне до здорового способу життя.

Розв'язання цієї проблеми, як підтверджує вітчизняний і світовий досвід, можливе за умови оптимізації управління процесом виховання за допомогою гуманізації освіти, що має забезпечити утвердження пріоритету загальнолюдських цінностей у суспільстві. Гуманізація освіти передбачає, насамперед, сприяння розвитку творчих здібностей особистості, її інтелектуальної свободи, створення максимально сприятливих умов для розкриття особистості.

Гуманні цінності і відповідні їм норми є тим культурним кодом, який визначає повсякденну поведінку і регулює взаємини людей, забезпечує раціональність і людяність їхнього способу життя, а отже життєздатність суспільства. Саме гуманне виховання особистості сприяє олюдненню суспільних відносин [1, с. 77-78].

Спадщина В. О. Сухомлинського має колосальне значення для українського національного виховання, яке передбачає цілеспрямований, систематичний, регульований педагогічний вплив. Керувати таким впливом може лише вчитель, що є сам особистістю. Свою роботу він спрямовує вихованцям любові до України, рідної мови й культури, утвердження в їхній свідомості відчуття етнічно-національної, духовної й мовної єдності, національну неповторність і вагомість та моральну культуру [3, с. 78].

Професія вчителя – це спосіб життя. Люди, які її вибирають, повинні прислухатися до свого серця і робити вибір душею. Це не просто передача знань, це виховання психологічного та морального обличчя підростаючого покоління. У якому б навчальному закладі не викладав педагог, він завжди

повинен бути прикладом для своїх учнів. На різних етапах навчання вчителі віддають певну частину знань. Але, не залежно від цього, значущість цієї професії важко перецінити.

Педагогічний досвід В. О. Сухомлинського переконує, що «учительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється», і виконувати цю роботу може тільки той, хто має сформоване покликання до праці вчителя [4, с. 55].

Ми погоджуємося з думкою В. О. Сухомлинським, що справжній педагог-вихователь має бути насамперед людиною, яка повинна прищеплювати у своїх вихованців любов до інших людей, до високих прагнень та ідеалів, життєвої мети. Отже, основним змістом педагогіки В. О. Сухомлинського було рости та виховувати справжню людину.

Привселюдне зізнання, винесене в назву книги «Серце віддаю дітям», підтверджене трудами і щоденними діями великого вчителя. Він писав: «Що було найголовнішим у моєму житті? Не роздумуючи, відповідаю: Любов до дітей» [5, с. 146].

Проаналізувавши твори В. О. Сухомлинського, вивчили його безцінний досвід, можемо говорити, що найголовнішим, найглибшим і найміцнішим надійним каменем його педагогічної системи виховання у кожного вихованця поваги до самого себе. Він вважав, що до того часу, поки є самоповага, існує й школа. Коли зникає повага до самого себе – немає школи, немає ні особистості, ні колективу, одухотворених благородними цілями, а є випадкове збіговисько. Отже, повага до людської гідності та виховання самоповаги є сферою педагогічної творчості і великого інтелекту педагога. Тут не можуть бути ефективними якісь трафаретні, шаблонні, застосовувані до всіх учнів і в усіх випадках життя прийоми й методи. Педагог з боєм зауважує, що «на жаль, у шкільній практиці ця сфера педагогічної творчості є найбільш недосконалою і саме в цій сфері допускається найбільше грубих помилок».

Усі ці ідеї є актуальними в сьогодні. За останні роки престижність цієї професії знизилася. Її повинні обирати за покликанням, а не за примусом. Це було пов'язано з низькою матеріальною оцінкою праці вчителів. І тільки дійсно фанатики цієї справи залишилися вірні обраному життєвому шляху. Зараз ситуація стала змінюватися на краще. Держава звернула свою увагу на проблеми вчителів. Багато випускників шкіл вибирають цю благородну професію. Молоді кадри приходять у школи та інші навчальні заклади, щоб присвятити своє життя навчанню дітей. Хорошим прикладом для них є заслужені вчителі, які не один рік віддали цій професії [2, с. 32].

В основі гуманної педагогіки видатного педагога В. О. Сухомлинського чітко вирізняються ідеали, сутністю своєю вкорінені в глибини життя народу, його свідомості, праці й творчої діяльності. На цих засадах і має відроджуватись українське суспільство та виховання підростаючих поколінь. Такий підхід забезпечить повноцінний розвиток суспільства і людини в ньому [1, с. 55].

Література

1. Мамчур Л. І. Лінгводидактична спадщина В. О. Сухомлинського / Л. І. Мамчур. – Умань : РВЦ «Софія», 2009. – 184 с.
2. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 55-206.
3. Сухомлинський В. О. Розум і руки / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 5. – С. 69-80.
4. Сухомлинський В. О. Розумова праця і зв'язок школи з життям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 5. – С. 53-69.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 3. – С. 7-279.

УДК 37(09)

*Т. В. Окольніча,
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка*

ВИВЧЕННЯ НАРОДНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ СХІДНИХ СЛОВ'ЯН ЕТНОГРАФАМИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Основою для вивчення педагогіки східних слов'ян є етнографічні дослідження ХІХ ст. Саме в цей період ми можемо говорити про початки переходу від накопичення етнографічних відомостей і знань про Україну до формування української етнографії.

Джерелами для дослідження даної проблеми слугували матеріали періодичних видань ХІХ – початку ХХ століття: науково-популярного журналу «Київська старина», педагогічні журнали «Русская мысль», «Вестник воспитания», видання Колегії Павла Галагана «Педагогічна думка», газети «Черниговский листок», «Черниговские губернские ведомости», земські збірники Полтавської, Харківської, Чернігівської губерній.

На основі аналізу наукової літератури можна виділити періоди у вивченні народно-педагогічних уявлень східних слов'ян етнографами ХІХ ст.: I період – 20-30 рр., II – 40-50 рр., III – 60-80 рр., IV – 90-ті рр.

Зупинимось на короткій характеристиці визначених періодів.

1 період – 20-30 рр. – в цей період спостерігається активізація інтересу до народної культури, народної педагогіки, поштовх цьому дає праця видатного слов'янського народознавця Зоріана Доленги-Ходаковського, зокрема його дослідницькі мандрівки по Україні та публікація трактату «Про дохристиянську Слов'янщину» (1818). Велику увагу починають приділяють вивченню побуту та декоративно-ужитковому мистецтву наших пращурів.

У 20-30-х роках склалися три основні осередки науково-літературного руху в Україні: у Харкові, Києві та Львові. З ними великою мірою пов'язаний і розвиток етнографічного вивчення народної педагогіки праукраїнців.

У цей період у харківському гуртку «любителів української народності»

розгорнув діяльність Ізмаїл Срезневський. Тут він написав історико-етнографічні та фольклористичні праці. Гурток пропагував студії Амвросія Метлинського та Миколи Костомарова, публікації про українські повір'я і звичаї Костянтина Сементовського, дослідження Слобожанщини Вадима Пассека, художні твори Петра Гулака-Артемівського та Григорія Квітки-Основ'яненка, видав шість випусків журналу «Запорожская старина» (1833-1838), де публікувалися джерельні фольклорні матеріали й етнографічні дослідження, які в подальшому дали основу для вивчення народно-педагогічних поглядів східних слов'ян.

Відсутність української періодики стали причиною того, що більшість українознавчих праць з першої половини XIX ст. залишалася в рукописах, наприклад опис народного весілля з піснями Й. Лозинського («Руское весіль», 1835), збірник українських пісень М. Цертелєва (1818), М. Максимовича (1827, 1834, 1849), збірка українських приказок і прислів'їв Г. Ількевича (1841) [2].

Період 40-50 рр. відзначається тим, що значно зростає увага до проблем народної педагогіки. Науковий інтерес викликає спроба Є. А. Покровського в етнографічному та педагогічному плані проаналізувати дитячі ігри та їх роль у фізичному вихованні.

У 40-50 роках переважав метод безпосереднього спостереження, фіксації-збирання й опису матеріалу. Хоч етнографічне вивчення і надалі тісно поєднане з краєзнавством, історією, дослідженням народної мови і фольклору, в ньому зростає повсякчас увага до складових народної педагогіки, до виробничого, сімейного і громадського побуту народу, звичаїв, вірувань, традиційних знань, ремесел, будівництва, одягу, їжі та інших ділянок матеріальної і духовної культури.

На західноукраїнських землях вивчення народного побуту і культури поживалося у зв'язку з появою української періодики (газета «Слово», журнали «Вечорниці», «Мета», «Ластівка» «Правда», «Буковинская зоря» та ін.) [3, с. 45].

У 60-80-х рр. зміцнилися зв'язки і співпраця у сфері народної педагогіки західноукраїнських і наддніпрянських вчених.

В 1873-1876 рр. у Києві діяв Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Його головою було обрано Гр. Галагана, але фактичним його організатором і керівником став видатний український етнограф Павло Чубинський. У 1869-1870 рр. П. Чубинський провів три експедиції в Україні. Джерельні матеріали і дослідження експедиції стали основою фундаментальної (в дев'яти книгах) праці «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край» (1872-1878).

Дев'яності роки XIX ст. – період чи не найінтенсивнішого і продуктивного вивчення народної педагогіки наших пращурів. Наукове товариство ім. Т. Шевченка згуртувало плеяду видатних українських вчених-гуманітаріїв на чолі з Іваном Франком (1856-1916), Михайлом Грушевським (1866-1934), Володимиром Гнатюком (1871-1928) і Федором Вовком (1847-1918). У 1890 р. вперше Д. Булгаковський та Г. Пинчук звертають увагу на приказки,

пісні, загадки, обряди, виокремлюючи їх виховне значення.

Як бачимо, дослідження народної педагогіки етнографами в ХІХ столітті розвивалося, матеріали дослідження з української етнографії друкувалися в губернській пресі, зокрема в українському журналі «Киевская старина», що починає виходити з 1882 року.

Література

1. Кирко А. Этнографический видяд / А. Кирко. – М. : Вестник Имп. РГО, 1857. – Т. 20. – 456 с.
2. Лебедев А. С. Кладбище рукописей / А. С. Лебедев // Наука в Украине. – К., 1922. – № 3. – С. 27.
3. Сумцов Н. Ф. Культурное переживание / Н. Ф. Сумцов. – К., 1890. – 403 с.

УДК 372.2: 371.314.6

О. В. Пащенко,

Інститут післядипломної педагогічної освіти
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОЦІНЮВАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

В Україні, на рівні державного документа проблема рівного доступу до якісної освіти вперше прозвучала у Національній доктрині розвитку освіти, де якість освіти проголошено національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства щодо реалізації права громадян на освіту [1, с. 4]. Навчальний заклад здійснює оцінювання якості освіти на локальному рівні. Наголошуємо, що контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів є надзвичайно важливими складовими дидактики навчання та компонентами навчального процесу [2, с. 9]. Як не існує найкращого методу викладання, так не існує й єдиного методу оцінювання навчальної діяльності студентів. Ретельне вивчення очікувань роботодавців, навчальних закладів, викладачів та студентів необхідне для визначення найефективніших методів оцінювання та встановлення таких критеріїв, які б вказували на досягнення бажаного навчального результату.

Становить значний інтерес використання для оцінювання навчальної діяльності студентів *достовірного оцінювання* [3, с. 42]. *Достовірне оцінювання* передбачає оцінювання студентів у контексті їх *«реальної трудової діяльності»*. Достовірне оцінювання наголошує на тому, що студент може реально зробити або використати, а не тільки на тому, які знання він отримує. Крім того, у *достовірного оцінювання* є ще один важливий вимір, якого часто бракує в традиційних методах оцінювання – це *саме достовірне завдання*, за допомогою якого визначається здатність студента застосувати знання або навички чи уміння, що також використовується як навчальний засіб. Розв'язання завдання стає оцінкою того, наскільки добре студенти можуть змістовно їх застосувати на практиці, що є надзвичайно важливим до застосування засвоєних знань у практичній роботі; і саме це визначає рівень

їх професійної компетентності.

Основними методами достовірного оцінювання є: моделювання відповіді – студенти моделюють відповідь на основі нових та старих знань; виготовлення продукту – студенти створюють реальний, матеріальний продукт, який свідчить про їх розуміння певних понять умінь та навичок, а також здатність застосовувати, аналізувати, синтезувати чи оцінювати ці поняття чи навички; діяльність – студенти виконують дії, які свідчать про їх розуміння певних понять умінь та навичок, а також здатність застосовувати, аналізувати, синтезувати чи оцінювати ці поняття чи навички.

Достовірне оцінювання розпочинається зі встановлення чіткої мети його проведення: визначення, чи опанували студенти певними вміннями або знаннями (цей вид оцінювання вимагає приділити основну увагу продуктові навчання за допомогою тестів різного виду і безпосереднього оцінювання проєктів та виробів); проведення діагностики сильних й слабких сторін студентів та спланувати відповідні навчальні заходи (цей вид оцінювання розглядає як продукт, так і процес, а саме – співбесіди, спостереження тощо).

Для оцінювання практичних навчальних результатів нерідко потрібно створювати шкали [3, с. 49]. Шкала використовується для оцінки навчальної діяльності студента на основі набору критеріїв, розроблених для кожного навчального результату або навчального завдання і складається з двох компонентів – критерії та рівні виконання. Можна створювати шкали різних форматів та рівнів складності, проте всі вони мають такі спільні риси, які зосереджуються на вимірюванні поставленого завдання; використовують різні відмітки для оцінки навчальної діяльності; містять конкретні характеристики виконання роботи, розподілені на рівні, що відповідають вимогам стандарту.

Отже, ефективність оцінювання навчальної діяльності студентів ВНЗ – це одне з найбільш важливих питань, які вирішують педагоги у своїй практичній діяльності і для обґрунтованого використання відповідної системи оцінювання результатів навчання викладачам необхідно творчо підходити не тільки до викладання навчального матеріалу, а й максимально творчо урахувати індивідуальні особливості кожного студента під час оцінювання їх знань, умінь і навичок та їх відповідність майбутній спеціальності.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти в Україні: Затв. Указом Президента України від 17.04.02 р. № 347/2002 // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4-6.
2. Болюбаш Я. Я. Педагогічне оцінювання і тестування. Правила, стандарти, відповідальність: [наукове видання] / [кол. авт.: Я. Я. Болюбаш, І. Є. Булах та ін.]. – К.: Майстер-клас, 2007. – 272 с.
3. Сергеева Л. М. Практикум з педагогічної майстерності: [навч.-метод. посіб.] / Л. М. Сергеева, А. О. Молчанова, О. В. Пащенко. – 2-ге вид., переробл., доповн. – К.: Арт Економі, 2011. – 152 с.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ

Сучасне суспільство перебуває в умовах екологічної кризи, подолання якої об'єктивно потребує посилення уваги до екологічної освіти. Саме вона збагачує освітній простір новим комплексом філософсько-методологічних і педагогічних ідей, завданням яких є створення інтелектуального підґрунтя майбутнього й водночас стати провідним компонентом гуманізації усієї освітньої системи.

На думку багатьох науковців, зокрема С. Дерябо, М. Дробнохода, М. Кисельова, В. Крисаченка, М. Моїсеєва, Г. Пустовіта, М. Реймерса, А. Степанюк, А. Урсула, Г. Філіпчука, А. Швейцера, Е. Наеса людина здатна протистояти сучасним глобальним проблемам за умови сформованого екоцентричного типу свідомості, що орієнтує її на відповідну екологічну, тобто моральну поведінку як зовнішній вияв природовідповідної діяльності. Для України ця екологічна й філософська проблема нині постала у безпосередній практичній площині.

Особливого значення на загальнодержавному, регіональних і галузевих рівнях набуває комплекс заходів, спрямованих на розв'язання екологічної проблеми. Можна було б сподіватися, що його реалізація забезпечить необхідні умови для ліквідації екологічної неграмотності та передумови щодо вирішення окресленої проблеми. Проте, як показує досвід, вона не знаходить розв'язання, а набуває все більшої гостроти.

Постає природне питання, чому сучасний рівень наукового обґрунтування шляхів розв'язання екологічних проблем в Україні не забезпечує формування екологічної свідомості учнівської, студентської молоді та інших категорій населення, що спостерігається як на виробничому, так і на побутовому рівнях. Серед чинників, що зумовлюють такий стан, передусім слід назвати відсутність ефективної системи екологічної освіти й виховання, нехтування національними традиціями природокористування й простими моральними принципами, наслідком чого є «зростання прагматизму українського суспільства у ставленні до природи» [1].

Учені різних країн світу не тільки усвідомлюють, а й активно упроваджують в освіту ідеї щодо залежності екологічних проблем від необхідності змін у світосприйнятті людини, переорієнтації інтересів людини з матеріального на духовне. Така робота у нашій країні перебуває на етапі становлення. Зокрема не вирішеність зовнішніх і внутрішніх проблем національної системи освіти, які перебувають у повній залежності від економічного становища держави, нестабільність джерел фінансування освітньої галузі, низький рівень просвітницької роботи не дають змоги усвідомити хибність його орієнтації на споживацькі пріоритети.

Отже, розвиток екологічної освіти в Україні є надзвичайно складною справою, що потребує особливої уваги як з боку освітян, так і з боку органів

законодавчої, виконавчої влади. Незважаючи на незаперечну актуальність, проблема екологічної освіти наразі не знаходить належного місця у загальній системі освіти, що, на думку фахівців, у недалекому майбутньому може призвести до незворотних процесів у навколишньому середовищі.

Різні підходи до визначення сутності поняття «екологічна освіта» висвітлюються у численних працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Методологічні підходи до здійснення екологічної освіти на засадах філософії знайшли відображення у працях В. Бганба-Церера, Ф. Вольвача, М. Дробнохода, М. Кисельова, Є. Когай, В. Крисаченка, М. Моїсєєва, М. Назарука, Л. Нємець, Л. Сидоренко, А. Урсула. Теоретико-методологічні проблеми екологічної освіти висвітлено у роботах Л. Білик, В. Кобилянського, Н. Пустовіт, А. Степанюк, К. Ситника, В. Сластьоніна, Г. Філіпчука, В. Червонецького, С. Шмалєй.

Історичні аспекти екологічної освіти й виховання знайшли відображення у дослідженнях П. Бачинського, Г. Білявського, І. Костицької. Психолого-педагогічні аспекти – у працях С. Дерябо, О. Захлебного, І. Зверєва, М. Мамедова, Г. Пустовіта, В. Рибалки. Проблемі підготовки вчителів до здійснення екологічної освіти у закладах різних рівнів акредитації присвячено праці І. Алексашиної, С. Алексєєва, О. Біди, С. Глазачева, Є. Єфімової, С. Іващенко, Т. Корнер, Т. Нінової, О. Сластьоніної, С. Совгіри, Г. Тарасенко, Є. Флешар.

Нині науковці й педагоги-практики усе більше усвідомлюють гостру суспільну потребу у вихованні екологічно грамотного фахівця, здатного відчувати себе органічним складником природи; визнавати необхідність партнерської взаємодії та непрагматичного ставлення до навколишнього середовища. Реалізація такого підходу спрямована на формування екоцентричного мислення на засадах морально-етичних норм поведінки у процесі професійної діяльності та у повсякденному житті, сприяння всебічному розвитку особистості фахівця, удосконалення його професіоналізму.

Література

1. Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах: [монографія] / Г. П. Пустовіт. – К.; Луганськ : Альма-матер, 2004. – 540 с.

УДК 373 (49.11)

*Н. О. Повтораченко,
Кременчуцька ЗОШ I-III ступенів № 18*

ВИКОРИСТАННЯ ІМІТАЦІЙНО-РОЛЬОВИХ ІГОР НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Навчання з використанням імітаційно-рольових методів забезпечує переважання смислового компонента логічної пам'яті над миттєвою та механічною пам'яттю, слуховою та зоровою пам'яттю. Новизна форми подання навчальної інформації та пізнавальних дій учнів зумовлює стійкість уваги, перехід мимовільної в довільну, на якому базується пізнавальний інтерес – джерело і стимул їх активної мисленнево-мовленневої діяльності.

Реалізація імітаційно-рольових та ігрових методів забезпечує заміну традиційної раціональнішою й ефективнішою технологією навчання, основу якої складає ігрове імітаційно-рольове моделювання. Імітаційно-рольова діяльність стимулює творчість учнів. Приймаючи на себе рольове завдання, вони не тільки користуються засобами спілкування, але й прогнозують ігрові дії, тобто перевтілюються, імпровізують, творять.

Імітаційно-рольова діяльність – це можливість для активної взаємодії учнів та їх самореалізації у процесі вивчення географії. Завдання полягає в тому, щоб знайти оптимальні варіанти і моделі імітаційно-рольової взаємодії. Імітаційно-ігрова взаємодія – це активна пізнавальна діяльність в ігровій формі, в процесі якої учні під керівництвом вчителя є учасниками імітаційно-рольової ситуації, проявляють ініціативу, самостійність та змагальність, оволодівають знаннями, вміннями і навичками, виробляють творчий стиль діяльності, що забезпечує емоційну та інтелектуальну обстановку в аудиторії, атмосферу психологічного комфорту для кожного його учасника. Імітаційні методи навчання поділяються, у свою чергу, на ігрові та неігрові. Специфіка ігрових методів у тому, що вони опираються на ігрову функціональну основу, тобто на ігрові елементи, зв'язки, відношення.

З-поміж ігор окремо виокремлюють ділові, організаційно-діяльнісні та інноваційні. Останній розподіл найповніше розкриває формувальну, розвивальну та виховну функції ігор, що важливо для формування комунікативної культури учнів. Термін «імітація» і в українській, і в іноземній літературі часто використовують як еквівалент слів «модель», «моделювання». Найбільш чітким, нам видається, визначення «імітація», згідно якого, – це приведення в дію моделі шляхом маніпулювання її елементів, що здійснюється комп'ютерними технологіями або людиною. Гра акумулює в собі елементи різних форм і методів навчання (конкретну ситуацію, розігрування ролей, дискусію тощо). На відміну від ігрового проектування, імітаційного тренінгу, розігрування ролей, гра володіє більш гнучкою структурою, не обмежує вибір об'єктів імітації, передбачає введення ситуацій, що спонтанно виникають [2, с. 117].

У своїй роботі ми використовуємо такі імітаційно-рольові ігри з географії, як: «Організація ділової подорожі»; туристична агенція «Супутник»; «Хто робить великі гроші? Що гроші роблять з людьми?»; «Інвестування в нову компанію» (1. Завдання. Учитель запропонував різноманітні проекти нових компаній. 2. Завдання. «Підприємці» приготували бізнес-план, а «інвестори» оцінили ризики. 3. Завдання. Демонструвались презентації проектів. 4. Завдання. Експерти пояснювали свій вибір). Характерними ознаками імітаційно-рольової діяльності є: імітаційне моделювання; опис ситуації; проблемний характер ситуації; розподіл ігрових ролей між учасниками гри з урахування їхніх можливостей, здібностей, підготовленості та професійних настанов; стан емоційно-позитивної напруги учасників імітаційно-рольової діяльності; пошук різноманітних рішень запропонованих завдань в імітаційно-рольовій ситуації; багатоваріантність рішень; обговорення результатів; чіткість критеріїв для оцінки дій учнів в імітаційно-рольовій діяльності.

Література

1. Цигилик І. Ділові ігри в навчальному процесі при підготовці спеціалістів економічних служб / І. Цигилик, Я. Бирик // Вища школа. – 2002. – № 4-5. – С. 50-67.

2. Чернилевский К. С. Технология обучения в средней специальной школе : [учебное пособие для вузов] / К. С. Чернилевский. – К. : Высш. шк. 1990. – 198 с.

УДК 373.5.016:51

Т. П. Свідзінська,

Криворізька загальноосвітня школа-інтернат I-II ступенів № 1

УПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У зв'язку із суттєвим погіршенням стану здоров'я школярів, причиною чого є інтелектуальні, емоційні, особистісні навантаження, що викликають стрес, актуалізується проблема забезпечення необхідних умов для здоров'язбереження учнів та здоров'язберігаючого навчання. Розв'язання цієї проблеми залежить від упровадження в навчальний процес здоров'язберігаючих технологій, під якими розуміють ті технології, використання яких в освітньому процесі йде на користь здоров'ю учнів.

Мета здоров'язберігаючих технологій навчання – забезпечити учневі можливості збереження здоров'я за період навчання в школі, сформуванню в нього необхідні знання, вміння і навички щодо здорового способу життя, навчити використовувати набуті знання в повсякденному житті.

З перших хвилин уроку, з привітання потрібно створити обстановку доброзичливості, позитивний емоційний настрій, оскільки в учнів розвинена інтуїтивна здатність сприймати емоційний настрій учителя. Не стала винятком у цьому сенсі й організація початку уроку математики. Тому доречно використовувати ігрові моменти під час проведення уроку, використовувати бліцопитування ланцюжком (перший учень ставить питання другому, другий – третьому і т.д.), вправу «Знайди помилку» (вчитель пропонує учням низку формул, серед яких є правильні і неправильні), що сприяє виникненню ситуації успіху на уроці, а отже, й формуванню позитивного настрою до предмета. З метою реалізації ідеї здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу доцільно на уроці використовувати динамічні паузи, «рухавку» – естафету з виконання математичних завдань із крейдою біля дошки. Такі вправи можна використовувати як під час актуалізації знань, так і під час розв'язання задач, засвоєння знань властивостей квадратного кореня, степеня, формування вмінь розв'язувати квадратні рівняння за допомогою теореми Вієта тощо. У розглянутій ситуації все залежить від творчості вчителя.

Неабияке значення в попередженні втомлюваності має чітка організація навчальної праці. Не всім учням легко дається математика, тому необхідно проводити роботу з профілактики стресів. Хороші результати дає робота в

парах, у групах як на місцях, так і біля дошки, де більш «слабкий» учень відчуває підтримку товариша. Адже суттю групової роботи є «навчання інших».

Гарним антистресовим моментом на уроці є стимулювання учнів до використання різноманітних способів розв'язання, без остраху помилитися, отримати неправильну відповідь. Під час оцінювання такої роботи необхідно враховувати не тільки здобутий результат, а й ступінь старанності учня. Наприкінці уроку потрібно обговорити не тільки те, що засвоєно нового, але з'ясувати, що сподобалося на уроці, які питання хотілося б повторити, завдання якого типу виконати.

Для того, щоб навчити учнів піклуватися про своє здоров'я, корисно на уроках розглядати завдання, які безпосередньо пов'язані з поняттями «знання свого тіла», «гігієна тіла», «правильне харчування», «здоровий спосіб життя», «безпечна поведінка на дорогах». Наприклад, у п'ятому класі, формуючи вміння в учнів розв'язувати задачі складанням рівнянь, можна запропонувати таку задачу: «У поперековому, крижовому та куприковому відділах хребта хребців порівну. У грудному відділі їх на сім більше, а в шийному відділі – на п'ять менше, ніж у грудному. Скільки хребців у кожному відділі хребта, якщо всього їх 32?» (Відповідь: 7, 12, 5, 5, 5).

Під час вивчення системи рівнянь першого степеня доцільно використовувати знання з теми про правильне харчування, розв'язуючи таке завдання: «Одне число на 5 більше, ніж друге. 60 % більшого числа на 2,7 більше, ніж ? % меншого числа. Знайдіть ці числа й довідайтесь, яка добова потреба організму в залізі та міді, у міліграмах». (Відповідь: 8 мг, 3 мг).

Для знаходження дробу від числа та числа за поданим дробом під час відсоткових розрахунків можна запропонувати учням таке завдання: В Україні щорічно помирає 500 000 чоловіків середнього віку; 42 % з них помирають через хвороби, пов'язані з тютюнопалінням. Скільки людей могли б продовжити життя, якби своєчасно кинули палити? (Відповідь: 210 000).

Вище зазначене дозволяє стверджувати, що управління процесом здоров'язбереження учнів у навчанні передбачає, що кожен урок повинен здійснюватися в умовах комфортності, що забезпечується дотриманням санітарно-гігієнічних та психологічних вимог. Вчитель має пам'ятати про здоров'язберігаючі компоненти уроку такі, як: ранкова гімнастика; динамічні паузи; чергування поз під час уроку; організаційний початок (вибудовуються договірні відносини, приймаються правила уроку); ранжирування навчального матеріалу уроку за ступенем складності, новизни, актуальності; використання активних методів навчання: пошукового, діалогічного, ігрового, проектного, дослідницького та ін.; відображення в змісті питань, пов'язаних зі здоров'ям, здоровим способом життя (за можливістю); гармонічне сполучення навчання-виховання-розвиток в навчальній діяльності; щільність уроку: кількість часу, витраченого на навчальну діяльність не менше 60 %, але не більше – 80 %; темп завершення уроку спокійний, учень повинен мати можливість поставити вчителю запитання; коментар учителем домашнього завдання (обсяг, «ризик», «небезпечні місця», наявність вибору). Вчитель має вміти стимулювати мотивацію учнів до здоров'язбереження. Зовнішня стимуляція

має здійснюватися через оцінку, похвалу, підтримку в момент змагання. Внутрішня стимуляція має здійснюватися через прагнення більше довідатися, активізацію інтересу до виучуваного матеріалу.

УДК 373.5.015.31:17.022.1

*Т. М. Семенютенко,
Криворізький НТМЛ*

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ПОЛІЕТНІЧНОГО УЧНІВСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Моральне виховання підростаючого покоління в сучасній українській загальноосвітній школі є одним з головних завдань навчально-виховного процесу, про що свідчать нормативно-методичні документи й матеріали в галузі освіти (Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа), Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепція національного виховання) та теоретичні і практичні дослідження означеної проблеми у філософському і психолого-педагогічному контексті.

Мораль як категорію етики та філософські аспекти морального виховання охарактеризовано у працях С. Анісімова, Р. Апресяна, В. Біблера, В. Блюмкіна, А. Гусейнова, О. Дробницького, О. Золотухіної-Аболіної, В. Малахова.

Психолого-педагогічні аспекти морального виховання були предметом дослідження Я. Бельмаз, О. Березюка, І. Беха, В. Болотіної, Є. Бондаревської, О. Газмана, Ю. Грицяя, В. Жуковського, М. Красовицького, О. Лішина, І. Мар'єнка, Н. Монахова, О. Невмержицької, Л. Рувинського, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, А. Шемшуріної, К. Чорної, М. Шилової.

У працях Г. Абрамової, І. Беха, І. Кона, І. Малкіної-Пих, А. Мудрика, В. Мухіної, Ф. Райса, Д. Фельдштейна предметом дослідження стали вікові особливості підліткового віку, які зумовлюють необхідність пошуку специфічних напрямів реалізації педагогічного виховного впливу.

Особливості реалізації морального виховання, як зазначають І. Бех, Є. Бондаревська, О. Вишневський, М. Каган, О. Сухомлинська, значною мірою залежить від розуміння його сутності, що знайшло своє відображення у концепціях виховання та формування ціннісної сфери особистості. Такий підхід до тлумачення сутності морального виховання базується на положеннях філософського вчення про цінності (Т. Аболіна, В. Блюмкін, Г. Вижлецов, О. Дробницький, А. Здравомислов, М. Каган, П. Матвеев, М. Розов) та психолого-педагогічних дослідженнях таких новоутворень у структурі особистості, якими є цінності й ціннісні орієнтації (М. Боришевський, С. Бубнова, О. Вишневський, О. Власенко, С. Волкова, Б. Гершунський, В. Драченко, П. Ігнатенко, Д. Леонтьєв, М. Нікандров, Ж. Омельченко, Е. Помиткін, О. Сухомлинська, М. Яницький).

Формування ціннісної сфери особистості підлітка у процесі виховання

відбувається під впливом багатьох зовнішніх чинників, одним з яких є соціокультурне середовище. На шляху до європейської та світової інтеграції сучасне українське суспільство відчуває дію світових трансформаційних процесів, пов'язаних із глобалізацією та уніфікацією всіх сфер життя, з одного боку, та локалізацією і диференціацією, з іншого.

Глобалізаційні процеси мають як позитивні, так і негативні наслідки, оскільки разом із зростанням політичної та економічної інтегрованості людства перед загрозою глобальної екологічної катастрофи, поширенням космополітичних настроїв мешканців єдиного «глобального поселення» у соціокультурній сфері відбувається ріст національної самосвідомості та прагнення зберегти власну унікальність та самобутність, що викликає ризики появи націоналістичних, шовіністичних настроїв. Одним із наслідків процесу глобалізації є створення поліетнічних держав завдяки підвищенню мобільності людей, які мають або потребу, або бажання змінювати місце проживання за межами розташування власного етносу. Україна ніколи не була моноетнічною країною, але сучасні демографічні та міграційні процеси прискорюють зміни етнічного складу населення, що призводить до актуалізації, а іноді й до загострення проблеми міжетнічних відносин.

Поліетнічність, яка стала об'єктивною реальністю багатьох країн світу та сучасного українського суспільства, детермінує появу цілого комплексу питань, а саме: етнічна ідентичність, етнічні цінності, культура міжетнічних взаємозв'язків, міжетнічна толерантність. Роль етнічності у структурі свідомості особистості та її зв'язок із проблемами виховання й соціалізації людини було досліджено в галузі етнології (Ю. Бромлей, Л. Гумільов, М. Тиводар), етнопсихології (О. Баронін, Н. Лебедева, Л. Орбан-Лембрик, О. Савицька, Т. Стефаненко, В. Павленко, Ю. Платонов); етносоціології (М. Скворцов, В. Крисаченко), етнополітики (В. Євтух, Ю. Римаренко) тощо. Середовище, в якому відбувається формування та соціалізація особистості, було об'єктом філософського й педагогічного осмислення, про що свідчать праці Д. Бенкса, М. Боритка, Е. Гусинського, І. Кона, В. Кукушина, Н. Лавриченко, Ю. Мануйлова, А. Мудрика, С. Нієто, Л. Новикової, Н. Селиванової, В. Трухова, Ю. Турчанинової, Н. Щуркової. Отже, поліетнічне учнівське середовище сучасних загальноосвітніх шкіл вимагає урахування своїх особливостей під час організації та здійснення навчально-виховного процесу, а саме під час побудови змісту, форм, методів і засобів виховної роботи, що не достатньо відображено в дослідженнях з проблем морального виховання особистості.

УДК 37.091.8:37.015.31

*І. Ю. Серьогіна,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

СИСТЕМА ГУРТКОВОЇ РОБОТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Художньо-творча діяльність людини розгортається в різноманітних

формах, що називають видами мистецтва, його родами і жанрами. Так, залежно від матеріальних засобів, за допомогою яких конструюються художні твори, об'єктивно виникають групи видів мистецтв: просторові, чи пластичні (живопис, скульптура, графіка, художня фотографія, архітектура, декоративно-прикладне і дизайн); тимчасові (словесні й музичні); просторово-тимчасові (танець, акторське мистецтво); синтетичне (театр, кіномистецтво, телемистецтво, естрадно-циркове тощо).

У школі на уроках технології здійснюється первинне знайомство з творами художників, використаних з метою характерного виховання, розвитку художнього смаку учнів та їх художньо-творчих здібностей. Свої здібності школярі активно представляють у різних видах художньої праці, зокрема у процесі гурткової роботи (гурток декоративно-прикладного мистецтва). Так, у процесі організації гурткової роботи, керівник повинен приймати до уваги сенсорний та естетичний досвід, тобто вміти поєднати розвиток мислення та мовлення учнів з естетичним пізнанням та художнім розвитком. Ознайомлення учнів навіть із звичайними художніми предметами повинно бути поводом для серйозної розмови про сутність естетичного у мистецтві та дійсності, про становлення сучасного стилю та моди, про специфіку системи зображувально-виразних засобів декоративно-прикладного мистецтва на рівні з іншими видами мистецтва.

Необхідно практично спрямовувати художні нахили учня так, щоб це допомогло йому в організації житла, одягу, розкривати естетичне значення твору декоративно-прикладного мистецтва минулих епох і сучасного часу. Ознайомлення учнів з декоративною образністю, особливо у творчості народних майстрів, сприяє розвитку у них естетичного ставлення до дійсності.

Отже, роль народного декоративно-прикладного мистецтва у творчому розвитку учнів дуже велика, оскільки:

- це розвиток пізнавальних здібностей учнів (розфарбовуючи малюнок, учень починає більше відчувати колір, учиться правильно розміщувати зображення на площині);
- це розвиток технічних навичок (учень оволодіває різними прийомами малювання розписів);
- це виховання пізнавального інтересу до зображувальної діяльності.

Отже, метою та завданнями системи гурткової роботи є забезпечення учнів цілісним сприйманням сучасного культурного простору України, розвиток у школярів пізнавальної, пошукової та творчої активності, а також:

- ознайомлення з образотворчими мистецтвами (живописом, скульптурою, графікою) і необразотворчими мистецтвами (елементами архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва, дизайну) та їх специфічними засобами художньої виразності: пластиком графічних ліній, кольорового мазка, пластиком форми матеріальних конструкцій;
- розвиток в учнів особистісно-ціннісного ставлення до пластичних мистецтв, до різних технік і жанрів художньої творчості;
- пропедевтична орієнтація у видах пластичного мистецтва (образотворчого і необразотворчого) та художніх професіях, що пов'язані з

цими видами мистецтва;

– формування в учнів уяви цілісної картини культурного простору, виховання інтегрованої особистості; забезпечення єдності у сприйманні довкілля емоційною, інтелектуальною і сенсорною сферами духовного життя учнів; розвиток творчої активності у художній праці на основі взаємодоповнюваності думки, почуття, практичної дії тощо;

– активна й усвідомлена участь учнів у художній продуктивній праці, що пов'язана з естетичним оформленням повсякденного побуту та художньо-трудовими традиціями і календарно-обрядовими святами за звичаями українського народу.

Грамотно організована система гурткової роботи у сучасній школі дійсно буде сприяти успішному формуванню не тільки творчих здібностей учнів, але й їх пізнавальній активності, самостійності та навичок саморозвитку в подальшому житті.

УДК 37.091.313:37.015.31

*Ж. О. Ткалик,
КПНЗ «СЮТ Довгинцівського району»*

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА ПІДТРИМКИ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ

В умовах стрімкого розвитку технологій та інтелектуалізації праці, соціально-економічних та суспільно-політичних процесів, які відбуваються в світі, знання перетворюються в один із стратегічних ресурсів держави, а якісна освіта стає важливим суспільним капіталом. Саме тому, в останнє десятиріччя розвинені країни важливе значення приділяють закріпленню свого інтелектуального та творчого потенціалу. У зв'язку з цим, робота з виявлення, розвитку та реалізації потенційних здібностей обдарованих та високо мотивованих дітей стає державним завданням.

У педагогічній діяльності необхідно використовувати технології, які задовольняють вимоги до рівня підготовки вихованців на всіх ступенях навчання, допомагають сформувати ключові компетентності.

Мета сучасної освіти сьогодні – підготувати дітей до самостійного життя, навчити орієнтуватися в соціумі, а головне реалізувати свій творчий потенціал, стати капітаном своєї долі, потрібним суспільству та навколишнім людям. Важливу роль у реалізації завдань освіти належить і позашкільній освіті. Підсумковим освітнім та виховним ефектом засвоєння вихованцями програми з початкового технічного моделювання повинні стати: соціалізація особистості, творче самовизначення, формування таких особистісних якостей, як: охайність, економність, раціональність тощо.

Технологію проектного навчання називають технологією четвертого покоління, яка реалізує особистісно зорієнтовний підхід до навчання і виховує в учнів такі якості, які дозволяють краще адаптуватися до соціально-економічних умов.

Технологія проектної діяльності дозволяє по-справжньому виявити і розвинути задатки особистості, її здібності. Саме творча проектна діяльність вихованців сприяє технічній освіті, формуванню технологічної культури кожного учня, допомагає інакше поглянути на середовище існування, раціонально використовувати і збагачувати ресурси країни та людський потенціал. Проектна діяльність дозволяє виявити і розвинути творчі можливості та здібності учнів, навчити розв'язувати нові задачі, виявляти нові якості робітника нового типу.

Сучасне проектне навчання знайшло широке застосування в освітніх системах навчання багатьох країн світу. Основна теза сучасного розуміння проектної методики зводиться до твердження: «Все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені потрібно, де і як я можу ці знання застосувати».

Ґрунтуючись на поняттях технології навчання і проектування, проектну методику слід розглядати як сукупність пошукових, проблемних, творчих методів, що є дидактичним засобом активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності і одночасного формування певних особистісних якостей учнів у процесі створення конкретного продукту. У такий спосіб проектна методика орієнтується не на сприйняття та відтворення фактичних знань, а на їх застосування і набуття нових знань шляхом самоорганізації і прояву творчості, креативності вихованців, що є досить значимим аспектом для викладання занять гуртка початкового технічного моделювання.

Задля реалізації технології проектного навчання можна використовувати наступні педагогічні умови:

- надати учням право вибору теми проекту, а також можливість індивідуально або разом з іншими планувати роботу, реалізувати свій проект;
- організувати розподіл роботи над проектом в групі, що передбачає співпрацю дітей;
- заохочувати і підтримувати прояви у дітей пошукової активності в їх дослідницькій діяльності, коли існує лише орієнтовне уявлення про очікуваний результат;
- заохочувати і підтримувати використання дітьми різних напрямів пошуку інформації, різноманітних методів дослідження;
- консультування учнів на всіх етапах роботи над проектом;
- надання дітям можливості для самооцінки виконаних ними проектів і роботи над ними.

Задля успішної роботи з вихованцями необхідно підвищення особистої компетентності керівника гуртка, висока комунікативна культура, вимогливість і вміння знайти підхід до дітей, знання вікової психології та уміння використовувати нові інтерактивні технології тощо. Дуже важливою є взаємодія з колегами, обмін досвідом, участь та проведення майстер-класів. Лише розвиваючи естетичний смак та фантазію, виховуючи любов до праці, навчивши використовувати та трансформувати здобуті знання і вміння, можна розраховувати на появу великої кількості талановитих спеціалістів, здатних повести за собою інших та достойно представляти країну на світовій арені.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ

Дитинство, яке є найважливішим етапом у житті кожної людини, її розвитку і особистісному становленні, значною мірою пов'язане з освітою. Тому реформаційні процеси, що відбуваються у вітчизняному і світовому освітньому просторі і потребують зниженням віку дітей, що починають систематичне навчання в школі, до 6-ти років, зумовлюють нагальність комплексного вирішення низки соціально-педагогічних проблем. Серед них найбільш гостро постає проблема збереження самоцінності й унікальності дошкільного дитинства.

Початок навчання з шести років передбачає вдосконалення системи дитячих дошкільних установ, оптимізації навчально-виховного процесу, органічною частиною якого є створення передумов до систематичної навчальної діяльності дитини, що ґрунтується на ідеї її всебічного і гармонійного розвитку. Зміни в освіті вимагають нових підходів у вирішенні питання наступності й перспективності взаємодії дошкільної і початкової ланок, де забезпечення «шкільної зрілості» дитини стає одним із головних завдань дошкільних навчальних закладів.

Перехід від дошкільного до молодшого шкільного дитинства є особливо значущим і відповідальним етапом у життєвому циклі становлення особистості. Це період визначальної ролі сім'ї і середовища, що оточує дитину, зміни виду провідної діяльності, появу нової соціальної ролі учня. У цей час відбувається розширення сфери потреб і мотивів, якісних перетворень у всіх сферах фізичного, психічного і соціального розвитку дитини, що в свою чергу призводить до новоутворень в інтелектуальній, емоційно-вольовій сферах, ставленні до себе й оточуючих. Готовність дитини до систематичного навчання стає підґрунтям, від якого залежить її подальші успіхи у навчальній діяльності, здатність до довільної діяльності, самодостатність і самопочуття, значною мірою впливає на її психічне та соматичне здоров'я.

Утім, в Україні дошкільні навчальні заклади відвідують лише 38 % дітей дошкільного віку. Поява освітніх закладів нового типу, потреба відбору дітей у гімназійні класи, що працюють за різними системами навчання, необхідність створення наскрізних стратегій реалізації особистісно зорієнтованої концепції освіти в контексті входження України в Європейський освітній простір зумовлює пошук шляхів удосконалення системи підготовки дітей до систематичного навчання в школі.

Проблема підготовки дітей до школи знайшла широке відображення у світовому й вітчизняному історико-педагогічному досвіді. Її вивчення започатковано класиками психології і педагогіки (Л. Виготський, О. Запорожець, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Ж. Піаже, К. Ушинський, Ф. Фребель). Окремі психологічні, педагогічні і методичні аспекти проблеми розкриваються в працях Т. Кондратенко, В. Котирло, Г. Кравцова, Н. Пушкіна, Є. Сапогової,

К. Щербачової, F. Nylor, Y. Ossola, D. Cadman, D. Wilson, L. Miller, G. Cummings. Обґрунтовано систему організованих занять у дитячому садку (О. Усова, Ф. Сохін); розроблено методику розвитку компонентів навчальної діяльності на спеціальних заняттях із дошкільниками (Л. Артемова, Л. Венгер, А. Давидчук, Т. Доронова, П. Лучанська); досліджено різні аспекти готовності дитини до школи (М. Безруких, І. Дубровіна, Я. Коломінський, Р. Немов, Є. Панько); роль сім'ї в цьому процесі (О. Докукіна, В. Тостовий, S. Valter, A. Rydell, D. Cookson, M. Roussey, I. Senecal, V. Stein та ін.).

Особлива увага приділяється наступності в навчанні та вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (Л. Артемова, В. Кузь, Л. Калмикова, О. Проскура, О. Савченко, Д. Струннікова, Т. Назаренко, Л. Федорович та ін.).

Про гостроту проблеми підготовки дитини до школи свідчать праці А. Богуш, Н. Бібік, Л. Іщенко, М. Вашуленка, О. Кононко, С. Лаврентьевої, Т. Піроженко, З. Плохій, К. Прищепи, Н. Шиліної. У них приділено увагу не тільки можливостям дошкільників у засвоєнні предметних знань, але й тому, що надмірне і раннє перевантаження дитини негативно впливає на її здоров'я, загальний розвиток, змінює сенс і зміст дошкільного дитинства.

Література

1. Васильєва В. Т. Дошкольное воспитание и проблема перехода в школу / В. Т. Васильєва // Начальная школа. – 2001. – № 11. – С. 24-26.

2. Вахорова Е. К. Экспресс-диагностика готовности к школе: Набор методик для педагогов и школьных психологов / Е. К. Вахорова, Н. В. Дятко, Е. В. Сазонова. – М.: Генезис, 1999. – 48 с.

3. Венгер Л. А. Об уровне развития детей, поступающих в школу / Л. А. Венгер // Дошкольное воспитание. – 1972. – № 8. – С. 33-38.

УДК 374:614

*Т. В. Філімонова,
ЦДЮТ «Дружба»*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В ПОЗАШКІЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ

Серед усіх людських цінностей пріоритет здоров'я займає чільне місце, оскільки тільки здорова людина може реалізувати свої творчі здібності і таланти, принести максимальну користь державі й самої собі. Однак, на жаль, ані молоде, ані старше покоління, не завжди усвідомлюють зв'язок між рівнем здоров'я і благополуччям, не вбачають у своїх правилах поведінки та повсякденній поведінці ризик для здоров'я, а заклади позашкільної освіти не завжди висувають на чинне місце роботу з формування в учнів здорового способу життя.

Науковцями (Г. Апанасенко, А. Афонін, В. Бобрицька, Т. Бойченко, Б. Бутенко, О. Вакуленко, Д. Венедиктов, Г. Голобородько, Д. Ізуткін, Б. Ільїн, В. Казначеев, І. Калайков, С. Лапаєнко, В. Ліщук, Ю. Лисицин, С. Свириденко, Л. Сущенко, Г. Царегородцев та ін.) обґрунтовуються визначення та підходи до

понять «здоров'я» та «здоровий спосіб життя». Науковці пов'язують здоровий спосіб життя у взаємозв'язку з поняттями «життєдіяльність», «дія», «соціальна активність особистості», «самосвідомість», «збалансований розвиток суспільства», «єдність матеріальної і духовної сфери людини» тощо.

Відповідно до визначення Всесвітньої організації із охорони здоров'я, *здоровий спосіб життя* – це комплекс заходів, що забезпечує людині нормальний фізичний, психічний, інтелектуальний і духовний розвиток і досконалість, надовго зберігаючи працездатність і активне довголіття [1, с. 3].

Серед чинників ризику, що інтенсивно впливають на здоров'я чинники, виділяються:

- чинники НТП (прискорення темпу життя, гіподинамія, інформаційні навантаження, монотонія);

- соціальні (нездорове харчування, шкідливі звички, невміння регулювати напругу і розслаблювати організм);

- шкільні (перевантаженість учнів, велика наповнюваність класів, неуспіх, занижений рівень успішності, невихованість, неблагополуччя психологічного клімату в колективі) [1, с. 126].

Як бачимо, проблема здоров'я підрастаючого покоління є комплексною і потребує здійснення всіх видів профілактики, причому на всіх можливих рівнях. Основною метою профілактики повинно стати виховання гармонійно розвиненої особистості, яка б поєднувала в собі моральну чистоту та фізичну досконалість.

Профілактика розглядається як активний поступальний процес створення умов і формування особистих якостей, які підтримують благополуччя. Це особливий вид діяльності, який перебуває на стику психології, педагогіки, соціології, соціальної роботи, медицини та інформаційних технологій.

У літературі виділяють первинну, вторинну і третинну профілактику. І якщо *вторинна та третинна профілактики* попереджають формування хвороб та ускладнень, пов'язаних з нездоровим способом життя і проводяться спеціальними установами, то первинна профілактика покладається цілком на навчальний заклад. *Первинна профілактика* спрямовує комплекс соціальних, просвітницьких і медико-психологічних заходів на формування в учнів навичок здорового способу життя та попередження можливих негативних дій відносно свого організму.

Розрізняють сім основних підходів первинної профілактичної роботи з дітьми і молоддю. Першим є *надання інформації* – найбільш розповсюджений підхід, який припускає, що підвищення рівня знань є ефективним засобом для відмови від ризикованої поведінки. Другий підхід акцентує на підвищенні *емоційної складової освітнього процесу* і базується на припущенні про те, що, наприклад, наркотична залежність зазвичай розвивається в людей, які мають труднощі у вираженні власних емоцій. Третій підхід спирається на *апелювання до цінностей і знань* і використовує методи поведінкової терапії із розробленням планів самовдосконалення, навчання стратегіям прийняття рішень. Четвертий – припускає *надання альтернативи* – упровадження альтернативних соціальних програм, у яких має реалізуватися прагнення до

ризик, пошуку гострих відчуттів, підвищена активність. П'ятий підхід передбачає *врахування впливу соціального середовища й однолітків* як найважливішого чинника розвитку людини, джерело зворотного зв'язку, заохочень і покарань. Саме цей підхід і визначає необхідність створення особливого освітнього середовища в закладі, відзнакою якою є пріоритет здорового способу життя і неприпустимість шкідливих звичок. Нарешті, шостий і сьомий підходи мають на увазі запровадження програм щодо *зміцнення здоров'я й виховання протидії* до негативного впливу соціуму на ставлення до здоров'я. На практиці можна побачити використання як окремих напрямків, так і різноманітні їх поєднання [1].

Формування здорового способу життя є тривалою в часі, систематичною, усвідомленою діяльністю педагогічного колективу, батьків, соціуму в напрямі поліпшення успадкованих резервів фізичного, психічного здоров'я як основи якісного особистісного, суспільного й професійного життя. Системотвірним компонентом такої діяльності є формування в учнів стійкої мотивації на здоровий спосіб життя.

Формування здорового способу життя у вихованців позашкільних освітніх закладів має охоплювати такі напрями: 1) проведення комплексу діагностичних досліджень стану здоров'я дітей із метою врахування його рівня і динаміки змін в організації процесу навчання і розвитку дітей; 2) запровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій; 3) навчання дітей прийомам здорового способу життя; 4) поінформування щодо чинників небезпеки і ризику для здоров'я; 5) спеціальна організація рухової активності вихованців; 6) проведення масових оздоровчих заходів («Дні здоров'я», «Дні сімейного здоров'я»); 7) посилення просвітницької роботи серед батьків.

Формування й дотримання здорового способу життя – процес тривалий. Важливим чинником її ефективності є конкретна діяльність педагога, що здійснюються з організації особливого укладу життя учнів, організації їх життєдіяльності у ході освітнього процесу.

Література

1. Формування здорового способу життя : [навч. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців] / [кер. авт. кол. О. Яременко]. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 168 с.

УДК 373.3.015.31:338.48-32

*Л. В. Шатиришвілі,
Криворізька ЗОШ I-III ступенів № 8*

НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ЕКСКУРСІЙ: НА ПРИКЛАДІ Р. ІНГУЛЕЦЬ

Спостереження як один із основоположних методів навчання, відомий давно, але в сучасній методиці викладання не втратив своєї актуальності, а, навпаки, придбав нові риси і є для природничих дисциплін обов'язковим. В учнів формуються уміння бачити, помічати, пояснювати явища природи.

Від того, наскільки повно молодші школярі оволодіють основами

природничих наук, залежить їх подальші успіхи в освоєнні біології, географії, хімії. Тож, у початкових класах спостереження дітей у природі повинні бути науковими, доступними і захоплюючими.

Найбільш ефективними засобами впливу на формування особистості дитини є екскурсії. Перевага екскурсій в тому, що вона дозволяє в природних умовах познайомити дітей з явищами природи. Виходячи з актуальності досліджуваної проблеми (експедиційні дослідження екологічного стану р. Інгулець, шляхи забруднення річки та пропозиції щодо поліпшення екологічного стану річки) ми теоретично обґрунтували та практично впровадили, як на практиці організувати та провести дослідно-експериментальну роботу. Далі розглянемо зміст такої екскурсії на прикладі дослідження ріки Інгулець.

Все життя на нашій планеті неможливе без води. Вода входить у склад всього живого. В становленні людини, в її історії та культурі роль води величезна. На річці Інгулець засновано наше місто – Кривий Ріг. Вся історія міста та розвиток його господарства пов'язана з річкою.

Річка Інгулець потребує захисту від надмірно шкідливого впливу господарської діяльності людини, яка призвела до її критичного стану.

Під час відвідування краєзнавчого музею нам розповідали про перші описи річки Інгулець, та її основної протоки річки Саксагань із записок Е. Зуєва, який 220 років назад здійснив подорож з Санкт-Петербурга в Херсон. Він писав: «Дорога лежала вздовж річки Інгулець, яка шириною була різною, дивлячись, як кам'яністі береги річки розливатися дозволяли; були перекази в заростях чагарнику й очерета і береги всі майже кам'яні, стрімчасті і до того ж місцями вапнякові, а в іншому місці із залізного шиферу склалися. Інгулець до судноплавства придатний, з глибиною близько десяти сажнів, це приблизно 21-25 м)...» І далі «Як в Інгульці, так і в Саксагані водиться безліч раків, сомів, які дуже великі...». З опису видно, що в порівняно невеликому минулому, річки Інгулець і Саксагань були повноводними з чистою водою, з розвинутою флорою та фауною.

Перед нами постало питання, чому так змінилася наша річка? Ми вирішили організувати експедицію для встановлення видів забруднення річки Інгулець в Центрально-Міського районі. Початком нашого дослідження було Карачуновське водосховище, яке було споруджено для регулювання стоку води. Тут ми побачили, що разом з водою виноситься мул з водосховища, що може призвести до замулювання берегів. Далі ми йшли берегом річки, де проводили наступні виміри: 1) колір, прозорість та запах води на ділянках річки; 2) рахували кількість та приблизну площу смітників; 3) наявність виходу стічних вод; 4) стихійний випас худоби; 5) заселення берегу річки господарськими подвір'ями; 6) розораність берегів.

Таким чином, нами було досліджена ділянка річки довжиною 12 км, від Карачуновського водосховища до залізничного мосту неподалік вул. Халтуріна в центрально-міському районі. Ми зафіксували вздовж берегів річки:

- 44 стихійні смітники, загальна площа яких становить близько 563 кв. м;
- скид води з 8 колекторів;

- скид кар'єрних та промислових вод – 3 шт.
- 4 стихійні випаси худоби;
- майже всі береги річки заселені господарськими подвір'ями, особливо від вул. Лагерної до вул. Халтуріна.

Зробивши підрахунки встановили, що на один кілометр річки Інгулець приходить більше 3 смітників, загальна площа яких – близько 47 кв. м, майже один колектор, а на кожні чотири кілометри – ведеться стихійний випас худоби (який, мабуть, буде збільшуватись в літній період). Якість води вздовж річки змінювалась, особливо біля скиду води з колекторів та смітників (сіро-зелена за кольором, каламутна, з неприємним запахом).

Під час нашої роботи ми можемо зробити наступні висновки.

На екологічний стан річки несприятливо впливають такі фактори господарської діяльності:

- скидання відпрацьованої води промисловими підприємствами;
- надмірний відбір води для промислових потреб з річки, що зменшує кількість води в річці;
- скид води з кар'єрів з великим вмістом розчинених хімічних речовин та мулом;
- наявність господарських подвір'їв, які скидають забруднені стічні води безпосередньо в річку;
- наявність стихійних смітників на берегах річки, які теж забруднюють воду;
- велика розораність та мале заліснення берегів річки, що призводить до інтенсивного замулення ріки та її забруднення;
- наявність на берегах річки отар худоби, що можуть забруднювати річку;
- створення загат, гребель та інші за течією річки, які можуть бути перешкодою на шляху міграції риб;
- недосконалість, або навіть відсутність, очисних споруд підприємств, які скидають стоки в річку та інші.

На основі одержаних нами результатів обстеження річки можемо зробити висновок, що вплив господарської діяльності на екологічний стан річки є критичним і потребує термінового поліпшення.

Наші пропозиції для поліпшення екологічного стану річки Інгулець:

- 1) Постійний контроль господарської діяльності в межах басейну річки місцевими органами виконавчої влади відповідно з чинним законодавством.
- 2) Якісний контроль за виконанням адміністративної відповідальності за створення стихійних смітників.
- 3) Створення лісонасаджень, що покращить підземне живлення річки, якість води та збільшить об'єм води в річці.
- 4) Створення шкільних «Екологічних патрулів» для прибирання берегів річки від сміття.
- 5) Укріплення берегів від механічного розмивання хвилями, кригою та іншим.
- 6) Розчистка від донних відкладів.
- 7) Реконструкція гребель та знищення загат і інших штучних споруд, щоб

зменшити зарегульованість стоку.

8) Утилізація надмірної водної рослинності.

9) Охорона місць нересту риби, помешкань тварин, життя яких пов'язане з річкою (видри, дикі качки та інші).

Цей вид роботи з учнями доводить, що рівень сформованості вміння спостерігати та проводити дослідно-експериментальну роботу буде зростати від класу до класу. Однак для цього необхідно вести постійну цілеспрямовану системну роботу з розвитку вміння спостерігати природу рідного краю та антропогенний вплив на неї в ході проведення екскурсій та на уроках природознавства. Отже, можна зазначити, що саме екскурсійні дослідження якомога краще можуть познайомити учнів початкових класів з явищами природи та є найбільш ефективними засобами впливу на формування особистості дитини в початкових класах.

УДК 37.091.8:37.015.31

*І. Ю. Хисна,
КПНЗ «СЮТ Довгинцівського району»*

РОЛЬ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Одна з основних умов розвитку творчої особистості – взаємодія між зовнішніми і внутрішніми чинниками, між генетичною обумовленістю творчої обдарованості й умовами, які пропонує навколишнє середовище.

Нині, коли на предмет «Технологія» в сучасній системі освіти кількість годин постійно скорочується, розвиток творчих здібностей учнів на уроці є вельми проблематичним. Учні ледь встигають отримати елементарні знання та вміння з обробки конструкційних матеріалів. Тому значення гурткової роботи важко переоцінити. Одна з головних завдань педагога – пробудити в учнів активну позицію у сприйнятті краси навколишнього світу через заняття творчістю в різних гуртках.

Великі можливості для розвитку творчих здібностей учнів мають гурткові заняття. Викликаючи інтерес учнів до предмета, гуртки сприяють розвитку кругозору, творчих здібностей, прищепленню навиків самостійної роботи і тим самим підвищенню якості підготовки до навчальних предметів. У гуртках великий простір для різноманітної діяльності школярів: виготовлення виробів, конструюванню, моделюванню, дослідницька діяльність тощо. У процесі виконання подібних робіт у школярів виникає й закріплюється інтерес до окремих тем.

Мета гурткової роботи: створення умов для максимально ефективного, цілісного розвитку особистості дитини, тобто створення умов для розкриття й розвитку таланту; вдосконалення умінь і навичок, отриманих на заняттях технології, підвищенню майстерства й розвиток творчих здібностей учнів.

Заняття гуртка покликані сприяти розвитку у учнів художнього смаку як складової частини матеріальної і духовної культури, художньо-творчої активності, допомогти їм в оволодінні образною мовою декоративно-

прикладного мистецтва. Художня діяльність учнів на заняттях знаходить різноманітні форми вираження при виготовленні різних виробів. Творчий розвиток школярів здійснюється через знайомство з творами декоративно-прикладного мистецтва, зразками дизайнерських розробок.

Творчо активна діяльність у процесі навчання формує у школярів ряд якостей, які в кінцевому підсумку позитивно позначаються на характері учня. Практика переконує, що для формування багатого внутрішнього світу учнів треба обирати такі прийоми і способи спонування до активної творчої діяльності, які розкривають перед ним привабливу перспективу подолання труднощів, розвиток творчого мислення.

Найважливішою умовою розвитку творчості учнів є спільна з викладачем дослідницька діяльність. Вона можлива лише тоді, коли вирішується завдання, відповідь на яку не знає ні учень, ні викладач. У цих умовах завдання перетворюється з навчальної в реальну наукову чи виробничу проблему, що збагачує і посилює «запал» мотивів, що спонукають творчу діяльність. Особливого значення набувають мотиви самореалізації, соціальні мотиви, мотиви змагання та ін., для актуалізації цих мотивів і формування внутрішньої мотивації особливе значення має особистісна включеність викладача в спільну діяльність з вихованцем.

Для формування творчого потенціалу учнів на заняттях, як правило, використовуються різні практичні методи навчання. Їх особливість полягає в тому, що в діяльності учнів переважає застосування отриманих знань до вирішення практичних завдань. На перший план висувається вміння використовувати теорію на практиці. Такий метод виконує функцію поглиблення знань, умінь, а також сприяє розв'язанню завдань контролю і корекції, стимулювання пізнавальної та творчої діяльності.

Виокремлюють п'ять етапів, через які зазвичай проходить пізнавальна діяльність учнів на практичних заняттях:

1. Пояснення педагога. Етап теоретичного осмислення роботи.
2. Показ. Етап інструктажу.
3. Спроба виконання.

4. Виконання роботи – це етап, на якому кожен самостійно виконує завдання. Педагог на цьому етапі особливу увагу приділяє тим учням, які погано справляються із завданням.

5. Контроль. На цьому етапі роботи учнів перевіряються і оцінюються. Враховується якість виконання, дбайливе ставлення до часу, матеріалів, швидкість і правильне виконання завдання, а також прояв творчого мислення.

Конструювання – основний метод, який використовується в процесі трудового навчання учнів усіх вікових груп. Він пов'язаний не тільки з вирішенням творчого завдання та конструювання або моделювання виробів праці, але і з необхідністю технологічного розроблення і виготовлення даного об'єкта. На передній план тут висувається творче застосування знань на практиці.

Існує п'ять рівнів творчої підготовленості учнів:

1-й рівень. Учень може виготовити виріб з пред'явленої документації з

внесенням часткових змін у креслення, схему спрямованих на вдосконалення форми виробу або раціональне розташування деталей тощо.

2-й рівень. Учніві доступно виготовлення виробів з доконструюванням і самостійним внесенням змін в пред'явлену технологічну документацію або окрему схему.

3-й рівень. Учень справляється з виготовленням виробів з попереднім оригінальним конструкторським удосконаленням і самостійним внесенням змін у технологічну документацію або схему.

4-й рівень. Учніві посильна самостійна технологічна розробка оригінальної конструкторської ідеї виробу (запропонованою вчителем) і його виготовлення.

5-й рівень. Учень здатний самостійно обґрунтувати і сформулювати оригінальну конструкторську або раціоналізаторську ідею виробу, розробити документацію та виготовити виріб.

У процесі розвитку творчого потенціалу бажано в максимальній мірі спиратися на позитивні емоції учнів (подиву, радості, симпатії, переживання успіху). Негативні емоції пригнічують прояви творчого мислення.

Велике значення у творчій діяльності має безперервність творчого процесу. Практика показує, що епізодична творча діяльність малоефективна. Систематична творча діяльність учнів протягом усіх років неодмінно призведе до виховання стійкого інтересу до творчої праці, а, отже, і до розвитку творчого потенціалу.

СЕКЦІЯ 6

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

УДК 378.371

О. С. Білоус,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ДИДАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

У сучасних умовах модернізаційних перетворень, що відбуваються в українському суспільстві та національній системі ступеневої освіти, особливо актуальними видаються проблеми, які пов'язані з фундаменталізацією та інноватизацією освіти педагогічних кадрів вищої школи. Суттєво те, що сьогодні у системі вищої освіти характерним є усвідомлення соціальної значущості фахової компетентності та професійної культури педагогічних кадрів вищої школи, які забезпечують якість підготовки майбутніх спеціалістів, мобільних та конкурентоспроможних, готових до професійного зростання в умовах інформатизації суспільства та розвитку нових науково ємних технологій. При цьому мається на увазі, що основний контингент педагогічних кадрів вищої школи переважно формується зі складу випускників вищої школи, ефективність діяльності якої в окресленому напрямку повинна значно зростати.

Для успішного реформування системи освіти, потрібна нова освітня практика, суб'єктами якої повинні стати педагоги-професіонали нового покоління, здатні до професійно-особистісного самовизначення та саморозвитку у світі культури, конструювання та здійснення культуровідповідних, гуманістично спрямованих педагогічних систем та технологій.

Професійно-дидактична культура, відповідно до стверджень В. Гриньова, Г. Криницької, О. Патріної, Т. Попової, М. Тиріної, О. Усова, Н. Фат'янової, є умовою забезпечення ефективності педагогічної діяльності спеціалістів освіти, яка сприяє інтенсивному саморозвитку його професійних та особистісних якостей. Наявність професійно-дидактичної культури дозволяє педагогам бачити не тільки проблеми навчання, але й шляхи їх вирішення, перспективи розвитку освітнього простору, допомагає опанувати передові досягнення дидактичної науки, передовий педагогічний досвід, але головне – забезпечити активне перетворення педагогом свого внутрішнього світу, який призводить до якісно нового строю та способу його професійної життєдіяльності, творчої самореалізації в педагогічній професії.

Ми погоджуємося з думкою О. Усова, що професійно-дидактична культура – це інтегральна якість особистості педагога, яка визначає його спрямованість на опанування ціннісних орієнтацій у професійній діяльності як сукупності дидактичних та професійних знань, постійне вдосконалення дидактичних здібностей, їх творчу реалізацію у продуктивній професійній

діяльності. Структура професійно-дидактичної культури, з точки зору автора, є синтезом ціннісного, когнітивного, інструментального, результативно-творчого компонентів, а також освітньої, виховної, розвивальної, координуючої та інтегруючої функції, які забезпечують у своїй взаємодії творчу самореалізацію особистості педагога. Провідними показниками проявлення останньої виокремлені: ставлення до професійно-дидактичної діяльності; наявність професійних та психолого-педагогічних знань; ступінь володіння дидактичними засобами; ступінь реалізації в педагогічній діяльності [1, с. 187].

Отже, професійно-дидактична культура – це такий спосіб буття майбутніх педагогічних кадрів, який забезпечує їхню всебічну гуманістичну та творчу самореалізацію як суб'єктів дидактичного пізнання, спілкування, співпраці та співтворчості і тим самим сприяє прогресивному розвитку теорії і практики вищої освіти як особливого соціального інституту, роль якого в умовах глобалізаційних змін значно зростає.

Література

1. Усов А. А. Формирование профессионально-дидактической культуры педагогов дополнительного образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Усов Алексей Анатольевич. – Тамбов, 2003. – 270 с.

УДК 351.746:355

І. Г. Блощинський,

*Національна академія Державної прикордонної
служби України ім. Богдана Хмельницького*

ХАРАКТЕРИСТИКА МОТИВАЦІЙНО-ЦІЛЬОВОГО КРИТЕРІЮ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Професійна компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників під час фахової підготовки з використанням технологій дистанційного навчання (ДН) повинна бути структурована як система, яка передбачає такі критерії: мотиваційно-цільовий, соціо-прогностичний, пізнавально-інформаційний, навчально-результативний, структурно-логічний та відповідних показників.

Мотиваційно-цільовий критерій професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників характеризує професійну спрямованість і мотивацію (наявність внутрішніх і зовнішніх мотивів засвоєння фахових дисциплін), особливості професійної діяльності прикордонників; сформованість ціннісних орієнтацій та інтересу до професійної діяльності; прагнення до успішного використання можливостей інформаційних технологій (ІТ) та технологій ДН для вирішення завдань з охорони державного кордону (ДК); визнання необхідності безперервного розвитку у професійній сфері; навчальну активність і самостійність, прагнення до професійного самовдосконалення через організацію самоосвітньої діяльності; розвиненість професійно необхідних якостей, насамперед відповідальності, організованості, самостійності, комунікабельності та наполегливості під час вивчення фахових дисциплін засобами ДН.

Для розвитку цього критерію підготовка курсантів факультетів «Охорона та захист державного кордону», «Іноземних мов і гуманітарних дисциплін», які вивчають дисципліни циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки («Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Інформаційні технології у перекладацькій діяльності», «Спеціальний переклад») здійснювалася на основі технологій ДН, а саме: використовувалися онлайн-словники, електронні посібники та ін. У курсантів, які вивчають англійську мову та спеціальний переклад із використанням технологій ДН постійно формується мотивація до служби в органах охорони ДК. Вони усвідомлюють значущість отриманих знань з англійської мови та спеціального перекладу, перспективу кар'єрного зростання. Під час виконання службових обов'язків вільне спілкування англійською мовою з іноземцями, які перетинають ДК України сприятиме підвищенню ефективності здійснення перевірки документів та огляду транспортних засобів і вантажів. Проведення інтерв'ювання іноземних громадян у випадку порушення правил перетину ДК України відбуватиметься швидше і результативніше.

Володіння англійською мовою сприятиме підвищенню культури спілкування та ефективному вирішенню конфліктів з дотриманням норм і принципів моралі у професійній діяльності; відкриє можливості для майбутніх офіцерів-прикордонників приймати участь у спільних міжнародних навчаннях, тренінгах, симпозіумах, конференціях, програмах, проектах; допоможе майбутньому офіцеру-прикордоннику розвиватися як особистості багатогранній, освіченій, інтелігентній та різносторонній. Офіцер-прикордонник, який володіє іноземною мовою, викликає повагу й авторитет у підлеглих, а це відповідно впливає на ефективну взаємодію (з персоналом, громадянами). Вивчення таких тем, як «Прикордонні відомства країн світу», «Світова незаконна міграція», «Технічні засоби охорони кордону», «Боротьба з міжнародним тероризмом та контрабандою», «Служба на пункті пропуску/прикордонний контроль», «Правоохоронні відомства України» знайомить курсантів з особливостями службової діяльності на кордоні та спонукає їх до визначення напрямку їх майбутньої професійної діяльності.

УДК 37.011.3-051:331.55

Л. В. Божко,
*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНО МОБІЛЬНОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Система освіти на сучасному етапі розвитку суспільства зазнає значних змін, пов'язаних зі зміною культурно-історичного розвитку. Але які б реформи не проводились би в системі освіти, так чи інакше реалізовує їх вчитель. Дані фактори потребують розвитку у сучасного педагога окремих професійних компетенцій – кола умінь, навичок, якими вчитель досконало володіє як

професійно мобільний фахівець.

Професійно-педагогічні компетенції вчителя можна поділити на окремі групи, а саме:

1. Соціально-психологічна компетенція – готовність педагога вирішувати професійні задачі, в тому числі в режимі розвитку.

2. Професійно-комунікативна компетенція визначає ступінь успішності педагогічного спілкування та взаємодії з суб'єктами освітнього процесу.

3. Загальнопедагогічна професійна компетенція включає в себе психологічну та педагогічну готовність до розгортання індивідуальних особливостей психології та психофізіології пізнавальних процесів особистості; знання основ педагогіки.

4. Предметна компетенція в сфері предметної спеціальності – знання в сфері предмету, що викладається, методики його викладання.

5. Управлінська компетенція – володіння вміннями проводити педагогічний аналіз, ставити цілі, планувати та організовувати діяльність.

6. Рефлексивна компетенція – вміння бачити процес та результат власної педагогічної діяльності.

7. Креативна компетенція – вміння вчителя виводити діяльність на творчій, дослідницький рівень.

Концепція сучасної освіти, головною метою якої є розвиток творчої та всебічно обдарованої дитини, вимога наявності у вчителя вміння:

- навчатися разом з учнями, бути здатним до самоосвіти;
- планувати та реалізовувати самостійну діяльність учнів;
- мотивувати учнів, включати їх у різні види діяльності з урахуванням їх індивідуальних особливостей;

- планувати навчальний процес, при цьому використовувати різноманітні освітні форми;

- помічати схильності учнів та відповідно до них визначати оптимальні навчальні матеріали;

- володіти проектним мисленням та вміти організовувати групову проектну діяльність і керувати нею;

- використовувати систему оцінювання, яка дозволяє учням адекватно оцінювати свої досягнення та удосконалювати їх;

- реалізувати рефлексію своєї діяльності та вміти організувати її серед учнів під час навчально-виховного процесу;

- передбачати у змісті заняття застосування форм діалогу та конструктивної дискусії, створюючи атмосферу, в якій учні хотіли б висловлювати власні думки, дискутувати не тільки між собою, але і з вчителем, приймаючи те, що його точка зору також може підлягати критиці.

Оволодіння вчителем визначеною системою компетенцій сприятиме його конкурентоспроможності й професійної мобільності.

ДІЛОВА ГРА ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Постійне покращення процесу підготовки спеціалістів залишається однією із головних тривалих завдань вищої школи України, оскільки суспільство висуває певні вимоги до кожної професійної діяльності, в тому числі педагогічної. Поряд із цим, ділові ігри вирішують важливу задачу – формують у майбутніх учителів технологій самостійне мислення: дають можливість більш впевнено орієнтуватися у різних складних і непередбачених ситуаціях і знаходити правильний вихід із них.

Під діловою грою розуміють процес відпрацювання і прийняття рішення в умовах покрокового уточнення необхідних чинників, аналізу інформації, що додатково надходить і обробляється на окремих етапах гри. Параметри обмежень від кроку до кроку можуть змінюватися, у зв'язку з чим виникають нові й нові виробничі ситуації, рішення яких повинно підпорядковуватися загальній меті ділової гри.

Одна з вимог ділових ігор в нашому випадку – імітування найбільш характерних елементів діяльності вчителя технологій при формування культури споживання в учнів, максимальне наближення до реальності, що зумовлює необхідність урахування специфіки і умов діяльності конкретного закладу чи відповідних структурних підрозділів.

Перевагами методу ділових ігор є те, що він дозволяє:

- розглянути певну проблему в умовах стислого проміжку часу (стискання реального процесу);
- відпрацювати певні навички виявлення, аналізу і розв'язання конкретних виробничих проблем;
- доповнити отримані в процесі вивчення курсу теоретичні знання при підготовці до формування культури споживання в учнів для орієнтації в нестандартних ситуаціях;
- сконцентрувати увагу на головних аспектах проблеми і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- розвивати взаєморозуміння між учасниками.

Студентам пропонується ділова гра «*Раціональне споживання товарів і послуг*», за умовами якої формується відбіркова комісія з трьох чоловік, решта студентів виконують ролі споживачів певних товарів і послуг. Оголошується конкурсний набір у філію організації з захисту прав споживачів в такі групи за напрямом роботи: правова основа захисту прав споживачів; права споживачів товарів і послуг; правове регулювання якості товарів, робіт і послуг; захист прав споживачів під час здійснення окремих видів торгівельної діяльності, у наданні послуг і виконанні робіт; захист прав споживачів під час придбання окремих видів товарів; позасудовий та судовий захист прав споживачів.

Для відбору претендентів використовується тестування знань і вмінь за напрямком роботи групи, а також панельне інтерв'ю, що проводить спеціальна відбіркова комісія. Кожному кандидатові дається 5 хвилин на підготовку і 3-5 хвилин на виступ. У своєму виступі він повинен:

- схарактеризувати мотиви, що спонукали взяти участь у конкурсі, пояснити свій вибір конкретної групи;
- продемонструвати як професійну, так і споживчу компетентність;
- розповісти, що нового і корисного він може принести філії з захисту прав споживачів товарів і послуг.

Відбіркова комісія оцінює кандидатів за п'ятибальною системою. Той, хто набрав найбільшу кількість балів, оголошується переможцем, тобто буде прийнятий на роботу. Таким чином, ця ділова гра дає змогу експертам побачити й оцінити складники професійної підготовки майбутнього вчителя технологій до формування культури споживання в учнів загальноосвітньої школи, зробити необхідні висновки.

УДК 377

*Л. В. Волкогон,
ДПТНЗ «Дніпропетровський професійний залізничний ліцей»*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ УЧНІВ У СИСТЕМІ «ПТНЗ – ПРОФІЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО»

Адекватною реакцією української освіти на соціально-економічні зміни стали нові підходи до організації навчання в залізничному ліцеї, що має функціонувати як профільний навчальний заклад. Створювати сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів, формування у них орієнтації на певний вид професійної діяльності.

Розбудова загальноосвітньої та професійної підготовки учнів в Дніпропетровському професійному залізничному ліцеї потребує осмислення особливостей функціонування професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) та розроблення ефективних шляхів їхнього подальшого розвитку. Загальноосвітньою та професійною тенденцією є орієнтація залізничного ліцею на диференціацію, варіативність, багатпрофільність, інтеграцію допрофесійної та професійної освіти.

Вивчення вимог до професійної діяльності в навчальних закладах, аналіз упровадження сучасних технологічних процесів, використання новітньої техніки у професійній діяльності залізничників дало змогу виявити низку суперечностей між: різними інтелектуальними здібностями, інтересами та потребами учнів щодо допрофесійної (з перспективою майбутньої професійної), реальними розумовим потенціалом значної частини учнів щодо здобуття середньо-професійної освіти в нинішніх вимірах і відсутністю відповідних умов для опанування тієї чи іншої професії у школі; змістом і методами початкової професійної підготовки молоді та вимогами подальшої професійної освіти; чинною системою профорієнтації та профвідбору

залізничних спеціальностей та запитами молоді, потребами суспільства, ринку праці та роботодавців. Певну частину цих суперечностей можна вирішити шляхом оновлення змісту, структури й організації допрофесійної та професійної підготовки учнів залізничного ліцею.

Відповідно до мети та гіпотези тематичного напрямку роботи визначено основні завдання:

1. Дослідити стан теорії та практики допрофесійної та професійної підготовки учнів залізничного ліцею.

2. На основі аналізу функцій, структури допрофесійної підготовки майбутніх залізничників та дослідження її особливостей визначити організаційно-педагогічні умови взаємодії підприємств і професійних ліцеїв залізничного профілю в допрофесійній підготовці учнів.

3. Теоретично обґрунтувати та розробити модель допрофесійної підготовки учнів у системі «професійний ліцей залізничного профілю – депо».

4. Розробити методику реалізації допрофесійної підготовки з урахуванням можливостей професійно-технічної освіти, визначити критерії та показники допрофесійної підготовки учнів.

5. Експериментально перевірити ефективність допрофесійної підготовки учнів у системі «професійний ліцей залізничного профілю – депо».

Актуальність проблеми підготовки висококваліфікованого робітника, здатного забезпечити високу продуктивність праці, пов'язується нині із завданнями побудови постіндустріального суспільства. Головними рисами його розвитку, а також нового технологічного способу виробництва є підвищення наукоємності виробництва. Тому в умовах ринкової економіки вимоги до професійної майстерності робітника, безсумнівно, зростають.

Підготовка компетентної творчої особистості майбутнього робітника має реалізовуватися через оптимальне поєднання фундаментального, гуманітарного і професійного блоків дисциплін, їх взаємопроникнення на основі міжпредметних зв'язків, інтегрованих курсів, міждисциплінарних форм контролю, що забезпечить формування цілісного і системного знання.

За таких умов актуальності набуває підготовка майбутніх кваліфікованих робітників залізничного профілю до роботи в умовах функціонально-технологічного оновлення, формування в них професійної компетентності, розвинених творчих, дослідницьких здібностей, конкурентоздатності, ерудованості, здібностей до безперервної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що в сучасних умовах проблему підготовки висококваліфікованих професіоналів неможливо вирішити без фундаменталізації та інтеграції освіти. Крім того, фундаменталізація освіти ефективно сприяє формуванню творчого мислення.

Інтеграція знань – багатопланова, складна проблема, що включає психологічні, педагогічні та соціальні аспекти.

Інтеграція може вирішити основні суперечності освіти – протиріччя між безмежністю знань і обмеженими людськими ресурсами.

За багаторічну працю в системі профтехосвіти ми зрозуміли, що нікому не можна дати освіту на засадах якоїсь окремої науки незалежно від інших наук,

що інтеграція, тобто органічне поєднання відомостей інших навчальних предметів навколо однієї теми, є однією з найперспективніших інновацій, яка закладає нові умови діяльності викладачів та учнів, що має великий вплив на ефективність сприйняття учнями навчального матеріалу.

Інтеграція здатна вирішити чисельні проблеми освітянської системи. Ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, тобто освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити кожній людині самостійно досягти тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватися в різних соціальних галузях.

УДК 378.147.315:519

*Г. А. Горшкова, О. В. Віхрова,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-МЕТАЛУРГІВ

Вища математика належить до циклу математичної, природничо-наукової підготовки. Знання з дисциплін цього циклу є основою для усвідомленого засвоєння професійно-орієнтованих дисциплін, які, в свою чергу, надають майбутньому інженеру-металургу змогу вільно орієнтуватися у вивченні спеціальних дисциплін таких, як теорія металургійних процесів, теорія та технологія виробництва металів, матеріалознавство та обробка металів, металургійні печі.

Для металургії як галузі господарювання характерні дві особливості. По-перше, масштаби виробництва металів і сплавів вивели металургію за споживанням енергетичних ресурсів на одне з перших місць серед інших галузей. По-друге, технологічні процеси в металургії, які пов'язані з переробкою сировини й одержанню кінцевих продуктів, протікають при підвищених температурах. У цих умовах інженерові-металургові доводиться доволі часто вирішувати широкий спектр завдань – від підготовки шихти, виплавки металу, одержання якісної готової продукції до розв'язання екологічних проблем, зниження рівня теплового та хімічного забруднення навколишнього середовища [1]. Застосування математичного моделювання в металургії дозволяє швидко знаходити оптимальні розв'язки зазначених завдань, допомагає при плануванні виробництва та керування ним [3].

Для підвищення якості математичної підготовки студентів технічних спеціальностей Т. Крилова пропонує систематично впроваджувати в навчання принципи професійної спрямованості: принципи професійної відповідності та послідовності, основними способами реалізації яких є відповідно математичне моделювання та наявність типових прикладних завдань, а також принципи фундаментальності, підготовки до майбутньої професійної діяльності, вихід на нові математичні ідеї у розв'язуванні достатньої кількості формальних завдань

професійної однозначності та прикладного змісту.

В ОПП підготовки інженера-металурга запропоновано систему змістових модулів, яка забезпечить формування в майбутніх інженерів наступних умінь:

1) використовуючи знання загальних розділів вищої математики, за допомогою відомих методів та правил уміти розв'язувати прикладні практичні задачі. Основними змістовими модулями є: Лінійна алгебра. Аналітична геометрія. Застосування визначеного інтегралу до задач механіки та металургії. Похідна та диференціал функції. Застосування диференціального числення. Невизначені, визначені та невласні інтеграли. Диференціальні рівняння та їх застосування. Ряди та їх застосування до наближених обчислень.

2) використовуючи знання математичної статистики, за допомогою відомих методів та правил уміти аналізувати, обробляти та систематизувати дані та складати рівняння регресії. Основними змістовими модулями є: Теорія ймовірностей. Математична статистика [2].

Формуванню зазначених умінь сприятиме, на наш погляд, наповнення змісту математичної підготовки майбутніх інженерів-металургів прикладними задачами. Розв'язування таких задач засобами математичного моделювання: створення математичної моделі реального технологічного процесу (системи рівнянь, диференціального рівняння тощо), її розв'язування, аналіз розв'язку та його дослідження значно полегшують вивчення на старших курсах спеціальних та професійно спрямованих дисциплін.

Адже, як навчальний предмет вища математика дозволяє не тільки своїми методами і засобами виявляти істотні зв'язки реальних явищ і процесів у виробничій діяльності, а й формувати навички майбутніх інженерів у математичному дослідженні прикладних питань; уміння будувати і аналізувати математичні моделі інженерних завдань. Метод математичного моделювання забезпечує насиченість курсу вищої математики задачами прикладної спрямованості, що є, на нашу думку, ефективним при формуванні компетенцій у майбутніх інженерів-металургів.

Література

1. Цаплин А. И. Моделирование теплофизических процессов и объектов в металлургии : [учеб. пособие] / А. И. Цаплин, И. Л. Никулин. – Пермь : Изд-во Перм. гос. техн. ун-та, 2011. – 299 с.

2. Галузевий Стандарт Вищої Освіти України. – Освітньо-Професійна Програма Підготовки Бакалавр. – 0504 Металургія та матеріалознавство – 6.05040105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://http://fedmet.org/files/OPP_6_4H.pdf.

3. Цимбал В. П. Математическое моделирование металлургических процессов : [учебное пособие для вузов] / В. П. Цимбал. – М. : Металлургия, 1986. – 240 с.

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСОБИСТІСНИХ І СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ У СТРУКТУРІ ІДЕНТИЧНОСТІ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ**

Активні соціокультурні трансформації актуалізують завдання особистісної й соціальної ідентичності майбутніх працівників соціальної сфери, що передбачає насамперед усунення кризи ідентичності, збереження цілісного «Я» у стрімко змінюваному глобалізованому світі, інтерпретації якого, так само як і інтерпретації індивідом самого себе, є різнорівневими. Глобалізація й інформатизація суспільства, усунення географічних і мовних перепон суттєво розмивають межі культурної й національної ідентичності, відповідно – особистісної само тотожності, що проблематизує ефективне здійснення процесу набуття особистісної й соціальної ідентичності.

Задля визначення суті і взаємозв'язку особистісної і соціальної ідентичності необхідним є системний аналіз структури ідентичності [1]. Сучасні дослідження з проблеми ідентичності конституюються на таких провідних положеннях:

– поняття соціальної ідентичності більш широке по відношенню до особистісної ідентичності (уважається, що особистісна ідентичність входить до структури соціальної поряд з іншими аспектами);

– проблему самої структури ідентичності варто розв'язувати або на основі еріксонівського підходу, коли у структурі ідентичності виокремлюють три порядки – біологічний, особистісний та соціальний, або шляхом застосування соціалізованого підходу, коли у структурі ідентичності виокремлюють особистісну, рольову та групову ідентичність.

У межах нашого дослідження ми розуміємо особистісну ідентичність з позиції провідного компонента – цілісності структури особистісної ідентичності як унікальної самості, відносячи її соціальну сутність, виражену мірою представленості в Я-концепції групового або категоріального членства, до другорядного компонента.

Ідентичність охоплює актуальні й неактуальні, значущі і незначущі, стрижневі (базисні) і локальні (ситуативні) субідентичності. За своєю структурою ідентичність є багаторівневою, водночас цілісною структурою, яка зазнає трансформації у процесі життєдіяльності людини (детермінантами є навколишнє соціальне середовище і внутрішня структура особистості). Ідентичність є результатом напруженого процесу найдоцільнішого поєднання формами презентації змісту й сутності особистості. Компоненти системи ідентичності перебувають у тісному взаємозв'язку і здатні встановлювати нові кореляції в процесі трансформацій.

Особистісний і соціальний компоненти ідентичності майбутнього соціального педагога у такий спосіб постають як підсистеми, які мають не менш складну структуру, ніж ідентичність у цілому, охоплюючи актуальні та неактуальні, базисні й ситуаційні субідентичності. Взаємодія особистісної та

соціальної ідентичності майбутнього соціального педагога за такої позиції можна розглядати більш детально, зокрема як взаємодію їх складників, субідентичностей, не нівелюючи цілісності ідентичності.

Поняття «фахова ідентичність» у повному розумінні слова відноситься до категорії людей, для яких провідною основний ідентифікацією є професійна праця. У суспільствах і особистостях з визначальною орієнтацією на професійну працю професійна ідентичність слугує основою і критерієм особистісного вибору в умовах кризи. Статус професійної ідентичності у структурі ідентифікаційних основ особистості майбутнього соціального педагога як провідного чинника соціалізації й особистісного самовизначення корелює від ступеня реалізації об'єктивної ролі інституту професії, яку він відіграє в цьому суспільстві і в якій цінність професії фігурує в суспільній свідомості.

Безумовно, кожен із видів соціальної ідентичності майбутнього юриста є не тільки і не стільки «внутрішнім класифікатором», скільки регулятором діяльності майбутнього соціального педагога, його системотвірним елементом. Залежно від того, який вид ідентичності має вияв і на якому рівні сформовано ідентичність, можна з тією чи іншою мірою вірогідності прогнозувати поведінку майбутнього соціального педагога. Ситуації, у яких відбувається процес ідентифікації майбутнього соціального педагога, можна позначити як відносно контрольовані суб'єктом і такі, що не підлягають абсолютному контролю.

Сформованість соціальної ідентичності соціального педагога сприяє реалізації базисних соціальних функцій: включення в систему соціальних взаємозв'язків; здійснення прагнення індивіда адаптуватися до соціальної моделі спільнот і груп, які забезпечать захист їх життєвих інтересів, основних потреб у самозбереженні; розвиток і самовираження перед обличчям реальної чи уявної небезпеки утиску базисних потреб іншими групами, спільнотами й індивідами.

З боку особистості – це здійснення базисних потреб щодо належності до групи (групам), забезпечення захисту, можливостей самоздійснення, оцінки іншими і впливу на групу (співтовариство).

З боку суспільства – включення індивідів у систему соціальних взаємозв'язків, соціальних відносин. В умовах соціальної кризи захисна функція домінує над функцією самовираження і самоздійснення особистості. Мірою подолання кризи посилюється функція самоздійснення та самовираження. Наступні функції соціальної ідентичності – оцінки та самооцінки – здатні змінювати свій статус відносно один одного залежно від того, як змінюються пріоритети соціальної групи за критерієм «універсалізм – партикуляризм». Тобто їх домінуюче положення залежить від того, як використовуються загальні критерії оцінки для різних груп або особливі критерії для особливих груп і спільнот.

Література

1. Ионин Л. Г. Идентификация и инсценировка // Психология самосознания : [хрестоматия] / Л. Г. Ионин. – Самара : Изд-во «Бахрах-М», 2000. – С. 641-656.

СТАНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Конкуренція – одна з найголовніших складових ринкової економіки. Тож, збільшення числа компетентних, конкурентоспроможних професіоналів є значущим чинником соціально-економічного розвитку суспільства і вагомим показником результативності професійної підготовки.

Сутність конкурентоспроможності досліджували С. Бандура, О. Бугуцький, В. Васильченко, О. Грішнов, Б. Данилишин, Г. Дмитренко, Т. Заєць, А. Колот, Г. Купалова, В. Куценко, Е. Лібанова та ін.

У навчальному процесі технічного ВНЗ іноземна мова є суттєвим фактором підвищення конкурентоспроможності студента, оскільки забезпечує можливість більш широкого поля для працевлаштування й професійної мобільності в майбутньому.

Особливістю формування конкурентоспроможності студента у процесі вивчення англійської мови є комплексний розвиток продуктивних видів його мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, письма та говоріння. Сьогодні це складне завдання вирішується засобами педагогічних технологій.

Під технологією розуміється: 1) процедурне втілення компонентів процесу у вигляді системи дій (тобто процес, у якому спланована послідовність дій), і 2) система, презентована у вигляді наборів прийомів [2].

До ознак технології належить:

1. Поділ процесу на взаємозалежні етапи.
2. Координоване й поетапне виконання дій, спрямованих на досягнення шуканого результату (мети).
3. Однозначність виконання включених у технологію процедур і операцій (П. Образцов [1]).

Передумовами для застосування технології є запрограмованість процесів, окресленість кінцевих властивостей передбачуваного продукту, засобів його створення, цілеспрямоване моделювання умов їх здійснення, а також, як результат, реальне функціонування цих процесів.

Технологія не тотожна алгоритму. Варто мати на увазі, що вхідні до неї процедури (набір дій (операцій), за допомогою яких здійснюється той або той головний процес (або його окремих етап), що виражає суть конкретної технології) варто розглядати як опорні засоби, що забезпечують у сукупності рух студента до заданих цілей [1].

Педагогічна технологія, відзначає П. Образцов, характеризується:

- чітким визначенням цілей діяльності та їх діагностичністю (чітко описана, піддається вимірюванню, має розроблену шкалу оцінювання);
- здійсненністю об'єктивного поточного контролю послідовно розв'язуваних за допомогою технології завдань;
- структурною й змістовою цілісністю навчальної діяльності;

– неприпустимістю експромтів [1].

Г. Селевко вказує на те, що поняття «педагогічні технології» в освітній практиці вживається на трьох ієрархічно супідрядних рівнях:

– загально педагогічному – характеризує цілісний освітній процес у даному навчальному закладі, регіоні. У цьому випадку педагогічна технологія відбиває комплексну педагогічний систему: у неї включається сукупність цілей, змісту, засобів і методів керування, алгоритм діяльності суб'єктів і об'єктів процесу;

– приватно-методичному – охоплює окремі напрями, аспекти педагогічний системи, що відповідають, наприклад, приватним методикам, тобто сукупності методів і засобів для предмета, класу, учителя (методики викладання предметів, методика навчання, що компенсує, методика роботи керівника, учителя, вихователя).

– локально-модульному – належить до окремих частин навчально-виховного процесу: технологія окремих видів діяльності, технологія формування понять, виховання окремих особистісних якостей, технологія уроку, окремих заходів, технологія засвоєння нових знань, технологія повторення й контролю матеріалу, технологія самостійної роботи тощо [2].

Технологічний підхід до навчання має на меті сконструювати навчальний процес, виходячи із заданих вихідних установок (соціальне замовлення, освітні орієнтири, цілі й зміст навчання [1]). Одним з головних орієнтирів у застосуванні педагогічних технологій при вивченні іноземної мови у технічному ВНЗ є здатність студента вільно послуговуватися мовою під час вирішення різноманітних професійних проблем.

Література

1. Образцов П. И. Психолого-педагогические аспекты разработки и применения в вузе информационных технологий обучения / П. И. Образцов. – Орел : ОГТУ, 2000. – 145 с.

2. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 2. – 816 с

УДК 378.016:517.9

*І. В. Лов'янова, Д. Є. Бобилев,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОМУ АНАЛІЗУ

Сучасний стан розвитку суспільства передбачає активне впровадження математики в різні галузі народного господарства, що значно посилює увагу до проблеми якісної математичної підготовки майбутніх фахівців [2]. Проте сьогодні математична освіта характеризується низкою суперечностей між вимогами сучасності в якісній фундаментальній освіті, що є базою для вивчення інших дисциплін, і традиційною практикою математичної підготовки

(скороченням годин на вивчення математичних дисциплін, зменшенням зацікавленості математикою студентами, формалізмом і відірваністю математичної науки від потреб фахової підготовки). Одним із шляхів подолання зазначених суперечностей, способом реформування математичної освіти є професійна спрямованість навчання математики, що сприяє ефективнішому, глибшому вивченню профільюючих предметів, розумінню причинно-наслідкових зв'язків, а отже підвищенню якості підготовки фахівця.

Проблема професійної спрямованості навчання фахівців різного профілю є предметом дослідження багатьох науковців. Питання обґрунтування співвідношення фундаментальних і спеціальних знань, їх оптимального об'єднання, яке дає можливість вирішувати професійні завдання займалися О. Агапова, Т. Арташкіна, Г. Бокарьова, А. Вербицький, В. Захаренко, І. Лов'янова, Н. Печенюк, В. Сохіна, Н. Третьяков.

У дослідженнях проблеми професійно спрямованого навчання можна виділити чотири основних напрямки. Перший напрямок представлений працями, в яких дана проблема досліджується в загальнометодичному аспекті: вивчаються шляхи, засоби і умови, що сприяють ефективній реалізації принципу професійно спрямованого навчання. Представники другого напрямку пов'язують професійне спрямування навчання із застосуванням математичних знань і методів у професійній галузі. Третій напрямок досліджень стосується розкриття значення професійно спрямованого навчання як засобу мотивації навчальної діяльності студентів. Представники четвертого напрямку розглядають професійну спрямованість навчання як шлях формування професійно спрямованої особистості, низки професійно значущих якостей, необхідних для успішного засвоєння навчальних дисциплін і якісної професійної діяльності [2].

З'ясуємо зміст поняття «професійна спрямованість навчання». С. Батишев висвітлює сутність концепції професійної спрямованості навчання як незмінне збереження викладання основ наук у тому ж базовому обсязі, як це має місце в загальноосвітній школі, але з тією різницею, що робиться спеціальний акцент на можливості застосовувати знання, навички і вміння з певного предмета при опануванні конкретних професій [1].

Під час розроблення методичної системи формування професійно спрямованих умінь майбутніх вчителів математики при вивченні функціонального аналізу ми враховували, що евристичні прийоми є важливим компонентом навчально-пізнавальної евристичної діяльності студентів, яка сприяє формуванню евристичних умінь. Евристичні прийоми сприяють розвитку пізнавальної активності та продуктивного мислення студентів та є основою формування професійно спрямованих умінь майбутніх учителів математики.

Застосування евристичних прийомів дозволяє формувати в студентів професійно спрямовані вміння, які сприяють використанню функціонального аналізу в конкретній ситуації. У зв'язку з цим нами систематизовано професійно спрямовані уміння, які доцільно формувати при вивченні пропедевтичного курсу функціонального аналізу. Виділено 46 професійно

спрямованих умінь, які доцільно формувати при навчанні функціональному аналізу, серед них слід відзначити такі: 1) аналізувати взаємозв'язки досліджуваного математичного об'єкта з відомими об'єктами, а математичної проблеми – з науковими фактами; 2) встановлювати протиріччя між твердженнями; 3) побудувати логічну схему доведення; 4) обирати раціональні методи (способи, прийоми) доведення або спростування гіпотетичного твердження.

Отже, в роботі за результатами аналізу структурно-логічної схеми та змісту пропедевтичного курсу функціонального аналізу виділено вміння, які доцільно формувати в цьому курсі.

Література

1. Батышев С. Я. Подготовка рабочих в средних профессионально-технических училищах / С. Я. Батышев. – М. : Педагогика, 1988. – 176 с.
2. Бочкарева О. В. Профессиональная направленность обучения математике студентов инженерно-строительных специальностей вуза : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. В. Бочкарева. – Пенза, 2006. – 150 с.

УДК 331.546:005.336.2

*Г. І. Матукова,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ПІДПРИЄМНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ МОБІЛЬНОГО ФАХІВЦЯ

У вітчизняній науці проблеми компетентнісного підходу й розвитку професійної компетентності розглядаються в багатьох наукових публікаціях. Так, В. Байденко, С. Гончаренко, І. Зимня, В. Краєвський, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Петрук, І. Чемеріс та інші досліджують сутність і зміст поняття «компетентність». Питання розробки й впровадження компетентнісного підходу в зарубіжних країнах і їх адаптації до вітчизняних умов розглядають О. Лапша, О. Овчарук, О. Пометун; Н. Авшенюк, Л. Паращенко, С. Трубачева. В. Адольфом, В. Введенським, Н. Креденець, І. Грушиною, І. Зязюном, Є. Климовим, А. Марковою, Л. Мітіною, С. Сисоєвою, В. Сластьоніним, Ю. Татуром, Л. Хоружою досліджено сутність професійної компетентності, встановлено її взаємозв'язки з професійною майстерністю, професіоналізмом, кваліфікацією фахівця, виявлено чинники її формування в системі професійної підготовки. Значний внесок у розробку змісту досліджуваних нами понять було зроблено вченими країн Європейського Союзу і США, зокрема цією проблемою займалися Р. Бадер, Т. Орджі, Б. Оскарсон Дж. Равен, Т. Росс, А. Стуф, Ч. Хэндлер, М. Холстед, В. Хутмахер, А. Шелтен та інші. Науковцями зазначено сутність і зміст понять «компетентність» і «компетенції», досліджено набір провідних компетентностей майбутніх фахівців різних спеціальностей, проте все ще відкритим залишається питання структури особистісних якостей економістів, які дозволяють їм успішно здійснювати підприємницьку діяльність в умовах ринку, проявляти риси професійно мобільного фахівця.

За результатами проведених нами досліджень, зміст підприємницької

компетентності інтерпретуємо в двох значеннях. У широкому значенні така компетентність охоплює професійну компетентність підприємця, є комплексним особистісним утворенням, розвиненим у процесі спеціальної професійної підготовки, що забезпечує готовність до організації та здійснення підприємницької діяльності, здатність до прийняття оптимальних нестандартних рішень у професійній сфері та спроможність нести за них особисту відповідальність. У вузькому значенні підприємницька компетентність є базовим складником професійної компетентності фахівця економічного профілю; є комплексним утворенням, розвиненим у процесі професійної підготовки, що забезпечує конкурентоспроможність майбутнього фахівця, його здатність до праці в умовах ринку й невизначеності.

Підприємницька компетентність майбутнього фахівця економічного профілю є багатозначною, мультиплікативною й багатовимірною. Метаструктуру підприємницької компетентності можна узагальнити комплексом з трьох блоків – функціонально-діяльнісного, комунікативно-продуктивного й особистісно-поведінкового, кожен з яких відображає готовність майбутнього економіста до реалізації визначених функцій у різних сферах його професійної діяльності й описує таку діяльну готовність набором метакомпетентностей і підпорядкованих їм компетентностей. При цьому, залежно від внутрішніх потенцій і сформованого типу мотивації, досліджувану компетентність якісно характеризується за чотирма типами підприємців – комерсанта, посередника, управлінця й новатора.

Базові компетентності комплексного підприємця-універсала визначено системою структурованих за блоками 9-ма метакомпетентностями: економічної (маркетингово-аналітична, планово-економічна, продуктивна), науково-дослідницької (методологічна, науково-дослідна, пошуково-дослідницька), предметної (загальна, спеціальна, галузева), комунікативної (соціально-педагогічна, соціально-психологічна, організаційно-управлінська), загальнокультурної (культурологічна, соціокультурна, полікультурна), інформаційної (соціально-інформаційна, інформатична, інформаційно-технологічна), морально-етичної (етична, соціально-трудова, громадянська), творчо-продуктивної (інтелектуально-креативна, творчо-пошукова, креативно-конструктивна) компетентностями й компетентністю до особистісного удосконалення (у сфері самовизначення, рефлексивна, психолого-організаційна).

Аналіз існуючих досліджень, вивчення стану проблеми в практиці роботи вищої економічної школи в контексті формування у фахівців навичок підприємництва відобразив низку невирішених проблем, серед яких: відсутність єдиної системи узгодженого й послідовного навчання підприємницькій діяльності від школи до вишу, методик розвитку компетентностей до підприємницької діяльності, недостатня кількість курсів й позааудиторних шкіл із єдиними вимогами до формування компетенцій і компетентностей підприємців; розмитість кола певних моральних принципів у молоді щодо ведення підприємницької діяльності і при цьому відсутність інституцій, які б могли здійснити необхідну й своєчасну корекцію цих недоліків;

відсутність прямого зв'язку вищих навчальних закладів із підприємцями різних рівнів, недосконала й невідповідна реаліям часу матеріально-технічна підтримка навчального процесу, реальна відсутність заходів із бізнес-інкубування, майже недоступність бізнес-освіти світового рівня для широких верств населення. Як наслідок, виявлено вади й прогалини в рівнях розвиненості структурних компонентів підприємницької компетентності студентів, визначена об'єктивна необхідність у побудові цілісної концепції розвитку в майбутніх фахівців економічного профілю підприємницької компетентності.

Ефективність розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю в системі професійної підготовки забезпечується такими педагогічними умовами, як: застосування інтеграційного підходу до вивчення економічних дисциплін; організація навчального комунікативного простору та моделювання комунікативних ситуацій професійного характеру; урахування рівнів професійної адаптованості фахівців економічного профілю; забезпечення взаємозв'язку навчального матеріалу фундаментальних економічних дисциплін зі змістом господарської діяльності підприємств; наближення процесу підготовки студентів до практичної діяльності підприємця-новатора.

УДК 378.147

*Т. С. Плачинда,
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету*

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК РЕФЛЕКСІЇ ЯК УМОВА СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ

Сьогодні вимагає удосконалення механізмів інтеграції вищих навчальних закладів України до міжнародної освітньої системи, підготовку майбутніх фахівців до професійного спілкування з урахуванням вимог міжнародного рівня тощо. Тому в сучасних умовах становлення вищої професійної освіти набуває важливого значення не освіченість, а здатність фахівця реалізувати її в процесі здійснення конкретної практичної діяльності. Організація навчально-виховного процесу за принципами управління рефлексії в ході професійної підготовки майбутніх фахівців передбачає формування в спільній діяльності викладачів і студентів самопізнання та здатності до самоорганізації. Різноманіття сучасних контекстів вивчення рефлексії відображене в працях представників різних наук (філософії, психології, педагогіки, акмеології тощо), що трактують цей феномен і його зміст у руслі власного предмета дослідження. Це не тільки підтверджує збереження постійного зацікавлення рефлексією як предметом наукового студіювання, а й призводить до усвідомлення необхідності в організації прикладних аспектів її дослідження, зокрема проблем розвитку та управління формуванням рефлексії людини як суб'єкта професійної (професійно-освітньої) діяльності,

особистісного й професійного розвитку та саморозвитку.

Систематизація підходів до проблеми рефлексивного підходу професійної підготовки майбутніх фахівців послугувала підґрунтям для презентації авторського тлумачення сутності такого поняття як рефлексія. На нашу думку – це звернення уваги суб'єкта на самого себе і на свою свідомість, зокрема, на продукти власної активності, а також будь-яке їх переосмислення. В навчальній діяльності – це самопізнання та здатність до самоорганізації студентів.

Найважливішу роль в організації рефлексивного освітнього середовища й розвитку рефлексивних здібностей студентів на всіх етапах професійної освіти (оптиці, адаптації, інтенсифікації та ідентифікації) виконує педагог. Для реалізації освітніх, управлінських функцій сучасний педагог повинен мати розвинену професійну рефлексію, що дає змогу зафіксувати протиріччя освітнього процесу, творчо підійти до їх розв'язання, критично осмислити власні дії та знайти шляхи впровадження інноваційних рішень.

У ході дослідження нами використовувалися авторські тести й опитувальники, які допомагають виміряти рівень розвиненості загальної рефлексивності (А. Карпов, В. Пономарьова), рефлексивного мислення (О. Анісімов) і професійної рефлексії (О. Рукавішнікова); виконати самооцінювання особистісних та професійно важливих якостей, а також рефлексивних умінь і навичок, що становлять зміст різних типів рефлексії – особистісної, інтелектуальної, комунікативної, кооперативної, регулятивної та ін. (Т. Ратанова, Є. Рогов, В. Ряховський, М. Снайдер, Н. Шляхта та ін.); актуалізувати успіхи й обмеження професійної діяльності (М. Вудкок, Д. Френсіс); з'ясувати мотиви професійної діяльності, оскільки рефлексія формується тільки за умов позитивного ставлення до виконуваної діяльності (К. Замфір, Є. Ільїн, Н. Кузьміна, А. Реан та ін.).

З метою вивчення рівня професійної рефлексії у курсантів льотних навчальних закладів було здійснено тестування за методикою О. Рукавішніковою. Констатовано – високий рівень сформованості рефлексивного компоненту виявлено у 9,1% учасників експерименту; середній рівень сформованості рефлексивного компонента зафіксовано у 56,5% досліджуваних; на низькому рівні сформованості рефлексивного компоненту знаходиться 34,4% учасників експерименту.

Спираючись на одержані результати тестування та з огляду на актуальність проблеми рефлексивного управління освітнім процесом, нами було запропоновано майбутнім фахівцям традиційні та нетрадиційні психотехнічні вправи й рефлексивні завдання (Утвердження самоцінності, Образи мого «Я», На якій я сходинці?, Контраргументи, Зустріч із «саботажником» тощо). Крім того, пропонувалися способи розвитку рефлексивного самопізнання та саморегуляції (релаксація, концентрація, візуалізація, інверсія тощо), психотехнічні вправи й рефлексивні завдання для розвитку різних типів і видів рефлексії, рефлексивних умінь та навичок.

Після впровадження запропонованих методик високий рівень сформованості рефлексивного компоненту виявлено у 22,1% учасників експерименту, середній рівень сформованості рефлексивного компоненту

виявлено у 63,0 % досліджуваних, на низькому рівні сформованості рефлексивного компоненту знаходиться 14,9 % учасників експерименту.

Важливим є сформулювати у майбутніх фахівців навички професійної рефлексії з метою застосування їх у подальшій професійній діяльності. Рефлексивні здібності забезпечують умови для саморозвитку особистості, її самокорекції та творчої самореалізації, сприяють зростанню професійної майстерності й оволодінню новими знаннями зі спеціальності. Рефлексивна готовність виражена в ступені узагальненості й конкретизації механізмів самопізнання, саморозвитку та самореалізації особистості. Показником рефлексивної готовності слугує активність особистості в різних умовах і ситуаціях із їх перетворювання.

Слід розуміти, що жодна методика або навіть декілька не розв'язують проблеми самопізнання й саморозвитку особистості та професіонала, але вони допомагають найкраще пізнати самого себе, озброюють системою орієнтирів, що допомагають окреслити основні риси власного образу, у разі необхідності полегшують коригування та їх розвиток, зокрема й відповідно до вимог обраної професійної діяльності.

УДК 378 (37)

Л. О. Савченко,
*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ І ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Реформування системи освіти в Україні, що відбувається протягом останніх років під впливом соціально-політичних, економічних і геополітичних процесів, суттєво вплинуло на систему вищої освіти країни, зокрема й на систему управління освітою та її якість. Донині проблема якості освіти в Україні не мала такого важливого соціального, економічного й технічного значення. Гарантом такої якості у вищому навчальному закладі може бути лише педагогічна діагностика, що означає постійне й поетапне спостереження за виконанням кожного з навчальних етапів протягом усього навчального процесу.

Педагогічна діагностика – специфічний різновид діагностики, якій притаманні відмінні від психологічної й соціологічної діагностики, а також від наукового дослідження, специфічний об'єкт діагностування та своєрідний підхід до його дослідження. Для педагогічної діагностики характерна наявність власних, притаманних тільки їй функцій і принципів; та особлива структура й низка її специфічних етапів. Виокремлюють три напрями формування та розвитку педагогічної діагностики: самодіагностика (поєднання діагностики як зовнішнього процесу і внутрішнього); розвиток діагностичних функцій оцінювання (перехід оцінювання в діагностичний засіб); комплексна діагностика (за допомогою однієї методики досягають кількох цілей). Проблема

педагогічної діагностики виникла одночасно із зародженням педагогічної діяльності, оскільки суспільству потрібно було оцінювати результати навчання.

У сучасній педагогіці діагностику сприймають як процес, у ході якого вимірюють рівень засвоєння знання, навченості тих, кого навчають, а також окремих аспектів розвитку особистості та вихованості, опрацьовують й аналізують отримані знання, узагальнюють і роблять висновки про коригування процесу навчання, про рух учнів до наступних рівнів навчання, про ефективність роботи вчителів та всього освітнього закладу [1, с. 62-74]. Отже, діагностику тлумачать у більш широкому та глибокому сенсі, ніж традиційну перевірку знань, навичок, умінь. З огляду на це, необхідно виводити діагностику на новий рівень, активно розширюючи її межі.

Педагогічна діагностика – це аналітичний зріз й оцінювання статистичного стану педагогічного явища відповідно до певних параметрів, тому діагностика професійної діяльності педагога передбачає знання й уміння використовувати параметричні дані, що характеризують її стан на різних рівнях реалізації.

Проблема вивчення та розвитку педагогічної діагностики представлено у дослідженні О. Бондар [2], який виокремлює чотири етапи в розв'язанні проблем педагогічної діагностики. Перший етап – традиційно-прикладної розробки окремих аспектів проблеми, що тривав аж до епохи Відродження. Другий етап – до експериментального дослідження проблем педагогічної діагностики представниками педагогічних систем епохи Відродження до кінця 70-х рр. ХХ в. Третій етап – дослідно-експериментальний, що доводився на кінець ХХ – початок ХХІ ст., тобто на період інтенсивного розвитку експериментальних наукових галузей у психології, психіатрії, соціології, кримінології, педагогіці й ін. Четвертий етап – системно-експериментальний, його початок доводиться на кінець 30-х рр. нинішнього сторіччя й триває в сучасний період.

Ця періодизація має деяку умовність, тому що відомі в минулому суспільно-економічні системи мали безліч розходжень, обумовлених нерівномірним соціально-економічним і культурним розвитком регіонів.

Загалом дослідження розвивалися в традиційному діагностико-прогностичному напрямі: вивчали проблеми тестування, планування, проектування, організації та контролю навчально-виховного процесу, підвищення кваліфікації педагогів і з'ясування рівня їхньої професійної підготовки тощо. Зважаючи на всю складність сучасної освіти у вищій школі (відмова від традиційної вітчизняної форми навчання та утвердження європейських стандартів освіти), необхідно зазначити, що використання лише «традиційних» методів діагностики знань є недостатнім. У контексті сучасних суспільних перетворень усе більшої значущості набувають діагностичні методики, що дають змогу проводити моніторинг, контроль і діагностику знань студентів, керуючись принципами дистанційного навчання. Посутню роль у розв'язанні аналізованої проблеми мають відігравати новітні інформаційні технології.

У сучасній вищій школі оперують численною кількістю різноманітних методів діагностування якості знань студентів, що можна поділити на три групи:

емпіричні, теоретичні й математично-статистичні [3, с. 39].

Використання різних діагностичних методик на заняттях у вищій школі, як і в загальноосвітній школі, має бути невід'ємним процесом навчання. Педагогічне діагностування містить як елементи звичайного традиційного контролю знань, умінь та навичок студентів, так і зобов'язання виявляти тенденції, динаміку формування продуктів навчання, виконувати функції статистичного накопичення інформації, аналізу та прогнозування перебігу навчального процесу. Формальний підхід до будь-якої діагностичної методики необхідно розуміти як нераціональне витрачання навчального часу, що неприпустиме в контексті сучасної концепції освіти.

Отже, педагогічна діагностика має більш широкий і глибокий зміст, порівняно з традиційною системою контролю та перевірки знань й умінь, оскільки остання переважно лише констатує результат, не пояснюючи його походження. Педагогічна діагностика описує результати водночас зі шляхами і способами їх отримання, окреслює тенденції й динаміку формування продукту навчання. Контроль та оцінювання знань і вмінь, їх аналіз, статистичне оброблення, вивчення динаміки, тенденцій та прогнозування – складники діагностування. Педагогічна діагностика – це процес, у ході якого відбувається вивчення, оптимізація процесу навчання, правильне визначення результатів навчання, контроль, перевірка, оцінювання, накопичення статистичних даних, їх аналіз, опис динаміки, тенденцій, прогнозування подальшого розвитку подій.

Література

1. Діагностика і розвиток педагогічної майстерності у професійних навчальних закладах: [колективна монографія] / І. А. Зязюн и др. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 262 с.

2. Боднар О. Інноваційні технології у форматі контрольної-оцінювальної діяльності / О. Боднар // Школа № 1. – 2010. – С. 5-6.

3. Оцінка знань студентів та якості підготовки фахівців (методичні та методологічні аспекти): [навч. посібник] / [під ред. А. Ягодзінського]. – К.: ІЗМН, 1997. – 216 с.

УДК 378:005.8

Н. О. Самовілова,

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ДОСВІД ЗАКОРДОННИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПІДТРИМЦІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ

Одним з головних складників підготовки професійно компетентного ІТ-фахівця у ВНЗ є виробнича практика. Якісна організація виробничої практики допоможе студентам адаптуватися до вимог ринку, віднайти своє місце у професії, бути конкурентоспроможними.

За кордоном терміну виробнича практика відповідає термін «internship» [1] (стажування). Стажування розуміється як пов'язаний з майбутньою кар'єрою досвід в ході отримання ступеня бакалавра шляхом

участі в роботі, яка планується та перевіряється відповідним способом. Стажування може бути оплачуваним або неоплачуваним, проводиться в рамках навчальної програми або за бажанням, включати академічний кредит, займати повний або неповний робочий день, відбуватися протягом літа або протягом навчального року.

Віртуальна практика – це програма стажування, за якою учасник отримує досвід під час роботи у віддаленій професійній установі і фізично не присутній на робочому місці. Найбільш поширені віртуальні стажування в наступних областях: інформаційні технології; розроблення програмного забезпечення; маркетинг; соціальні медіа; пошукова оптимізація і маркетинг.

Працевлаштування та набуття студентами професійних навичок супроводжують за кордоном центри розвитку кар'єри [2]. В докладі розглядається зміст підтримки майбутніх фахівців центрами розвитку кар'єри шляхом аналізу сайтів провідних університетів США: університету Арканзас, Теннессі, Стендфорда та ін.

Література

1. What is an «internship»? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polisci.osu.edu/sites/polisci.osu.edu/files/What%20is%20an%20Internship.pdf>.

2. Stanford Career Development Center [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://careers.stanford.edu/i>.

УДК 316.444:378.14(4)

*М. І. Стрюк,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
А. М. Стрюк,*

Інститут інформаційних технологій та засобів навчання НАПН України

МОБІЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Розвиток інформаційного суспільства в Україні тісно пов'язаний з формуванням єдиного освітньо-наукового простору, визначальними характеристиками якого є мобільність усіх суб'єктів навчання, яка тісно пов'язана із неперервністю освіти, можливістю навчання протягом всього життя, реалізацією дослідницького підходу в навчанні та впровадженням інновацій.

Поширення засобів ІКТ сприяє глобалізації, розвитку міжнародного ринка праці, зростанню різних видів індивідуальної мобільності, зокрема – в освіті. Складність об'єктів та процесів, що досліджує мобільність як трансдисциплінарна парадигма, вимагає застосування системного підходу до дослідження взаємодії людини із простором, з об'єктами та з іншими людьми, у тому числі за допомогою посередників (медіаторів) та гібридних спільнот. До таких систем відносяться й педагогічні системи, у яких мобільність може бути застосована для управління навчальною діяльністю.

Проведене дослідження співвідношення видів мобільності у соціально-

педагогічних та технічних системах (реальної, віртуальної, географічної, соціальної, професійної, академічної, навчальної, програмної, апаратної, технологічної), мобільних комунікацій та інформаційного суспільства надало можливість розробити інтегративну модель мобільності в інформаційному суспільстві (рис. 1), що має три виміри: один – реальний та два – віртуальні.

Реальний вимір мобільності, спільний для соціально-педагогічних та технічних систем, передбачає вивчення руху у просторі людей (географічна мобільність студентів, фахівців, професіоналів та керівників) та речей (мобільність апаратних засобів ІКТ). Перший віртуальний вимір відповідає соціальну мобільність людей, другий віртуальний вимір – інформаційну мобільність ідей.

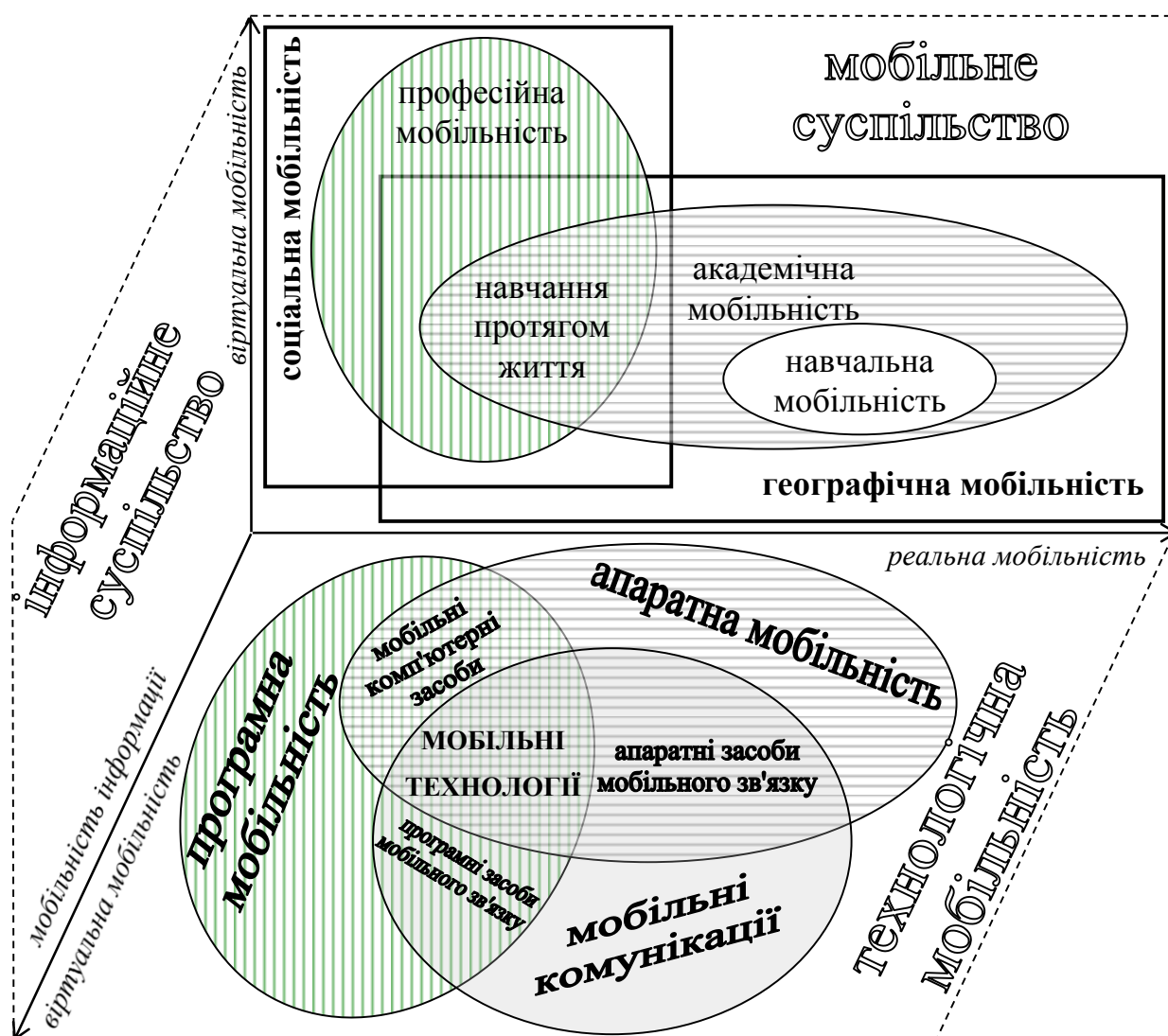

Рис. 1. Модель мобільності в інформаційному суспільстві

Відповідно до запропонованої моделі, реальний та віртуальний виміри мобільності у соціально-педагогічних системах є основою мобільного суспільства, члени якого географічно та соціально мобільні; реальний та віртуальний виміри мобільності у технічних системах – основою технологічної мобільності, а об'єднання обох віртуальних вимірів – інформаційне суспільство, у якому, згідно з визначенням Комісії Європейських спільнот, основою діяльності людей стають інформаційно-комунікаційні технології.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ

Нова реальність епохи постмодернізму (інформаційна парадигма розвитку цивілізації – XXI ст.), сповнена глобальним зростанням технічного та інформаційного рівнів життя, невизначеністю та непрогнозованістю життєвої перспективи на фоні тривалих емоційних навантажень, висуває все більш високі вимоги до психічного розвитку особистості: гнучкість мисленнєвих стратегій, спеціалізація компетенцій, індивідуалізація досвіду. Глобальне зростання накопичених людством обсягів інформації у межах сучасного суспільства засвідчує не лише значущість соціальної пам'яті, але й виступає інструментом становлення персональної ідентичності, особистісного зростання (само-здійснення, само-моделювання) та прийняття суб'єктивних рішень щодо виборів культурно-історичного континууму.

Основним імперативом розвитку особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства визнається освіта, розвивальний потенціал якої відзначається орієнтацією на новий рівень розвитку особистості, здатної до відповідальних виборів і схильної рухатися у соціально конструктивному напрямі, самостійно осмислюючи новий досвід ефективної міжособистісної взаємодії. Важливими і необхідними характеристиками особистісно-розвивальних моделей сучасної освіти є прийняття унікальності та суперечливої цілісності людини, що обумовлює конгруентність полісуб'єктної (рефлексивно-діалогічної) комунікації, активне усвідомлення (розуміння) інтегрованості особистісних зрушень, відкритість власному досвіду (віднайденню особистісних смислів життєтворчості) і відповідальність за наслідки прийнятих рішень у площині автентичних дій і комунікації. Все це забезпечує реальний, насичений переживаннями контекст освітнього простору і сприяє розвитку особистісної активності та мобільності суб'єктів навчально-виховного процесу.

Особистісні конструкти поля соціально-психологічної мобільності пов'язані із гнучкістю соціально-психологічних поведінкових стратегій особистості у змінних умовах взаємодії: здатністю конструктивно реагувати у психотравмуючих ситуаціях, впевнено моделювати паритетні взаємини, зберігаючи внутрішню збалансованість і не знижуючи успішності діяльності. У даному контексті особистість розглядається як відкрита динамічна система, що має за мету підтримання життєтворчості людини за посередництвом гнучкої самоорганізації у єдності із навколишнім середовищем (П. Лушин, О. Москаленко, І. Пригожин, В. Сержантов; А. Adler, К. Lewin, D. Magnusson, L. Pervin). Складна система суб'єктної самоорганізації є нелінійною, множинності її рішень відповідає множинність шляхів її розвитку (А. Богданов, В. Колпаков, А. Самарський та інші).

Професійна самоорганізація вчителя, поступове розширення можливостей особистості на підставі наявного потенціалу (А. Goodman, Е. Рауне; П. Лушин) із урахуванням гетерогенності і варіативності вимірів соціально-психологічної мобільності фахівця дозволяє по-новому підійти до вирішення проблем реалізації діалогічного підходу у площині гуманізації освіти.

Динамічна і саморегульована система соціокультурних уявлень особистості вчителя, відрефлексована здатність гнучко будувати стратегію і тактику розвивального освітнього впливу, ситуативно-комунікативна мобільність – зорієнтовують та спрямовують поточну поведінку фахівця протягом тривалого часу на засадах використання розвивального потенціалу несталого соціального простору, визначають перспективний порядок функціонування особистості та специфіку ефективних професійних контактів педагога-практика.

Реалізація соціально-психологічної мобільності вчителя в освітньо-виховному просторі детермінує розкриття особистісного і творчого потенціалу школярів у навчальному процесі, адже прогрес у сфері науки, культури, освіти значною мірою пов'язаний із готовністю до гнучкої поведінки.

Узагальнюючи вищесказане, слід зазначити, що соціально-психологічна мобільність особистості вчителя є необхідним атрибутом сучасної системи освіти, що дозволить якісно змінити ефективність моделювання інноваційної педагогічної діяльності.

УДК 378.147.091.33:331.55

О. О. Цись,
*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

РОЛЬ ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНОГО, ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО Й СИСТЕМНОГО ПІДХОДІВ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ

Професійна мобільність, як складний соціальний феномен, має суттєвий вплив на розвиток і функціонування різних сфер суспільства: соціальної, економічної, соціокультурної, професійної та ін. Дослідження даного феномену з позиції тільки одного підходу було б обмеженим й неповним. Тому, щоб науково обґрунтувати процес формування професійної мобільності, буде доцільним розглянути провідні розроблені й пріоритетні підходи відповідно до аналізованого процесу.

На сьогоднішній день проблема формування професійної мобільності вивчається вітчизняними й зарубіжними науковцями з точки зору різних підходів: гуманістичного (Л. Амірова, З. Багішаєв), синергетичного (Є. Неділько, І. Нікуліна), суб'єктно-діяльнісного та особистісно-діяльнісного (Б. Ігошев, Т. Луданова, Е. Нікітіна), ресурсного (Т. Заславська, В. Радаєв, В. Чупров, О. Шкаратан), системного (В. Афанасьєв), структурно-функціонального (О. Конт, Г. Спенсер, Е. Дюркгейм), стратифікаційно-статусного (П. Сорокін),

компетентнісного (Л. Горюнова) та інших.

Серед підходів, які використовують дослідники, на сьогоднішній день найбільш розповсюдженими є системний, особистісно-діяльнісний, особистісно зорієнтований.

Суть системного підходу полягає у тому, що об'єкт, який пізнається, розглядається як система того чи того рівня й володіє певною структурою та організацією. Саме на розкриття цілісності об'єкта й механізмів, що її забезпечують, на виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх в єдину теоретичну картину орієнтує дослідження системний підхід. При цьому компонентом, або елементом системи виступає мінімальна структуротвірна одиниця системи, що має межу подільності в її кордонах, володіє функціональною і структурною специфічністю, а також функціональною інтегративністю.

Деякі дослідники (П. Атутов, М. Скаткин, Я. Турбовский) розглядають принцип системності при дослідженні об'єктів з позиції домінування цілого над складовими частинами, системотвірних зв'язків між ними, їх ієрархії, організаційних структур. Змістовною стороною даного принципу, на думку дослідників, є субординація цілей, зв'язків елементів і відносин.

Варто зазначити, що зазначені системні характеристики повною мірою властиві й педагогічній системі. Таким чином, не зважаючи на те, що в теорії систем переконливо показано, що знання, отримане на основі системного підходу, володіє найбільшою силою, тим не менш, існує обмеженість цього підходу. Вона полягає в тому, що наші знання про ці «системи» загалом на сьогоднішній день надзвичайно обмежені, а тому по суті досліджуються не власне системи, а їх структури.

Суб'єктно-діяльнісний підхід, на відміну від системного, досліджує професійну мобільність з психологічних позицій, як характеристику соціального функціонування людини. Методологічною основою даного напрямку досліджень є особистісно-діяльнісний підхід, що базується на наступних фундаментальних положеннях:

- про єдність діяльності та особистості (К. Абульханова-Славська, Г. Акопов, А. Асмолов, В. Зінченко та ін.);

- про особистість, як активний суб'єкт діяльності та відносин зі світом (Л. Божович, Д. Леонтьєв та ін.);

- про творчий потенціал особистості та можливості його реалізації в професійній діяльності (Є. Климов, Н. Нікандров та ін.);

Так, на думку Л. Горюнової, професійна мобільність фахівця відповідно до особистісно-діяльнісного підходу проявляється в мотивованій і цілеспрямованій діяльності індивіда й активізується в «вузлові моменти» його професійно-життєвого шляху. Ступінь успішності діяльності залежить від реальних «стартових можливостей» фахівця і готовності з ними працювати [1, с. 21].

Досліджуючи особистісно-орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців в контексті формування професійної мобільності спеціалістів технічного профілю засобами іноземної мови Л. Меркулова

зазначає що, особистісно зорієнтований підхід впливає як на постановку цілей навчання іноземних мов, так і на постановку цілей формування компонентів професійної мобільності [2, с. 230]. Одночасно науковець підкреслює, що особистісно-орієнтований підхід передбачає гнучкість у визначенні цілей, враховуючи індивідуальні особливості та особисті інтереси студентів.

Під час реалізації особистісно зорієнтованого підходу в навчанні, вихованні та формуванні компонентів професійної мобільності окрему увагу варто звернути на відносини між суб'єктами освітнього процесу. Досліджуючи проблему відносин людини В. М'ясищев дійшов висновку, що соціально-психологічні характеристики людей відрізняються одна від одної ступенем усвідомлення своїх відносин до різних сторін дійсності, а також глибиною і правильністю розуміння причин, які ці відносини викликають. У одних з них це – тенденція бачити ці причини тільки в самих собі, в інших – переважно в оточуючих, у третіх – в збігу обставин [3, с. 152].

Отже, суб'єктно-діяльнісний і особистісно-орієнтований підходи досліджують професійну мобільність з психологічних позицій, як характеристику соціального функціонування людини, що дає змогу забезпечити реалізацію таких важливих якостей як вмотивованість, цілеспрямованість, гнучкість у визначенні цілей, усвідомленні своїх відносин до різних сторін дійсності та ін., в процесі формування професійної мобільності майбутніх фахівців.

Подальшим етапом дослідження феномену професійної мобільності майбутніх фахівців є аналіз синергетичного і компетентнісного підходів до формування.

Література

1. Горюнова Л. В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования России : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук / Л. В. Горюнова. – Ростов н/д., 2006. – 44 с.

2. Меркулова Л. П. Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.08 / Меркулова Л. П. – Самара, 2008. – 454 с.

3. Мясичев В. Н. Проблема отношений человека и ее место в психологии / В. Н. Мясичев // Вопросы психологии. – 1967. – № 5. – С. 142-154.

УДК 378:37.011.3-051

*С. М. Щербина,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

*І. Ю. Щербина,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧЕ НАВЧАННЯ – ПРІОРИТЕТ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Здоров'я нації визначається насамперед станом здоров'я підростаючого покоління. Аналіз державних документів свідчить про те, що пріоритетним

завданням системи освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної й суспільної цінності. Державною національною програмою «Освіта» визначено, що пріоритетними напрямками реформування освіти є забезпечення в кожному навчально-виховному закладі гуманістичного підходу до школяра, відповідних умов для розвитку фізично та психічно здорової особистості. Але, на жаль, сучасна школа не в змозі створити всі умови для збереження та зміцнення здоров'я підростаючих поколінь.

Аналіз шкільної практики свідчить про те, що в умовах шкільного навчання учні залучаються до діяльності, для якої характерні високий рівень психічних та фізичних навантажень, дефіцит часу для засвоєння навчальної інформації, підвищенні вимоги до рішення навчальних завдань, жорсткий контроль та регламентація режиму. Напружений ритм шкільного навчання призводить до невротичних реакцій учнів на вимоги вчителя, психічних розладів, що викликаються неадекватними реакціями на педагогічний вплив, конфліктами, ускладненнями відношень у системі «вчитель-учні», «учень-учні» із-за особистих невдач, страхом покарання та осудження. Все це зумовлює збої в емоційному стані та негативно відображається на здоров'ї учнів, як фізичному, психічному, так і духовно-моральному.

Сьогодні необхідно дбати про пошук компромісу між обов'язковістю рішення освітніх завдань, пов'язаних, перш за все, з досягненням необхідного рівня освіченості, і необхідністю збереження при цьому здоров'я учасників навчального процесу.

Аналіз наукової літератури, а також аналіз навчально-виховного процесу з боку здоров'язбереження дозволили виділити наступну групу недоліків, що негативно впливають на психофізіологічний стан учнів: недостатнє врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, що уповільнює розвиток особистості; інформаційні перевантаження; недосконала організація навчальної діяльності, низька рухова активність школярів, які виснажують адаптаційні резерви організму; авторитарно-репродуктивний стиль навчання, що веде до диктату педагога; педагогічно недоцільні комунікації «вчитель-учень», які провокують виникнення дидактогеній; низький рівень культури здоров'я вчителів та школярів, відсутність у багатьох з них пріоритету здоров'я, мотивації на здоровий спосіб життя.

Здоров'язберігаюча діяльність як складний і багатогранний процес визначає функції сучасного вчителя. Ефективність її багато в чому залежить від того, наскільки вчитель готовий до творчого виконання професійних функцій, оздоровчої спрямованості його дидактичних дій. «Серед функцій вчителя, який здійснює діяльність зі збереження та зміцнення здоров'я учнів, виокремлюються:

– профілактична, що реалізується через виховну та інформаційну діяльність (організація занять, стимулюючих позитивні зміни в учнів, інтерес до проблем учнів, встановлення причин порушення в психічному, інтелектуальному і суспільному розвитку, визначення превентивних дій, що попереджають закріплення негативних звичок в їх поведінці);

– діагностична (виявлення інтелектуального рівня розвитку учнів, діагностика розвитку дефіцитів, емоційних порушень, їх джерел та наслідків, рівня навченості і сформованості загальнонавчальних умінь, пізнавальних інтересів і потреб і т.і.);

– терапевтична (надання терапевтичної допомоги учням, своєчасної допомоги у попередженні стресогенних ситуацій, педагогічна підтримка);

– консультаційно-дорадча (надання допомоги у виборі напрямку навчання та професії, стратегії професійної кар'єри, надання психологічних консультацій у вирішенні навчальних і життєвих проблем)» [1, с. 66].

Сьогодні необхідно акцентувати увагу вчителя ще на дидактичній функції, що покликана за допомогою дидактичних засобів знижувати стресогенність навчання, подолати вплив факторів ризику на здоров'я учнів і вчителя у процесі навчальної діяльності. Виконання цієї функції вчителями загальноосвітньої школи дозволяє оптимізувати здоров'язберігаючий потенціал навчання і діяльності педагога по збереженню і закріпленню здоров'я учнів. Сьогодні необхідно дбати про здоров'язберігаюче навчання, а готовність вчителя до здоров'язберігаючого навчання необхідно формувати у процесі професійної вузівської підготовки.

А. Клім-Клімашевська вбачає специфіку здоров'язберігаючої діяльності вчителя в тому, щоб «використовувати можливості навчально-виховного процесу в заощадженні і розвитку психічного і духовно-морального здоров'я школярів; усунути з методики навчання стресогенні (дидактогенні) фактори, готувати учнів до протистояння негативним тенденціям повсякденного шкільного дійсності, формувати у них потребу в здоровому способі життя і оволодіння методикою здорового способу життя» [1, с. 71].

Головна мета здоров'язберігаючої діяльності вчителя – це турбота про добре самопочуття учня в процесі навчання, його статус й місці в шкільному середовищі, надання йому своєчасної психолого-педагогічної допомоги у важких ситуаціях, у виборі напрямку навчання та формуванні стійких професійних інтересів, відборі відповідних форм навчання, залученні до різних форм самоосвіти.

Література

1. Теоретические основы здоровьесберегающей деятельности учителя : Коллективная монография / [под ред. д.п.н., проф. Л. Кондрашовой и д.п.н., проф. А. Клим-Климашевской]. – Седльце-Черкасы : УПХ-ЧНУ им. Б. Хмельницкого, 2014. – 314 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Акуленко Ірина Анатоліївна – професор кафедри алгебри і математичного аналізу Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, доктор педагогічних наук, професор.

Анастасова Наталія Миколаївна – старший викладач кафедри прикладної психології і логопедії Бердянського державного педагогічного університету.

Бахмацька Марина Василівна – заступник директора з навчальної роботи Криворізького професійного гірничо-технологічного ліцею.

Бачинська Яна Олександрівна – доцент кафедри товарознавства та експертизи якості товарів КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія», кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Білоус Олена Сергіївна – доцент кафедри педагогіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Блощинський Ігор Григорович – професор кафедри англійської мови факультету іноземних мов і гуманітарних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби ім. Богдана Хмельницького, м. Хмельницький, кандидат педагогічних наук, доцент.

Бобилев Дмитро Євгенович – старший викладач кафедри математики та методики її навчання Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Богатирьова Ірина Миколаївна – доцент кафедри математики та методики навчання математики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент.

Божко Людмила Володимирівна – асистент кафедри загальнотехнічних дисциплін і професійного навчання Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Бондар Катерина Анатоліївна – студентка Запорізького національного університету.

Бондаренко Олексій Анатолійович – учитель технологій Криворізького Жовтневого ліцею.

Буйнова Наталія Олександрівна – асистент кафедри товарознавства та експертизи якості товарів КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія».

Василюк Тамара Григорівна – соціальний педагог Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Віхрова Олена Вікторівна – декан фізико-математичного факультету Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Вовк Надія Валентинівна – старший викладач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Волкова Наталія Валентинівна – доцент кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Волкогон Людмила Валеріївна – майстер виробничого навчання ДПТНЗ «Дніпропетровський професійний залізничний ліцей».

Волощук Ілона Аркадіївна – доцент кафедри педагогіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук.

Воробйова Антоніна Анатоліївна – директор Криворізької гімназії № 127.

Глоба Тетяна Анатоліївна – старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Горбатюк Роман Михайлович – завідувач кафедри комп'ютерних технологій Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, доктор педагогічних наук, професор.

Горшкова Ганна Алімівна – старший викладач кафедри фундаментальних і соціально-гуманітарних дисциплін Криворізького металургійного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Григоренко Людмила Василівна – доцент кафедри педагогіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Гриджук Оксана Євгенівна – доцент кафедри соціології та культурології Національного лісотехнічного університету України, кандидат філологічних наук, доцент.

Грушина Ірина Володимирівна – студентка Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Гула Лілія Іванівна – заступник директора з навчально-виховної роботи ЦДЮТ «Дружба» м. Кривого Рогу.

Гульман Олександр Володимирович – учитель математики та фізики Миколаївської СЗОШ Казанківського району Миколаївської області.

Даннік Людмила Анатоліївна – доцент кафедри теорії та методики технологічної та професійної освіти Бердянського державного педагогічного університету, кандидат педагогічних наук, доцент.

Денисенко Євгенія Вікторівна – аспірант Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Драшко Олена Миколаївна – старший викладач кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук.

Дроздова Ірина Петрівна – професор кафедри природничих і гуманітарних дисциплін Харківського національного автомобільно-дорожного університету, доктор педагогічних наук, професор.

Дущенко Ольга Сергіївна – викладач кафедри інформатики Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Єчкало Юлія Володимирівна – доцент кафедри фізики ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук.

Жердєв Віктор Геннадійович – асистент кафедри загальнотехнічних дисциплін і професійного навчання Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Завальнюк Олена Сергіївна – аспірант Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Іванова Вікторія Валентинівна – доцент кафедри педагогіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Іванченко Вікторія Олександрівна – асистент кафедри інформатики та прикладної математики Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Іванченко Ярослав Ігорович – аспірант Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Кеуш Вікторія Анатоліївна – вчитель технологій Криворізької ЗОШ № 103.

Клюй Любов Вікторівна – аспірант Інституту педагогіки НАПН України.

Коваль Наталія Миколаївна – учитель математики Криворізького природничо-наукового ліцею.

Копилова Оксана Миколаївна – старший викладач кафедри англійської мови з методикою викладання Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук.

Коровкіна Ірина Сергіївна – вчитель математики Іванівської СЗШ Харківської обл.

Король Анжела Миколаївна – доцент кафедри педагогіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Крамаренко Тетяна Григорівна – доцент кафедри математики та методики її навчання Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Крупський Олександр Петрович – доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу Дніпропетровського національний університет імені Олеся Гончара, кандидат психологічних наук, доцент.

Кулінка Юлія Сергіївна – доцент кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук.

Куц Марія Олександрівна – аспірант Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Лаврентьєва Анастасія Володимирівна – керівник гуртка «Юний дизайнер» КПНЗ «СЮТ Довгинцівського району» м. Кривого Рогу.

Левченко Вікторія Анатоліївна – учитель української мови та літератури Криворізької ЗОШ I-III ступенів № 26.

Лов'янова Ірина Василівна – доцент кафедри математики та методики її навчання Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», доктор педагогічних наук, доцент.

Лясов Ігор Григорович – учитель фізики Криворізького природничо-наукового ліцею.

Майстренко Ірина Олексіївна – практичний психолог Криворізького СДНЗ № 111.

Майстренко Олена Олексіївна – практичний психолог КПНЗ «СЮТ Довгинцівського району» м. Кривого Рогу.

Макаренко Володимир Васильович – доцент кафедри звукотехніки та реєстрації НТТУ «Київський політехнічний інститут», кандидат технічних наук, доцент.

Малихін Олександр Володимирович – завідувач кафедри романогерманських мов і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування, доктор педагогічних наук, професор.

Марченко Аліна Анатоліївна – асистент кафедри ДПМ та дизайну Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук.

Масалов Дмитро Володимирович – учитель образотворчого мистецтва ПСМНЗ «Криворізька районна музична школа».

Матукова Ганна Ілівна – доцент кафедри економіки і стратегії підприємств Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Мерзликін Олександр Володимирович – аспірант Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

Міщанчук Вікторія Миколаївна – старший викладач кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук.

Овчаренко Наталія Анатоліївна – доцент кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Окольнича Тетяна Володимирівна – доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат педагогічних наук, доцент.

Орел Тетяна Вікторівна – вчитель біології та хімії Криворізької ЗОШ I-III ступенів № 12.

Пальчик Оксана Олександрівна – доцент кафедри природничих дисциплін КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія», кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Пащенко Ольга Василівна – доцент кафедри університетської та професійної освіти і права Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, кандидат технічних наук, доцент.

Петраш Оксана Анатоліївна – учитель технологій Криворізької ЗОШ № 14.

Плачинда Тетяна Степанівна – доцент кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, доктор педагогічних наук, доцент.

Повтораченко Наталія Олексіївна – учитель географії Кременчуцької ЗОШ I-III ступенів № 18.

Пономаренко Тетяна Валентинівна – старший викладач кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Потапенко Олег Борисович – доцент кафедри педагогіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Ракітянська Людмила Миколаївна – доцент кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Рассовицька Марина Віталіївна – аспірант Інституту інформаційних технологій та засобів навчання НАПН України.

Рибалко Ліна Миколаївна – провідний науковий співробітник відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України; доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Рикова Лариса Леонідівна – старший викладач КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія».

Рудик Олександр Юхимович – доцент кафедри зносостійкості та надійності машин Хмельницького національного університету, кандидат технічних наук, доцент.

Савченко Карина Юріївна – старший викладач кафедри дошкільної освіти Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук.

Савченко Лариса Олексіївна – завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної освіти Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», доктор педагогічних наук, доцент.

Садова Віта Вадимівна – доцент кафедри педагогіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Самовілова Наталія Олександрівна – асистент кафедри теоретичної і прикладної інформатики Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Свідзінська Тетяна Павлівна – учитель математики Криворізької загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів № 1.

Семенець Сергій Петрович – завідувач кафедри методики навчання математики, фізики та інформатики Житомирського державного університету імені Івана Франка, доктор педагогічних наук, професор.

Семеніхіна Олена Володимирівна – доцент кафедри інформатики Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент.

Семенюк Костянтин Вікторович – студент Хмельницького національного університету.

Семенютенко Тетяна Миколаївна – учитель української мови та літератури Криворізького НТМЛ.

Сергеева Лариса Миколаївна – професор кафедри університетської та професійної освіти і права ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор.

Сердюк Зоя Олексіївна – доцент кафедри математики та методики навчання математики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент.

Серьогіна Ірина Юріївна – доцент кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Сидорук Анна Вікторівна – викладач кафедри туризму Запорізького національного університету.

Сорокопуд Марія Андріївна – викладач Криворізького коледжу Національного авіаційного університету.

Співак Віктор Михайлович – професор кафедри звукотехніки та реєстрації інформації НТТУ «Київський політехнічний інститут», кандидат технічних наук, професор.

Стрюк Андрій Миколайович – докторант Інституту інформаційних технологій та засобів навчання НАПН України, кандидат педагогічних наук, доцент.

Стрюк Микола Іванович – проректор з науково-педагогічної та навчально-виховної роботи ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат історичних наук, доцент.

Тарасенкова Ніна Анатоліївна – завідувач кафедри математики та методики навчання математики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, доктор педагогічних наук, професор.

Терех Оксана Яківна – аспірант Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Ткалик Жанна Олександрівна – керівник гуртка ПТМ КПНЗ «СЮТ Довгинцівського району» м. Кривого Рогу.

Ткач Юлія Миколаївна – завідувач кафедри математичного моделювання та інформаційної безпеки Чернігівського національного технологічного університету, кандидат педагогічних наук, доцент.

Токарева Наталя Миколаївна – завідувач кафедри загальної та вікової психології Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат психологічних наук, доцент.

Тютюннікова Світлана Вікторівна – практичний психолог Криворізького КДНЗ № 141.

Удовиченко Ольга Миколаївна – викладач кафедри інформатики Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Уткіна Галина Анатоліївна – в. о. завідувача кафедри економічної кібернетики Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат економічних наук, доцент.

Ухова Олена Михайлівна – вчитель інформатики Криворізької ЗОШ № 108.

Філімонова Тетяна Василівна – директор ЦДЮТ «Дружба» м. Кривого Рогу.

Хисна Ірина Юріївна – завідувач відділом КПНЗ «СЮТ Довгинцівського району» м. Кривого Рогу.

Цвіркун Людмила Олександрівна – аспірант Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Цись Олег Олександрович – асистент кафедри загальнотехнічних дисциплін і професійного навчання Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Шамоня Володимир Григорович – доцент кафедри інформатики Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Шаповалова Тетяна Григорівна – доцент кафедри біології, екології та БЖД Бердянського державного педагогічного університету, кандидат педагогічних наук, доцент.

Шатиришвілі Лариса Вадимівна – учитель початкових класів Криворізької ЗОШ I-III ступенів № 8.

Шрамко Оксана Ілівна – декан факультету мистецтв Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат філософських наук, доцент.

Шульга Наталія Вікторівна – докторант Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент.

Щербина Ілона Юріївна – аспірант Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Щербина Світлана Миколаївна – доцент кафедри педагогіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет», кандидат педагогічних наук, доцент.

Юрченко Артем Олександрович – аспірант Інституту Інформатики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

З М І С Т

С Е К Ц І Я 1

Модернізація змісту середньої та вищої освіти відповідно до сучасних загальноєвропейських тенденцій і вимог соціально орієнтованої економіки

<i>І. А. Акуленко.</i> Модернізація змісту методичної підготовки майбутнього вчителя математики профільної школи: компетентнісний вимір.....	3
<i>Н. М. Анастасова.</i> Соціалізація дітей з тяжкими порушеннями артикуляційного апарату до освітнього простору України.....	5
<i>Н. В. Волкова.</i> Моделювання реалізації взаємозв'язку змістового та процесуального компонентів навчання дисциплін технологічного циклу.....	6
<i>Р. М. Горбатюк.</i> Щодо проблеми підготовки фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей.....	9
<i>І. П. Дроздова.</i> Сучасна модернізація освіти як передумова формування професійної компетентності студентів нефілологічного профілю вищої школи.....	12
<i>Я. І. Іванченко.</i> Застосування геоінформаційних ресурсів у сфері туризму.....	14
<i>А. П. Крупский.</i> Коммуникативная компетентность как необходимый элемент профессиональной культуры менеджера.....	15
<i>Н. А. Овчаренко.</i> Прогностичні напрями модернізації змісту вищої мистецько-педагогічної освіти.....	17
<i>К. Ю. Савченко.</i> Становлення компетентнісного вихователя засобом новітніх педагогічних технологій.....	18
<i>С. П. Семенець.</i> Модернізація змісту математичної освіти в умовах реалізації європейської особистісно-розвивальної освітньої парадигми.....	20
<i>Л. М. Сергеева.</i> Модернізація післядипломної педагогічної освіти: сучасний погляд та пріоритети.....	21
<i>Н. А. Тарасенкова, І. В. Лов'янова.</i> Система змісту професійно спрямованого навчання математики в профільній школі.....	22
<i>О. Я. Терех.</i> Система практичних робіт у навчанні геометрії в основній школі.....	24
<i>Г. А. Уткіна.</i> Інноваційна парадигма вищої школи: управління знаннями.....	26
<i>Т. Г. Шаповалова.</i> Модернізація змісту позашкільної освіти відповідно до сучасних загальноєвропейських тенденцій і вимог.....	28
<i>Н. В. Шульга.</i> Побудова моделі три-суб'єктних відносин в освітньому процесі ВНЗ.....	29

СЕКЦІЯ 2

Інтеграція змісту загальноосвітньої та професійної підготовки учнівської молоді

Т. Г. Василюк. Роль гуманітарних дисциплін у формуванні соціально компетентного випускника ВНЗ.....	32
О. В. Гульман. Використання групових форм навчальної роботи на уроках математики як шлях до інтеграції змісту загальноосвітньої та професійної підготовки учнів.....	34
В. А. Кеуш. Реалізація особистісно зорієнтованого підходу у процесі профільного трудового навчання старшокласників.....	36
О. М. Копилова. Особливості вивчення англійської мови професійної спрямованості в педагогічному інституті.....	38
І. С. Коровкіна. Виховний потенціал уроку математики в сучасній загальноосвітній школі.....	39
А. М. Король, І. А. Волощук. Потреби та мотиви як засіб формування готовності учнів до творчої діяльності.....	40
І. Г. Лясков. Застосування технологій контекстного навчання під час вивчення курсу фізики у старшій профільній школі.....	42
А. А. Марченко. Дидактичні умови формування художньо-професійних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва.....	44
І. О. Майстренко, О. О. Майстренко. Робота з арт-терапевтичними техніками (метод Мандала) як спосіб самопізнання та інструмент особистісного зростання.....	46
В. М. Міщанчук. Проблема єдності раціонального й емоційного у процесі музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики..	47
Т. В. Орел. Розвиток інтелектуальних здібностей учнів у процесі реалізації міжпредметних зв'язків на уроках біології.....	49
З. О. Сердюк. Оновлення навчального змісту з математики з урахуванням європейського досвіду.....	51
О. І. Шрамко. Інтеграція змісту мистецької освіти як вимога сучасності.....	52
І. Ю. Щербина. Підготовка майбутніх учителів до здоров'язберігаючого навчання у процесі вивчення педагогічних дисциплін.....	53

СЕКЦІЯ 3

Фундаменталізація змісту загальноосвітньої та професійної підготовки засобами дидактичної інноватики

О. Є. Гриджук. Формування мовнокомунікативної компетентності студентів ВНЗ лісотехнічного профілю: система вправ і творчих завдань.....	56
--	----

В. О. Іванченко. Застосування тесту досягнень при проходженні on-line курсів.....	57
О. В. Малихін. Напрями фундаменталізації змісту самостійної навчальної діяльності студентів.....	58
О. О. Пальчик, Я. О. Бачинская, Н. О. Буйнова. Аналіз використання наукових дискусій у процесі викладання фундаментальних дисциплін у вищих навчальних закладах.....	59
О. Б. Потапенко. Системний підхід як спосіб розв'язання сучасних освітньо-виховних проблем.....	61
Л. М. Ракітянська, Т. В. Пономаренко. Формування емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва – пріоритетне завдання шкільної музичної освіти.....	63
Л. М. Рибалко. Фундаменталізація змісту шкільної природничо-наукової освіти на засадах еколого-еволюційного підходу.....	64
Л. Л. Рикова. Формування єдиної картини світу шляхом використання моделей-аналогів у викладанні природничих дисциплін.....	66
В. В. Садова. Функції педагогічних дисциплін у системі фундаментальної професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи.....	68
А. В. Сидорук. Аналіз проблеми підготовки майбутніх фахівців фізичної культури до використання анімаційної діяльності у професійній сфері.....	69
Ю. М. Ткач. Математизація знань як один із основних засобів фундаменталізації професійної підготовки майбутніх економістів.....	71

СЕКЦІЯ 4

Оновлення змісту середньої та вищої освіти на ґрунті застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій

М. В. Бахмацька. Використання ІКТ на уроках як засіб підвищення якості навчальних досягнень учнів професійно-технічного навчального закладу.....	73
І. В. Грушина. Використання дистанційних технологій у навчанні.....	75
Л. А. Даннік. Інформаційно-комунікаційні технології – як сучасний засіб технологічної підготовки учнівської молоді.....	77
О. С. Дущенко. Оновлення змісту вищої освіти на ґрунті застосування сучасних інтернет-технологій.....	79
Ю. В. Єчкало. Методи навчання комп'ютерного моделювання фізичних процесів і явищ.....	81
В. Г. Жердєв. Формування якісних знань і навичок самоконтролю студентів технолого-педагогічного профілю ВНЗ за допомогою навчальних комплексів із ЧПУ.....	83

Т. Г. Крамаренко. Розвиток у студентів уміння навчатися засобами ІКТ	85
Ю. С. Кулінка. Методика використання студентами творчих завдань з рекламного дизайну у процесі вивчення комп'ютерних дисциплін.....	87
О. В. Мерзликін. Використання хмарних технологій у позакласній навчально-дослідницькій діяльності учнів з фізики.....	89
М. В. Рассовицька. Хмарні технології як засіб навчання інформатичних дисциплін.....	91
О. Ю. Рудик, К. В. Семенюк. Оновлення змісту вищої технічної освіти на ґрунті застосування Solidworks Simulation.....	93
О. В. Семеніхіна, В. Г. Шамоля, О. М. Удовиченко, А. О. Юрченко. Про формування умінь інтерпретувати комп'ютерний результат як педагогічну проблему.....	95
М. А. Сорокопуд. Курс фізики у професійній підготовці бакалаврів з комп'ютерної інженерії.....	96
В. М. Співак, В. В. Макаренко. Схемотехнічне моделювання в електричних колах.....	98
О. М. Ухова. Використання «інтерактивних» конструкцій у навчанні математики.....	101
Л. О. Цвіркун. Інформаційно-комунікаційні технології в удосконаленні змісту графічних дисциплін.....	103

СЕКЦІЯ 5

Роль та значення дидактичної взаємодії суб'єктів навчального процесу в забезпеченні якості сучасної освіти

І. М. Богатирьова. Педагогічні технології у навчанні математики.....	105
К. А. Бондар. Вплив дидактичних принципів на підготовку учнів в освітянській системі.....	106
О. А. Бондаренко. Дидактична гра як засіб активізації навчальної діяльності учнів у процесі вивчення технологічного циклу дисциплін.....	107
А. А. Воробйова. Вивчення літератури рідного краю у шкільному курсі: критерії відбору.....	109
Т. А. Глоба. Сучасні проблеми організації викладання предмета «Фізичне виховання» студентам вищих навчальних закладів України...	111
Л. І. Гула. Методичні особливості організації навчання образотворчого мистецтва старших дошкільників в умовах позашкільного навчального закладу.....	112
Є. В. Денисенко. Навчальна задача як засіб формування теоретичного мислення.....	114
О. М. Драшко. Можливості використання проектних технологій у підготовці майбутніх педагогів.....	116

О. С. Завальнюк. Роль курсу «Загальне землезнавство» у формуванні дослідницьких умінь майбутніх учителів географії.....	117
В. В. Іванова, Л. В. Григоренко. Особливості реалізації самостійної роботи студентів в умовах особистісно зорієнтованого навчання у вищій школі.....	119
Н. М. Коваль. Формування розумової культури учнів у процесі вивчення математики як пріоритетне завдання школи нового типу.....	121
А. В. Лаврентьева. Використання ігрової діяльності на заняттях гуртка.....	123
В. А. Левченко. Особливості упровадження технології розвитку критичного мислення на уроках української мови та літератури.....	125
Д. В. Масалов. Педагогічна спадщина в. Сухомлинського в контексті сьогодення.....	127
Т. В. Окольніча. Вивчення народно-педагогічних уявлень східних слов'ян етнографами ХІХ століття.....	129
О. В. Пащенко. Сучасні тенденції в оцінюванні навчальної діяльності студентів.....	131
О. А. Петраш. Екологічна освіта в загальноосвітніх школах України...	133
Н. О. Повтораченко. Використання імітаційно-рольових ігор на уроках географії.....	134
Т. П. Свідзінська. Упровадження здоров'язберігаючих технологій навчання на уроках математики.....	136
Т. М. Семенютенко. Моральне виховання старших підлітків в умовах поліетнічного учнівського середовища загальноосвітньої школи.....	138
І. Ю. Серьогіна. Система гурткової роботи як засіб формування творчих здібностей учнів.....	139
Ж. О. Ткалик. Проектна технологія як засіб виявлення, розвитку та підтримки творчих здібностей вихованців.....	141
С. В. Тютюннікова. Організаційно-педагогічні умови підготовки дітей до школи.....	143
Т. В. Філімонова. Організація профілактичної роботи зі здорового способу життя в позашкільному освітньому закладі.....	144
Л. В. Шатиришвілі. Навчально-дослідницька діяльність учнів початкових класів під час екскурсій: на прикладі р. Інгулець.....	146
І. Ю. Хисна. Роль гурткової роботи у розвитку творчих здібностей учнів.....	149

СЕКЦІЯ 6

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

О. С. Білоус. Проблема формування професійно-дидактичної культури майбутнього викладача вищої школи.....	152
---	-----

І. Г. Блощинський. Характеристика мотиваційно-цільового критерію професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.....	153
Л. В. Божко. Ключові компетенції професійно мобільного вчителя як сучасна педагогічна проблема.....	154
Н. В. Вовк. Ділова гра як умова формування культури споживання у професійній підготовці майбутнього вчителя технологій.....	156
Л. В. Волкогон. Формування професійної мобільності учнів у системі «ПТНЗ – профільне підприємство».....	157
Г. А. Горшкова, О. В. Віхрова. Професіоналізація як шлях підвищення якості математичної підготовки майбутніх інженерів-металургів.....	159
Л. В. Ключ. Взаємозв'язок особистісних і соціальних аспектів у структурі ідентичності майбутніх соціальних педагогів.....	161
М. О. Куц. Становлення конкурентоспроможного фахівця засобами педагогічних технологій.....	163
І. В. Лов'янова, Д. Є. Бобилєв. Система професійно спрямованих умінь студентів у процесі навчання функціональному аналізу.....	164
Г. І. Матукова. Підприємницька компетентність у структурі особистості мобільного фахівця.....	166
Т. С. Плачинда. Формування навичок рефлексії як умова становлення майбутнього фахівця.....	168
Л. О. Савченко. Педагогічна діагностика як засіб підвищення якості освіти і професійної мобільності майбутніх учителів.....	170
Н. О. Самовілова. Досвід закордонних університетів у підтримці виробничої практики студентів.....	172
М. І. Стрюк, А. М. Стрюк. Мобільність в інформаційному суспільстві	173
Н. М. Токарева. Соціально-психологічна мобільність особистості вчителя як детермінанта професійної успішності.....	175
О. О. Цись. Роль особистісно-діяльнісного, особистісно зорієнтованого й системного підходів у формуванні професійної мобільності фахівців.	176
С. М. Щербина, І. Ю. Щербина. Здоров'язберігаюче навчання – пріоритет сучасної освіти.....	178
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	181

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
«ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ»

Головна ред.:
О. О. Лаврентьєва, доктор педагогічних наук.
Т. М. Мішеніна, доктор педагогічних наук.

Дизайн обкладинки – А. А. Марченко, кандидат педагогічних наук.
Комп'ютерна верстка – В. В. Іванова, кандидат педагогічних наук

Підписано до друку 8 жовтня 2015 р.
Формат 60x84/16. Ум. др. арк. 11,39. Обл.-вид. арк. 12,50.
Папір офсетний. Тираж – 100 пр. Замовлення № 559.

Копіювальний центр КПІ ДВНЗ «КНУ»
просп. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, Україна, 50086
Тел.: (0564) 71-70-25.